

Kolleger og konkurrenter

Forholdet mellom Nordiska museet/Skansen og Norsk Folkemuseum.

En undersøkelse med hovedvekt på tidsrommet 1894 til 1907.

Tove Schmidt Galaaen

**Hovedfagsoppgave i historie
Universitetet i Oslo
Vår 2005**

Jeg har alltid ønsket meg en tidsmaskin!

Og foreløpig er historiestudiet det nærmeste jeg kommer et slikt transportmiddel. Det har vært en morsom og strevsom tidsreise – Tusen takk til alle som har hjulpet meg på veien! Det er mange av dere. Aller først min veileder Øystein Sørensen, takk for god oppfølging og nyttige tilbakemeldinger! Medstudenter og andre faglig ansatte ved Prosjekt 1905 fortjener også stor takk. Spesielt vil jeg nevne prosjektkoordinator Ruth Hemstad samt Ole Kristian Grimnes og Torbjörn Nilsson.

Videre er jeg blitt veldig godt tatt imot ute i arkiver og på bibliotek. En særlig takk går til dere ved *Norsk Folkemuseums dokumentasjonssenter* og *Nordiska museets forskarexpedition*. Begge steder er jeg blitt møtt med velvilje og interesse. Dessuten har jeg fått uvurderlig assistanse. I tillegg vil jeg trekke frem Karin Frykholm, Erik Rudeng og Aage Skullerud; takk for eksepsjonelt god hjelp og inspirerende samtaler!

Sist, men ikke minst er jeg kjempetakknemlig overfor familie og venner som har bidratt med alt fra gode innspill og språkvask til tak over hodet og godt selskap i Stockholm; Marty, Tom, Trine, Einar, Marianne, Øistein og Bergljot Hedda – Hjertelig takk, alle sammen! Disse og mange flere har dessuten bidratt med det viktigste av alt: støtte, tålmodighet og oppmuntring. Takk for det – og for at dere alle gjør nåtiden så uendelig mye mer spennende enn fortiden!

Oslo, april 2005

Tove Schmidt Galaaen

Innholdsfortegnelse:

Kap. 1: Innledning	1
Tema og problemstilling.....	1
Museumsinterne og museumseksterne faktorer	2
Hypotese	4
Tidsavgrensing	4
Litteratur og kilder	5
To temakretser	6
Materiale om museenes forhold til hverandre	8
Arkiver og kildemessig omfang	10
Metode – beskrivelse, sammenligning og sammenheng	11
Teori – vitenskap og ideologi.....	13
Oppgavens struktur	16
Kap. 2: Kultur og samfunn	17
Folkekultur, modernisering og nasjonalisme.....	17
Pionerer og påvirkning	19
Sverige og Norge	21
Varierende konfliktnivå og unionsoppløsning	22
Fra samarbeid til brudd	25
Oppsummering	26
Kap. 3: Nordiska museet/Skansens	27
Utforming og utvikling	27
Grunnleggeren Artur Hazelius	29
Arvtagerne og arbeidsdelingen	31
Gunnar Hazelius	32
John Böttiger og Bernhard Salin.....	33
Enhet, men arbeidsdeling	35
Oppsummering	35
Museets målsetning.....	35
Betydning – kultursamling for folket og forskningen	36
Historie og samling – historiske minner og dagsaktuelle motiv?	37
Konfliktundertrykkende nasjonalisme?	38
Unionsvennlig skandinavisme?	39
Norge ved Nordiska museet	40
Nordiska museet som svensk og nordisk institusjon	44
Nordiska museet om samlingens nordiske profil	45
Nordisk kulturmateriale i Sverige	48
Nordiska museet om Norsk Folkemuseum og lignende institusjoner	49
Oppsummering og konklusjon	50
Kap. 4: Norsk Folkemuseum	53
Utforming og utvikling	53
Miljøer og impulser ved Norsk Folkemuseum	55
Hans Aall – grunnlegger og øverste leder	56
Harry Fett – Folkemuseets første amanuensis	57
Støttespillere – ideologiformidling og vitenskapelig legitimitet	59
Samspill og innflytelse	61
Offisielt idégrunnlag.....	63

Samlingens omfang og betydning	63
Norsk kultur og internasjonal påvirkning.....	65
Nordiska museet som Norsk Folkemuseums fiendebilde og forbilde	66
Norsk Folkemuseum som alternativ til Nordiska museet	71
Norsk Folkemuseum, unionen og unionsoppløsningen	74
Oppsummering og konklusjon	76
Kap. 5: Kontakt	80
Standardiserte høflighetsutvekslinger.....	80
Hans Aall henvendte seg til sitt uttalte forbilde.....	82
Artur Hazelius forespurte norsk samtykke.....	84
Sporadisk samhandling – praktisk og dels taktisk?	86
Fra gjensidig samarbeid til begrenset kontakt	86
Kolleger og venner	87
Folkemuseets amanuensis søkte arbeid ved Nordiska museet.....	88
Kollegialt samarbeid	90
Friluftsavdelingene som arena for samarbeid.....	94
Museenes samarbeid som nordisk samarbeid	97
Museene som konkurrerende kulturinstitusjoner i hvert sitt land?	100
"Fortsetter fremdeles de norske indkjøb?"	101
"Jeg sender dig nogle sider over din far"	104
Geografisk arbeidsdeling.....	105
Nasjonale konflikter og personlige venner	106
Union, ideologi og forholdet mellom museene	108
Oppsummering og konklusjon	110
Kap. 6: Avslutning.....	113
Sammenfattende sammenligning	113
Kolleger og konkurrenter	116
Museenes innbyrdes forhold – utvikling i tre akter	117
De første årene	118
Frem mot 1905.....	118
Gjennom og etter 1905.....	120
Indre og ytre faktorer	121
Kulturinstitusjonene mellom ideologi og fag	122
Nye spørsmål og videre utvikling.....	125
Siste etappe med sjumilsstøvlene på	126
Liste over kilder og litteratur:	130

Forkortelser:

GHA:	Gunnar Hazelius' privatarkiv
HAP:	Hans Aalls privatarkiv
JBB:	John Böttigers brevsamling
NBO:	Nasjonalbiblioteket i Oslo
NBL:	Norsk biografisk leksikon
NF:	Norsk Folkemuseums administrasjonsarkiv
NMH:	Nordiska museets og Artur Hazelius' tidlige arkiv
NME:	Nordiska museets embetsarkiv
RAN:	Riksarkivet i Norge
RAS:	Riksarkivet i Sverige
SBL:	Svenskt biografiskt lexikon
UNF	Materiale angående Norsk Folkemuseum, usortert per 22. april 2004, Norsk Folkemuseums dokumentasjonscenter.

<i>Handlingar 1902:</i>	<i>Handlingar rörande installationen i Nordiska museets nya byggnad, bilagda nämndens protokoll af den 24 april och 6 maj 1902.</i>
<i>Meddelanden NM:</i>	<i>Samfundet för Nordiska museets främjande. Meddelanden./Meddelanden från Nordiska museet.</i>
<i>Redegjørelse NM:</i>	<i>”Redogjørelse för Nordiska museets utveckling och förvaltning”, som bilag i Fataburen.</i>
<i>Årsberetning NF:</i>	<i>Aarsberetning for Norsk Folkemuseum.</i>

Protokoll for NF styre:	Styremøteprotokoll, Norsk Folkemuseum
Protokoll for NF råd:	Rådsmøtenes forhandlingsprotokoll, Norsk Folkemuseum
Protokoll for NF generalforsamling:	Generalforsamlingens forhandlingsprotokoll, Norsk Folkemuseum
Protokoll for NM nemnd:	Protokoll ved nemndens sammenkomster, Nordiska museet
Protokoll for NM samfunn:	Protokoll ved samfunnets sammenkomster, Nordiska museet
Protokoll for NM styre:	Protokoll ved styret for samfunnets sammenkomster, Nordiska museet
Protokoll for NM museum:	Protokoll om museumsanliggender (museiärende), Nordiska museet

Kap. 1: Innledning

”Det skall vara ett hem för minnen framför alt ur svenska folkets lif, men äfven ur andra folks, som med det svenska äro befryndade.”¹

– Stadgar för Nordiska museet och dess styrelse –

”Museet samler og udstiller alt, som belyser det norske Folks Culturliv.”²

– Love for ”Foreningen for Norsk Folkemuseum” –

Tema og problemstilling

Tema for denne oppgaven er forholdet mellom Nordiska museet/Skansen og Norsk Folkemuseum. Undersøkelsen omhandler tidsrommet fra hver samling ble stiftet og frem til 1907. Nordiska museet i Stockholm ble etablert som gjenstandssamling i 1873 og supplert med friluftsavdelingen Skansen i 1891. Norsk Folkemuseum i Kristiania ble stiftet og planlagt som kombinert gjenstands- og bygningsmuseum i 1894. Begge var blant verdens første bygningshistoriske museer og stod for en ny type kulturinteresse. Videre fungerte begge som både kulturfaglige samlinger og nasjonsbyggende institusjoner. Museene ble opprettet innen samme unionsfellesskap, men i hvert sitt land. Foruten disse likhetstrekkene hadde de blant annet felles interesse for norsk kultur; Mens Norsk Folkemuseum kun omfattet norske kulturuttrykk, hadde Nordiska museet/Skansen et allnordisk omfang som innebar at også de innlemmet kultur fra Norge.

Museene hadde altså lignende og delvis sammenfallende oppgaver og siktemål. Dette gav potensial for både samarbeid og konkurranse dem imellom, og nettopp det er den overordnede problemstillingen i denne hovedoppgaven; Var Nordiska museets/Skansens og Norsk Folkemuseums innbyrdes forhold preget av samarbeid eller konkurranse, og var det noen utvikling i dette over tid? Det vil jeg forsøke å besvare gjennom en undersøkelse av hvor ofte og i hvilke sammenhenger museene var i kontakt med hverandre. I tillegg vil jeg sette forholdet dem imellom i sammenheng med andre aspekter både innad ved museene og ved øvrige svensk-norske forbindelser i perioden. Disse museumsinterne og museumseksterne faktorene vil samles i en avsluttende sammenligning av samlingene. Alt nå vil jeg imidlertid gi en innledende presentasjon av de indre og ytre faktorene som vektlegges i undersøkelsen. Det følgende avsnittet er med det ment både som en utdyping av hvorfor jeg mener det er interessant å undersøke de to museenes forhold og for å introdusere momenter som kan ha innvirket på forholdet.

¹ Stadgar för Nordiska museet och dess styrelse, av 28. april 1880, § 1.

² Love for ”Foreningen for Norsk Folkemuseum” av 19. desember 1894, § 2.

Museumsinterne og museumseksterne faktorer

Av faktorer ved hvert museum vil jeg konsentrere meg om deres faktiske virksomhet, ideologiske underbygging og kultursyn, samt eventuelle uttalelser om hverandre, og dessuten enkeltaktørers beskrevne holdninger og handlinger.

Selve virksomhetene undersøkes med særlig fokus på innlemming av ulike norske kulturuttrykk. Den museale interessen var primært rettet mot faktiske gjenstander. Men både i form av kunnskap om disse materielle kulturminnene og gjennom kulturpresentasjoner ved samlingenes friluftsavdelinger, interesserte institusjonene seg også for ikke-materiell kultur. Immateriell kultur som tradisjoner og kunnskap kan forvaltes og formidles på ulike steder til samme tid. Materiell kultur er derimot knyttet til konkrete objekter og kan ikke bevares og presenteres flere steder samtidig. Hvorvidt de to museenes befatning med norsk kultur kunne kombineres eller var gjensidig utelukkende, kan dermed ha vært påvirket av dette praktiske skillet mellom åndelig og materiell kultur.

Begge museenes kulturbefatning var videre motivert av ideologiske formidlingsønsker så vel som vitenskapelige bevaringshensyn. Ideologiformidlingen var i begge tilfeller konsentrert om å gi den kulturhistoriske presentasjonen en folkeoppdragende og samlende funksjon, men disse nasjonalistiske integrasjonsprosjektene hadde ulikt omfang. Nordiska museet/Skanssen var dels et svensk og dels et skandinavisk prosjekt, mens Folkemuseet utelukkende representerte norsk nasjonalisme.

Forholdet mellom en overnasjonal skandinavisk tanke og en nasjonal norsk idé innebærer møte mellom nasjonalideologiske gruppejaliteter som begge omfatter Norge. Hvorvidt museene fungerte som eller oppfattet hverandre som bærere av komplementære eller konkurrerende nasjonale ideologier, vil dermed kunne være avhengig av hvorvidt skandinavismen ble uttrykt eller tolket som utvidelse av eller erstatning for det norske.

I tillegg kan både forholdet mellom det svenske og det skandinaviske ved Nordiska museet samt definisjonen av norsk kultur ved Folkemuseet, ha innvirket på samlingenes innbyrdes forhold. På den ene siden kan stockholmssamlingens styrkeforhold mellom skandinavisk og svensk ha vært avgjørende for hvorvidt museet ble tillagt en fellesskandinavisk verdi eller tolket som svensk kulturimperialisme. På den andre siden kan kristianiasamlingens syn på nasjonalkultur som et isolert fenomen eller som del av en større helhet ha virket inn på oppfatningen av den flerkulturelle innsamlingen til Sverige.

Dette bringer oss over på museenes konkrete syn på hverandre; hvorvidt de internt eller offentlig tok stilling til hverandre. Særlig aktuelt er eventuelle uttalelser eller ned-

tegnelser om konkurranse eller samarbeid dem imellom, men også ytringer om øvrige aspekter ved forholdet innlemmes i undersøkelsen. Behøvde de hverandres hjelp eller ønsket de å skape avstand? Var det noe i deres forhold som gjorde dem avhengig av eller uavhengig av hverandre? Hva kunne museene oppnå ved henholdsvis konkurranse og samarbeid seg imellom?

Slike interessestyrte motiv trenger heller ikke ha vært felles for institusjonene som helhet. Derfor vil jeg også undersøke oppfatninger blant sentrale enkeltpersoner ved museene. Begge samlingene ble grunnlagt og formet av sterke lederskikkelser – Artur Hazelius ved Nordiska museet og Hans Aall ved Norsk Folkemuseum. Etter hvert ble det knyttet flere innflytelsesrike personer til begge samlingene, og noen av disse utgjorde på samme måte som grunnleggerne selvstendige enkeltaktører og viktige premissgivere. Ved Folkemuseet gjaldt dette særlig kunsthistorikeren Harry Fett, men også folkloristen Moltke Moe og historikeren Gustav Storm. Kunsthistorikerne John Böttiger og Bernhard Salin, samt historikeren Gunnar Hazelius fikk betydningsfulle roller ved Nordiska museet.

Foruten disse museumsinterne forholdene kan en rekke eksterne omstendigheter ha virket inn på Nordiska museets/Skansens og Norsk Folkemuseums samkvem. Institusjonene var del av en større samfunnsmessig helhet, og med utgangspunkt i at museene ble opprettet i henholdsvis Sverige og Norge, vil samlingenes forhold ses i sammenheng med allmenne forhold mellom de to landene i perioden. Dette konsentreres om politiske og kulturelle forbindelser.

Politisk var landene bundet sammen i et unionsfellesskap med varierende, men akselererende konfliktnivå i tidsrommet fra museenes opprettelser og frem til 1905. Da ble unionen oppløst, og de politiske båndene mellom landene brutt. Kulturelt innebar tidsrommet fra slutten av 1800-tallet og frem til unionsoppløsningen imidlertid betydelig samarbeid. Med varierende grad av ideologiserte eller rent praktiske motiver varte dette frem mot 1905, da også mange av de kulturelle båndene mellom landene ble brutt. Dette året innledet en periode med kjølige forhold mellom politiske så vel som store deler av de sivile miljøene på begge sider av grensen.

Innstillingen til de svensk-norske forholdene varierte imidlertid innad i hvert land, og de ulike utviklingstrekkene vil ses i sammenheng med utviklingen ved og mellom museene. I tillegg vil jeg undersøke hvorvidt institusjonene tok stilling til de overgripende svensk-norske forbindelsene. Stillingtagen så vel som eventuelt samsvar med eller avvik fra den alminnelige utviklingen, kan være med på å belyse hvorvidt eller hvordan Nordiska museet/Skansens og Norsk Folkemuseum ble påvirket av den politiske og kulturelle utviklingen i Sverige og Norge.

Hypotese

Som sagt mener jeg at alle disse museumsinterne og museumseksterne momentene kan ha virket bestemmende på Nordiska museets/Skansens og Norsk Folkemuseums innbyrdes forhold. Samlet åpner dette for at museenes forhold verken var ensidig konkurranseorientert eller ensidig samarbeidsorientert. Det er min hovedhypotese; på bakgrunn av de presenterte faktorene holder jeg det for sannsynlig at Nordiska museet/Skansen og Norsk Folkemuseum forholdt seg til hverandre både som kolleger og som konkurrenter. Videre forutsetter altså dette utgangspunktet en antagelse om mulige sammenhenger mellom de vektlagte momentene og museenes forhold. Med andre ord går jeg ut fra at samlingenes forhold utviklet seg nettopp i skjæringspunktet mellom museumsinterne og museumseksterne påvirkningsfaktorer. Undersøkelsen vil derfor legge vekt på forholdet mellom disse faktorene; hvorvidt de på ulike tidspunkt og i større eller mindre grad virket hver for seg eller i samspill med hverandre. I tillegg til og i nær sammenheng med dette vil oppgaven vise fruktbarheten av hypotesen om museenes forhold som tvetydig.

Tidsavgrensing

Hvert museum presenteres fra stiftelsen og frem til 1907, men oppgavens hovedvekt vil ligge på samlingenes tidlige felles periode – altså fra 1894. At undersøkelsen avsluttes i 1907, er det to grunner til. For det første var dette et merkeår i begge museenes historie, og dermed et naturlig sluttpunkt. Nordiska museet åpnet gjenstandssamlingen i egne lokaler nettopp dette året, og var ved det permanent etablert med begge avdelinger på Djurgården i Stockholm. Norsk Folkemuseum innlemmet dette året Oscar IIs tilgrensende bygningssamling på Bygdøy i Kristiania, og knyttet samtidig tettere bånd til den norske stat. For det andre muliggjør denne tidsavgrensningen en undersøkelse av museenes innbyrdes forhold både før og etter 1905; altså da den politiske unionen mellom Sverige og Norge ble oppløst, og flere av de kulturelle forbindelsene mellom landene ble midlertidig brutt.

Begge museene eksisterer den dag i dag, og avslutningsvis vil jeg trekke en del tråder frem til dagens situasjon. Dette vil utelukkende dreie seg om forholdet museene imellom og landene imellom. Imidlertid vil det av hensyn til alle som kjenner museene slik de er i dag, være hensiktsmessig å påpeke to viktige endringer allerede nå. Begge gjelder Nordiska museet/Skansen. I dag er Nordiska museet og Skansen to separate institusjoner, og dessuten er begges ansvarsområde begrenset til svensk kultur. I utgangspunktet var museene derimot to avdelinger ved samme institusjon. Denne gikk under fellesnavnet Nordiska museet, og begge

underavdelingene hadde et større nordisk kulturomfang.³ Norsk Folkemuseum konsentrerer seg om liv og livsvilkår i Norge, med bygningsmuseum og gjenstandssamlinger som integrert del av én institusjon – nå som da.⁴

Litteratur og kilder

Det finnes en relativt omfattende litteratur og flere samtidige publikasjoner om både Nordiska museet og Norsk Folkemuseum.

For det første utgav begge institusjonene fra et tidlig tidspunkt årlige redegjørelser for virksomheten. Foruten å gi en oversikt over museenes administrative og institusjonelle utvikling, innlemmet de etter hvert også innlegg om ulike kulturhistoriske tema, deriblant artikler som omhandlet forhold ved museene.⁵ Videre er det ved begge museene skrevet flere historikere i forbindelse med ulike milepæler i samlingenes historie. Både Artur Hazelius og Hans Aall skrev selv museenes første helhetlige historie, og også senere fremstillinger ble ofte skrevet av personer tilknyttet museene. Foruten grunnleggerens publikasjoner benytter jeg i denne oppgaven hovedsakelig Gustaf Upmarks, Arne Biörnstats og Hans Medelius' utgivelser om Nordiska museet og Skansen, samt Reidar Kjellbergs fremstilling av Folkemuseet. Som regel bygger disse historikkene på årsberetninger, hverandre og eventuelt forfatternes egne erfaringer ved museet. Med noe ulik vektlegging og oppbygning tar de for seg samlingenes tilblivelse og faktiske utvikling, samt presenterer vanligvis museenes overordnede målsetninger. Aktørene ved samlingene blir også til dels grundig presentert, men dette gjelder særlig grunnleggerne Hazelius og Aall.⁶

³ Den institusjonelle todelingen skjedde i 1963. I dag er *Nordiska museet* navnet på gjenstandsmuseet og *Skansen* navnet på friluftsmuseet. I denne oppgaven benyttes derimot de tidligere betegnelsene, og *Nordiska museet* henviser til institusjonen som helhet mens *Skansen* benyttes dersom det er spesifikt snakk om friluftsavdelingen. Mellom 1873 og 1880 var institusjonens navn *Skandinavisk-etnografiska samlingen*, men også for denne perioden vil jeg fortrinnsvis benytte betegnelsen *Nordiska museet*. Av hensyn til språklig variasjon omtales Nordiska museet iblant også som *stockholmssamlingen*, *det svenske museet* og lignende. Men dette henviser kun til museets beliggenhet og innebærer ikke en vurdering av museets balanse mellom svensk og nordisk.

⁴ Betegnelsene *Norsk Folkemuseum* og *Folkemuseet* blir i denne oppgaven brukt om hverandre.

Verken i beskrivelsen av dagens Nordiska museet og Skansen som svenske museer eller i beskrivelsen av dagens Norsk Folkemuseum som et norsk museum, problematiserer jeg i denne sammenheng begrepene svensk eller norsk i forhold til urbefolkningens stilling, det multikulturelle Sverige og Norge eller utvikling i nasjonale ideologier knyttet til det geografiske omfanget. Heller ikke temastillinger om utenlandske kulturer eller samarbeid med andre land problematiseres.

⁵ De årlige redegjørelsene har utkommet under varierende titler, og utgivelsestidspunkt har variert noe i forhold til omhandlet år. Nordiska museets første årsberetning omhandlet 1881, og kulturhistoriske artikler ble innlemmet fra og med 1884. Norsk Folkemuseums første årsberetning omhandlet 1894/95, og artikler ble innlemmet fra og med 1943. Henvisninger til årbøkene forkortes som angitt foran i oppgaven. Se også litteratur- og kildeliste.

⁶ Hazelius 1899; Aall 1920; Upmark 1917; Biörnstad (red.) 1991; Medelius m.fl. (red.) 1998; Kjellberg 1945. Spesielt bør også Lindberg 1957 nevnes. Dette er en sentral fremstilling av Nordiska museet omkring århundre-

Tilsvarende vier deres biografier stor plass til museene. Om Artur Hazelius foreligger Fredrik Bööks og Gösta Bergs biografier fra henholdsvis 1923 og 1933, mens Hans Aalls biografi ble ført i pennen av Tonte Hegard i 1994. I tillegg finnes det flere kortere artikler om begge to.⁷ Biografisk og selvbiografisk litteratur foreligger også om andre sentrale aktører, men disse bruker mindre plass på museene og mer på andre sider av personenes virke. Denne litteraturen oppgis fortløpende i teksten og i oppgavens litteraturliste.

I tillegg til museenes egne publikasjoner og litteratur om spesifikke aktører er samlingene nevnt i flere bøker om kulturminnevern samt i museumsfaglige og museumshistoriske fremstillinger. Særlig sentral for denne oppgaven er boken *Romantikk og fortidsvern*, kunsthistorikeren Tonte Hegards historiske undersøkelse av friluftsmuseenes fremvekstperiode.⁸ For øvrig ligger hovedvekten i denne type bøker på ulike aspekter ved kulturinnsamling og kulturformidling, men vektlegger i den forbindelse vanligvis også museenes rolle i samfunnet.⁹ Dette illustreres ellers spesielt av at museene blir trukket frem som del av kulturpolitiske strømninger i fremstillinger av større historiske eller kulturhistoriske tema.¹⁰

To temakretser

Samlet er det skrevet mer om Nordiska museet enn om Norsk Folkemuseum. Like fullt er begge samlingene altså ved flere anledninger blitt behandlet med hensyn til idéhistorisk bakgrunn, realisering og videre utvikling, samt museenes vitenskapelige og folkeoppdragende siktemål. Imidlertid har litteraturen gjennomgående brukt mindre tid på forholdet mellom museene og mellom museene og nabolandet. To grupperbare temakretser utgjør unntakene fra dette. Den første omhandler Nordiska museets virksomhet i Norge, og den andre dreier seg om idéoverføring og påvirkningsretning mellom museene og landene.

Bakgrunnen for den første temagruppen er at Nordiska museet viet større oppmerksomhet til norsk kultur enn til andre utenomsvenske kulturer. Dette er påpekt i mye av litteraturen både på svensk og norsk side, og det er flere ganger skrevet om museets aktivitet i Norge. Mange forfattere har i den forbindelse referert til en samtidig norsk debatt omkring

skiftet 1800/1900. Andre benyttede fremstillinger av museenes historiske utvikling er oppført i litteraturlisten bak i oppgaven.

⁷ Böök 1923; Berg 1933; Hegard 1994; Schnitler 1923 i NBL; Holmgren 1928; Shetelig 1947; Kjellberg 1948; Berg 1969-71 i SBL.

⁸ Hegard 1984. Undersøkelsen tar utgangspunkt i de første norske friluftsmuseene, men anlegger et bredt perspektiv og tar blant annet for seg museene i skandinavisk sammenheng samt vier et helt kapittel til Artur Hazelius.

⁹ Se f.eks. Shetelig 1944, s. 191ff; Carlén 1990, flere steder; Bø og Eilertsen 1994, s. 224f; Bohman 1997, flere steder; Årre 1998, s. 135f; Bjorli 2000.

¹⁰ Se f.eks. Björck 1946, særlig s. 50ff; Carlsson og Rosén 1970, s. 450; Ekström 1994, s. 277; Stenseth 1993, s. 93ff; Hagemann 1997, s. 170; Hestmark 1999, s. 507ff; Frängsmyr 2000, s. 150ff; Barton 2003, s. 101 og s.133f.

slik kulturutførsel, og i sammenheng med dette også iblant presentert Norsk Folkemuseums opprettelse som motvekt mot Nordiska museets og andre utenlandske aktørers virksomhet. Det gjengis i de fleste beskrivelser av Folkemuseet.¹¹ For øvrig er de viktigste undersøkelsene av Nordiska museets norske virksomhet to artikler som begge har tittelen ”Artur Hazelius og Norge”. Den ene er skrevet av kunsthistorikeren Harald Hals, og den andre inngår i Tonte Hegards bok om friluftsmuseer.¹²

Den andre gruppen temaer som dominerer i litteraturen, tar utgangspunkt i begge museenes stilling som tidlige eksempler på denne type kulturbevaring og kulturformidling. Dette medførte etter hvert en diskusjon omkring hvem som var først ute med de ulike ideene knyttet til samlingenes virksomhet. Museenes generelle kulturfokus er blitt satt i sammenheng med norsk innflytelse på Sverige.¹³ I Nordiska museets og Norsk Folkemuseums tilfelle gikk imidlertid påvirkningen andre veien. Som konkret museumskonsept var Folkemuseet inspirert av stockholmsamlingen, og dette er fulgt opp i litteratur om begge museene. På norsk side er dessuten tidsperspektivet blitt utvidet ved flere implisitte og eksplisitte sammenligninger av utviklingen i samlingenes museumsfaglige løsninger.¹⁴

Gjennom disse to temakretsene har foreliggende litteratur undersøkt kulturutførsel og kulturpåvirkning mellom Sverige og Norge. I tillegg har man påpekt Nordiska museets spesielle forhold til norsk kultur og Norsk Folkemuseums spesielle forhold til Nordiska museet. Til tross for dette er det ikke foretatt noen helhetlig undersøkelse av forholdet museene imellom; Samtidig som samlingenes rolle i forbindelse med de to nevnte temaene kan utdypes og videreutvikles, er undersøkelser av kontakt mellom museene nærmest fraværende i litteraturen.

Fremstillingene av Nordiska museets befatning med norsk kultur har vært ensidig opp-tatt av den rent materielle kulturen. Videre er dette blitt knyttet utelukkende til Artur Hazelius, og har tatt utgangspunkt enten i noen enkelte av hans konkrete innsamlingsprosjekt eller i hans forhold til én spesielt nær norsk medarbeider. Dette fokuset på enkeltprosjekt og enkeltpersoner har hindret et helhetlig og kronologisk perspektiv. Samtidig mangler en grundig undersøkelse av det ideologiske styrkeforholdet mellom det svenske og det ikke-svenske ved samlingen. Folkemuseets forhold til Nordiska museet er gjentatte ganger presentert gjennom at enten den negative eller den positive påvirkningen nevnes, men disse to momentene er i liten

¹¹ Aall 1920, s. 1; Shetelig 1944, s. 192f; Hegard 1994, s. 10f; Bjorli 2000, s. 20; Se også Nielsen 1880, s. 88f, s. 98 og s. 116.

¹² Hals 1945, s. 101ff og Hegard 1984, s. 191ff; Se også Fett 1920, s. 47ff, Berg 1933, s. 75f og s. 128ff og Stigum 1948, s. 19ff.

¹³ Hegard 1984, s. 251ff; Grandien 1991, s. 22f; Jf. også Barton 2003, s. 87ff.

¹⁴ Hazelius 1899, s. 312f; Aall 1920, s. 1; Shetelig 1944, s. 191ff og s. 218f; Hegard 1984, s. 212, Grandien 1991, s. 14; Bjorli 2000, flere steder.

grad sett i forhold til hverandre eller undersøkt i sammenheng med hvordan det dobbelte ved forholdet innvirket på museenes samkvem og på Folkemuseets forhold til Sverige. I tillegg er museenes faktiske samhandling utelukkende nevnt gjennom noen enkelte og spredte kontaktpunkt, som i liten grad er blitt satt i sammenheng med hverandre eller med andre aspekter ved museenes innbyrdes forhold.¹⁵

Materiale om museenes forhold til hverandre

Sammenfattende er altså både Nordiska museet og Norsk Folkemuseum grundig behandlet hver for seg, mens forholdet og kontakten mellom dem mangler en systematisk undersøkelse. På bakgrunn av det vil denne oppgaven konsentreres nettopp om museenes innbyrdes forhold. Den vil bygge på en kombinasjon av kilder og litteratur. Dels vil disse dominere i ulike deler av undersøkelsen; Presentasjon av overgripende svensk-norske forhold og bakgrunnsstoff er nærmest utelukkende basert på litteratur, mens andre og større deler av oppgaven nærmer seg rene kildestudier. Der det er mulig, forsøker jeg imidlertid å bruke kilder og litteratur bekrefte eller supplerende i forhold til hverandre.

Hvert museums utforming og utvikling skildres på bakgrunn av både årsberetninger og senere helhetlige fremstillinger. Årsberetningene var del av museenes bevisste egenpresentasjon i samtiden, mens senere fremstillinger er flere informasjonsledd fra stoffet. Sammen sikrer disse to kildetyper imidlertid både nærhet i tid og større mulighet for objektiv distanse. Dessuten gir en kombinasjon flere opplysninger om momenter som kan ha innvirket på museenes innbyrdes forhold. Ønsket om å sette søkelys nettopp på forholdet dem imellom, har videre vært avgjørende for at presentasjonen av museenes siktemål i større grad bygger på kildestudier enn på foreliggende litteratur om hvert enkelt museum.

Både Nordiska museet og Norsk Folkemuseum utformet vedtekter og opprop til støtte for virksomheten. Disse inngår blant annet i årsberetningene, som også i det øvrige utgjør en viktig kilde til museenes offentliggjorte ideologi. Norsk Folkemuseum benyttet ofte den årlige utgivelsen til å gjengi utvalgte taler, avisinnlegg og søknader. Nordiska museet benyttet i mindre grad årsberetningene til slike gjengivelser, men hadde til gjengjeld en større publikumsvirksomhet utover disse årbøkene samt et mer omfattende publikumsrettet program på friluftsavdelingen. Derfor har jeg i Norsk Folkemuseums tilfelle konsentrert meg om årsberetningene, mens jeg for Nordiska museets del også har benyttet enkelte andre sentrale

¹⁵ Kontaktpunkt nevnt i gjennomgått litteratur påpekes fortløpende i denne oppgavens presentasjon av Nordiska museets og Norsk Folkemuseums faktiske samhandling. Se kap. 5.

publikasjoner samt virksomheten på Skansen.¹⁶ Begge samlingenes standardiserte utsendelser og søknader er også gjennomgått. Det samme gjelder institusjonenes klipparkiv, men disse viste seg mangelfulle med hensyn til innsamling av egne pressemeldinger fra museenes tidlige periode. Innenfor denne oppgavens rammer har det derfor ikke vært mulig å foreta noen systematisk gjennomgang av museenes presseuttalelser. Derfor vil avisstoff hovedsakelig benyttes gjennom henvisninger i brev, årsberetninger eller foreliggende litteratur. Slike gjengivelser har imidlertid gitt meg grunn til å tro at presseuttalelsene uansett ikke var vesensforskjellig fra budskapet i de andre formene for utadrettet virksomhet.

Museenes ideologi slik den fremkommer i disse offentlige foraene vil i tillegg ses i forhold til interne møteprotokoller og enkeltaktørers uttalelser eller nedtegnelser. Bakgrunnen for begge deler er et ønske om å se hvorvidt museenes egenpresentasjon utad samsvarte med holdninger som kom til uttrykk innad ved museene. Videre vil dette kunne avdekke eventuelle meningsmotsetninger ved hvert museum. Samlet vil protokoller og privatpersoners kildemateriale kunne kaste lys over både formelle og uformelle oppfatninger ved museene.

Både Nordiska museet og Norsk Folkemuseum hadde tre formelle utrednings- og beslutningsinstanser, og begge museenes protokoller viser at det var særlig én instans ved hver samling der det foregikk reell diskusjon og beslutninger ble fattet. Ved Nordiska museet var de tre instansene støttemedlemmenes forening, styret for denne foreningen og museets nemnd. Norsk Folkemuseums formelle fora var medlemsforeningen, rådet og styret. Det var vanligvis Nordiska museets nemnd og Folkemuseets styre som utgjorde de reelle beslutningsorganene, men alle protokollene for begge museene er gjennomgått fra begynnelsen og frem til og med 1907.¹⁷

Utvalget av personer som undersøkes særskilt i denne oppgaven, er bestemt av både deres rolle ved museet de var tilknyttet og deres rolle i museenes samkvem. De utvalgte aktørene presenteres gjennom foreliggende litteratur om museene samt deres egne biografier og privatarkiv. Gjennomgått arkivmateriale inneholder imidlertid lite private nedtegnelser som dagbøker eller almanakker fra denne oppgavens periode, men det som foreligger er gjennomgått sammen med den større mengden bevarte brev. Begge deler ses både i forhold til hverandre og i forhold til andre kilder og litteratur. Dette er særlig viktig på grunn av denne kilde-

¹⁶ Ved begge museene er de årlige utgivelsene systematisk gjennomgått fra begynnelsen og frem til 1907, samt utvalgte deler også etter den tid. For Nordiska museets del presenteres også virksomheten på Skansen på bakgrunn av referatene i disse beretningene. I tillegg er det særlig den publiserte versjonen av en sentral debatt ved samlingen i 1902 som benyttes: *Handlingar 1902*.

¹⁷ Ved Nordiska museet begynte protokollføringen etter en institusjonell omlegging i 1880. I perioden 18. nov. 1901-26. jan. 1903 ble det i tillegg ført en egen såkalt protokoll om museumsanliggender. Denne er også gjennomgått. Ved Norsk Folkemuseum ble det ført protokoller fra og med stiftelsen i 1894.

typens subjektive art. Disse kildene bygger nemlig på enkeltpersoners oppfatninger eller hukommelse. Dessuten har de ikke vært gjenstand for samme type korrigerende kilder og opplysninger nedtegnet i fellesskap ofte har vært.

Korrespondanse utgjør videre den viktigste kilden for oppgaven samlet sett. Dette er nemlig hovedkilden til kontakt mellom aktørene tilknyttet hvert museum så vel som mellom aktørene innad ved hver samling. Hvert av de benyttede arkivene inneholder for det meste mottatte brev, men også en del kopier av utgående korrespondanse finnes bevart.¹⁸ Uansett undersøker jeg primært forbindelsene mellom personer innad i en avgrenset gruppe, slik at aktuelle utgående brev fra en aktør kan gjenfinnes som innkomne brev hos en annen aktør. Dette prinsippet har for øvrig vært viktig enten som bekreftelser på at alt brevmateriale er gjenfunnet eller eventuelt som identifisering av hull i det tilgjengelige materialet.

Forbindelser mellom de ulike personene kan foruten gjennom brevveksling ha foregått gjennom faktiske møter og telefonsamtaler.¹⁹ Brevmaterialet suppleres derfor med alle de andre benyttede kildene. Sosial omgang mellom aktørene som privatpersoner kan dokumenteres gjennom eventuelle personlige nedtegnelser, og samhandling av mer formelt slag kan gjenfinnes i protokoller og årsberetninger. Telefonisk kontakt har jeg ingen mulighet til å etterspore direkte, men dette kan også dukke opp som henvisninger i annet kildemateriale. Korrespondansen kombineres med de andre kildetyperne for å få et bredest mulig bilde av mengden kontakt. Kombinasjonen åpner dessuten for å kunne se brevvekslingen mellom enkeltpersoner i sammenheng med andre ytringer i andre private eller formelle fora og med andre forhold ved og mellom museene.

Slik brukes ulike kilder og litteratur både til å belyse forskjellige deler av oppgaven og til å utgjøre bekræftende supplement for hverandre. Det sistnevnte er som antydning særlig viktig på grunn av ønsket om at de ulike kildetyperne til en viss grad skal kunne veie opp for hverandres svakheter.²⁰

Arkiver og kildemessig omfang

Sett under ett består oppgavens kildegrunnlag altså i hovedsak av bevart korrespondanse, interne møteprotokoller og publiserte årsberetninger, samt suppleres med en del sentrale aktørers private materiale. Både Nordiska museet og Norsk Folkemuseum har egne

¹⁸ Se nedenfor og kildeliste bak i oppgaven.

¹⁹ Nordiska museet og Skansen hadde telefonforbindelse fra 1892, og Norsk Folkemuseum fikk innlagt telefon i januar 1895. Både telefonisk kontakt og sosial omgang var trolig sjeldnere mellom personer bosatt langt fra hverandre enn mellom personer i samme område. Derfor var dette sannsynligvis sjeldnere kontaktformer mellom personer tilknyttet hvert sitt museum enn mellom personer ved samme museum.

²⁰ Jf. Dahl 1967, s. 42ff om praktisk betinget kategorisering av kildetyper.

forsknings- og dokumentasjonsavdelinger der både institusjonens og flere museumsansattes materiale er bevart. Jeg har tatt utgangspunkt i disse arkivene, men har i tillegg undersøkt noen utvalgte privatarkiv blant annet ved Nasjonalbiblioteket i Oslo, Riksarkivene i Norge og Sverige, samt ved Kungliga Husgerådskammaren ved Stockholm Slott.

Både ved Nordiska museets forskningsekspedisjon og ved Norsk Folkemuseums dokumentasjonssenter er institusjonenes protokoller og enkeltpersoners eventuelle private notater bevart i atskilte kategorier, mens det er til dels glidende overganger mellom samlingenes formelle brev og ansattes private korrespondanse. Brevmaterialet er noe ulikt organisert ved hvert museum og for de ulike privatarkivene ved museet. Dessuten er noen av arkiveringssystemene blitt endret i løpet av den undersøkte perioden.

I de benyttede arkivene ved Norsk Folkemuseums dokumentasjonssenter har jeg gått gjennom korrespondanse fra tidsrommet mellom 1894 og 1907. Brevmateriale i de aktuelle arkivene ved Nordiska museets forskningsekspedisjon er hovedsakelig gjennomgått fra 1873 til 1907, men jeg har konsentrert meg om brev til og fra nordmenn. De ulike arkivene utenfor museene er undersøkt i forbindelse med samlingenes sentrale aktører eller støttespillere, og brev materialet er søkt gjennom med utgangspunkt i avsenders eller eventuelt mottakers navn. For øvrig henviser jeg til fullstendig kildeliste bak i oppgaven.

Metode – beskrivelse, sammenligning og sammenheng

Denne oppgaven er analytisk-deskriptiv. Foruten de kildemessige refleksjonene nevnt ovenfor, vil undersøkelsen innebære flere metodiske problem.

Problemstillingen er i utgangspunktet deskriptiv; det overordnede siktemålet er å beskrive hvorvidt Nordiska museets og Norsk Folkemuseums forhold var preget av samarbeid eller konkurranse. Men undersøkelsen omfatter også en analyse av mulige forklaringer på hvorfor forholdet var som beskrevet. Det deskriptive og analyserende henger sammen ved at forklaringene tar utgangspunkt i og forutsetter momenter presentert gjennom beskrivelsen. Samtidig bærer dermed beskrivelsen i seg komponenter til og peker frem mot analysen.²¹ Selv om det altså er nær sammenheng mellom beskrivelse og forklaring, vil jeg operere med et praktisk skille mellom overveiende deskriptive og overveiende analytiske deler. Disse presenteres iblant samlet og fortløpende i teksten, men hovedsakelig vil beskrivelsen dominere selve kapitlene, mens analysen foregår i kapittelavslutninger samt i den avsluttende konklusjonen.

²¹ Jf. Dahl 1967, s. 22f om forholdet mellom beskrivelse og forklaring.

Oppgavens konklusjon vil videre basere seg på en sammenligning av museene og deres utvikling. Målet med det er å samle trådene fra enkeltpresentasjonene så vel som å synliggjøre likheter og ulikheter som kan ha virket inn på museenes innbyrdes forhold. Komparasjon innebærer at sammenligningsobjektene settes systematisk opp mot hverandre. Som metode kan det gjennomføres på to ulike måter. Med utgangspunkt i overveiende like objekter kan man søke avgjørende ulikheter, trass i likhetene. Omvendt kan man med utgangspunkt i overveiende forskjellige objekter søke avgjørende likheter, trass i ulikhetene. Disse to metodene kan også kombineres.²² Gitt mitt ønske om å avdekke både fellesstrekk og forskjeller mellom museene, vil jeg benytte nettopp en kombinasjon. I praksis er også sammenligningens utgangspunkt en kombinasjon. Selv om jeg åpnet oppgaven med å introdusere en rekke likhetstrekk mellom museene, bygger nemlig noen av disse likhetene faktisk på underliggende forskjeller. Dette vil jeg komme tilbake til i selve komparasjonen.

Uavhengig av valgt komparasjonsmetode, forutsetter sammenligning sammenlignbare størrelser. Dette stiller krav både til fremstillingen av enkeltobjektene og til kildeutvalg. I mitt tilfelle baseres komparasjonen på en forutgående presentasjon av hvert enkelt museum. Blant annet for å sikre at eventuelle forskjeller kan tilskrives ulikheter mellom museene og ikke ulik tilnærming til stoffet i hvert tilfelle, velger jeg hovedsakelig å undersøke museene i forhold til samme overordnede problemstilling.²³ Kildemessig gjelder noe av den samme logikken. Sammenligning forutsetter at kildegrunnet for sammenligningsobjektene er så ensartet at eventuelle forskjeller kun skal kunne tilskrives ulikheter mellom objektene og ikke skyldes ulikheter i kildetilfanget.²⁴

I fremstillingen av museene vil mitt hovedfokus ligge på momenter jeg mener kan ha virket bestemmende på forholdet dem imellom. Men enkelte forskjeller mellom tilgjengelig kildemateriale for hvert museum samt ønske om å gi et helhetlig bilde av hver samling, gjør at noen tema likevel vil bli ulikt vektlagt. Disse vil imidlertid ikke likestilles i den avsluttende sammenligningen.

Analysens mål om å munne ut i forslag til *hvorfor* museenes innbyrdes forhold var som undersøkelsen kommer frem til, aktualiserer i tillegg en refleksjon omkring hvordan forbindelsen mellom forklaring og forklart fenomen forsøkes etablert. Slike forklaringsforslag vil jeg hovedsakelig basere på en sammenheng i tid mellom forklaringen og det jeg vil forklare. Å sannsynliggjøre at antatte sammenhenger er mer enn tilfeldig sammenfall i tid, vil

²² Kjeldstadli 1999, s. 265ff.

²³ Jf. Kjeldstadli 1999, s. 267.

²⁴ Seip 1988, s. 16.

etterstrebes gjennom en undersøkelse av flere mulige forklaringer og deres innbyrdes forhold. For det første vil flere påviste muligheter øke sannsynligheten for å ha påpekt moment som faktisk virket inn. Videre håper jeg en presentasjon av flere forklaringsforslag i sammenheng kan tydeliggjøre eventuelt samspill der forklaringene virker styrkende eller svekkende på hverandre og hverandres sannsynlighet. Dessuten vil en systematisering av samtidige hendelser øke sannsynligheten for å finne mest mulig konkrete forbindelser dem imellom.²⁵

Teori – vitenskap og ideologi

Før undersøkelsen vil jeg klargjøre en del teorier og begreper som kan være relevante for forståelsen av Nordiska museets og Norsk Folkemuseums forhold. Dette knytter seg særlig opp til en allerede antydning dobbelthet i institusjonenes målsetninger; deres rolle i skjæringspunktet mellom vitenskapelig nytteverdi og samfunnsrolle. Denne dualiteten gjenfinnes i moderne museumsdefinisjoner. Med utgangspunkt *The International Council of Museums'* begrepsavklaring kommenteres museet som idé og institusjon på følgende måte av etnologen Trond Bjorli: "Museet binder sammen fortid og fremtid, der man forutsetter at fortiden kan bestemmes vitenskapelig, mens fremtiden nødvendigvis er et politisk spørsmål".²⁶

Både det vitenskapelige og det samfunnsmessige ved museers allmenne målsetning er på ulike steder og til ulike tider blitt fylt med skiftende innhold, men grunnlaget for det doble siktemålet som sådan ble lagt gjennom to parallelle utviklingstrekk i siste del av 1800-tallet – Nordiska museets og Norsk Folkemuseums etableringsfase. Samtidig som det foregikk en vitenskapelig profesjonalisering, ble museene gjort tilgjengelige for et større publikum. Dette er blitt trukket frem som avgjørende for at museet som konsept ble utformet som både faglig og folkeoppdragende på samme tid.²⁷ De to momentene kan stå i spenningsforhold til hverandre, men er ikke nødvendigvis uforenlige. Det er ikke slik at den folkeoppdragende komponenten nødvendigvis er uvitenskapelig eller den vitenskapelige er fullstendig verdinøytral. Heller er det et samspill; det vitenskapelige kan legitimere ideologiformidlingen, mens dagsaktuelle siktemål skaper interesse for vitenskapelig bearbeiding.²⁸

På 1800-tallet, da denne dobbeltheten ble etablert, var det folkeoppdragende særlig knyttet til nasjonale ideologier.²⁹ Dette undersøkes derfor nærmere før jeg kort kommer tilbake til forholdet mellom samfunnsrollen og det rent museumsfaglige. Helt allment er

²⁵ Jf. Kjeldstadli 1999, s. 245ff; Jf. også Dahl 1986, s. 37: "Kjernen i forklaring eller forståelse er ny innsikt i sammenheng."

²⁶ Bjorli 2000, s. 12. Se også ICOMs definisjon (oppdatert 2001): <http://icom.museum/definition.html>.

²⁷ Bø og Eilertsen 1994, s. 220ff; Sundin 2003, s. 52ff.

²⁸ Jf. f.eks. Floris og Vasström 1999, s. 40ff og Pedersen 1990.

²⁹ Bø og Eilertsen 1994, s. 222; Jf. også Holmene 2002, s. 20.

nasjonalisme en gruppelejalitet eller en kollektiv størrelse.³⁰ Utover det er det et komplekst fenomen, og flere ulike kategoriseringer og begreper inngår i et omfattende nasjonalismeteoretisk rammeverk. Nasjonale ideologier er kjennetegnet av kompatibilitet, og dette gjør dem kontekstavhengige og historisk variable.³¹

Basert på forskjellige oppfatninger av hva som danner grunnlag for et nasjonalt fellesskap, er det vanlig å operere med to hovedtyper: såkalt statsborgerlig og etnisk nasjonsoppfatning. Det statsborgerlige nasjonsbegrepet har røtter særlig i fransk opplysningstid, og definerer fellesskapet som resultat av likestilte borgeres frivillige tilslutning. Med røtter i tysk romantikk definerer det etniske nasjonsbegrepet kollektivet som tuftet på felles avstamning og historie. Videre knyttes ofte det førstnevnte til oppslutning om felles politiske institusjoner og rettigheter, mens det sistnevnte ofte kobles til dyrking av fellesskapets kulturelle særtrekk.³²

Med dette aktualiseres presentasjonen av ytterligere to idealtyper: politisk og kulturell nasjonalisme. Denne gangen kategorisert på bakgrunn av det nasjonale kollektivets mål. Politisk nasjonalisme defineres som krav om eller forsvar av politisk selvstyre, mens kultur-nasjonalisme sikter mot å skape eller befestet et tett kulturelt fellesskap. Det er ikke en nødvendig sammenheng mellom statsborgerlig nasjonsoppfatning og politisk nasjonalisme eller mellom etnisk nasjonsoppfatning og kulturell nasjonalisme. Heller ikke er det slik at politisk og kulturell nasjonalisme nødvendigvis står i motsetning til hverandre. Tvert imot kan det iblant være glidende overganger mellom disse to nasjonalismetyper. Politisk nasjonalisme nyttiggjør seg ofte kulturelle virkemidler, og kultur-nasjonalisme kan også ha politiske mål.³³

I Norge skilte imidlertid politisk og kulturell nasjonalisme i stor grad lag utover på 1800-tallet. Kultur-nasjonalismen ble hovedsakelig utformet i opposisjon til landets tidligere unionspartner, Danmark. Politisk selvhevdelse ble rettet mot partneren i det eksisterende unionsforholdet, altså Sverige. Denne splittelsen hang sammen med at dansk kultur fortsatt preget Norge, mens den politiske unionen med Sverige ikke innebar kulturimperialistiske fremstøt eller forsvenskingsforsøk overfor Norge.³⁴

Forholdet spesifikt mellom nasjonalisme og museer er blitt behandlet blant annet av etnologen Stefan Bohman. Som del av sin undersøkelse har Bohman benyttet modeller for ulike typer nasjonsbyggingsprosjekt.³⁵ Nasjonalismeteorikere har befattet seg med kategoriseringer basert på utgangspunktet for ulike forsøk på å bygge opp en nasjonalstat. Her er det

³⁰ Jf. Østerud 1993.

³¹ Jf. Østerud 1994, s. 9ff.

³² Hutchinson 1994, s. 17 og s. 39ff.

³³ Jf. Sørensen 2001, s. 10ff.

³⁴ Jf. Sørensen 1999, særlig s. 66f.

³⁵ Bohman 1997.

vanlig med en tredeling. Den første typen omtales som nasjonaldemokratisk eller nasjonal-revolusjonær, og beskriver et opprør for indre frihet og likhet innen allerede eksisterende statsgrenser. Dette knyttes til det vesteuropeiske området med England og Frankrike i spissen. Dernest kalles én type integrativ. Den knyttes til samling av flere småstater i et større fellesskap, i praksis ofte under én dominerende stat. Det sentraleuropeiske området med Tyskland og Italia er eksempler på denne typen. Den siste typen betegnes som løsrivende. Denne beskriver en oppsplitting av multikulturelle fellesskap og knyttes vanligvis til Øst-Europa.³⁶

Bohman har et lignende utgangspunkt i deler av sin analyse, der museers historiefremstilling undersøkes som deler av tre typer nasjonsbyggingsprosjekt. Han henter eksempler fra andre områder så vel som andre tider, men de tre modellene han benytter korresponderer langt på vei med dem beskrevet ovenfor. Bohman skildrer museer som virker legitimerende på dannelsen av en avgrenset nasjonal identitet innen en større stat, og museer som virker rettferdiggjørende for en stat som rommer ulike nasjonale grupperinger. Disse to samsvarer med henholdsvis den løsrivende og den integrative nasjonsbyggingstypen. Til slutt presenterer Bohman museer som virker for å styrke eller omforme nasjonalfølelsen i en eksisterende nasjonalstat.³⁷

Disse modellene illustrerer videre at omfanget av et nasjonalt fellesskap kan variere. Dermed er vi inne på forholdet mellom overnasjonale ideologier og enkeltstatsnasjonalisme. Disse fenomenene muliggjør alternative nasjonalideologiske gruppejaliteter innen samme område. Aktuelt i denne oppgaven er forholdet mellom en overnasjonal skandinavisk tanke og norsk eller eventuelt svensk enkeltstatsnasjonalisme. Historikeren Øystein Sørensen presenterer en teori om faktorer som innvirker på forholdet mellom skandinavisme og de enkelte nasjonalideologiene innen Skandinavia. Hvorvidt ideologiene anses som komplementære eller kontrære, regner han som et spørsmål om såkalt svak eller sterk skandinavisme. Den svake skandinavismen anså enkeltnasjonenes egenart som forutsetning for den fellesskandinaviske kulturen. Den sterke skandinavismen siktet derimot mot et tett skandinavisk fellesskap der de enkelte nasjonenes særtrekk skulle viskes ut til fordel for en felles kultur. Den svake formen var dermed et utfyllende tillegg til de enkelte områdenes egne nasjonale ideologier, mens den sterke versjonen utgjorde et konkurrerende alternativ.³⁸

I tillegg kan forholdet mellom involverte enkeltstatsnasjonalismer være avgjørende for oppfattelsen av overnasjonalt rammeverk. Ubalanse mellom de enkelte områders interesser skaper ulike synsvinkler og potensielt ulike syn på den overnasjonale ideologien. Konkret

³⁶ Jf. Alter 1991, s. 98ff.

³⁷ Bohman 1997, s. 13ff.

³⁸ Sørensen 2001, s. 234ff.

betyr det at nasjoner som legger premissene for overnasjonal integrasjon kan forstå ideologien som et fellesprosjekt, mens mindre dominerende områder kan oppfatte den samme fellesskapstanken som fordekt sjåvinisme.³⁹

Overnasjonal gruppeloyalitet kjennetegnes ellers ved lignende egenskaper som andre nasjonale ideologier – også i forhold til kontekstavhengighet. Skandinavismen antok mange-tydige og omskiftelige former, og de ulike uttrykksformene skaper blant annet uklare skillelinjer mellom utelukkende interessestyrt og faktisk ideologisert virksomhet.⁴⁰ Dermed oppstår det i tillegg til glidende overganger mellom sterk og svak skandinavisme også diffuse grenser mellom den svake typen og rent praktisk betinget samarbeid. Med andre ord innebar ikke skandinavisk kultursamarbeid nødvendigvis skandinavistiske motiv. Tilsvarende behøvde heller ikke skandinaviske kulturtvister å være betinget av nasjonale ideologier i konflikt.

Med dette er vi tilbake ved 1800-tallets museumskultur og deres doble målsetning; dels praktisk vitenskapelig nytte og dels nasjonalt preget ideologiformidling. I likhet med hva som altså kan ha vært tilfelle for både samarbeid og rivalisering museene imellom, befant nemlig selve museene seg i spenningsfeltet mellom nasjonal ideologi og museumsfaglig nytte. Derfor utgjør dette et relevant skille i den kommende undersøkelsen.

Oppgavens struktur

Oppgavens hovedstruktur er tematisk, men jeg vil legge an et kronologisk perspektiv på avsnittsnivå og i alle oppsummeringer. Først vil jeg presentere bakgrunn samt politiske og kulturelle rammevilkår for begge museene. Deretter skildres de to museene hver for seg, først Nordiska museet og deretter Norsk Folkemuseum. Begge introduseres gjennom faktisk utforming, utvikling og sentrale aktører, samt gjennom målsetning, kultursyn og ideologisk underbygging. I begge tilfeller ligger hovedvekten på aspekter som kan ha innvirket på deres innbyrdes forhold, og dette belyses i neste kapittel gjennom de faktiske forbindelsene museene imellom. Her presenteres direkte kontakt mellom representanter for museene og mellom museene som helhet. Oppgaven avsluttes med en oppsummerende sammenligning av museene og en sammenfatning av utviklingen i deres forhold gjennom perioden frem til 1907.

³⁹ Jf. Sørensen 1998, s. 38ff.

⁴⁰ Jf. Hemstad 2004a, f.eks. s. 189ff.

Kap. 2: Kultur og samfunn

Både Nordiska museet og Norsk Folkemuseum ble etablert som kulturhistoriske samlinger i Skandinavia på slutten av 1800-tallet. Før presentasjonen av selve museene vil jeg gi en introduksjon av forhold ved tiden de oppstod i og fungerte under. Herunder presenteres strømninger og forløpere som la til rette for denne typen kulturinstitusjoner. Videre skildres museenes felles rammevilkår i form av samtidige politiske og kulturelle forhold mellom Sverige og Norge.⁴¹ Dette baseres hovedsakelig på historiske og kulturhistoriske oversiktverk i tillegg til bøker og artikler spesifikt om museene.

Folkekultur, modernisering og nasjonalisme

Både ved Nordiska museet og Norsk Folkemuseum ble samfunnsutviklingens trusler mot folkekulturen trukket frem som en direkte årsak til opprettelsene av museene. 1800-tallet var for det meste av Europa en tid med store samfunnsendringer. Siste halvdel av århundret var preget av befolkningsøkning, modernisering av landbruket, industrialisering, urbanisering og utbygging av kommunikasjoner.⁴² Både i Sverige og Norge var den tradisjonelle og tidligere relativt stabile folkekulturen i ferd med å endre seg og gå tapt som følge av denne utviklingen. Dette ble beskrevet som en øyeåpner for grunnleggerne av begge museene, og resulterte i et ønske om å bevare kulturuttrykkene blant annet som materialsamling for vitenskapen.⁴³

Samtidig var en økende interesse for den folkelige kulturen et generelt trekk i samtiden. Foruten det akutte bevaringsbehovet var deler av bakgrunnen for dette den nasjonale symbolverdi folkekulturen ble tillagt i perioden. Dette ble vektlagt også ved begge museene. Nasjonalisme var en viktig idéstrømning i det nittende århundre, og disse felleseuropeiske impulsene fikk som antydning innledningsvis ulike utforminger på ulike tidspunkt og under ulike forhold. Som kulturhistoriske institusjoner med uttalte siktemål om at felleskulturell fortid skulle virke samlende i samtiden, skrev Nordiska museet og Norsk Folkemuseum seg inn i en etnisk nasjonalismetradisjon. Søken etter en antatt samlende kollektiv opprinnelse gav seg gjerne utslag i interesse nettopp for provinsenes folkekultur. Disse antok man var mindre påvirket av moderniseringsprosesser og fremmede impulser, og de ble derfor oppskattet som symbol på nasjo-

⁴¹ Innledningsvis innlemmes altså i noen grad både felleseuropeiske og særlig skandinaviske perspektiver. Selv om dette kan utgjøre en relevant innfallsvinkel også til resten av undersøkelsen, har oppgavens rammer gjort det nødvendig med en nokså streng avgrensning. Utover dette kapitlet vil jeg derfor trekke inn europeiske eller særskandinaviske forhold kun når det er nødvendig for forståelsen av de spesifikt svensk-norske forbindelsene.

⁴² Se for eksempel Norborg 1995, s. 8ff og s. 53ff; Nerbøvik 1986, s. 19ff.

⁴³ Hazelius 1899, s. 271f; *Årsberetning NF 1894/95*, s. 5f.

nens røtter. En slik tanke om folkekulturen som mer opprinnelig fantes både i Sverige og Norge⁴⁴, men slo gjennom på noe ulike tidspunkt og ble utformet i ulike kontekster.

I Norge knyttes det sterke fokuset på den folkelige kulturarven til nasjonalromantikken fra midten av århundret. Med dette kulturelle nasjonsbyggingsprosjektet begynte en kunstnerlig og vitenskapelig kartlegging av landets folketradisjoner og historie.⁴⁵ At Norge nokså nylig hadde kommet ut av unionen med Danmark, forsterket dyrkingen nettopp av bondekulturen. De norske nasjonsbyggerne anså det som ekstra viktig å markere avstand til den tidligere unionspartnerens kultur, og det var en utbredt oppfatning at landlige områder var minst berørt av dansk innflytelse.⁴⁶

På svensk side utgjorde nasjonal- eller hjembygdsromantikken en dominerende strømning først mot slutten av århundret, da kunstnere og vitenskapsmenn for alvor rettet oppmerksomheten mot Sveriges regionale folkekultur. Men søkelyset på det fortidige og provinsielle bygget videre på ideer fra den götiska romantikken, som hadde vunnet oppslutning langt tidligere.⁴⁷ Deler av denne bevegelsen var fra omkring midten av århundret påvirket av og adopterte kulturelementer fra den norske nasjonalromantikken bakoverskuende nostalgi og bondeidealiserings. Dette hang sammen med en oppfatning av Norge som mer genuint nordisk enn resten av Norden, en oppfatning som er gitt betegnelsen norgesromantikk.⁴⁸

På norsk side finnes det tidlige eksempler på at en slik idé ble dyrket og vinklet i uttalt opposisjon til den øvrige nordiske kulturen. Poenget i disse tilfellene var å skille ut det eksklusivt norske fra det felles nordiske.⁴⁹ På lignende vis utgjorde deler av den svenske 1890-tallsromantikken forsøk på å skille ut det særskilt svenske som motoffensiv mot de foregående tiårenes norske kulturpåvirkning og kultur dyrking.⁵⁰

Imidlertid fantes tanken om en fellesnordisk opprinnelse og kultur både i Sverige og Norge så vel som i Danmark – om enn i ulik grad.⁵¹ Alt fra slutten av 1700-tallet var det tendenser til økt fokus på fellesskapet istedenfor konfliktene mellom de nordiske landene. Utover 1800-tallet utviklet denne tanken seg til en bred intellektuell strømning og etter hvert dels til uttrykte ønsker om et politisk fellesskap landene imellom. Denne helstatstanken fikk gjen-

⁴⁴ Jf. f.eks. Anker 1999, s. 8ff og Rydén 1991, s. 223ff. Nordiska museets og Norsk Folkemuseums nasjonsbyggingsprosjekt presenteres nærmere særlig i kap. 3 og 4 i denne oppgaven.

⁴⁵ Sørensen 2001, s. 161ff.

⁴⁶ Jf. Ernst Sars tokulturmodell og Arne Garborgs tonasjonslære. Se f.eks. Sørensen 1998, s. 32 og s. 34.

⁴⁷ Frängsmyr 2000, s. 150ff.

⁴⁸ Jf. Barton 2003, s. 87ff og Grandien 1987, s. 130ff.

⁴⁹ Grandien 1987, s. 82ff; Sørensen 2001, s. 173ff.

⁵⁰ Barton 2003, s. 118ff.

⁵¹ Dette utelukket ikke nødvendigvis dyrking verken av det særskilt norske eller svenske – eller for den saks skyld det danske. Jf. f.eks. avsnittet *Teori – vitenskap og ideologi* i denne oppgaven, kap. 1.

nomslag særlig omkring midten av århundret, da skandinavismen som sådan blir beskrevet som på sitt høydepunkt. Imidlertid forsvant de politiske ambisjonene i all hovedsak fra slutten av 1860-tallet, men skandinavismen levde videre i form av tiltagende kulturelt og praktisk samarbeid med varierende grad av ideologisering.⁵² Trass i skiftende uttrykksformer og styrke over tid hadde de skandinavistiske tankene gjennomgående større oppslutning i Sverige enn i Norge, men aller størst i Danmark.⁵³

Pionerer og påvirkning

Felles for den museale kulturinteressen både i Sverige og Norge var at den i utgangspunktet rettet seg hovedsakelig mot gjenstander av høy estetisk verdi eller forhistorisk materiale. Nordiska museet og Norsk Folkemuseum satte seg i tillegg fore å samle inn både objekter fra den nære fortid og gjenstander som ikke ble ansett som kunstnerisk høyverdige. Mest nyskapende var det for øvrig at begge museene etter hvert flyttet og gjenoppbygde hele hus for bevaring og utstilling. Konseptet friluftsmuseum ble utformet på denne tiden; og Skandinavia regnes som foregangsområdet.⁵⁴ Både Nordiska museet og Norsk Folkemuseum hadde imidlertid forløpere når det gjaldt den bredere gjenstandsinteressen så vel som oppmerksomheten viet allmuens byggeskikker.

I Norge trekkes blant annet Bergens museum og Universitetets etnografiske samling frem som tidlige eksempler på et utvidet perspektiv på folkekulturens verdi. I Bergen foregikk det forsøksvis innsamling av bruksgjenstander fra bonde- og fiskerkultur alt på 1840-tallet, mens historikerne Ludvig Kristensen Daa og Yngvar Nielsen tok initiativ til en samling av norsk folkekultur ved Etnografisk museum på 1870-tallet. Tidlige tilløp til interesse for bondekulturens bygningstradisjoner illustreres av Fortidsminneforeningens stiftelse i 1844 og folkelivsforskeren Eilert Sundts avhandling om norsk landlig byggeskikk fra 1861. I tillegg fantes det i Norge tilflyttede bygningssamlinger allerede før opprettelsen av Norsk Folkemuseum. I løpet av en seksårsperiode fra 1881 fikk Oscar II flyttet fem bygninger, inkludert Gol stavkirke, til den kongelige eiendommen på Bygdøy. Tre år etter at den svensk-norske kongen påbegynte sin samling, flyttet forretningsmannen Thomas Heftye to hus til sin eiendom på Frognerseteren. Begge disse bygningssamlingene var privateid, men åpne for offentligheten.⁵⁵

⁵² Hemstad 2004a, s. 187ff.

⁵³ Sørensen 2001, s. 230.

⁵⁴ Hegard 1994, s. 9ff; Arcadius 1997, s. 25ff og s. 69; Hegard 1984, s. 251ff. Se også Hazelius 1899 og Aall 1920.

⁵⁵ Shetelig 1944, s. 193ff; Hegard 1984, s. 14, s. 19ff, s. 32ff og s. 61ff; Hegard 1994, s. 9ff.

Også på svensk side fantes det forgjengere, men Nordiska museet var etter både svenske og norske forhold tidlig ute da Artur Hazelius' innsamling tok til på 1870-tallet. To tiår tidligere hadde de første lokale fortidsminneforeningene i Sverige blitt etablert, men disse vendte ikke oppmerksomheten mot faktisk innsamling eller den nære fortid før utover 1870- og særlig 1880-årene. Tidligere ute var folkelivsforskeren Gunnar Olof Hylltén-Cavallius. Allerede på midten av 1860-tallet startet han innsamling av gjenstander fra de siste århundrenes allmuekultur i Småland, og fra 1867 ble disse utstilt i Växjö.⁵⁶ Faktiske bygnings-samlinger fantes ikke i Sverige før Artur Hazelius' friluftsmuseum, men alt året etter Skansens innvielse åpnet Georg Karlin et slikt museum i Lund. Hvem av disse to som først fikk *ideen* til denne typen museum, er omdiskutert.⁵⁷ Debatten om idéoverføring går imidlertid også over landegrensene.

Både norsk folkekulturfokus, Sundts bygningsinteresse og de eksisterende bygnings-samlingene i Norge er trukket frem som idémessige forløpere for virksomheten i Sverige.⁵⁸ Fremveksten av bygningsmuseet som utstillingsform er blitt undersøkt særlig med tanke på mulig inspirasjon fra Oscar IIs samlinger. Denne samlingen anses som det første systematiske forsøk på flytting og gjenoppbygging av hus for bevaring og utstilling. Sammenhenger mellom Oscar IIs samling og Skansen er forsøkt etablert både gjennom å undersøke Artur Hazelius' kjennskap til samlingen og gjennom påpeking av likheter mellom denne og Hazelius' første museumsplan.⁵⁹ For øvrig innrømmet Hazelius selv både kjennskap til og likhet med kongens samling i brev til en norsk støttespiller året før Skansens åpning.⁶⁰

Svensk påvirkning på norske samlinger er konsentrert om Nordiska museets virksomhet og konsept. Stockholmsinstitusjonens innsamling kom i gang før de fleste innsamlingsbestrebelse i Norge. Riktignok ble det uttrykt takknemlighet for at kulturmaterialet gjennom dette faktisk ble bevart, men samtidig var innsamlingen til Sverige med på å intensivere en norsk debatt omkring retten til norske kulturminner. Kritikken mot kulturutførelsen rettet seg dels mot Nordiska museets og flere private oppkjøperes virksomhet, og dels mot manglende norsk vilje og evne til å begynne egen innsamling.⁶¹ I tillegg til denne negative påvirkningen er Nordiska museet fremstilt som et inspirerende eksempel til etter-

⁵⁶ Arcadius 1997, s. 25ff og s. 69ff; Hammarlund-Larsson 1998, s. 182ff; Sörlin 1998, s. 17f og s. 26.

⁵⁷ Se f.eks. Hegard 1984, s. 199ff og Berg 1933, s. 102ff.

⁵⁸ Fett 1905a, s. 54; Hegard 1984, s. 199ff; Grandien 1991, s. 13f og s. 28ff; Sörlin 1998, s. 32f; Nyström 1998, s. 82f.

⁵⁹ Se særlig Hegard 1984, s. 199ff og s. 251ff.

⁶⁰ A. Hazelius til Hans Rasmus Astrup 9. mars 1890, RAN: pa. 138, pakke 4.

⁶¹ Se f.eks. Nielsen 1880, flere steder; Nielsen 1881, s. 151ff og Fett 1920, s. 47ff.

følgelse i Norge. Dette tok utgangspunkt både i den brede kulturinteressen og museumsutformingen på Skansen.⁶²

Den videre utviklingen ved mange av de kulturhistoriske museene i Sverige og Norge later til å ha fulgt et lignende forløp. I svært forskjellig tempo, men begynnende fra århundreskiftet og fremover, gjennomgikk flere av samlingene en nyorientering i form av mindre vekt på ideologiformidling og større vekt på vitenskapelig bearbeiding. Dette er blitt satt i sammenheng med en smitteeffekt museene imellom så vel som med en samtidig sakliggjøring av de sentrale fagdisiplinene knyttet til kulturvirksomheten.⁶³

Tilsvarende kan både den utvidede gjenstandsinteressen og friluftsmuseenes utforming i etableringsfasen ha blitt påvirket av andre faktorer i tillegg til museenes innflytelse på hverandre. Blant annet er kommunikasjonsutbygging, trehusbebyggelse og utstillingskultur trukket frem som mulige påvirkningsfaktorer.

Utbygging og forbedring av kommunikasjoner åpnet ikke bare for nye og antatt ødeleggende impulsers inntog i den tradisjonelle folkekulturen, men muliggjorde også innsamling og transport av bygninger og gjenstander for bevaring andre steder. Muligheten for bygningsinnsamling var i tillegg betinget av at den eldre bebyggelsen i Sverige og Norge ofte bestod av flyttbare trehus, og ikke murhus som i mange andre land. Dette er brukt i forklaringer av hvorfor Skandinavia ble et foregangsområde på verdensbasis når det gjaldt friluftsmuseer. Men selve ideen til denne museumstypen er til gjengjeld satt i sammenheng med større felleseuropeiske strømninger som 1800-tallets utstillingskultur. Samtidens teknologiske og industrielle utvikling hadde ført med seg ønsket om å vise frem sine industrielle og kulturelle fortrinn. Som manifestasjon av disse nyvinningene og troen på fortsatt fremskritt ble det i løpet av 1800-tallet arrangert flere nasjonale og internasjonale industriutstillinger. Dessuten inngikk landskapsparker, botaniske hager og dyreparker som del av periodens utstillingskultur, og flere fremstillinger skildrer hvordan museene til Artur Hazelius og Hans Aall føyde seg inn som del av denne kulturen.⁶⁴

Sverige og Norge

Nordiska museet og Norsk Folkemuseum oppstod og utviklet seg altså i en delvis felles og noenlunde lik samfunnsmessig og kulturell sammenheng. Folkekulturen ble truet av raske

⁶² Nielsen 1907, s. 76ff; Aall 1920, s. 1f; Sandvig 1943, s. 49ff og s. 134f; Se også Shetelig 1944, s. 191 og Hegard 1984, s. 191.

⁶³ Arcadius 1997, s. 121ff; Bjorli 2000, s. 10ff og s. 90; Ågotnes 1993, s. 17ff.

⁶⁴ Se f.eks. Hegard 1984, s. 16 og s. 251ff; Bjorli 2004, s. 14; Grandien 1991, s. 9ff; Stavenow-Hidemark 1998a, s. 40ff.

samfunnsendringer, samtidig som den begynte å bli verdsatt som symbol på nasjonens etniske røtter. Kommunikasjonsutbygging gav både behov og mulighet for innsamling, trehusene var flyttbare og utstillingskulturen gjorde museumstypen realistisk. Disse impulsene nådde både Sverige og Norge, om enn delvis til ulik tid og i ulik grad, og i begge land fantes det flere eksempler på lignende kulturinteresse og lignende museer.

I tillegg til mulig idéoverføring mellom disse museene, åpnet også deres lignende kulturomfang og oppgaver for konkrete utslag både av rivalisering og samarbeid. Dette gjaldt både innen Sverige og innen Norge. Forholdet mellom lokalmuseer og sentrale institusjoner var i mange tilfeller preget av konflikter omkring geografisk arbeidsdeling og kamp om støtte, men omfattet også utveksling av museumsfaglig informasjon. Etter hvert ble det etablert landsdekkende diskusjons- og samarbeidsfora som bidro til å regulere forholdene museene imellom. I Sverige ble *Svenska museimannaföreningen* stiftet i 1906 og i Norge ble *Norske Museers Landsforbund* grunnlagt i 1918.⁶⁵ Denne oppgaven konsentreres imidlertid om forholdet mellom Nordiska museet og Norsk Folkemuseum. Disse to museene befant seg i hvert sitt land. Derfor vil jeg i det følgende avsnittet undersøke de allmenne forbindelsene mellom Sverige og Norge i denne perioden; både på politisk nivå og på det sivile plan.

Variierende konfliktnivå og unionsoppløsning

De politiske forholdene mellom Sverige og Norge var regulert av en union med stor grad av indre selvstyre. Det som først og fremst bandt rikene sammen, var felles utenrikspolitikk og samme Konge. Selv om unionstiden mellom 1814 og 1905 innebar tilbakevendende uenighet mellom ønsker om en tettere og en løsere union, utgjorde unionsforholdet sett under ett, et relativt velfungerende politisk fellesskap. Foruten ulike symbolsaker, dreide unionskonfliktene frem til midten av 1880-årene seg om rikenes stilling innen unionsfellesskapet – ikke om unionens oppløsning.⁶⁶

Men Nordiska museets og Norsk Folkemuseums etableringsfaser faller sammen med den siste og mest konfliktfylte delen av det 91 år lange unionsforholdet. De siste par tiårene var preget av konflikter og kriser, som etter hvert satte oppløsning av unionsfellesskapet på dagsordenen. Like fullt var konflikt- og spenningsnivået varierende også innen denne perioden; noen tidspunkt var svært spente med kompromissløshet på begge sider, mens andre var preget av gjensidig forsoningsvilje. Graden av konfliktorientering og samarbeidsvilje varierte også mellom ulike grupper innad i hvert land.

⁶⁵ Arcadius 1997, s. 121ff; Hegard 1994, s. 115ff.

⁶⁶ Jf. Nilsson 2003.

Forsterkende på konfliktene virket særlig forholdet mellom høyreorienterte krefter i Sverige og venstreorienterte krefter i Norge. Disse grupperingene representerte de nasjonalistiske hovedstrømmingene i hvert sitt land, noe som for øvrig illustrerer nasjonalismens kompatibilitet. Som allmenneuropeisk fenomen utviklet nasjonalismen seg på slutten av 1800-tallet fra en overveiende liberal politisk tilknytning til en hovedsakelig konservativ tilknytning.⁶⁷ Mens svensk nasjonalisme samsvarte med denne varianten, var norsk nasjonalisme fremdeles knyttet til demokratiske politiske ideer.

Svensk historie, med en sammenhengende statsdannelse og en tidligere stormaktsposisjon, gjorde bærerne av nasjonal kontinuitet til forsvarerne av det bestående. Den toneangivende svenske nasjonalismen var preget av stormaktsnostalgi og ble utformet som en konservativ overklasseideologi. Norsk historie knyttet nasjonal selvstendighet til hendelsene i 1814 og den etter samtidens standard svært demokratiske norske grunnloven fra dette året. Det skapte forståelser av demokrati og nasjonalisme som to sider av samme sak, og gav forsvarerne av demokratiske idealer definisjonsmakt over utformingen av norsk nasjonsoppfatning.⁶⁸ Fra 1880-tallet og fremover markerte disse svenske og norske nasjonalistiske grupperingene seg sterkt i unionelt konfliktstoff. Svenske konservative krefter knyttet særlig til Riksdagens førstekammer kritiserte det de oppfattet som svensk ettergivenesshet overfor Norge. Isteden ønsket de en revidering av unionsarrangementet i retning av en tettere union med formell svensk overhøyhet. Norske krefter med tilknytning til partiet Venstre kjempet derimot for større norsk handlefrihet gjennom ensidige norske beslutninger.

Mellom disse to grupperingene stod svenske liberale eller demokratisk innstilte politikere og norske konservative grupperinger. Mens flere svenske liberale og demokratiske kretser så med sympati på norsk demokrati, anså en del norske konservative unionen med Sverige som en samfunnsbevarende garanti. De ytterliggående gruppene i unionskonflikten utgjorde imidlertid premissgivere for nasjonalismens hovedutforminger i hvert sitt land, og både venstreorienterte svensker og høyreorienterte nordmenn hadde vanskeligheter med å hevde seg som troverdige bærere av nasjonale ideologier. Like fullt virket disse modererende i unionskonflikten, mens det ytre høyre i Sverige og det ytre venstre i Norge virket gjensidig forsterkende på hverandres fiendebilder og på de nasjonale konfliktene.⁶⁹

Konkret dreide hovedkonfliktene seg fra midten av 1880-årene og fremover om utenriksstyret. Striden tok utgangspunkt i uenighet omkring rikenes felles utenriksminister, og hang

⁶⁷ Hobsbawm 1992, s. 101ff.

⁶⁸ Jf. Østerud 1994, s. 42f.

⁶⁹ Jf. Vedung 1971, flere steder, se f.eks. s. 11f, s. 29, s. 32 og s. 433f.

hele perioden mer eller mindre sammen med dette, men stridsspørsmålet ble konsentrert om konsulatvesenet. Utover 1890-tallet utløste konsulatspørsmålet flere kriser frem mot 1895, da konflikten nådde et foreløpig klimaks. Tiårets første del hadde frembrakt flere kompromissløse utspill fra norsk side, mens 1895 åpnet med svensk offensiv som i løpet av senvinteren og våren blant annet omfattet krigstrusler. Dette tvang frem et norsk forhandlingstilbud, og i etterkant ble det nedsatt en svensk-norsk unionsrevisjonskomite. Men denne komiteen kom ikke til enighet, og flere unionelle konflikter fulgte. Dramatikken var i denne perioden konsentrert særlig om to tidspunkt; 1898 i forbindelse med uenighet omkring det viktige nasjonalsymbolet flagget, og tiden rundt 1900 på grunn av modernisering og utbygging av norske festningsanlegg langs grensen mot Sverige.⁷⁰

Høsten 1901 ble det imidlertid innledet forhandlinger om konsulatsaken, og ett par år senere kom kompromissvillige krefter på begge sider til å dominere utviklingen en periode. Omkring 1903 var unionspolitikken inne i en relativt harmonisk fase. Dette året ble Sverige og Norge enige om egne konsuler for hvert rike. Men forhandlingsresultatet var så tvetydig formulert at da konsulenes forhold til utenriksministeren skulle fastslås i lovs form, viste de to regjeringenes forslag seg uforenlige. Senhøstes 1904 var begge lovforslagene lagt frem. På svensk side ble nordmennesenes forslag ansett som lite kompromissvennlig. Norske miljøer bedømte på sin side det svenske forslaget som rent løftebrudd, og gav det betegnelsen *Boströms lydrikepunkter*, etter den svenske statsministeren som la det frem.⁷¹

Det ble forsøkt videre forhandlinger, men i slutten av februar 1905 oppstod det brudd mellom partene. Norske fronter samlet seg om en aksjonslinje overfor Sverige, mens det fra svensk side ble formulert nye forhandlingsprogram med varierende grad av imøtekommenhet. Forsommeren 1905 ble den svensk-norske konflikten satt på spissen. Den norske linjen kulminerte i ensidig oppsigelse av unionen den 7. juni. Men dette ble ikke umiddelbart akseptert i Sverige, og det ble drøftet mulige reaksjoner i form av betingelser eller mottiltak.⁷²

Sommeren var preget av uvisshet om det videre hendelsesforløpet, med både militær mobilisering og diplomatiske fremstøt, samt begge rikenes forsøk på å oppnå støtte hos de europeiske stormaktene. Den 31. august ble det innledet forhandlinger mellom Sverige og Norge, men debattene var harde og krigsfrykten reell. I slutten av oktober ble det likevel undertegnet et forlik, og Sverige anerkjente Norge som selvstendig stat. Den 26. oktober frasa kong Oscar II seg den norske tronen, og unionen mellom Sverige og Norge var oppløst.

⁷⁰ Jf. Carlsson 1970, s. 438ff og Nerbøvik 1999, s. 192ff.

⁷¹ Jf. Carlsson 1970, s. 438ff og Nerbøvik 1999, s. 192ff.

⁷² Vedung 1971, s. 16ff.

Moderate og kompromissvennlige kreftene på begge sider hadde vunnet frem i den avsluttende fasen. Unionsoppløsningen ble fredelig, og det gjenstod få konflikttema mellom landene.⁷³ Like fullt var de kommende årene preget av anstrengte forhold mellom Sverige og Norge – ikke bare på politisk plan, men også mellom sivile miljø på begge sider av grensen.⁷⁴

Fra samarbeid til brudd

På samme tid som de politiske båndene ble brutt, tok nemlig store deler av kulturkontakten mellom landene også slutt. Inntil da hadde det imidlertid vært et relativt utbredt samkvem mellom sivile miljø i Sverige og Norge. Jeg har allerede presentert eksempler på rent idémessig kulturinnflytelse over riksgrensen. Kulturelle forbindelser mellom landene innebar i tillegg en rekke direkte kontaktpunkt mellom privatpersoner, organisasjoner og fagmiljø i begge land.

Styrket interesse for svensk-norsk samarbeid vokste frem fra slutten av 1890-tallet og frem mot 1905, med tendenser til intensivering fra omkring sekelskiftet. Flere av prosjektene var del av større skandinaviske eller nordiske innsatser, som iblant var knyttet til en fornying eller forsterking av de skandinavistiske tankene. Derfor er perioden blitt kalt nyskandinavistisk. Samarbeidet manifesterte seg i møter og arrangementer samt etablering av foreninger og tidsskrift av skandinavisk eller svensk-norsk omfang. Blant annet ble det avholdt nordiske akademikermøter, utgitt felles universitetstidsskrift, arrangert allnordiske idrettsstevner og etablert et fellesnordisk forbund for koordinering av økonomisk samarbeid.⁷⁵ I samme tidsrom fikk unionsdagen den 4. november, markeringen av den svensk-norske unionsinngåelsen, økt folkelig oppslutning i både Sverige og Norge.⁷⁶ Illustrerende er også stiftelsen av den norsk-svenske foreningen *Broderfolkenes Vel/Brödrafolkens Vål*. Den ble etablert i 1903 med uttalt siktemål om å styrke båndene og forståelsen mellom nordmenn og svensker.⁷⁷

De ulike kulturelle forbindelsene utviklet seg delvis i motsetning til og etter hvert til dels i samsvar med de svensk-norske politiske konjunktorene, men foregikk primært utenfor de politiske miljøene. Arrangementene og foreningene utgjorde møteplasser for ulike grupperinger med ulike syn på den svensk-norske unionen. På den ene siden kunne samarbeidsprosjektene anses som alternative fora til unionsfelleskapet, mens de på den annen side

⁷³ Jf. Sørensen 2003.

⁷⁴ Berg 1997, s. 6ff; Hemstad 2004a, s. 216ff.

⁷⁵ Hemstad 2004a, s. 213ff; Rudeng 2000, s. 11ff.

⁷⁶ Jf. Hemstad 2004b, s. 2.

⁷⁷ Hemstad 2004a, s. 215; *Aarbog 1904. Broderfolkenes Vel/Årsbok 1904. Brödrafolkens väl*.

kunne oppfattes som arenaer for utbygging og styrking av det unionelle samholdet. I tillegg innebar prosjektene i varierende grad avgrensede faglige siktemål og ideologistyrte fellesskapsfremmende målsetninger. Men til tross for både ulik ideologiseringsgrad og involverte aktørers ulike innstillinger til unionen, ble altså det aller meste av samarbeidet avbrutt det året den svensk-norske unionen ble oppløst. I løpet av 1905 ble en rekke møter og tilstelninger boikottet eller avlyst. Norsk opinion dreide mot skuffelse og sinne overfor Sverige i etterkant av de såkalte lydrikepunktene senhøstes 1904, mens svensk holdningsklima ble preget av sjokk og bitterhet etter det norske Stortingets 7. juni erklæring.⁷⁸

Gjensidig vaksomhet og mangel på omfattende samarbeid mellom landene vedvarte de kommende årene.⁷⁹ Imidlertid utviklet Sverige og Norge noe ulike hovedsyn på hendelsene i 1905. På svensk side ble bruddet hovedsakelig bedømt som negativt, men samtidig ble situasjonen forsøkt tolket og realisert som en positiv mulighet til å rette oppmerksomheten mot svenske anliggender og svensk nasjonalkultur. Blant nordmenn ble unionsoppløsningen dyrket som en nasjonal seier og resultat av nasjonalt samhold, men likevel ble 1905 etterfulgt av nye perioder med skarpe innenrikspolitiske skillelinjer knyttet til nasjonsbyggingsprosessen.⁸⁰

Forholdet landene imellom forble uansett nokså kjølig frem til tidsrommet under og etter første verdenskrig. Da bedret det seg i retning av fornyet kultursamarbeid samt omfattet politisk samarbeid i form av fellesnordiske minister- og kongemøter.⁸¹ Annen verdenskrig regnes som det neste omdreiningspunktet for nordisk samhold. På godt og vondt fungerte krigen som katalysator for intensivert nordisk samarbeidsinnsats i etterkrigstiden.⁸²

Oppsummering

Foruten lignende samfunnsmessig og kulturell bakgrunn for museumsopprettelsene, utviklet Nordiska museet og Norsk Folkemuseum seg innen rammene av felles svensk-norske politiske og kulturelle forhold. Denne oppgavens kronologiske omfang favner perioder som både politisk og kulturelt innebar ulik grad av samarbeidsvennlig klima og konfliktfokuset samkvem eller manglende kontakt. Museene og deres innbyrdes forhold vil ses i lys av både dette og forholdet til vitenskapelige bevaringsbehov, nasjonale ideologier og museumsfaglig påvirkning samt fellesinteresser av ulik art.

⁷⁸ Jf. Hemstad 2004a, s. 213ff.

⁷⁹ Berg 1997, s. 6ff; Hemstad 2004a, s. 216ff.

⁸⁰ Værnø 1990, s. 18; Rudeng 2000, s. 13; Sundin 2003, s. 55f; Sørensen 2001, s. 422.

⁸¹ Jf. Berg 1997, s. 5ff; Hemstad 2004a, s. 217f.

⁸² Værnø 1990, s. 13ff.

Kap. 3: Nordiska museet/Skansen

Nordiska museet ble stiftet i 1873 og utvidet med friluftsavdelingen Skansen i 1891. Institusjonen bevarte og formidlet kultur fra hele Norden, men særlig fra Sverige og Norge. Dette kapitlet er en undersøkelse av samlingens virksomhet, idégrunnlag og uttalelser med vekt på aspekter som kan ha virket bestemmende på forholdet til Norge og etter hvert til Norsk Folkemuseum. Først presenteres institusjonens utforming og utvikling fra etableringen og frem til 1907. Deretter introduseres sentrale aktører og deres innflytelse ved museet og på samlingens ideologiske føringer. Resten av kapitlet er viet Norges og til dels resten av Nordens stilling. I den forbindelse undersøkes museets målsetninger og virksomhet i møte med andre områders nasjonale interesser og andre nasjoners kulturinstitusjoner. Utvikling i utforming og siktemål blir sammen med de sentrale aktørenes rolle fremstilt gjennom en kombinasjon av foreliggende litteratur, museets samtidige publikasjoner og interne protokoller. Presentasjonen av museets forhold til Norge bygger i tillegg på bevart brevmateriale.

Utforming og utvikling

24. oktober 1873 åpnet Skandinavisk-etnografiska samlingen, senere Nordiska museet, sentralt plassert i Sveriges hovedstad, Stockholm. Det begynte som en samling av folkedrakt-kledde dukker plassert i allmue-inspirerte interiører, men samlingene vokste raskt og ble snart utvidet tematisk og fysisk.

Den første avdelingen viste svensk bondekultur, men allerede året etter ble en samisk boplass stilt ut og i 1875 åpnet en egen norsk avdeling. Også gjenstander fra de andre nordiske landene og deler av Europa ble innlemmet i samlingene. Folkekulturen var museets kjerneområde, men ble etter hvert supplert med gjenstander fra bykultur og høyere stender. Utstillingene fylte snart flere bygninger i Drottninggatan, og i 1877 ble det innstiftet et fond for å finansiere oppføringen av et eget museumsbygg. Det populære rekreasjonsområdet Djurgården var den ønskede plassering, og museet fikk leid kongelig mark på en del kalt Lejonslätten. Det første symbolske spadetaket ble tatt høsten 1888, men først fra 1902 og fremover kunne overflytningen av museumsgjenstandene begynne.⁸³ Ved installeringen i det nye bygget ble den opprinnelige utstillingsformen med interiører og hele folkelivsbilder nedtonet til fordel for systematiske samlinger, der gjenstandene i større grad stod løsrevet fra

⁸³ Hazelius 1899, s. 273ff; Nyström 1998, s. 53 og s. 63ff; Stavenow-Hidemark 1998b, s. 89ff.

kontekst og klassifisert etter geografi og funksjon.⁸⁴ I årene frem mot nyåpningen ble utstillingene supplert ved deponering av gjenstander fra kongelige og statlige samlinger.⁸⁵ Den 8. juni 1907 ble museets permanente lokaler i eget bygg høytidelig innviet.⁸⁶

I mellomtiden hadde institusjonen fått en annen arena på Djurgården. Høsten 1891 åpnet friluftsmuseet Skansen sør-øst for den planlagte museumsbygningen. Den første bygningen var blitt innkjøpt seks år tidligere, og de kommende årene foregikk det en stadig utbygging av Skansens fysiske miljø. Eiendommen ble flere ganger utvidet ved kjøp av tilsluttende områder. Videre fikk museet årlig tilsig av opptil flere bygninger i original eller etterligning, og i 1901 ble det norske Vastevitloftet fra Telemark oppført på Skansen. Parallelt med oppsetting av bygningene ble det bygget ut veier og plantet på området. I tillegg ble det innlemmet ulike dyrearter. Det åpnet også flere serveringstilbud, og fra begynnelsen avholdt museet en rekke tilstelninger på friluftsavdelingen.⁸⁷

Arrangementene skulle både være med på å finansiere museumsdriften og virke vekkende på de besøkende. Foruten faste underholdningsinnslag fra folkekulturen, ble det arrangert flere fester. Disse ble lagt til dager som markerte historiske begivenheter eller merkedager fra gammel folketradisjon. De historiske festene høytideligholdt primært ærefulle minner eller helter fra Sveriges storhetstid, mens folkelige merkedager ble markert i tråd med gammel skikk og sedvane. Slik skulle nasjonalfølelsen vekkes gjennom henholdsvis kjennskap til nasjonens historie og innsikt i folkets gamle skikker. I tråd med dette nasjonalistiske siktemålet begynte museet fra 1893 å markere den 6. juni, Gustav Wasas kroningsdag, som Sveriges nasjonaldag.⁸⁸

Skansen ble i tillegg benyttet til uformelle deler av ulike foreningers og kongressers møteprogram. Sammenkomster for en rekke kulturelle og faglige forbund, nordiske og europeiske så vel som svenske, la ofte inn besøk på Skansen som del av sitt program i Stockholm.⁸⁹ Foruten denne funksjonen som uformell møteplass, åpnet museet like etter sekelskiftet som arena for formelle tilstelninger med eksterne arrangører. Gjennom denne ordningen inntok for første gang en rent politisk forening Skansen, men det ble raskt stilt

⁸⁴ Medelius 1998b, s. 273ff.

⁸⁵ Redegjørelse for Livrustkammeret 1906, som bilag i *Fataburen 1907*; Bekreftelse på deponering av statens profésamling per 1. januar 1907, signert 28. nov. 1907, NME: B1a: volum 2.

⁸⁶ Medelius 1998a, s. 150f.

⁸⁷ Hazelius 1899, s. 282ff; Biörnstad 1991, s. 37ff; *Meddelanden NM 1901*, s. 65f.

⁸⁸ *Meddelanden NM 1893/1894*, s. 101f; Hazelius 1899, s. 288ff; Upmark 1917, s. 150ff; Biörnstad 1991, s. 46ff. 6. juni var i tillegg datoen Sveriges nye regjeringsform ble innført i 1809. Dagen ble offisiell nasjonaldag i Sverige i 1983.

⁸⁹ *Meddelanden NM 1895/96-1903/Redegjørelse NM 1904-1907*.

betingelser om at taler holdt på museumsområdet skulle ha et allment og upolitisk innhold.⁹⁰

Ved Nordiska museets 25-års jubileum i 1898 bestod institusjonen av friluftsmuseet med en tomt på flere hundre dekar samt gjenstandssamlingen med godt over hundretusen objekter.⁹¹ Museet opplevde også de kommende årene utvidelser i form av både flere gjenstander og bygninger. Forøkelser av ikke-svensk materiale ble trappet ned på begynnelsen av 1900-tallet, men fortsatte i noen grad inntil mellomkrigstiden.⁹²

Grunnleggeren Artur Hazelius

Grunnleggeren av denne institusjonen var språkforskeren og læreren Artur Hazelius (1833-1901). Han var også øverste leder og viktigste drivkraft ved samlingene helt frem til sin død våren 1901.

Hazelius ble født inn i et kulturinteressert hjem i Stockholm. Faren, Johan August Hazelius, hadde bakgrunn fra *Manhemsförbundet*, og denne kretsens idealisering av bonde-tilværelsen er holdt frem som en årsak til at sønnen ble sendt for å tilbringe fem av sine barndomsår på landet. Fra tidlig alder foretok Artur Hazelius også lengre reiser og fotturer på den svenske landsbygda. Tilbake i Stockholm begynte han på den reformvennlige *Nya elementarskolan*, og som student i Uppsala fordypet han seg i nordiske språk. I løpet av sin tid ved universitetet stiftet han bekjentskap med skandinavismen og deltok på flere studentmøter, der han knyttet kontakter både i Norge og Danmark. Både de skandinavistiske ideene og interessen for bondekulturen fulgte ham også etter endt studietid. Han deltok fortsatt på studentmøtene og foretok flere reiser i landlige deler av hjemlandet så vel som i norske områder. Samtidig arbeidet han en periode som lærer, engasjerte seg i den svenske og nordiske språkdebatten samt utgav flere folkeskrifter.⁹³

Til tross for at et folkeoppdragende siktemål trekkes frem som fellestrekk ved flere av Artur Hazelius' prosjekt, blir han skildret som nokså uengasjert i forhold til dagsaktuelle politiske spørsmål. Han signaliserte ikke klare politiske holdninger utad, og heller ikke hans personlige nedtegnelser omhandler dagsaktuell politikk.⁹⁴ Men gjennom sine forbindelser og deler av sitt arbeid assosieres han med en konservativ samfunnsfløy. Det er blant annet blitt påpekt mulighet for en viss påvirkning fra den konservative filosofen Christopher Jacob

⁹⁰ Lindberg 1957, s. 110f.

⁹¹ Hazelius 1899, s. 281 og s. 284.

⁹² *Meddelanden NM 1898-1903/Redegjørelse for NM 1904-1907*; Lindberg 1957, s. 99; Szabó 1998, s. 245ff.

⁹³ Böök 1923, s. 1ff og s. 109ff; Berg 1933, s. 3ff og s. 16ff.

⁹⁴ Böök 1923; Holmgren 1928; Berg 1933; Grandien 1991, s. 18 og s. 25; Sörlin 1998, s. 24f; NMH: F1.

Boströms samfunnssyn.⁹⁵ Han var Hazelius' lærer i 1850-årene, men for øvrig er det særlig støttespillere fra tiden etter opprettelsen av Nordiska museet som er forsøkt benyttet til å plassere Hazelius politisk. Flere av disse fremstilles som motivert av museets samfunnsstabiliserende funksjon, og bevarte brev bekrefter at det ble ansett som sannsynlig å oppnå støtte nettopp i elitære kretser, der institusjonen ble oppfattet som middel mer enn som mål.⁹⁶ Hvorvidt Hazelius selv hadde slike politiske bimotoiv ved sin museumsgrunnleggelse, er likevel uvisst, men det er denne delen av hans virksomhet som i størst grad er blitt sett i sammenheng med en politisk agenda.⁹⁷

Når det gjelder Hazelius' skandinavistiske sympatier, er disse gjennomgående skildret som løsrevet fra politisk kontekst og konsentrert om praktisk og kulturelt samarbeid. Likevel er han beskrevet som tilhenger av det eksisterende unionsfellesskapet mellom Sverige og Norge. Slik fremstod han også overfor norske venner, men utdypende synspunkt på hvordan de svensk-norske forholdene burde reguleres innen unionen, later han til å ha vært sparsom med både offentlig og i fortrolige brev.⁹⁸ Hans private klipparkiv viser imidlertid at han ikke var uinteressert i samtidens unionspolitiske tema.⁹⁹ Det kan tyde på at han bevisst valgte å være varsom i sine uttalelser om svensk-norske forhold.

Uansett var Artur Hazelius profilert som grunnlegger og leder av sine kulturhistoriske samlinger, men holdt en lav profil i dagsaktuell innenriks- og utenrikspolitikk. Hans yrkeskarriere som museumsmann begynte angivelig på en fottur i Dalarna sommeren 1872. Da ervervet han den første gjenstanden til sine kommende samlinger, og selv utpekte han dette som tidspunktet da han først fikk ideen om innsamling og bevaring av allmuekultur.¹⁰⁰

I etterkant av reisen begynte han å planlegge en samling av folkedrakter og kulturhistoriske gjenstander. For å få støtte til oppbyggingen av et slikt museum brukte Hazelius sitt store kontaktnett aktivt både i forkant og etterkant av åpningen.¹⁰¹ Etter hvert som samlingene vokste, ansatte han en stab til å bistå med administrasjon og drift, og fra et tidlig stadium

⁹⁵ Böök 1923, s. 55ff; Berg 1933, s. 11; Grandien 1991, s. 18.

⁹⁶ Björck 1946, s. 36; Nyström 1998, s. 61; A. Key til A. Hazelius 18. mars 1881, NMH: E2b-84; C. Söderberg til A. Hazelius 8. apr. 1885, NMH: E2b-14.

⁹⁷ Se for øvrig avsnittet *Historie og samling – Historiske minner og dagsaktuelle motiv?* i denne oppgaven, dette kapitlet.

⁹⁸ Böök 1923, særlig s. 184ff; Berg 1933, særlig s. 11ff; Grandien 1987, s. 108; Grandien 1991, s. 18 og s. 25; Brev fra A. Hazelius til Torjus Bolkesjø NMH: B2: volum 1 og NMH: B1: volum 4; Se også brev fra N.L. Nicolaysen til A. Hazelius NMH: E1b: volum 3 og NMH: E2b-391, og brev fra Haakon Thorsen til A. Hazelius NMH: E2b-44. I brev fra Thorsen 13. des. 1887 fremkommer det at Hazelius var uvillig til å uttale seg om svensk-norske politiske forhold.

⁹⁹ NMH: Ö1, tidningsklipp: volum 2 inneholder mappene "Unionen och norska förhållanden" og "BB [Bjørnstjerne Bjørnson] och normännen", med flere titalls avisutklipp som omhandler ulike konflikttema mellom Sverige og Norge på 1890-tallet.

¹⁰⁰ Hazelius 1899, s. 271.

¹⁰¹ Böök 1923, s. 270ff; Berg 1933, s. 60ff.

hadde han på reiser i inn- og utland knyttet til seg lokale oppkjøpere og støttespillere. Finansielt ble museumsdriften muliggjort gjennom Hazelius' egne midler, pengegaver, lotterier og inngangsbilletter, samt etter hvert medlemskontingenter i støtteforeningen og statlige bidrag.¹⁰² I 1879 tilbød Hazelius på visse betingelser den svenske stat å overta samlingene. Men dette ble avslått, og i 1880 grunnla han *Stiftelsen Nordiska museet*. Med det fikk institusjonen en fastere organisering og formelle beslutningsfora. I tillegg utgjorde dette starten på en etter hvert omfattende publikasjonsvirksomhet med utgangspunkt i museets samlinger.¹⁰³

Til tross for både organisasjonsstrukturen og Hazelius' avhengighet av praktisk og økonomisk støtte, fattet han gjennom hele perioden selv de fleste beslutninger angående det daglige arbeidet og de ideologiske føringene ved samlingene. Etter hans relativt brå bortgang i mai 1901, oppstod det derfor et styringsmessig tomrom ved institusjonen.¹⁰⁴

Arvtagerne og arbeidsdelingen

Det ble ikke valgt noen ny bestyrer før i 1905, men ansvaret ble fordelt mellom deler av den opprinnelige staben og en del nye medarbeidere. Blant denne utvidede kretsen av personer med innflytelse ved museet, oppstod det meningsbrytninger om videre drift og utvikling av samlingene.¹⁰⁵ Uenigheten dreide seg hovedsakelig om styrkeforholdet mellom museets formidlingsoppgave og vitenskapelige nytteverdi, og kom konkret til uttrykk særlig i to debatter de kommende årene. Den ene omhandlet regulering av forholdet mellom institusjonens to avdelinger, gjenstandssamlingen og friluftsmuseet. Parallelt og i nær sammenheng med denne diskusjonen foregikk debatten omkring den førstnevnte avdelingens installering i det nye museumsbygget.¹⁰⁶

Mens bygningsmuseet hadde vært i drift et tiår allerede, stod gjenstandssamlingen foran en overflytting til nye lokaler kort tid etter at Artur Hazelius falt fra. Planene for utstillingen på Lejonslätten var derfor mer utsatte for revisjon enn virksomheten på Skansen. De opprinnelige utstillingene i Drottninggatan var som nevnt karakterisert av en utstillingsform der gjenstandene ble vist i en helhetlig sammenheng gjennom interiører eller bilder. Ifølge Artur Hazelius' egentlige plan skulle dette følges opp også i de nye utstillingslokalene, men installasjonskomiteen som ble nedsatt kort tid etter hans død, hadde delte meninger på dette punktet. Én fraksjon ønsket fortsatt vektlegging av en slik populariserende utstillingsform,

¹⁰² Hazelius 1899, s. 290ff, s. 295ff og s. 308ff.

¹⁰³ Hazelius 1899, s. 277f; Nyström 1998, s. 63; Jansson 1973.

¹⁰⁴ Lindberg 1957, s. 72; Lagercrantz 1991, s. 77; Nyström 1998, s. 67.

¹⁰⁵ Lindberg 1957, s. 72ff.

¹⁰⁶ Protokoll for NM nemnd 28./29. mai 1901–13. feb. 1905; *Handlingar 1902*. Se også nedenfor.

mens en annen fraksjon ønsket en utstilling organisert etter nye og mer gjennomført systematiske prinsipper.¹⁰⁷

Samtidig ble det i museets nemnd diskutert en sterkere arbeidsdeling mellom Skansen og de øvrige samlingene. Argumentene tok utgangspunkt nettopp i oppfatninger av forholdet mellom det systematiske og det pedagogiske ved institusjonen. Ønsket om et skarpere skille mellom avdelingene baserte seg på at gjenstandssamlingen skulle fremmes og styrkes som den rent vitenskapelige delen, mens friluftsavdelingen ble oppfattet som hovedsakelig populariserende og vekkende. Dermed ble oppgavene ansett som så ulike at avdelingene burde ha hver sin bestyrer. Begrunnelsene for fortsatt enhet mellom museets to deler var derimot at det vitenskapelige og pedagogiske utfylte hverandre, og derfor burde kombineres som to sider av samme sak. Dette var i tråd med den avdøde grunnleggerens praksis med én felles leder for hele institusjonen.¹⁰⁸

Gunnar Hazelius

Det var særlig personer fra den opprinnelige kretsen rundt Artur Hazelius som ønsket å bevare museets enhet og la en fortsatt kombinasjon av vitenskapelige og pedagogiske prinsipper gjøre seg gjeldende ved begge avdelinger. På samme side stod grunnleggerens sønn, Gunnar Hazelius (1874-1905).¹⁰⁹

Da faren døde, var Gunnar Hazelius fremdeles opptatt med studier. Han utdannet seg til historiker og hadde de siste par årene før farens bortgang konsentrert seg om emner som passet et kommende virke ved kultursamlingen. Men i utgangspunktet hadde den unge Hazelius studert politisk historie, og var også utover fagvalget sterkt engasjert i politikk og dagsaktuelle samfunnsspørsmål. Dette kom til uttrykk blant annet gjennom foreningsaktivitet, arrangering av politiske møter, samt en stor innsats for å holde seg oppdatert om det politiske liv både i hjemlandet og i nabolandene. For eksempel reiste han til Kristiania for å være tilhører på Stortinget under den opphetede unionsdebatten sommeren 1895.

Hans samfunnsengasjement hang nært sammen med en sterk nasjonalfølelse.¹¹⁰ Selv om han definerte patriotisme som et kulturprodukt, anerkjente han like fullt den kulturelle samhørighetsfølelsen som et middel til å nå politiske mål.¹¹¹ Disse målene var hovedsakelig preget av et konservativt samfunnssyn, men Gunnar Hazelius var alt i studietiden opptatt av å

¹⁰⁷ Hazelius 1899, s. 273 og s. 303ff; Lindberg 1957, s. 68ff, s. 82ff og s. 104ff; *Handlingar 1902*. At installasjonsplanene måtte revideres, ble også påvirket av at selve museumsbygningen ble mange ganger mindre enn planlagt under Artur Hazelius.

¹⁰⁸ Lindberg 1957, s. 78ff og s. 109ff; protokoll for NM nemnd 26. nov., 3. des. og 6. des. 1902.

¹⁰⁹ Lindberg 1957, s. 72ff og s. 89ff.

¹¹⁰ Söderberg 1906, s. IIIff.

¹¹¹ Hazelius 1906, s. 151ff.

skape møteplasser for ulike synspunkt, og medvirket blant annet som brobygger mellom den radikale og den konservative studentforeningen i Uppsala.

For øvrig var hans nasjonalfølelse knyttet til det skandinaviske kulturområdet så vel som det rent svenske.¹¹² Han uttalte seg selv om dette i foredraget "Om patriotismen", der han også kom inn på forholdet mellom ulike nasjonale lojaliteter innen samme område. Gitt at man anså Skandinavia som ett kulturområde, hevdet han at den skandinaviske patriotismen i "vissa fall" kunne settes over den spesielt svenske, norske eller danske.¹¹³ Rent praktisk viste hans engasjement for en nordisk eller skandinavisk samhörighetsfølelse seg blant annet gjennom deltakelse i ulike fellesnordiske foreninger og møterekker. Dessuten var han selv blant initiativtagerne til *Studenternas folkbildningsmöte* for studenter fra hele Norden våren 1901.¹¹⁴

Hvorvidt Gunnar Hazelius' skandinavisme var rent kulturell eller i tillegg motivert av ønske om at det kulturelle samarbeidet på sikt skulle føre til et politisk nordisk fellesskap, kommer ikke tydelig frem verken i hans egne skrifter eller i litteratur om ham.¹¹⁵ Når det gjaldt de eksisterende unionsforholdene mellom Sverige og Norge, fremstod han derimot gjennom hele sitt voksne liv som en tydelig forsvarer av et fortsatt politisk fellesskap, og han later til å ha vært kritisk til de minst kompromissvennlige linjene både i Norge og Sverige.¹¹⁶

I Artur Hazelius' nedtegnelser var sønnen utpekt til å overta som museets bestyrer. Men på grunn av hans da relativt unge alder og pågående studier skulle hans viktigste oppgave midlertidig begrenses til å gjelde hovedansvaret for Skansen. Lederstillingen for friluftsavdelingen beholdt han frem til like før sin tidlige død i slutten av februar 1905, men Gunnar Hazelius ble aldri bestyrer for hele museet.¹¹⁷

John Böttiger og Bernhard Salin

Den stillingen skulle isteden bli overtatt av en av hans meningsmotstandere i debatten omkring museets enhet og oppgaver. Viktige representanter for de nye og mer rendyrket vitenskapelige idealene var kunsthistorikeren John Böttiger (1853-1936) og etter hvert arkeologen og kunst-

¹¹² Söderberg 1906, s. IIIff og s. XVIIIff.

¹¹³ Hazelius 1906, s. 154.

¹¹⁴ Söderberg 1906, s. XII og s. XVIIIff; Medlemsliste i *Aarvog 1904. Broderfolkenes Vel/Årsbok 1904. Brödrafolkens väl*.

¹¹⁵ Hazelius 1906, s. 154; Söderberg 1906, s. XIIff og s. XVIIIff; Lindberg 1957, s. 73ff; Se også GHA: volum 5, notatbøker og dagbøker, hovedsakelig fra perioden 1893-1895, og GHA: 190/1976, maskinskrevet original av "Gunnar Hazelius' yttrande i installationsfrågan 21. sept. 1904".

¹¹⁶ G. Hazelius til Hulda Garborg 17. des. 1904, NBO: bs. 177; G. Hazelius til H. Fett 1. feb. 1905, kopi i GHA: 190/1976; Fett til G. Hazelius i perioden 1891-1895, GHA: volum 3; Se også avsnittet *Historie og samling – Historiske minner og dagsaktuelle motiv?* i denne oppgaven, dette kapitlet.

¹¹⁷ Protokoll for NM nemnd 28. mai/ 29. mai 1901, 22. nov. 1904, 13. feb. 1905 og 8 mars 1905; *Redegjørelse NM 1905*; Söderberg 1906, s. XXIIff; Gunnar Hazelius trakk seg offisielt 13. feb. 1905, men beholdt i praksis ansvaret for Skansen helt frem til han etter kun fem dagers sykeleie døde av magesår den 26. samme måned.

historikeren Bernhard Salin (1861-1931). Disse synspunktene ble også støttet av en del nyutdannede, yngre akademikere som begynte ved museet i denne perioden.¹¹⁸ Både Böttiger og Salin er skildret som mindre samfunnsengasjerte enn Gunnar Hazelius, og som mer utelukkende opptatt av faginterne problemstillinger. Eventuelle nasjonalideologiske sympatier og syn på den svensk-norske unionen er dermed fraværende i gjennomgått litteratur.¹¹⁹

Böttiger, som hadde vært tilknyttet Nordiska museet siden begynnelsen av 1890-tallet, fikk etter Artur Hazelius' død en innflytelsesrik stilling ved samlingen. Foruten et overordnet oppsyn med museumsarbeidet, fikk han ansvaret for høyerestandsavdelingen og institusjonens publikasjoner. I tillegg gikk han inn som medlem av nemnden.¹²⁰ Böttiger hadde akademisk bakgrunn med utdanning fra Uppsala og Lund. Dessuten hadde han alt gjort flere studiereiser i Europa, og bedrev i tillegg omfattende kunsthistorisk forsknings- og publiseringsvirksomhet. Hans vitenskapelige undersøkelser tok ofte utgangspunkt i materiale fra de kongelige kunstsamlinger, der han arbeidet parallelt med sin innsats i museumsvesenet.¹²¹

Som nemndsmedlem og ansvarlig for store deler av gjenstandssamlingene ved Nordiska museet, var Böttiger den første som utfordret Gunnar Hazelius og hans meningsfeller med planer om en styringsdeling mellom en ideelt sett mer rendyrket vitenskapelig gjenstandsavdeling og den formidlingsfokuserede friluftsavdelingen. Böttigers forslag om delt bestyrerstilling ved museet ble imidlertid nedstemt av nemnden på førjulsvinteren 1902, og på nyåret 1903 trakk han seg fra det meste av sitt daglige arbeid ved museet.¹²² Likevel forble han en flittig forslagsstiller i nemnden og beholdt ansvaret for publiseringsvirksomheten frem til februar 1906. Da sa Böttiger fra seg sine resterende oppgaver ved Nordiska museet, og de kommende par årene var han nærmest fraværende som nemndsmedlem på grunn av sykdom og reisevirksomhet.¹²³

Böttigers avløser som ansvarshavende for gjenstandssamlingene i 1903 var Bernhard Salin – som etter ytterligere to år ble Artur Hazelius' første etterfølger som felles leder for hele institusjonen.¹²⁴ Salin hadde tidlig kommet inn i installasjonskomiteen, og var blant dem som arbeidet for en vitenskapeliggjøring av samlingene på Lejonslätten. I likhet med Böttiger var Salin akademiker. Han hadde studert en rekke ulike fag, hadde en omfattende reisevirk-

¹¹⁸ Lindberg 1957, s. 78ff og s. 89.

¹¹⁹ Upmark 1920; Silfverstolpe 1927 i SBL; Carlén 1990, s. 104ff; Östergren 2000-2002 i SBL; Böttiger og Vahlne (red.) 2004. Se for øvrig litteraturliste.

¹²⁰ *Meddelanden NM* 1891/92, s. 69; Brev fra Böttiger til A. Hazelius i perioden 1891-1900, NMH: E2b-10; Protokoll for NM nemnd 28. mai /29. mai 1901, 15. juni 1901 og 30. sep. 1901.

¹²¹ Silfverstolpe 1927 i SBL; Böttiger 2004; Fogelmarck 2004.

¹²² Protokoll for NM nemnd 24. apr./6. mai 1902 og 26. nov./3. des./6. des. 1902.

¹²³ Protokoll for NM nemnd 1903-1907. Böttiger forble imidlertid nemndsmedlem frem til 1929.

¹²⁴ Protokoll for NM nemnd 26. nov./3. des./6. des. 1902 og 13. feb. 1905.

somhet med arkiv- og museumsstudier i Europa bak seg og hadde alt publisert flere vitenskapelige arbeider. I sitt virke ved Nordiska museet fremmet Salin fra begynnelsen argumenter for en utstilling som gav klarhet og oversikt istedenfor stemningsvekkende arrangementer og rekonstruksjoner.¹²⁵ Her stod han i meningsopposisjon til Gunnar Hazelius' fraksjon, og det var i etterkant av den langtrukne uenigheten i forbindelse med installasjonsspørsmålet at den unge Hazelius trakk seg fra sin stilling ved museet til fordel for Salin.¹²⁶

Enhet, men arbeidsdeling

Organiseringen av gjenstandssamlingen ble avgjort høsten 1904, og ble i hovedsak en seier for de vitenskapelige og saklige utstillingsprinsippene. I februar 1905 ble det styringsmessige forholdet mellom museets to avdelinger endelig avklart med samling under en felles bestyrer. Den felles lederen Bernhard Salin var blant forkjemperne for den vitenskapelige linjen. Men han viet det meste av sin innsats til gjenstandssamlingen, og friluftsavdelingen forble nærmest uberørt av de nye museumsidealene. Derfor ble det i praksis en arbeidsdeling mellom Skansen og Lejonslätten, selv om en felles ledelse sikret formell enhet mellom de to avdelingene. I løpet av 1900-tallets første år ble gjenstandssamlingen på Lejonslätten en mer rent vitenskapelig institusjon, mens Skansen videreførte en popularisert formidlingsform.¹²⁷ Denne utviklingen mot en oppsplitting i virkemidler og virkefelt begynte i etterkant av Artur Hazelius' død og fikk altså en formell avklaring i løpet av 1904 og 1905.

Oppsummering

Mellom 1873 og 1907 utviklet Nordiska museet seg fra en mindre kulturhistorisk samling i trange lokaler til et friluftsmuseum med flere titalls bygninger og rikt kulturprogram, samt en betydelig gjenstandssamling i eget bygg og flere publikasjoner om eget materiale. Den største delen av perioden ble museet drevet under grunnleggerens ledelse, mens hans arvtagere i større grad delte ansvaret for institusjonen. Denne ansvarsdelingen medførte uenigheter, som blant annet resulterte i et skarpere skille mellom museets to avdelinger. Siktemål og ideologisk utvikling ved denne omfattende virksomheten er tema for neste avsnitt.

Museets målsetning

Nordiska museets idégrunnlag ble presentert i et eksplisitt program først syv år etter gjen-

¹²⁵ Lindberg 1957, s. 82ff og s. 89ff; Carlén 1990, 104ff; Östergren 2000-2002 i SBL.

¹²⁶ Lindberg 1957, s. 88ff.

¹²⁷ Lindberg 1957, s. 91ff, s. 95f og s. 109; Salin sa fra seg ledelsen over Skansen mellom 5. mars 1906 og 10. juni 1907 (*Redegjørelse NM 1906 og 1907*).

Den formelle enheten mellom gjenstandsavdelingen og friluftsmuseet ble som nevnt opprettholdt frem til 1963.

standssamlingens åpning; Ved det institusjonelle skiftet i 1880 ble det utarbeidet offisielle vedtekter og et opprop i forbindelse med stiftelsen av museets støtteforening.¹²⁸ Dette er de eneste offisielle programerklæringene for museet fra tidsrommet mellom stiftelsen og 1907, noe som gir et kildemessig problem for perioden både før og etter 1880. Imidlertid er problemet størst for årene før dette tidspunktet. Da var institusjonens publikasjonsvirksomhet temmelig ubetydelig, men etter 1880 ble det utgitt årsberetninger som blant annet kom inn på ideologiske føringer ved museet.¹²⁹ Videre fikk ideologien slik den ble utformet under grunnleggerens ledelse, et utdypende programskrift i form av Hazelius' museumshistorikk i 1899, og ideologiske diskusjoner blant grunnleggerens arvtagere kom offentlig til uttrykk gjennom publisering av installasjonskomiteens forslag med tillegg og reservasjoner i 1902.¹³⁰ Disse skriftene var en del av Nordiska museets bevisste egenpresentasjon, men var ikke utformet som eksplisitte ideologierklæringer. Flere aspekter ved samlingens idégrunnlag kommer ikke til uttrykk her. Derfor vil jeg i tillegg til disse utgivelsene undersøke sider ved museets stadig tydeligere ideologiformidlende hovedinstans, friluftsmuseet på Skansen.

Betydning – kultursamling for folket og forskningen

Museets selvproklamerte oppgave var innsamling av kulturminner for bevaring og formidling; Det skulle ”vara ett hem för minnen” og skulle ”för allmänheten vara tillgängligt”¹³¹. Samlingen omfattet etter hvert både gjenstander og bygninger, men var tidsmessig begrenset til materiale fra ”de senast förflutna århundradena”¹³². Sosialt og geografisk skulle det etterstrebtes stor bredde. Den landlige folkekulturen var museets kjerneområde, men samlingen skulle ”omfatta samhällets alla klasser”.¹³³ Innen folkekulturen skulle det i tillegg presenteres kultur fra andre områder ”som med det svenska äro befryndade”.¹³⁴

Kulturinstitusjonens uttalte siktemål var fra begynnelsen både vitenskapelig og nasjonalt folkeoppdragende. Paragraf 1 i bestemmelsene fastslår at innsamlingens formål ”skall

¹²⁸ ”Stadgar för Nordiska museet och dess styrelse”, vedtatt 28. april 1880, gjengitt i *Meddelanden NM 1882*; Artur Hazelius' overlatelsesbrev med invitasjon til deltagelse i ”Samfundet för Nordiska museets främjande”, sendt ut i mai 1880, gjengitt i *Meddelanden NM 1881*.

¹²⁹ Jansson 1973. Frem til 1880 var museets offentliggjøringer hovedsakelig begrenset til Artur Hazelius' annonser og innlegg i aviser. Siden denne oppgavens tyngdepunkt ligger på perioden 1894-1907, har jeg ikke gjort noen forsøk på å undersøke eventuell ideologisk utvikling mellom 1873 og 1880; *Meddelanden NM 1880-1903/Redegjørelse NM 1904-1907*.

¹³⁰ Hazelius 1899. Til tross for at tidsrommet mellom 1880 og 1899 innebar store endringer ved museets faktiske utforming og museumstekniske virkemidler, viser publikasjonene kontinuitet i institusjonens overordnede siktemål under grunnleggerens ledelse. Museets protokoller vitner heller ikke om interne ideologidebatter i denne perioden; *Handlingar 1902*.

¹³¹ Stadgar för Nordiska museet och dess styrelse.

¹³² Hazelius 1899, s. 271f.

¹³³ Hazelius 1899, s. 273f; Stadgar för Nordiska museet och dess styrelse.

¹³⁴ Stadgar för Nordiska museet och dess styrelse; Hazelius 1899, s. 274.

vara att på samma gång gagna vetenskapen, samt väcka och nära fosterlandskänslan”.¹³⁵

Artur Hazelius knyttet det folkeoppdragende ved prosjektet primært til formidlingsform. Den helhetlige utstillingsformen ved gjenstandssamlingen begrunnes med ønske om å ”väcka större intresse”, i planene for den nye museumsbygningen understrekes betydningen av en stemningsvekkende innramming som vil virke ”fosterländskt väckande”, og i skildringen av friluftsmuseet vektlegges den ”levvande” fremstillingsformen.¹³⁶ Det vitenskapelige siktemålet er mindre utdypet, men knyttes til selve bevaringen av materiale som ellers ville gått tapt: ”Det blef mig uppenbart, att man skyndsamt måste ingripa, om man ville göra sig till godo de hjälpmedel för forskningen, hvilka ännu erbjödo sig”.¹³⁷ Denne doble målsetningen fremstilles på Artur Hazelius’ tid som to sider av samme sak og som en uproblematisk kombinasjon av bevaring og formidling.¹³⁸

Men etter grunnleggerens død var det som nevnt nettopp spenningen mellom en samling tilrettelagt for forskning eller for folkeoppdragelse som vakte debatt. Resultatet av diskusjonene ble i praksis en todeling av institusjonen – og dermed også en todeling av Artur Hazelius’ opprinnelig enhetlige målsetning. Ved gjenstandssamlingen ble ideologiformidling underordnet vitenskapelige utstillingsprinsipp, og ved friluftsavdelingen ble tilrettelegging for forskning underordnet formidling til folket.¹³⁹ Vitenskapeliggjøringen på Lejonslätten innebar ikke nødvendigvis en avideologisering, og populariseringen på Skansen utelukket ikke nødvendigvis vitenskapelig nytteverdi – men ideologiformidling ble en langt tydeligere del av friluftsavdelingens enn av gjenstandssamlingens oppgaver. I den forstand fikk arvtagerdebattene ideologiske implikasjoner, selv om begge komponenter i det opprinnelige siktemålet ble videreført.

Historie og samling – historiske minner og dagsaktuelle motiv?

Museet som ideologiformidlende instans utgjorde et svensk nasjonalt og delvis et skandinavisk overnasjonalt integrasjonsprosjekt. Den delen av målsetningen var altså å virke samlende. Dette skulle oppnås gjennom de historiske minnenes identitetsdannende funksjon. Museet skulle sørge for ”Att vårt folk måtte lära känna sig själft [og] att det måtte lära sig

¹³⁵ Stadgar för Nordiska museet och dess styrelse.

¹³⁶ Hazelius 1899, s. 273, s. 288 og s. 303.

¹³⁷ Hazelius 1899, s. 271.

¹³⁸ Stadgar för Nordiska museet och dess styrelse; Invitasjon til deltagelse i ”Samfundet för Nordiska museets främjande”; Hazelius 1899.

¹³⁹ Jf. Lindberg 1957, s. 99ff samt Bohman 1997, s. 69f.

älska sina minnen”.¹⁴⁰ Kjennskap til og kjærlighet til egen historie skulle virke integrerende gjennom å ”bidraga att hos släkten efter släkten stärka nationalkänslan”¹⁴¹ og gi ”intryck och lärdomar för framtiden”¹⁴². Den kollektive og dermed antatt samlende hukommelsen ble gjennom Nordiska museets virksomhet primært fylt med svenske minner, men supplert med skandinavisk kulturhistorie. Både det nasjonalistiske og det skandinavistiske ved institusjonen medførte at museet tidvis ble koblet til ulike dagsaktuelle agendaer.

Konfliktundertrykkende nasjonalisme?

Nordiska museets selvproklamerte samfunnsrolle er både i samtid og ettertid iblant blitt tolket som uttrykk for konfliktundertrykkende politiske motiv. Dette innebærer at institusjonens ønske om å skape en samlende nasjonal identitet ble forstått som motivert av ønske om å dekke over og pasifisere opposisjon mot det bestående. Slike tolkninger har særlig tatt utgangspunkt i deler av virksomheten på Skansen. Friluftsavdelingens forlystelsesorienterte konsept ble fra begynnelsen anklaget for å være en bevisst konservativ strategi for å trekke oppmerksomheten vekk fra sosiale problemer og konflikter. At de eksterne politiske aktørene som etter hvert inntok Skansen, hovedsakelig ble assosiert med elitære og konservative miljøer, styrket inntrykket.¹⁴³

I Ernst-Folke Lindbergs undersøkelse av Nordiska museets interne debatt omkring århundreskiftet vektlegges Skansens utvikling fra kun å være bakteppe for tilstelninger med historisk tilsnitt til også å åpne som møteplass for politiske foreninger. Denne utviklingen setter Lindberg i sammenheng med overgangen fra Artur Hazelius’ lave profil i dagsaktuell politikk til Gunnar Hazelius’ åpne samfunnsengasjement. Overgangen fra den yngre Hazelius’ ledelse til hans etterfølgere, representert blant annet gjennom Bernhard Salin, blir derimot ikke skildret som forandrende på Skansen-programmet de første årene.¹⁴⁴

Til tross for varierende samtidsorientering inngikk imidlertid ikke politiske siktemål på noe tidspunkt som del av Nordiska museets programerklæringer. Selv om friluftsavdelingen altså i større eller mindre grad ble oppfattet som en politisert arena, var hele museet og alle dets egne arrangementer offisielt sett politisk nøytrale gjennom hele perioden.¹⁴⁵

¹⁴⁰ Invitasjon til deltagelse i ”Samfundet för Nordiska museets främjande”. Museets motto ”Känn dig själf” samsvarer også med dette siktemålet.

¹⁴¹ Hazelius 1899, s. 314.

¹⁴² Invitasjon til deltagelse i ”Samfundet för Nordiska museets främjande”.

¹⁴³ Se f.eks. Lindblom (red.) 1933, s. 60ff; Björck 1946, s. 35f; Lindberg 1957, s. 110f; Grandien 1991, s. 31. Flere av disse viser til samtidige avisinnlegg.

¹⁴⁴ Lindberg 1957, s. 110f.

¹⁴⁵ *Meddelanden NM 1880-1903/Redegjørelse NM 1904-1907*; Hazelius 1899; *Handlingar 1902*; Se også protokoll for NM nemnd 17. juni 1902.

Unionsvennlig skandinavisme?

Institusjonens allskandinaviske omfang ble heller ikke satt offisielt i sammenheng med politiske målsetninger; verken i form av ønsker om fremtidig politisk fellesskap mellom de skandinaviske landene eller i form av støtte til de eksisterende unionsbåndene mellom Sverige og Norge.¹⁴⁶ Til slutt i dette kapitlet vil jeg vise at kulturomfangets bredde dels ble begrunnet med et ønske om etnografisk jamføringsmateriale for det svenske så vel som med varierende verdi for de andre representerte områdene. Inntil videre vil jeg imidlertid presentere mulige sammenhenger mellom det som helt klart fantes av kulturskandinavistiske motiv og eventuelle politiske ønskemål. Siden dette ikke inngikk som del av institusjonens programerklæringer, er det igjen virksomheten på Skansen som undersøkes.

I likhet med Lindbergs beskrivelse av friluftsavdelingen som innenrikspolitisk arena i denne fasen, utgjorde tiden like etter århundreskiftet en overgang også med hensyn til utenomsvenske markeringer. Under Artur Hazelius' ledelse var Skansens fellesnordiske profil knyttet til ulike kulturinnslag, ofte som nærmest tilfeldige deler av ellers svenske markeringer, samt at avdelingen utgjorde en naturlig møteplass for en rekke nordiske møter og foreninger.¹⁴⁷ Etter at Gunnar Hazelius overtok driften, begynte museet i tillegg til dette å feire inngåelsen av den politiske unionen mellom Sverige og Norge. Både i 1902 og 1903 ble unionsdagen den 4. november feiret på Skansen.¹⁴⁸

To år senere var det imidlertid slutt på unionsdagsfeiringen så vel som de fellesskandinaviske kulturarrangementene og møtevirksomheten.¹⁴⁹ Våren 1905 av slo Nordiska museet en anmodning om å stille Skansen til disposisjon for større nordiske folkemøter. Forslagsstilleren var en norsk privatperson som først argumenterte for at møtene skulle fremme forståelse mellom de skandinaviske folk. Før han i neste omgang understreket en konfliktoverskridende funksjon som redning for den svensk-norske politiske unionen. Forespørselen ble besvart med at "detta låge utom museets verksamhetsområde".¹⁵⁰ Skansens korte periode som tydeliggjort unionsvennlig arena var altså over. Sommersesongen 1905 omfattet dessuten kulturarrangementene utelukkende svenske innslag, og den 1. november dette året foregikk den første offentlige heisingen av det rene svenske flagget på Skansen.¹⁵¹

¹⁴⁶ *Meddelanden NM 1880-1903/Redegjørelse NM 1904-1907*; Hazelius 1899; *Handlingar 1902*.

¹⁴⁷ *Meddelanden NM 1893/94-1901*; Se også f.eks. *Aftonbladet* 11. juli 1898.

¹⁴⁸ *Meddelanden NM 1901-1903*.

¹⁴⁹ *Redegjørelse NM 1905*.

¹⁵⁰ Brev fra Haakon Thorsen til Nordiska museet 27. mars og 30. april 1905, NME: E1a: volum 4; Protokoll for NM nemnd 5. april og 24. mai 1905; Konsept til brev fra Nordiska museet til Haakon Thorsen 20. april 1905, NME: B1a: volum 2.

¹⁵¹ *Redegjørelse NM 1905*; Protokoll for NM nemnd 15. nov. 1905.

I motsetning til hva som var tilfellet med friluftsavdelingens innenrikspolitiske profil, utgjorde altså 1905 et vendepunkt for Skansen som allnordisk og spesifikt svensk-norsk møte- og festplass. Selv om unionspolitisk stillingtagen altså ikke inngikk som del av Nordiska museets ideologiske erklæringer, later unionsoppløsningen dette året til å ha innvirket på institusjonens kulturprofil. Museets nordiske kulturpresentasjoner ble i noen grad gjenopptatt og videreført de kommende årene. Spesifikt norsk representasjon forble derimot fraværende i lang tid fremover.¹⁵²

Norge ved Nordiska museet

Inntil da hadde Norge imidlertid hatt en særskilt stor plass blant museets utenomsvenske kulturer, ved gjenstandsavdelingen så vel som på Skansen. Det norske fokuset underbygges ikke i institusjonens programerklæringer, men er i ettertid tolket som en konsekvens av at Sverige og Norge var unionspartnere eller som et utslag av den såkalte norgesromantikken.¹⁵³ Det svensk-norske unionsfellesskapet ble ikke brukt som argument for museets rett til innlemming av norsk kultur. Heller ikke ble ideen om Norge som nordisk idealland eksplisitt fremhevet. Like fullt kan begge momenter ha spilt inn, og uansett motiv viser institusjonens faktiske virksomhet store realiserte og urealiserte planer for norsk kultur. Siden Norges sentrale plass ved Nordiska museet kun er poengtert, men ikke systematisk undersøkt i foreliggende litteratur, vil jeg gjøre nokså grundig rede for institusjonens befatning med norsk kultur. Jeg legger vekt på ulike kulturuttrykk og kronologisk utvikling.¹⁵⁴

Som nevnt innledningsvis, foregikk det i Norge en debatt omkring retten til norske kulturminner, og kritikken mot materialutførsel til utlandet vokste i takt med oppbygging av et eget norsk kulturminnevern. Brev fra nordmenn til Nordiska museet vitner om den samme kritikken, men samtidig hadde museet en rekke norske støttespillere. På samme tid som samlingen konkurrerte med norsk virksomhet, foregikk i varierende grad både deler av innsamlingsvirksomheten og andre former for norsk kulturinnlemming i samarbeid med norske privatpersoner. Bevart brevmateriale viser ulike begrunnelser for støtten; Sympati for en fellesskandinavisk kulturinstitusjon, manglende tillit til norsk kulturminnevern, et nært forhold til Sverige samt personlige bånd til museumsgrunnleggeren er gjengangere.¹⁵⁵

¹⁵² *Redegjørelse NM 1905-1907.*

¹⁵³ Se f.eks. Berg 1933, s. 75; Hals 1945; Berg 1969-71 i SBL; Årre 1998, s. 135; Hammarlund-Larsson 1998, s. 193. Norgesromantikken forstås som komponent i større skandinavistiske ideer.

¹⁵⁴ Gjennomgangen baseres primært på egne kildestudier, men suppleres med foreliggende litteratur. Slik settes også de allerede behandlede enkeltprosjektene inn i en helhetlig sammenheng.

¹⁵⁵ Brev fra nordmenn til Nordiska museet i NMH: E2 a/b og NME: E1a, volum 1-7. Se f.eks. L. Falkenberg NMH:E2a: volum 3, N.L.Nicolaysen NMH:E2b-391, Thorbjørn Horten NMH:E2a: volum 5, Chr. Brodtkorb

Artur Hazelius rettet tidlig oppmerksomheten mot norsk kultur, og museets første utenlandske avdeling var den norske. Alt før Nordiska museets offisielle stiftelse hadde Hazelius nemlig ervervet de første norske gjenstandene, og året etter åpningen i Drottningatan innledet han institusjonens aktive innsamlingsvirksomhet i Norge.¹⁵⁶ De kommende årene foretok han flere reiser over store deler av landet. Fra midten av 1880-tallet og frem til århundreskiftet besøkte Hazelius Norge i innsamlingsøyemed hvert eneste år.¹⁵⁷ I tillegg ble det ervervet en rekke norske gjenstander gjennom hans private og forretningsmessige forbindelser i landet.¹⁵⁸ Etter Artur Hazelius' død mistet Nordiska museet kontakten med flere av hans handelsforbindelser, og det er heller ikke protokollført noen rene innsamlingsreiser i norske områder fra denne tiden. Museets materialinnsamling i Norge ble ikke fullstendig avsluttet, men betraktelig redusert.¹⁵⁹

Årene like etter sekelskiftet innebar isteden økt innsats for å spre utdypende kunnskap om norsk kultur og få de eksisterende norske samlingene vitenskapelig bearbeidet. Alt på Artur Hazelius' tid fantes det eksempler på at norsk materiale eller norske kulturfenomen ble beskrevet i museets publikasjoner. Billedverkene i serien *Minnen från Nordiska museet* hadde avbildninger og korte tekster om flere norske gjenstander, og på midten av 1890-tallet bidro en norsk privatperson med to artikler om norsk folketro til Nordiska museets årsberetninger.¹⁶⁰ Men først etter århundreskiftet ble bearbeiding og kunnskapsspredning omkring norsk kultur intensivert. I tillegg ble det i større grad enn tidligere gjort forsøk på å knytte til seg norsk kompetanse i den forbindelse. Museet prøvde flere ganger å skaffe norske foredragsholdere som kunne snakke om ulike sider ved norsk kunst og kultur.¹⁶¹ For årbøkene

NMH: E2a: volum 2, A. Grønlie NMH: E2a: volum 4, Haakon Thorsen NMH: E2b-44; Kopier av brev fra Torjus Bolkesjø til A. Hazelius, NF: ms. 474 a/b. Se særlig 22. apr. 1875, 7. jan. 1878, 29. apr. 1878, 25. feb. 1879, 19. juli 1879, 20. apr. 1880, 9. mai 1880, 31. mai 1880, 7. juni 1880 og 31. juli 1883; Jf. også *Meddelanden NM 1881-1903/Redegjørelse NM 1904-1907*.

¹⁵⁶ Hazelius 1899, s. 275; Hals 1945, s. 101f.

¹⁵⁷ NMH: F3a: volum 2, 4, 9, 11, 13 og 14: reisefortegnelser. For årene 1874-1880 er nedtegnelsene mangelfulle, og det er derfor mulig at Artur Hazelius var i Norge oftere enn hva notatene fra denne perioden viser.

¹⁵⁸ Brev fra nordmenn til Nordiska museet i NMH: E2 a/b; Kopier av brev fra Torjus Bolkesjø til A. Hazelius, NF: ms. 474 a/b.

¹⁵⁹ Brev fra nordmenn til Nordiska museet i NME: E1a, volum 1-7; Protokoll for NM nemnd 1901-1907; *Meddelanden NM 1901-1903/Redegjørelse NM 1904-1907*; Opplysninger fra Nordiska museets gjenstandsdatabase, formidlet per e-post gjennom gjenstandsregistrator ved *Föremålssamlingarna Nordiska museet*, Ingrid Frankow 15. juni 2004 og 22. okt. 2004.

¹⁶⁰ *Minnen från Nordiska museet 1879-1885 og 1888-1902*; Steile 1894; Steile 1895; Brev fra Ove B. Steile til Nordiska museet/A. Hazelius 20. des. 1892 og 12. mars 1893, NMH: E2b-1621; Ingvald Undsets "Norske jordfundne oldsager i Nordiska Museet i Stockholm" fra 1888 står oppført under punktet "Arbeten, som angår Nordiska museet" i *Meddelanden 1888*, s. 86, men var skrevet for Christiania Videnskabselskap og ikke for Nordiska museet. Se brev fra Undset til A. Hazelius i perioden 1879-1888, NMH: E2b-1046.

¹⁶¹ Gerhard Munthe, Jens Thiis, Andreas Aubert og Harry Fett var aktuelle. Fremkommer av brev fra Gerhard Munthe til Randi Blehr 24. apr. 1902, RAN: pa. 233, serie Ga, boks 0121 og brev fra John Böttiger til Harry Fett 8. des. 1904 og 24. jan. 1905, NBO: bs. 707.

som utkom mellom 1903 og 1905 lyktes museet med å skaffe norsk forfatter til kulturhistoriske artikler med utdypende behandling av det norske materialet.¹⁶² Videre ble oppdraget med katalogisering av museets norske samlinger tilbudt en nordmann¹⁶³, og Nordiska museet sendte sine egne medarbeidere på studiereiser til norske museer.¹⁶⁴

Denne utviklingen, fra vekt på norsk materialinnsamling til omfattende forsøk på innlemming av immaterielle kulturpresentasjoner, gjenfinnes også ved Nordiska museets friluftsavdeling. På Skansen ble den første og siste norske bygningen anskaffet høsten 1900.¹⁶⁵ Samme år begynte innsatsen for å skaffe norske poster på kulturprogrammet, mens årene i forkant hadde omfattet flere forsøk på å sikre Norges representasjon i museets bygningssamling.

Allerede i 1888, altså tre år før friluftsmuseet var en realitet, var Artur Hazelius i kjøpsforhandlinger om norske stabbur til museet. Det viste seg at kjøp og frakt ble for dyrt¹⁶⁶, men planene om å skaffe norske bygninger til museet i Stockholm ble ikke gitt opp. Samme år forsøkte Hazelius å få kong Oscar IIs tillatelse til oppføre en kopi av stavkirken fra kongens samling på Bygdøy. Da dette ble nektet ham,¹⁶⁷ gjorde han på begynnelsen av 1890-tallet forberedelser til kopiering av både Hitterdal og Borgund stavkirke.¹⁶⁸ Den sistnevnte kirken var innlemmet blant til sammen tre planlagte bygg alt da det for første gang ble offentliggjort en plan for Hazelius' bygningssamling.¹⁶⁹ Opprinnelig skulle den planlagte samlingen anlegges på halvøya Framnäs, og i et brev til en norsk tilhenger presenterer Hazelius tanken om en hel norsk bygningssamling på dette området. I tillegg til stavkirkekopien planla han "ett par stabburar, en stuga frå Telemarken, en rökstuga och kanske några flere".¹⁷⁰ Selv om framnäsplanen ikke ble satt ut i livet, og friluftsavdelingen ble etablert oppe på Skansenberget isteden, ble det senere både laget opptegninger av Borgund stavkirke og igjen gjort forberedelser til en større norsk avdeling. På slutten av 1890-tallet sendte Hazelius en arkitekt for å studere stavkirken i Lærdal¹⁷¹, og på nyåret 1901 var museumsbestyreren i gang med under-

¹⁶² Fett 1903; Fett 1904, Fett 1905b; Brev fra Böttiger til Fett 6. sep. og 29. nov. 1902, 7. juli, 12. aug. og 22. des. 1903, 12. feb. og 5. apr. 1904, NBO, bs. 707.

¹⁶³ Protokoll for NM nemnd 31. jan. 1903.

¹⁶⁴ Protokoll for NM nemnd 2. mars 1904; *Redegjørelse NM 1906*, s. 4.

¹⁶⁵ *Meddelanden NM 1901*, s. 65f; Lindblom (red.) 1953, s. 186ff; Arnö-Berg og Biörnstad (red.) 1980, s. 505ff.

¹⁶⁶ Brev fra H. N. Tvedten, Guttorm Vastveidt, Aasne Vetlesdatter og E. S. Rønjom til A. Hazelius i perioden 24. feb. 1888 til 24. des. 1889, NMH: E2b-447. Dette er trolig de samme brevene det vises til i Stigum 1948, s. 19.

¹⁶⁷ Hegard 1984, s. 56ff.

¹⁶⁸ Haakon Thorsen til A. Hazelius, NMH:E2b-44; Se også Hegard 1984, s. 205ff; Dagens navn på Hitterdal er Heddal.

¹⁶⁹ Hazelius 1899, s. 282; Biörnstad 1991, s. 37.

¹⁷⁰ A. Hazelius til Hans Rasmus Astrup 9. mars 1890, RAN: pa. 138, pakke 4.

¹⁷¹ *Meddelanden NM 1898*, s. 151; Hegard 1984, s. 207.

søkelser for innkjøp av norske fjøs eller låver¹⁷². Da hadde museet allerede ervervet stabburet fra Vastveit i Telemark.¹⁷³ Det var fremdeles under oppføring da Artur Hazelius døde våren dette året. Gjenoppbyggingen ble fullført i løpet av sommeren¹⁷⁴, men planene for ytterligere bygningskjøp fra Norge ble ikke gjennomført.¹⁷⁵

Andre påbegynte prosjekt ble derimot realisert. Hazelius hadde like før sin død begynt planleggingen av en hel norsk seksjon omkring Vastveitloftet.¹⁷⁶ Disse planene omfattet norske kulturinnslag med opptredener i folkedans og folkemusikk, og en gruppe norske dansere og spillemenn under ledelse av Hulda Garborg var klare for avreise til Stockholm i slutten av mai 1901. Hazelius' uventede bortgang nettopp på det tidspunktet, førte til avlysning av de nært forestående arrangementene på Skansen.¹⁷⁷ Men et par år senere ble ideen om norskledede innslag på kulturprogrammet likevel virkeliggjort. Både i 1903 og 1904 inngikk norsk folkedans som del av arrangementene på friluftsmuseet i Stockholm. Det første året var det Hulda Garborgs dansegruppe som stod for opptredenene.¹⁷⁸ I 1904 instruerte og ledet hun museets egne dansere før vårfesten, og senere samme år hadde nordmannen Jon Dale både oppvisninger og kurs i norsk folkedans.¹⁷⁹ For sesongen i 1905 ble det også planlagt norske kulturinnslag, og museet ble kontaktet av nordmenn som tilbød seg å opptre på friluftsmuseet hele sommeren.¹⁸⁰

Men dette året ble det som nevnt ingen norske programposter på Skansen, og samme år tok også tilveksten av de norske gjenstandssamlingene slutt. Årboken som kom ut i 1905 inneholdt én artikkel med norsk forfatter, men de kommende årene var norsk kultur fraværende også i Nordiska museets publikasjoner. Med andre ord tok norsk kulturinnlemming ved begge museets avdelinger slutt i løpet av 1905, og tiden mellom 1905 og 1907 innebar ingen gjenopptaking av dette.¹⁸¹

¹⁷² Bolkesjø til A. Hazelius 17. jan. 1901, NF: ms 474a. Stigum 1948, s. 19 viser til et brev med lignende innhold datert 1. januar samme år.

¹⁷³ *Meddelanden NM 1901*, s. 65f.

¹⁷⁴ Protokoll for NM nemnd 15. juni 1901, vedlagt P.M.

¹⁷⁵ Lindblom (red.) 1953; Arnö-Berg og Biörnstad (red.) 1980.

¹⁷⁶ Behm 1933, s. 40; Biörnstad (red.) 1993, s. 180f.

¹⁷⁷ Hulda Garborg til Randi Blehr 19. mai, 25. mai og 30. mai 1901, RAN: pa. 233, serie Ga, boks 0116; Randi Blehr til Hulda Garborg udatert og 6. juni 1901, NBO: bs. 177. Nordmennene skulle trolig opptre i forbindelse med museets vårfest, som i sin helhet ble avlyst dette året (*Meddelanden NM 1901*, s. 69).

¹⁷⁸ *Meddelanden NM 1903*, s. 59f.

¹⁷⁹ *Redegjørelse NM 1904*, s. 12 og s. 15; Se også Koht og Thesen (red.) 1962, s. 33ff.

¹⁸⁰ G. Hazelius til H. Garborg 17. des. 1904, NBO, bs. 177; A. Upstad til G. Hazelius 24. mars 1905, NME: E1a: volum 4.

¹⁸¹ Fett 1905b; *Redegjørelse NM 1905-1907*; Bjørkvik 1988, s. 3. Riktignok viser Nordiska museets årsberetninger at det senere på 1900-tallet, forekom noe tilfeldig innlemming av noen få norske gjenstander. Dette dreide seg trolig om gaver.

Sammenfattende hadde Nordiska museet omfattende virkeliggjorte og ikke virkeliggjorte planer for norsk kulturpresentasjon gjennom hele perioden fra stiftelsen og frem til året den svensk-norske unionen ble oppløst. I tiden omkring århundreskiftet endret imidlertid kulturinteressen seg. Mens materialinnsamlingen ble begrenset, var dette startpunktet for en annen type inkorporering av norsk kultur. Ved gjenstandsavdelingen ble det gjort forsøk på å supplere de eksisterende samlingene med kunnskap og forskning om norsk materiale, og på Skansen ble norsk kultur og norske tradisjoner innlemmet som del av museets arrangementsprogram.

Friluftsavdelingens norske kulturinnslag var en videreføring av Artur Hazelius' forsøk på det samme like før sin død. Omfattende kunnskapsproduksjon var et nytt element i museets forhold til Norge, og samsvarte med den vitenskapelige dreiningen ved gjenstandsavdelingen etter Artur Hazelius' bortgang. Vanligvis er den norske kulturen ved Nordiska museet blitt knyttet til Artur Hazelius' periode og delvis til ham personlig.¹⁸² Dette bygger på at innsamlingen av norsk materiale i hovedsak foregikk under hans tid som leder, men norsk kultur fikk altså – både som en videreføring og en videreutvikling av grunnleggerens ideer – en annen type representasjon ved samlingene mellom 1901 og 1905. Først etter unionsoppløsningen ble det en pause i Nordiska museets innlemming av både materiell og immateriell norsk kultur.

Nordiska museet som svensk og nordisk institusjon

Trass i den betydelige interessen frem til 1905 var norsk kulturs plass ved Nordiska museet preget av at kulturinstitusjonens hovedvekt gjennom hele perioden lå på svensk kultur og dessuten var lokalisert i Sveriges hovedstad. Denne situasjonen var felles for alle de utenomsvenske kulturene ved samlingen.¹⁸³

Sett under ett var både museets materielle og immaterielle kulturpresentasjoner fokusert primært på det svenske. For det første var Sverige samlingens kjerneområde, både når det gjaldt mengde og bredde. Størstedelen av museets samlinger bestod av svensk materiale, og fra områder utenfor Sverige ble det kun unntaksvis innlemmet annet enn gjenstander fra folkekulturen. I tillegg var de aller fleste arrangementene på Skansen viet svenske folketradisjoner og svenske historiske minner.¹⁸⁴ Institusjonens beliggenhet var også med på å gi

¹⁸² Se f.eks. Hals 1945; Hegard 1984, s. 191ff; Åre 1998, s. 135.

¹⁸³ I Nordiska museets uttalelser om institusjonens utenomsvenske kulturomfang, brukes begrepene nordisk og skandinavisk dels om hverandre. Jeg vil heller ikke skille mellom disse.

¹⁸⁴ *Meddelanden NM 1880-1903/Redegjørelse NM 1904-1907*. Se også Hazelius 1899, s. 274 og *Handlingar 1902*. I tillegg var museets historiske avdeling forbeholdt fremstillingen av en ærefull svensk fortid og museets forskningsinnsats hovedsakelig konsentrert om svensk kultur (Stadgar för Nordiska museet och dess styrelse §1 og Szabó 1998, s. 245).

det svenske forrang fremfor andre presenterte kulturområder. Rent praktisk kan det sistnevnte momentet regnes som et tilgjengelighetsproblem for de ikke-svenske områdene. Men gitt den nasjonale symbolverdi folkekulturen ble tillagt i perioden, kunne det også forstås som et nasjonalt problem for de representerte landene.

Nordiska museets egne bestemmelser fastslo som nevnt kultursamlingens betydning for både vitenskap og nasjonsbygging. Kulturpresentasjonenes verdi for de utenomsvenske områdene ble imidlertid ikke fulgt opp med utdypende programerklæringer. For tidsrommet under Artur Hazelius' styre vil jeg derfor supplere de offentlige uttalelsene med fortrolige ytringer. Disse presenteres hver for seg, men ses i sammenheng. Museets interne debatt etter grunnleggerens død omfattet blant annet en diskusjon om institusjonens nordiske profil, og argumentene i den forbindelse vil brukes til å presentere arvtagernes synspunkter.

Nordiska museet om samlingens nordiske profil

Samlet omfatter disse kildene uttalelser om siktemålene med Nordiska museets nordiske profil – så vel som for museets svenske hovedfokus. Synspunktene på dette varierte noe over tid og ved ulike deler av institusjonen.

I løpet av Artur Hazelius' periode fastslår institusjonens bestemmelser og hans egen historikk museets allnordiske karakter, men fremstiller svensk kultur som utgangspunkt for og av størst betydning for samlingen.

Det skall vara ett hem för minnen, *framför alt ur svenska folkets lif*, men äfven ur andra folks, som med det svenska äro befryndade.¹⁸⁵

Begrunnelsen for å innlemme beslektede kulturformer skildres som ønske om å kaste lys over og gi perspektiver på den svenske kulturhistorien. Hazelius forteller at han var ”Öfvertygad, att det *för oss* skulle blifva i hög grad lärorikt att (...) få tillfälle till jämförelser med förhållandena hos våre stamförvandter”.¹⁸⁶ I disse uttalelsene som primært var utformet med tanke på den svenske befolkningen, fremstilles altså Nordiska museet som en samling delvis *om hele Skandinavia*, men kun *for Sverige*.¹⁸⁷

I andre sammenhenger ble resten av Skandinavia presentert som viktigere ved samlingene – samtidig som samlingene ble fremstilt som viktigere for Skandinavia. Bevarte brev

¹⁸⁵ Stadgar för Nordiska museet och dess styrelse §1, min utheving.

¹⁸⁶ Hazelius 1899, s. 274, min utheving.

¹⁸⁷ Jf. også invitasjonen til deltagelse i ”Samfundet för Nordiska museets främjande”. Her henvendte museet seg til ”svenska män och kvinnor”.

fra Artur Hazelius til hans norske forbindelser kan illustrere dette.¹⁸⁸ Her understrekes museets allnordiske karakter; både betydningen for Norden som helhet og ikke minst for Norge i særdeleshet krediteres. Institusjonen omtales konsekvent som et nordisk museum, og prioriteringen av svensk kultur nevnes ikke. Isteden argumenteres det for Norges egeninteresse av ”en så värdig plats som möjligt”.¹⁸⁹ Både de særskilte norske samlingene i Drottninggatan og planene for egne norske avdelinger på Skansen underbygger at Artur Hazelius erkjente norsk kulturs egenart innen den skandinaviske felleskulturen. Imidlertid tyder bevarte brev på at han samtidig anså den felles kulturpresentasjonen som betydningsfull for styrking av en fellesskandinavisk samhørighetsfølelse – på samme måte som den svenske kultursamlingen skulle virke samlende på den svenske nasjonen.¹⁹⁰

Sett under ett tilla Artur Hazelius samlingen betydning for både Skandinavia som helhet og for de enkelte skandinaviske områdene, så vel som for Sverige. Både den svenske patriotismen og den skandinaviske verdien samsvarer med Artur Hazelius’ holdninger slik de er blitt skildret i andre sammenhenger. Derfor betyr ikke nødvendigvis det manglende samsvaret mellom hans offentlige og hans fortrolige uttalelser at det ene var mer representativt enn det andre. Isteden kan det forstås som ulik vektlegging overfor ulike grupperinger.

Forholdet mellom museets nordiske og svenske betydning ble aktualisert i forbindelse med installeringen av gjenstandssamlingen i permanente lokaler i 1902. Uenighet om hvorvidt de ikke-svenske gjenstandene skulle utstilles isolert eller integrert i svensk materiale, utløste en prinsipiell debatt om museets allnordiske profil. Diskusjonen foregikk i museets installasjonskomite, og begynte med at et mindretall i komiteen anklaget flertallets utstillingsforslag for undergraving av museets allnordiske omfang.¹⁹¹

Denne minoritetsfraksjonen, representert blant annet ved Gunnar Hazelius, argumenterte eksplisitt for ”fortsatta ansträngningar” med ”att fasthålla vid [museets] nordiska uppgift”. Målet med dette var ”Att låta vår svenska odlingshistoria träda fram i sin nordiska

¹⁸⁸ Dette var trolig tilfellet også i forhold til andre ikke-svenske kontakter, men det faller utenfor denne oppgavens rammer å undersøke brevkontakt med andre nordiske områder.

¹⁸⁹ Basert på brev fra A. Hazelius til hans nærmeste norske medhjelper og støttespiller Torjus Bolkesjø, i perioden 1876-1887, NMH: B2: volum 1 og NMH: B1: volum 4. Se særlig 8. apr. 1877, 15. jan. 1880, 4. apr. 1883. Se også brev fra A. Hazelius til Hans Rasmus Astrup 9. mars 1890, RAN, pa. 138, pakke 4 (sitert brev).

¹⁹⁰ Gjenfortelles i brev fra hans norske kontakt Haakon Thorsen til A. Hazelius/Nordiska museet NMH: E2b-44 og NME: E1a: volum 4. Se særlig 22. feb. 1891 og 27. mars 1905. Riktignok later Hazelius til å ha uttalt seg langt mer forsiktig om dette enn Thorsen selv, og det er sannsynlig at Thorsens gjenfortelling er farget av hans egne sterke følelser. Jf. Thorsen til A. Hazelius 13. des. 1887.

¹⁹¹ *Handlingar 1902*. Jeg har ikke undersøkt eventuelle upubliserte møteprotokoller fra installasjonskomiteen, men i den publiserte versjonen kommer det frem at diskusjonen om museets utenlandske materiale ikke ble tatt opp på disse møtene. Minoritetsgrupperingen hadde levert sin reservasjon først etter at komiteens forslag var ferdig utformet, og vedleggene til den publiserte versjonen utgjør med andre ord debatten.

innramming”, men på samme tid fremhevet de betydningen for den ”nordiska samhörighets-känsla”.¹⁹² Disse to momentene – Sveriges forrang og det skandinaviske integrasjonsprosjektet – skulle kombineres ved at Sverige i tillegg til å utgjøre museets kjerneområde, gikk i spissen for og dannet utgangspunkt for en skandinavisk kulturformidling og identitetsdanning. Betydningen for de enkelte nasjonalkulturer innen Skandinavia nevnes derimot ikke. Isteden argumenteres det for en hovedsakelig felles kulturutvikling innen det skandinaviske området; et område grupperingen definerer som én kulturkrets uten å uttale seg om kulturforskjeller innad i området.¹⁹³

Installasjonskomiteens flertallsgruppering svarte med å forsøke å tilbakevise at deres utstillingskonsept undergravde samlingens nordiske profil. Men etter å ha påpekt at mengden utstilt nordisk materiale ikke ville bli nevneverdig mindre med de nye utstillingsprinsippene, understreket de det primært svenske og sekundært nordiske ved institusjonen. Deres prioritering av svensk kultur ble begrunnet med at det svenske folkets offervilje og støtte hovedsakelig hadde vært motivert av det fosterlandske ved museet. Samlingens nasjonale betydning for det svenske folk ble gjennom dette brukt som argument for å ”*främst* se det svenska, det fosterländska” ved Nordiska museet. Museets verdi for resten av Skandinavia ble derimot fremstilt som rent vitenskapelig, og ikke verken som katalysator for en allskandinavisk samhørighetsfølelse eller som betydningsfull for de enkelte presenterte land. Utstillingsforslagets skille mellom ulike områder var altså ikke begrunnet med hensynet til enkeltområdenes egenart som elementer i felleskulturen, men med systematiske og ikke-ideologiske prinsipp. Det ble heller ikke oppfordret til fortsatte anstrengelser for museets nordiske omfang.¹⁹⁴ Disse argumentene ble målbåret av komiteens ordstyrer, og var trolig representative for synspunkter blant resten av komitemedlemmene, deriblant Böttiger og Salin.¹⁹⁵

Begge grupperingene i installasjonskomiteen erkjente offisielt Nordiska museets allnordiske omfang samt var på noe ulikt vis enige om svensk kulturs forrang. Diskusjonen avdekket likevel forskjellige syn på betydningen av samlingens skandinaviske kulturelementer – og noe ulik vilje til å følge opp et skandinavisk kulturomfang.

¹⁹² *Handlingar 1902*, Gunnar Hazelius', P.G.Vistrands og Emanuel Cederströms reservasjon. Selv om det innledningsvis skilles mellom en folkeoppdragende verdi for Sverige og en vitenskapelig verdi for Skandinavia, brukes det i resten av innlegget stor plass på å beskrive hvordan Nordiska museet skulle virke for ”ett bättre förstående af den till öfvervägande grad gemensamma kulturutveckling, på hvilken de nordiska folken ha att bygga sin framtid”.

¹⁹³ *Handlingar 1902*, Gunnar Hazelius', P.G.Vistrands og Emanuel Cederströms reservasjon.

¹⁹⁴ *Handlingar 1902*, ordstyrer Montelius' særskilte skrivelse.

¹⁹⁵ Installasjonskomiteen bestod av til sammen ti medlemmer, hvorav tre allerede er identifisert som en minoritetsfraksjon. Dessuten fant ingen av de andre medlemmene det nødvendig med særskilte innlegg i sakens anledning. Derfor var de i hovedtrekk trolig enige i ordstyrerens formidling av majoritetsfraksjonens standpunkt.

Nordisk kulturmateriale i Sverige

Felles for alle de tre presenterte meningsposisjonene, Artur Hazelius' synspunkter og de to fraksjonene i installasjonskomiteen, var at argumentene ble konsentrert om kulturmateriale og ikke om immateriell kulturpresentasjon. Dette tyder med andre ord på at det materielle og ikke det immaterielle ble oppfattet som den potensielt problematiske delen av museets kultur-omfang. Derfor var nettopp dette diskusjonstema.

Vanligvis regnes skillet mellom sterk og svak skandinavisme som avgjørende for hvorvidt denne overnasjonale ideologien stod i motsetning til eller supplerte nasjonale ideologier i samme område. De presenterte uttalelsene kan analyseres i forhold til om kulturuttrykkene ble forstått som separate deler av eller ble utvisket i forhold til den skandinaviske kulturen. Men på grunn av ulik ideologiseringsgrad samt det spredte og delvis sprikende kildematerialet, er det vanskelig å si noe sikkert om de ulike posisjonene i forhold til disse skandinavismeforståelsene. All den tid Nordiska museet innlemmet utenomsvensk materiale og konsentrerte uttalelsene nettopp om dette, vil et slikt analytisk skille mellom sterk og svak skandinavisme uansett være av mindre betydning. Dette skyldes den praktiske forskjellen mellom materielle og immaterielle kulturformer. Som påpekt innledningsvis kan immaterielle kulturuttrykk spres flere steder samtidig, og én institusjons formidling kan dermed kombineres med lignende virksomhet andre steder. Materiale samlet inn til ett museum vil derimot utelukke det samme materialets innlemming i andre samlinger. Uavhengig av om Nordiska museets overnasjonale ideologi ble fremstilt eller oppfattet som en uproblematisk utvidelse istedenfor et konkurrerende alternativ til andre nasjonalideologier, ville materialinnsamlingen altså forhindre dette materialets benyttelse i andre integrasjonsprosjekt.

Felles for de presenterte synspunktene var dessuten ulikt utformede tendenser til å tildele svensk kultur en betydning overordnet den skandinaviske. Dette åpner for en tolkning av den nordiske kulturinstitusjonen i Stockholm som uttrykk for svensk kulturimperialisme heller enn skandinavisk kulturprosjekt. Muligheten for en slik oppfatning aktualiserer, sammen med det gjensidig utelukkende ved eventuell felles interesse for kulturmateriale, en undersøkelse av Nordiska museets uttalelser om forholdet til lignende kulturvirksomheter i områdene stockholmsmuseet selv opererte.

Nordiska museet om Norsk Folkemuseum og lignende institusjoner

Det følgende avsnittet omhandler Nordiska museets offentliggjorte syn på sitt forhold til konkrete kulturinstitusjoner med felles interesser for kultur fra samme område.¹⁹⁶

Da Nordiska museet begynte sin virksomhet, var samlingen et tidlig eksempel både på museal interesse for etterreformatorisk folkekultur og på en helhetlig og levendegjort formidlingsform. Denne pionerstatusen inngikk som en viktig del av institusjonens egenpresentasjon. I oppropet til støtte for museet understrekes samlingens innsats på ”en hittils föga banad väg (...) som hos de flesta andra bildade folk ännu utgör endast ett mål för önsknings eller förhoppningar”¹⁹⁷, og etter opprettelsen av friluftsavdelingen presenteres denne som det første museet av sitt slag.¹⁹⁸ Dette viser en oppfatning av manglende alternativ, men samtidig en bevissthet om sannsynligheten for andre områders ønsker og håp om egen lignende virksomhet.

Etter hvert som det i andre områder faktisk ble etablert lignende kulturinstitusjoner, ble museets fremstilling av seg selv som mønsterdannende for andre gjort mer eksplisitt. Allerede på begynnelsen av 1880-tallet ble samlingens påvirkningskraft i utlandet fremhevet, og avslutningsvis i sin museumshistorikk trekker Artur Hazelius frem nettopp innflytelsesevnen som museets viktigste betydning. I den forbindelse presenterte han flere museer som var blitt opprettet ”med Nordiska museet till förebild eller föranledda af det samma”. For Norges del ble Ludvig Kristian Daas og Yngvar Nielsens innsamlingsforsøk samt opprettelsen av Norsk Folkemuseum trukket frem som frukter av Nordiska museets påvirkningskraft.¹⁹⁹

Folkemuseet var den kulturinstitusjonen i Norge som lå nærmest opp til stockholmsamlingens eget konsept, og Hans Aalls museumsgrunnleggelse ble i tillegg behørig kommentert i Nordiska museets årsberetning. Et avsnitt om eget omdømme i utlandet ble nesten utelukkende viet til å presentere Norsk Folkemuseum som en samling som ”bildats efter föredömet af Nordiska museet”. Foruten å trekke frem presseuttalelser der inspirasjonen fra Nordiska museet og Skansen var blitt fremhevet, ble det påpekt at Folkemuseets egen årbok også henviste til dette.²⁰⁰ Norsk Folkemuseums innstiftere hadde ganske riktig fremhevet Nordiska museet som inspirasjonskilde, både i årboken og i andre offentlige uttalelser. Men som vi skal se nærmere på i neste kapittel, ble museet i Stockholm ikke presentert bare som

¹⁹⁶ Gjennomgangen baseres på Nordiska museets allerede presenterte publikasjoner: *Meddelanden NM 1880-1903*; *Redegjørelse NM 1904-1907*; Hazelius 1899; *Handlingar 1902*. I tillegg er utgående korrespondanse gjennomgått, NME: B1a.

¹⁹⁷ Invitasjonen til deltagelse i ”Samfundet för Nordiska museets främjande”.

¹⁹⁸ Hazelius 1899, s. 283.

¹⁹⁹ Brev fra Nordiska museet til Kongen og den svenske stat 15. des. 1881 og 22. mai 1882, NME: B1a: volum 1; Hazelius 1899, s. 312ff.

²⁰⁰ *Meddelanden NM 1895/96*, s. 164ff.

positiv inspirasjonskilde som muliggjorde ideen, men like mye som negativ konkurrent som nødvendiggjorde virksomheten.²⁰¹ Det sistnevnte aspektet ble forbigått i stillhet i Nordiska museets gjengivelse.

I den grad Nordiska museet tok offentlig stilling til annet nordisk kulturminnevern i alminnelighet og Norsk Folkemuseum i særdeleshet, ble disse altså fremstilt kun som resultat av og ikke som verken alternativ eller supplement til egen virksomhet. Med andre ord tok ikke stockholmssamlingen stilling til andre kulturinstitusjoners syn på deres nordiske kulturomfang. Uavhengig av om dette gav dem felles interesser, presenterte Nordiska museet seg selv utelukkende som forbilde – og ikke verken som konkurrent eller kollega – for Norsk Folkemuseum eller andre lignende institusjoner.

Oppsummering og konklusjon

Dette kapitlet har omhandlet Nordiska museets utforming som gjenstandssamling og friluftsmuseum, samt institusjonens sentrale aktører og idégrunnlag. I tillegg har det vært en undersøkelse av den nordiske og derunder særskilt den norske kulturen ved institusjonen. Kapitlet har dekket tidsrommet fra stiftelsen og frem til 1907, og i løpet av denne perioden utviklet Nordiska museet seg fra en privateid kultursamling i midlertidige lokaler til en stiftelse med bygningshistorisk museum på egen tomt og gjenstandssamling i eget bygg.

I utgangspunktet var samlingens grunnlegger også øverste leder, men etter hans død ble ansvar og beslutningsmyndighet fordelt blant et større antall aktører. Institusjonens oppgaver omfattet etter hvert både utdypende kunnskapsproduksjon og utadrettet arrangementsvirksomhet knyttet til kulturformidlingen. Dette hang sammen med museets doble målsetning om å ha både vitenskapelig og samfunnsmessig verdi. Historien slik den ble presentert ved kulturinstitusjonen, skulle både danne utgangspunkt for forskning og være med på å befeste en kollektiv identitet basert på formidlingen av felles minner. Begge momentene i dette siktemålet var formelt del av begge avdelingenes felles fundas, men kom i praksis tydeligst til uttrykk ved hver sin del av museet. At integrasjonsprosjektet kom sterkest til uttrykk ved friluftsavdelingen, medvirket til at denne delen av virksomheten tidvis ble assosiert med både innenrikspolitiske og unionspolitiske interesser. Men i likhet med den mindre ideologiserte gjenstandsavdelingen, var også Skansen formelt sett politisk nøytral.

²⁰¹ *Årsberetning NF 1894/95*. Det samme gjaldt for øvrig Daas og Nielsens etnografiske samling: Nordiska museet ble fremstilt som en viktig inspirasjonskilde, men altså både på godt og vondt. Se Nielsen 1907, s. 76ff.

Hele museet befant seg i skjæringspunktet mellom å være en nordisk og en svensk kulturinstitusjon. Samtidig som samlingen gav svensk kultur forrang og befant seg i Sveriges hovedstad, omfattet den kultur fra hele Norden; og kulturomfanget ble i varierende grad tillagt betydning for hele det nordiske området. Forholdet til andre kulturinstitusjoner innen Norden ble imidlertid ikke kommentert i forhold til deres felles interesse for nordisk kultur. Blant de nordiske landene var Norge rent praktisk viet ekstra stor plass; primært gjennom innsamling og utstilling av store mengder norsk materiale, etter hvert supplert og delvis erstattet med utdypende undersøkelser og presentasjoner av norsk kultur – før norsk kulturinnlemming tok helt slutt i 1905.

Dette året innebar med andre ord store endringer med tanke på Nordiska museets forhold til Norge. Men foruten den organisasjonsmessige omleggingen i 1880, skiller det seg ut enda ett tidsrom med flere samtidige endringer både for institusjonen som helhet og for forholdet til norsk kultur. Før jeg oppsummerer endringene i 1905, sammenfattes utviklingen omkring 1901.

1901 utgjorde et omdreiningspunkt i Nordiska museets historie. Da døde grunnleggeren Artur Hazelius, og driften endret seg fra å være styrt av én mann til å bli drevet i samspill mellom flere innflytelsesrike aktører med til dels ulike syn på museets videre utvikling. Meningsmotsetningene dreide seg blant annet om ulik vektlegging av vitenskapelige og populariserende museumsideal. Foruten de avdelingsbestemte og ideologiske konsekvensene dette fikk, omfattet debatten dessuten institusjonens nordiske profil. Synspunktene som fremkom vitner om noe ulik vilje til fortsatt innsats for museets utenomsvenske kulturinnlemming. For øvrig var argumentene i likhet med Artur Hazelius' uttalelser konsentrert om kulturmateriale og ikke åndelige kulturuttrykk.

Nettopp skillet mellom disse to formene for kultur gjorde tiden etter sekelskiftet til et foreløpig vendepunkt i Nordiska museets forhold til norsk kultur. Da gikk innsamlingen av materielle kulturminner ned, mens presentasjon av immaterielle kulturuttrykk fra Norge økte både i form av vitenskapelig kunnskapsproduksjon og populariserte oppvisninger. Både den forskningsfokuserede og den formidlingsorienterte avdelingen gikk altså gjennom samme type endringer. Dette indikerer at de ulike synspunktene på styrkeforholdet mellom disse to museumsidealene ikke var utslagsgivende for omstillingen. I stedet kan den interne uenigheten om videreføring av samlingens utenomsvenske kulturomfang ha medvirket til overgangen i norsk kulturfokus. Debatten var jo nemlig konsentrert nettopp om kulturmateriale og ikke om immateriell kultur.

Men overgangen kan også ha andre forklaringer. På den ene siden kan utviklingen av norsk kulturminnevern ha vanskeliggjort innsamlingen av materiale til Sverige, og dermed nødvendiggjort et skifte til immateriell kulturfokus. På den annen side innebar åndelig kulturinnlemming nye satsningsområder for Nordiska museet. Uavhengig av utviklingen i materialinnsamlingen, kan dette ha vært en ønsket utvikling heller enn en nødvendig justering. Beslektet med denne forklaringen kan overgangen ses i lys av aktørforbindelsene mellom stockholmsmuseet og Norge. Selv om Artur Hazelius' norske nettverk i stor grad falt bort med hans død, kan et større antall aktive medarbeidere ha tilført et annet kontaktnett. Mens Hazelius stod i forbindelse med en rekke handelsforbindelser, foregikk kulturinnlemmingen etter sekelskiftet i samarbeid med aktive norske kulturformidlere. Dette vedvarte inntil 1905 – da Nordiska museets forhold til Norge altså tok en ny vending.

I 1905 ble det slutt på både åndelig og materiell norsk kulturpresentasjon. Dette året foregikk det også et viktig vaktskifte ved institusjonen; Gunnar Hazelius gikk av som leder for friluftsavdelingen, og gjenstandssamlingens sjef, Bernhard Salin, ble felles bestyrer for begge avdelinger. Installasjonsdebatten et par år tidligere viste at disse to trolig hadde noe ulik vilje til å følge opp museets nordiske kulturomfang. Men utviklingen i norsk kulturinnlemming frem til 1905 styrker som nevnt inntrykket av at begges argumenter var knyttet til materiell kultur som det problematiske diskusjonstema. Immateriell kulturinnlemming fortsatte jo nemlig i intensivert form ved begge museets avdelinger. Derfor var den fullstendige avslutningen i norsk kulturpresentasjon trolig påvirket av andre og ytre omstendigheter. Da den politiske unionen mellom Sverige og Norge ble oppløst, oppstod det samarbeidsproblemer og tendenser til gjensidig fiendtlighet mellom miljø på hver side av grensen. Dette kan ha medført at både svensk opinion, Nordiska museets største gruppe støttespillere, og krefter ved selve museet var negative til en rik norsk kulturpresentasjon i Sveriges hovedstad. Holdningene på norsk side kan dessuten ha vanskeliggjort fremskaffing av norske kulturuttrykk til presentasjon i Stockholm.

Kap. 4: Norsk Folkemuseum

Norsk Folkemuseum ble opprettet i 1894. Museet var en samling i Norge, om Norge og for Norge – og fra første stund inngikk forholdet til Nordiska museet som del av institusjonens egenpresentasjon. Det følgende kapitlet er en undersøkelse av Folkemuseets utforming, utvikling og ideologi med særlig vekt på aspekter som kan ha virket bestemmende på forholdet til Sverige og Nordiska museet. Først presenteres samlingens faktiske utvikling fra planleggingsstadiet og frem til 1907. Deretter undersøkes viktige miljøer og premissgivere ved museet. Mens den siste delen av kapitlet vies institusjonens egenproklamerte omfang, betydning og kultursyn, samt det offentliggjorte synet på Nordiska museet og på forholdet til Sverige. Museets idégrunnlag presenteres med utgangspunkt i ulike ideologierklæringer og offentlige uttalelser, mens samlingens utforming og viktigste aktører primært skildres gjennom foreliggende litteratur og årsberetninger. I tillegg er det gjort bruk av interne protokoller og private brev.

Utforming og utvikling

Norsk Folkemuseum begynte som en samling av gjenstander stilt ut i leide lokaler i Kristiania sentrum, men utvidet som planlagt til et friluftsmuseum med kulturhistoriske bygninger og systematiske gjenstandssamlinger samlet på en større tomt.

Like før jul i 1894 mottok innbyggere i Kristiania en invitasjon der de ble anmodet om å bidra til et norsk folkemuseum. Invitasjonen var undertegnet flere av samtidens kjente kulturpersonligheter, og museet ble stiftet på et møte i Studentersamfundet 19. desember dette året. Her ble også museets støtteforening innstiftet, og på samme tid ble det vedtatt et sett lover. Tidlig året etter ble det distribuert et flyveblad over større deler av Norge med oppfordring om å støtte det nye norske museet.²⁰²

Allerede på stiftelsesmøtet ble det stilt ut flere gjenstander som var skjenket museet, og videre innsamling var de første årene blant institusjonens høyest prioriterte oppgaver. I hovedsak foregikk innsamlingen i sørlige og sentrale deler av Norge. Gjenstandene omfattet primært bygdekultur, men også bykultur ble representert ved museet. Samlingens første lokaler bestod av to rom i Kristian IVs gate, men måtte snart utvides til flere værelser og etter hvert flytte over til større lokaler i Universitetsgaten.²⁰³

²⁰² Årsberetning NF 1894/95, s. 5ff og bilag 1 og 2; Aall 1920, s. 3.

²⁰³ Aall 1920, s. 3ff og s. 26f.

Parallelt med innsamlingsvirksomheten ble det arbeidet med anskaffelse av en tomt for den planlagte bygningssamlingen. Flere alternativer ble vurdert og forsøkt ervervet, blant annet ble det søkt kommunen, staten og kong Oscar II om gratis å få overta områder på Frognereteren eller på Bygdøy. Alle disse forespørslene ble avslått, og våren 1898 kjøpte museet isteden deler av en privat eiendom i nærheten av Kongens område på Bygdøy. Den første bygningen var blitt innkjøpt allerede i 1895, og innen museet hadde skaffet tomt, hadde man gjennom gaver og innkjøp ervervet til sammen seks bygninger. På halvøya utenfor Kristiania begynte oppføringen av de tilflyttede husene. I tillegg ble det bygget veier og plantet trær, samt anskaffet lokaler for restaurantdrift på området.

Like etter nyttår 1902 ble gjenstandssamlingene overflyttet fra de midlertidige lokalene i sentrum til permanente utstillingsrom i tilknytning til bygningssamlingen utenfor byen.²⁰⁴ Opprinnelig var gjenstandene blitt klassifisert i to hovedgrupper; én såkalt nasjonal avdeling som omfattet bygdekultur, og én avdeling for bykultur og høyere klasser. I de nye utstillingene på Bygdøy ble det bærende klassifiseringsprinsippet isteden gjenstandenes funksjon eller brukskontekst, og de verdiladede avdelingsbetegnelse utgikk. Den nye ordningen dempet den opprinnelige dikotomien mellom bygd og by som nasjonal og ikke-nasjonal kultur. I tillegg innebar nyorienteringen en sakliggjøring av museet som helhet.²⁰⁵ De historiske bygningene var planlagt med ”livfulde”, men ”saa nær som mulig til Virkeligheden liggende Interiører”.²⁰⁶ Denne balansen ble virkeliggjort gjennom at husene rommet tilhørende inventar, men at det tidlig ble bestemt å begrense bruken av unødvendige gjenstander.²⁰⁷

I mai 1902 hadde Norsk Folkemuseum som kombinert gjenstands- og bygningssamling sin offisielle åpning på Bygdøy.²⁰⁸ Alt før åpningen av friluftsmuseet var det blitt avholdt ulike arrangement til inntekt for samlingen, og med området på Bygdøy som arena ble det de første årene både arrangert en del historiske fester og presentert en rekke underholdningstilbud med nasjonalt preg. Egne festdager ble viet Henrik Wergeland og Tordenskjold, og i 1903 ble ”Frihedsdagen” 17. mai høytideligholdt på museet. I tillegg ble det fremført folkedanser, samt sunget folkeviser og fortalt muntlig tradisjonsstoff. Politiske samlinger fant derimot ikke sted på museumsområdet, og kulturprogrammet ble også nokså

²⁰⁴ *Årsberetning NF 1894/95*, s. 12f og *Årsberetning NF 1898-1902*; Aall 1920, s. 6 og s. 27f.

²⁰⁵ Bjorli 2000, s. 46ff og s. 73ff.

²⁰⁶ *Årsberetning NF 1894/95*, bilag 2.

²⁰⁷ Aall 1920, s. 35f. Se også *Årsberetning NF 1902*, s. 8.

²⁰⁸ *Årsberetning NF 1902*, s. 7ff.

raskt innskrenket. Grunnet manglende interesse fra publikum, ble underholdningstilbudet redusert til kun et par årlige festkvelder alt fra 1905.²⁰⁹

Etter Folkemuseets endelige etablering på Bygdøy ble den vitenskapelige bearbeidningen av museets materiale styrket, og i samme periode kom institusjonen i gang med publikasjonsvirksomhet i større omfang. Samlingene fortsatte også å vokse både gjennom gaver og innkjøp, samt som resultat av de ulike særutstillingene museet begynte å arrangere etter århundreskiftet.²¹⁰ I tillegg overtok Folkemuseet ansvaret for tre statlige samlinger i løpet av 1906 og 1907; deriblant Oscar IIs tilgrensende bygningssamling. Denne var blitt vederlagsfritt overført fra Kongen til den norske stat etter unionsoppløsningen, og alt i desember 1905 besluttet Folkemuseet å søke Finansdepartementet om å få overta bestyrelsen. Den 1. juni 1907 åpnet de sammensluttede samlingene.²¹¹ Samme år overtok staten museets aktiva og passiva på betingelse av formelt statlig eierskap over gjenstander og bygninger museet kjøpte. Selv om samlingen var blitt en fast post på statsbudsjettet alt i 1897, var det først i 1907 at statens finansielle støtte virket reelt frigjørende på museets økonomi. Inntil da hadde samlingen i langt større grad vært prisgitt sine andre inntektskilder, som omfattet medlemskontingent, inngangsbilletter, frivillige bidrag, lotterivirksomhet og private lån.²¹²

I løpet av Folkemuseets første tretten år utviklet det seg altså fra en samling utstilt i trange og midlertidige lokaler, til et integrert gjenstands- og friluftsmuseum på egen tomt. Foruten den fysiske ekspansjonen ble virksomheten utvidet til å danne både arena for kulturarrangement og utgangspunkt for kulturforskning. Kulturprogrammet ble noe innskrenket fra 1905, mens forskningsinnsatsen ble ytterligere styrket de kommende årene. I samme tidsrom utviklet samlingen seg fra en enkeltpersons initiativ til en institusjon med flere innflytelsesrike støttepillere og ansatte.

Miljøer og impulser ved Norsk Folkemuseum

Ideen til Norsk Folkemuseum skal ha blitt unnfanget sommeren 1894, knapt et halvår før den formelle stiftelsen. Hans Jacob Aall (1869-1946), bibliotekar og museums mann, har selv fortalt at han i løpet av en reise gjennom Hallingdal, Numedal og Telemark denne sommeren kom på tanken om å skape et museum for norsk folkekultur. Samme høst fremmet han ideen

²⁰⁹ *Årsberetning NF 1896-1899 og 1902-1907*; Protokoll for NF styre, råd og generalforsamling 1902-1907; Aall 1920, s. 5 og s. 9f; Kjellberg 1945, s. 33f; Hegard 1994, s. 54f.

²¹⁰ Aall 1920, s. 11 og s. 52f; Hegard 1994, s. 146ff.

²¹¹ Kjellberg 1945, s. 40; Hegard 1984, s. 173; Protokoll for NF styre 1. des. 1905; Brev fra Norsk Folkemuseum til Finans- og tolldepartementet 27. jan. 1906, NF: D-0026: 05; *Årsberetning NF 1907*, s. 11.

²¹² Aall 1920, s. 11ff og s. 44f; Hegard 1994, s. 56ff.

for flere innflytelsesrike personer i samtidens kulturliv. Først henvendte han seg til folkloristen Moltke Moe og deretter til historieprofessor Gustav Storm. Begge disse ble viktige støttespillere for Norsk Folkemuseum, men først i 1901 ansatte Aall en medarbeider i det daglige arbeidet ved samlingene. Da begynte den nyutdannede kunsthistorikeren Harry Fett (1875-1962) ved Folkemuseet.²¹³

Før jeg undersøker institusjonens offentliggjorte idégrunnlag, vil jeg introdusere disse toneangivende aktørene ved Folkemuseet, deres rolle ved samlingen og deres innbyrdes forhold. Først presenteres de aktive i det daglige arbeidet, og deretter de viktigste støttespillerne. Momenter som vektlegges er kultursyn, samt eventuelle politiske sympatier og forhold til Sverige og svensk kulturliv.

Hans Aall – grunnlegger og øverste leder

Hans Aall tok altså initiativet til Folkemuseets opprettelse, og han hadde fra første stund en ledende stilling både i beslutningsprosesser og praktisk arbeid ved samlingene. Aall hadde vokst opp i en velstående familie, der kunst- og kulturinteressen ble stimulert, blant annet gjennom foreldrenes mange reiser og gjennom deres omgangskrets. Hans far, Diderik Maria Aall, hadde et sterkt kulturengasjement og pleiet omgang med personer fra tidens kulturelite; deriblant Gustav Storm og Moltke Moe. Allerede i ungdomsårene var Hans Aall med på en av Moes folkloristiske samlerferder i Telemark, og senere foretok han lignende studieturer på egen hånd. Aalls formelle utdanning begrenset seg til artium og forberedende anneneksamen, men gjennom oppveksten hadde han altså likevel tilegnet seg store kulturelle kunnskaper og hadde innflytelsesrike kontakter. Som voksen arbeidet han først som bibliotekar og deretter som konservator ved kunstindustrimuseet i Trondheim. Men etter stiftelsen av Norsk Folkemuseum viet han resten av sitt yrkesliv til realisering og utvikling av denne samlingen.²¹⁴

Før den formelle grunnleggelsen forfattet Hans Aall sammen med sin egen advokat forslag til lover for institusjonen. Videre satt Aall som fast sekretær i styret og innkalte også selv til møter. Frem til århundreskiftet var han museets eneste vitenskapelige ansatte, først med tittelen konservator, senere som direktør. I samme tidsrom ble alle museets innsamlingsreiser foretatt av Aall selv, og etter tomtekjøpet flyttet han inn i bestyrerbolig på området der Norsk Folkemuseum var under oppføring.²¹⁵

²¹³ Aall 1920, s. 1ff og s. 6. Se også nedenfor.

²¹⁴ Hegard 1994, s. 16ff.

²¹⁵ Hegard 1994, s. 38ff og s. 61; Protokoll for NF styre, råd og generalforsamling 1894-1907; *Årsberetning NF 1894/95-1907*.

Sannsynligvis er det i hvert fall delvis som en konsekvens av Aalls altomfattende innsats ved samlingen at hans personlige holdninger sjelden er blitt skildret uavhengig av det som blir forstått som museets ideologi. Kunst- og kulturinteresse, systematiseringsevner, viljestyrke og organisatorisk talent er egenskaper som går igjen i beskrivelsene av Aall. I tillegg skildrer hans venn Haakon Shetelig ”en dyp fedrelandsfølelse” som kjernen i Aalls personlighet, og kollegaen Reidar Kjellberg avslutter sitt minneord med å oppsummere Aalls innerste håp som ønsket om at livsverket skulle vekke kjærlighet til fedrelandet.²¹⁶

Både kulturinteresse, nasjonalfølelse og de praktiske ferdighetene var egenskaper som kom til uttrykk gjennom Aalls virke ved Norsk Folkemuseum. Utover dette er det skrevet lite om hans private oppfatninger og meninger. Hans nasjonale sinnelag er ikke blitt utdypet eller tolket i sammenheng med eventuell unionspolitisk stillingtagen. Tonte Hegard antyder uten utdypende resonnementer at Aall kan ha hatt en viss sympati for partiet Venstre, men for øvrig er politiske holdninger fraværende i litteratur om Hans Aall personlig.²¹⁷ Selv publiserte han lite, og Aalls privatarkiv inneholder ingen innholdsrike personlige nedtegnelser utover notater fra barndommen og fra ungdomstidens folkeminnestudier.²¹⁸

Aalls omgangskrets omfattet ulike venner fra borgerskapets øvre sjikt, men det som finnes bevart av privat brevveksling fra disse kontaktene, inneholder ikke opplysninger som kaster særlig lys over Aalls meninger verken om museumsforhold eller om samfunns-spørsmål.²¹⁹ I tillegg fikk Aall etter hvert forbindelser i museumskretser både i Norge og resten av Norden, men samværet med kolleger i inn- og utland begrenset seg hovedsakelig til formelle anledninger. Få av dem ble personlige venner av Aall.²²⁰ Et av unntakene var hans første vitenskapelige medarbeider, Harry Fett.

Harry Fett – Folkemuseets første amanuensis

Under sin tid ved Folkemuseet var Fett blant kollegene Hans Aall pleiet nær omgang med.²²¹ De to hadde arbeidet sammen tidligere, og senhøstes 1900 innkalte Aall til styremøte for å få

²¹⁶ Hegard 1994, s. 22ff; Shetelig 1947, s. 1ff; Kjellberg 1948, s. 79ff.

²¹⁷ Hegard 1994, se særlig s. 144; Schnitler 1923 i NBL; Shetelig 1947; Kjellberg 1945; Kjellberg 1948; Hegard 1984.

²¹⁸ Jf. Bjorli 2000, s. 21; HAP og kopier fra Norsk Folkeminnesamling, UNF.

²¹⁹ Hegard 1994, s. 160ff; Emma Aalls almanakker 1904-1906, originaler NF, ms. 619/kopier HAP-D:0004:01; Brev i Aalls privatarkiv, særlig HAP: D-0001. Siden gjennomgatte brev i Aalls privatarkiv ikke omhandler de nevnte temaene, har jeg ikke gjort systematiske forsøk på å gjenfinne Aalls svar på disse brevene. Imidlertid er brev fra Aall til ulike personer med brevsamlinger bevart ved NBOs håndskriftsamling undersøkt, men disse brevene kastet heller ikke lys over de ønskede temaene. Se kildeliste.

²²⁰ Hegard 1994, s. 160ff.

²²¹ Fett 1944, s. 59; Hegard 1994, s. 148. Se også Emma Aalls almanakker 1904-1906, originaler NF, ms. 619/kopier HAP-D:0004:01.

godkjennelse av sitt ønske om å ansette Fett. I innkallelsen skrev Aall at Fett var den eneste mannen han anså habil for stillingen som museets amanuensis, og styret vedtok å tilby kunsthistorikeren posten.²²² Sommeren 1901 begynte Fett sitt arbeid ved Norsk Folkemuseum. Formelt ble han i stillingen i ti år, men alt i 1907 begynte en lang rekke permisjoner fra museumsarbeidet.²²³

Harry Fett hadde vokst opp i et velstående borgerhjem i Kristiania med svensk mor og tysk far. Gjennom studier i Tyskland og Italia utdannet han seg til kunsthistoriker, og etter hjemkomsten til Norge, arbeidet han ved Fortidsminneforeningen i tillegg til sitt engasjement ved Folkemuseet. Dette var begynnelsen på et langt yrkesaktivt liv innen norsk kulturliv og kulturminnevern. Foruten en omfattende publikasjonsvirksomhet, skulle Fett blant annet komme til å virke som Norges riksantikvar gjennom mer enn tretti år.²²⁴

Samtidig som han hovedsakelig viet seg til arbeidet med norsk kulturarv, var han bredt internasjonalt orientert både når det gjaldt metoder og kultursyn. Han anvendte kunstvitenskapelige innfallsvinkler med røtter i Europa, samt satte det norske materialet inn i en felles-europeisk sammenheng. Kunstgranskningen tok særlig utgangspunkt i den stilkritiske metode, som var dominerende i Tyskland omkring århundreskiftet. Dette innebar vektlegging av trekk ved selve objektet istedenfor ulike kunsteksterne faktorer.²²⁵ Videre tok Fett høyde for internasjonal påvirkning i dannelsen av nasjonalkultur, noe som også kom frem i hans undersøkelser av norsk kultur.²²⁶ Som han selv skriver i 1903: ”Stilbevægelser er som alle kulturbevægelser internationale magter. Det er nyancerne der bliver nationale”.²²⁷ Det særegne norske ble skapt i samspill med overnasjonale impulser, men resultatet var like fullt nasjonalt.

Fetts engasjement ved Norsk Folkemuseum fant sted tidlig i hans karriere, men alt da dro han veksler på de moderne europeiske forskningsmetodene og var opptatt av internasjonale kultursammenhenger. Hans innsats var konsentrert om kunstfaglig profesjonalisering mer enn om museets samfunnsrolle, og hans etter hvert konservative politiske holdninger later ikke til å ha kommet til uttrykk i hans arbeid ved museet.²²⁸ Fett utarbeidet kataloger for samlingene, utvidet årsberetningenes gjenstandsomtaler og var aktiv i gjennomføringen av museets første særutstillinger.²²⁹

²²² Aall til Moltke Moe 30. nov. 1900, kopi fra Norsk Folkeminnesamling, UNF; Protokoll for NF styre 1. des. 1900; Hegard 1994, s. 146.

²²³ Hegard 1994, s. 147; *Årsberetning NF 1907*.

²²⁴ Shetelig 1929 i NBL; Myklebust 2001 i NBL.

²²⁵ Bliksrud 1996, s. 25ff; Sandvik 2003, s. 5ff og s. 65ff.

²²⁶ Lehmann 1955, særlig s. 523f; Bliksrud 1996, s. 23ff.

²²⁷ Fett 1903, s. 230.

²²⁸ Bjorli 2000, s. 83ff; Aas 1999, s. 52ff; Se også Fetts etterlatte papirer, NBO: Ms. Fol. 4134: K6.

²²⁹ Hegard 1984, s. 182ff; Hegard 1994, s. 145ff.

Foruten sin innsats i norsk kulturliv, skrev Fett iblant om ulike utenlandske kulturer; deriblant særlig svenske kulturfenomen.²³⁰ Fett hadde hele livet et nært forhold til Sverige og svensk kultur. Gjennom sin svenske mor og hyppige besøk hos hennes familie stiftet han tidlig kjennskap til svensk litteratur, kunst og vitenskap.²³¹ Hans syn på de politiske forholdene mellom Sverige og Norge kommer imidlertid mindre frem i litteratur om ham.²³² Private brev fra Fett til en svensk barndomsvenn tyder på at han var tilhenger av forhandlinger om de norske kravene på 1890-tallet, men at han på nyåret 1905 inntok et mindre kompromissvennlig unionspolitisk standpunkt overfor Sverige.²³³ I tilbakeblikk har Fett flere ganger kommentert selve unionsoppløsningen, og hans hovedanliggende har da vært å berømme både svensk og norsk innsats for at løsningen ble fredelig.²³⁴ Videre er Fett blitt trukket frem blant nordmenn som i årene etter 1905 arbeidet for å fastholde og fornye kulturforbindelsene med Sverige.²³⁵

Støttespillere – ideologiformidling og vitenskapelig legitimitet

Foruten Aalls og Fetts innsats i det daglige arbeidet ved Norsk Folkemuseum var samlingen fra begynnelsen avhengig av sine innflytelsesrike støttespillere. De to første Aall henvendte seg til før stiftelsen i 1894, var som nevnt Moltke Moe og Gustav Storm. Begge disse var blant Aall-familiens venner, og begge ble på hver sin måte sentrale for realiseringen og utviklingen av Folkemuseet.

Moe mobiliserte sine venner fra det innflytelsesrike kulturpolitiske miljøet kalt Lysakerkretsen. Dette var en løst sammensatt gruppering av kunstnere og intellektuelle. Som sentral del av deres felles idégrunnlag inngikk en nasjonal samlingsideologi, der kulturpolitikken var et viktig virkemiddel til å bygge bro over motsetninger innen nasjonen. Spenninger mellom nytt og gammelt, og mellom fremmed og hjemlig, skulle overskrides og erstattes med en nasjonal enhetskultur. Dette skulle oppnås gjennom en folkeoppdragende bevisstgjøringsprosess som fremmet et kunstnerlig og vitenskapelig interessert og opplyst folk. Prosessen skulle ledes av et intellektuelt og sentralisert lederskap, og Lysakerkretsen anså seg selv som representanter for en slik nasjonsbyggende elite.²³⁶

²³⁰ Fett 1975.

²³¹ Grieg 1962, s. 445ff; Bull 1963, s. 4.

²³² Gjennomgått litteratur, se litteraturliste og øvrige notehenvvisninger til dette avsnittet.

²³³ Fett til G. Hazelius i perioden 1891-1895 og 17. jan. 1905, GHA: volum 3.

²³⁴ Fett 1950, s. 9f i forord; Fett 1958, s. 121ff. Se også Fetts forarbeider til artikkel om fredssak blant etterlatte papirer, NBO: Ms. Fol. 4134: K6.

²³⁵ Bull 1963, s. 4.

²³⁶ Stenseth 1993 og Stenseth 1996, s. 82ff.

Folkemuseets forbindelse med kretsen er blitt grundig undersøkt av historikeren Bodil Stenseth, og beskrives som basert på nært samarbeid og ideologiske fellestrekk. Sentrale personer i Lysakermiljøet var foruten Moe, blant annet kunstnerne Gerhard Munthe og Erik Werenskiold, samt vitenskapsmannen og polfareren Fridtjof Nansen. I tillegg var historikeren og venstreideologen Ernst Sars knyttet til miljøet. Stenseth påpeker at så godt som hele kretsen skrev navnet sitt under oppropet i forbindelse med Folkemuseets stiftelse, og flere av dem fungerte senere som aktive støttemedlemmer og rådgivere. Moltke Moe var imidlertid kretsens aller viktigste bindeledd til Folkemuseet. Den kjente folkloristen arbeidet aktivt med å spre blest om og skaffe støtte til samlingen. Han hadde også jevnlig kontakt med Hans Aall. Dessuten var Moe direkte involvert i utformingen av Folkemuseets ideologiske fundament, og mange av tankene fra Lysakerkretsens kunst- og kultursyn gjenfinnes som deler av museets egenpresentasjon.²³⁷

Stenseth bruker videre Lysakermiljøets politiske sympatier til å plassere Folkemuseet i samtidens politiske landskap. Partipolitisk stillingtagen inngikk ikke som del av museets egenpresentasjon i publikasjoner og programskrift²³⁸, men Stenseths analyse knytter samlingen til Lysakerkretsens liberale, men lederskapsorienterte politiske ståsted. Grupperingen assosieres med deler av det bredt sammensatte partiet Venstre, men hørte for det meste til den elitære fløyen som tok avstand fra de radikaliserende tendensene i andre deler av partiorganisasjonen. Stenseth underbygger Folkemuseets plassering i denne konteksten ved at samlingen ikke bare defineres positivt i forhold til Lysakerkretsens holdninger, men også negativt i forhold til konservative, unionsvennlige og rojalistiske standpunkt. Dette baserer hun på at historikeren og representant for slike sympatier, Yngvar Nielsen, ikke engasjerte seg ved Folkemuseet trass i tidligere innsats for opprettelse av en lignende samling.²³⁹

Gjennom meningsfellesskapet og samarbeidet med Lysakerkretsen settes altså Folkemuseets ideologi i sammenheng med et elitestyrte og sentralisert nasjonsbyggingsprosjekt med

²³⁷ Stenseth 1993, s. 15ff, s. 93ff og særlig s. 100ff; *Årsberetning NF 1894/95-1907*; Protokoll for NF generalforsamling 1894-1907; Brev fra G. Munthe til Aall i perioden 1898-1920, HAP-D:0001:08; Brev fra M. Moe til Aall i perioden 1887-1903, HAP-D:0001:07; Brev fra Aall til M. Moe i perioden 1887-1906, kopier fra Norsk Folkeminnesamling, UNF; "brev vedk. NF i Moltke Moes papirer" 1901-1904, NF: D-0335: 08.

²³⁸ *Årsberetninger NF 1894/95-1907*. Se avsnittet *Offisielt idégrunnlag*, i denne oppgaven, dette kapitlet.

²³⁹ Stenseth 1993, s. 33f, s. 101 og s. 121ff. Foruten Yngvar Nielsen, innlemmes også historikeren Ludvig Daae i Stenseths teori om ideologiske motsetninger mellom Folkemuseet og konservative kulturpersonligheter. Teorien bygger på at disse to kulturinteresserte og konservative historikerne var blant de første som engasjerte seg for en norsk samling av folkekultur, men at de likevel ikke støttet aktivt opp om Folkemuseet. For Ludvig Daaes del må dette imidlertid bygge på en misforståelse. Det var nemlig ikke Ludvig Daae (1834-1910) som tidligere hadde arbeidet for opprettelsen av en lignende samling, men Ludvig Kristensen Daa (1809-1877) som døde sytten år før Norsk Folkemuseums stiftelse. Yngvar Nielsen engasjerte seg for øvrig ved Folkemuseet etter unionsoppløsningen, og i 1909 inngikk han som æresmedlem ved samlingen. Dette kan være med på å underbygge Stenseths teori om at Nielsens syn på de svensk-norske forholdene under unionstiden gjorde det vanskelig for ham å engasjere seg for Folkemuseet. Jf. *Årsberetning NF 1906*, s. 17f og *1909*, s. 31.

vekt på kulturen som folkeoppdragende og samlende element. Andre støttespillere var viktigere for museets rolle som vitenskapelig institusjon.

Gustav Storm var blant disse. Han var Norsk Folkemuseums første styreformann, et verv han beholdt frem til sin død i 1903. Dette innebar deltagelse i administrativ og økonomisk planlegging samt i formelle beslutningsprosesser. I tillegg fungerte han som en viktig frontfigur utad. Aall benyttet ofte Storm til å tale museets sak. Blant annet ble han valgt til å holde den innledende talen på stiftelsesmøtet, og det var han som på vegne av museet imøtegikk den første tidens kritiske avisinnlegg.²⁴⁰

Museumserfaring hadde Storm alt fra 1860-tallet. Da arbeidet han som assistent ved Etnografisk museum under historikeren Ludvig Kristensen Daa, som allerede på den tiden hadde begynt sin innsats for innsamling av gjenstander fra nyere norsk folkekultur.²⁴¹ Storm utdannet seg i likhet med Daa til historiker, men kom etter studietiden primært til å arbeide med forskning og undervisning ved Universitetet. Han ble snart en sentral skikkelse i universitetsmiljøet og fungerte ofte som regjeringens uoffisielle rådgiver i vitenskapelige spørsmål. Privat var Storm venstremann, men hans vitenskapelige studier anses ikke som farget av politiske sympatier, og i ettertid er han presentert blant historikere som virket relativt uavhengig av politiske sympatier.²⁴²

Ved Norsk Folkemuseum later han også til å ha vært mest sentral for samlingen som vitenskapelig institusjon, og mindre opptatt av museets samfunnsrolle. Harry Fett skriver at Storm anså museets materiale som viktige kilder, og minnes at han også oppmuntret til å anvende disse som utgangspunkt for forskning.²⁴³ I tillegg til et slikt forskningsfokus innad ved museet, skildres Storms rolle utad som sentral for institusjonens vitenskapelige legitimitet. Både Aall og Kjellberg fremhever dette som en betydningsfull del av hans innsats.²⁴⁴ Med andre ord virket Gustav Storm som akademisk frontfigur utad og som ansporer for forskning innad ved samlingen.

Samspill og innflytelse

Innflytelsesrike personer ved Norsk Folkemuseum var altså foruten Hans Aall, særlig representanter for nasjonsbyggerne på Lysaker, den anerkjente historieprofessoren Gustav

²⁴⁰ Protokoll for NF styre, råd og generalforsamling 1894-1902; NF lover 1894, § 5, 6 og 7; Aall 1920, s. 2; Kjellberg 1945, s. 7; Hegard 1994, s. 144.

²⁴¹ Koht 1966 i NBL; Shetelig 1944, s. 192.

²⁴² Koht 1966 i NBL; Dahl 1990, s. 195ff.

²⁴³ Fett 1944, s. 199.

²⁴⁴ Aall 1920, s. 2; Kjellberg 1945, s. 32.

Storm, samt den unge kunsthistorikeren Harry Fett.²⁴⁵ Gjennomgangen har vist at disse aktørene hadde noe ulike roller ved museet og noe ulike holdninger til virksomheten. Forskjellene er spesielt tydelige i synet på forholdet mellom nasjonalkulturens betydning og kulturvitenskapenes oppgaver. Moe og Lysakerkretsen var særlig opptatt av kulturens samfunnsrolle, mens både Storm og Fett konsentrerte seg om kultur som utgangspunkt for forskning. Trond Bjorli har tidligere påpekt disse ulikhetene mellom Storm og Moe i deres virke ved Folkemuseet, og kunsthistorikeren Kristin Bliksrud Aavitsland har identifisert dette som generelle ulikheter mellom kultursynet til Lysakerkretsen og Harry Fett.²⁴⁶ Aalls holdninger er vanskeligere å dokumentere, men trolig verdsatte han betydningen av begge disse synene på kultur. Han håndplukket selv alle de nevnte samarbeidspartnerne, og under hans ledelse vokste institusjonen frem i spenningsfeltet mellom blant annet disse to rollene; som en folkeoppdragende institusjon og en vitenskapelig samling.

Til tross for meningsforskjeller mellom de ulike aktørene, var det ingen formell debatt eller åpen konflikt om museets utforming og utvikling. Verken museets møteprotokoller eller det som finnes av bevarte brev mellom enkeltpersonene avdekker noen konfliktskapende uenighet omkring de ulike oppfatningene.²⁴⁷ Aall skildret i tilbakeblikk samtlige av de presenterte aktørene som viktige samarbeidspartnere. Tilsvarende beskrev Fett et godt samarbeid med Aall selv, så vel som med både Moe og Storm.²⁴⁸ Imidlertid gjenfinnes flere av spenningsene mellom de ulike aktørenes forskjelligartede kultursyn også i Folkemuseets offentliggjorte idégrunnlag. Men institusjonen gikk samlet inn for målsetningene slik de fremkommer av samlingens ideologierklæringer. Offisielt var altså museets sentrale premissgivere enige

²⁴⁵ Arkeologiprofessor Gabriel Gustafsons (1853-1915) rolle ved Norsk Folkemuseum er også undersøkt. Gustafson var Storms etterfølger som styreformann. Han vekket min interesse på grunn av sin svenske bakgrunn. Gustafson var født og utdannet i Sverige, men bodde og arbeidet i Norge fra 1889 til sin død 26 år senere. Imidlertid har jeg ikke funnet noe som tyder på at Gustafson spilte en aktiv rolle for Folkemuseets forhold til Nordiska museet – verken i foreliggende litteratur om museene eller gjennomgått litteratur om Gustafson, i Norsk Folkemuseums og Nordiska museets årsberetninger og protokoller, eller i brevmateriale i arkivene NF og NME. Gustafson nevnes i ett brev mellom Norsk Folkemuseum og Nordiska museet (Aall til Salin 27. juli 1905, NME: E1a: volum 4). Med unntak av det, omtales han ikke i litteratur eller arkivmateriale som har å gjøre med forholdet mellom museene. Heller ikke brevmateriale angående Gustafson ved NBO eller utgående brev fra Oldsaksamlingen (der Gustafson var leder) inneholder opplysninger om dette. *Welinder 1998* er en artikkel basert på Gustafsons brev til kolleger og venner i Sverige. Artikkelen tema er Gustafsons rolle som svensk kulturarbeider i Norge før og etter unionsoppløsningen, men Folkemuseet og Nordiska museet nevnes ikke. *Welinder* har gjennomgått materiale i *Antikvarisk-Topografiska Arkivet ved Riksantikvarieämbetet, Handskriftsavdelningen ved Kungliga Biblioteket* i Stockholm og *Handskriftsavdelningen ved Universitetsbiblioteket* i Uppsala. Som nevnt innledningsvis er aktørutvalget i denne oppgaven bestemt av stor innflytelse ved hvert enkelt museum eller enda viktigere i samhandling mellom museene. Siden gjennomgått litteratur- og kildemateriale ikke tyder på at Gustafson var avgjørende i så henseende, omtales han ikke nærmere i det følgende.

²⁴⁶ Bjorli 2000, særlig s. 24f; Bliksrud 1996 (nå Bliksrud Aavitsland).

²⁴⁷ Protokoll for NF styre, råd og generalforsamling 1894-1907; Brev fra M. Moe til Aall, HAP-D:0001:07; Brev fra Aall til M. Moe, kopier fra Norsk Folkemuseum, UNF; ”brev vedk. NF i Moltke Moes papirer” 1901-1904, NF: D-0335: 08; Brev fra Storm til M. Moe, NBO, bs. 86; Brev fra Aall og M. Moe til Fett, NBO, bs. 707.

²⁴⁸ Aall 1920, s. 2, s. 3 og s. 6; Fett 1944, s. 59, s. 199 og s. 200.

om siktemål og ideologisk utvikling. Dette gjaldt også den utviklingen som foregikk i synet på Nordiska museet.

Offisielt idégrunnlag

De offisielle siktemålene med Norsk Folkemuseums virksomhet kom eksplisitt til uttrykk alt ved opprettelsen og ble fulgt opp med senere ideologierklæringer, samt gjennom publikasjoner og offentlige uttalelser. I løpet av museets første måneder ble det forfattet et opprop og et utdypende flyveblad til støtte for samlingens fremme, samt vedtatt lover for virksomheten.²⁴⁹ I februar 1906 ble det utarbeidet et revidert opprop med utgangspunkt i flyvebladets formuleringer.²⁵⁰ I mellomtiden ble mye av museets idégrunnlag formidlet gjennom institusjonens årlige redegjørelser, der utvalgte taler, søknader og avisinnlegg ble gjengitt.²⁵¹ Dette utgjør hovedkildene for den kommende presentasjonen av Folkemuseets offisielle ideologi fra opprettelsen og frem til 1907. I tillegg vises det til samlingens offisielle utsendelser og søknader.

Samlingens omfang og betydning

Institusjonen hadde satt seg fore å samle inn, stille ut og bevare norske kulturminner; ”Museet samler og utstiller alt, som belyser det norske Folks Culturliv.”²⁵² Fra første stund var både gjenstander og bygninger fra ”de senere aarhundreder” innlemmet i planene.²⁵³

Bondekulturen skulle presenteres gjennom hele innredede hus, mens andre samfunnslag skulle representeres ved enkeltobjekter i en egen bygning.²⁵⁴ Omfanget av innsamlingen ble avgrenset i forhold til andre museers ansvarsområder, og det ble understreket ”at det selvfølgelig ikke er Meningen med dette Museum paa nogen Maade at optræde konkurrerende med de allerede bestaaende offentlige Samlinger af lignende Art”.²⁵⁵ I den forbindelse ble

²⁴⁹ Opprop til støtte for Norsk Folkemuseum, underskrevet desember 1894 (heretter forkortet NF opprop 1894); Love for ”Foreningen for Norsk Folkemuseum”, vedtatt 19. desember 1894 (heretter forkortet NF lover 1894); Flyveblad forfattet av Moltke Moe, utsendt i april 1895 (heretter forkortet NF flyveblad 1895); Samtlige dokumenter er også gjengitt i *Årsberetning NF 1894/95*, s. 5ff og bilag 1 og 2.

²⁵⁰ Opprop til støtte for Norsk Folkemuseum, underskrevet februar 1906, også gjengitt i *Årsberetning NF 1906*, s. 4 (heretter forkortet NF opprop 1906). Dette oppropet ble forfattet i forbindelse med markedsføring av museet overfor nordmenn i utlendighet, men ble også distribuert innenlands gjennom gjengivelse i årsberetningen.

²⁵¹ *Årsberetninger NF 1894/95-1907*. Her gjengis for det meste museets egne ytringer, men iblant refereres også eksterne aktørers uttalelser. Siden begge deler utgjør Folkemuseets eget utvalg til bruk i presentasjon av samlingen, vil også utenforståendes uttalelser benyttes i denne undersøkelsen av museets idégrunnlag. Jeg vil imidlertid gjøre oppmerksom på forskjellen i hvert enkelt tilfelle.

²⁵² NF lover 1894, § 2.

²⁵³ NF opprop 1894.

²⁵⁴ NF opprop 1894.

²⁵⁵ NF opprop 1894.

forholdet til Oldsakssamlingen og Kristiania Kunstindustrimuseum underlagt særlige betingelser.²⁵⁶

Folkemuseets betydning ble tillagt både vitenskapelig nytte og nasjonsbyggende funksjon. Oppropet fastslår at ”En saadan Samling vil være til Gavn for Forskningen af vort Lands Historie, (...) og styrke vor Nationalfølelse”.²⁵⁷ Også flyvebladet fremhever at museets arbeid å skulle få ”væsentlig betydning som materialsamling for den videnskabelige erkjendelse af vort folks udvikling”, men det fastslås senere at ”først og sidst blir det dog et folkemuseums betydning for nationalfølelsen og det fælles åndsliv som gjør opprettelsen deraf til en sag af største viktighed”²⁵⁸.

I forbindelse med museets opprettelse ble altså det nasjonsbyggende og samlende elementet fremmet som mer sentralt enn den vitenskapelige nytteverdien – noe som også gjenspeiles i at det nasjonale integrasjonsprosjektet ble viet størst oppmerksomhet og ble mest inngående behandlet i opprettelsesdokumentene. Samlingens nasjonale verdi baserte seg på etablering av en sammenheng mellom et folks kjennskap til sin historie og dette folkets nasjonalfølelse. I oppropet fastslås det at Folkemuseet skulle ”Vække og styrke vor Nationalfølelse (...) ved i vide Kredse at udbrede Kjendskaben til vort Folks Livsvilkaar og Udvikling”.²⁵⁹ Den betydningen historisk bevissthet ble tillagt for den nasjonale samhörighetsfølelsen, utdypes videre i Moes flyveskrift. Han åpner med å fastslå at ”Interessen for fædrelandets historie” var betegnende for det norske folk, og fortsetter med å fortelle at jo større forståelse av egen historie, ”des mere vokser og styrkes ogsaa vor nationalfølelse”. Dette forklares med at forståelse av en nasjonal kontinuitet og slektskap med forfedrene vil ha en identitetsdannende funksjon:

Jo bedre vor slægt kjender sine forudsætninger i fortiden, des bedre vil den kjende sig selv. (...) Ti i hvert enkelt sådant drag af fædrenes liv og kulturhistorie ser vi sidestykker eller modstykker til vort eget liv og vore egne livskår.

Norsk Folkemuseum ville dermed være med på å skape ”en følelse af samhörighed både indbyrdes og med de fremfarne slegter”.²⁶⁰

Denne folkeoppdragende og nasjonsbyggende oppgaven kobles videre til en levende og helhetlig formidlingsform. Oppropet skildrer planene om ”livfulde, saa nær som mulig til

²⁵⁶ NF lover 1894, § 2: ”(...) Saadanne Gjenstande, der maatte henhøre inden Universitetets Oldsagssamlings eller Christiania Kunstindustrimuseums Ramme, pligter Norsk Folkemuseum – forsaavidt de ikke er Gaver – at tilbyde disse Samlinger, førend Gjenstandene indlemmes i Museet.”

²⁵⁷ NF opprop 1894.

²⁵⁸ NF flyveblad 1895.

²⁵⁹ NF opprop 1894.

²⁶⁰ NF flyveblad 1895.

Virkeligheden liggende Interiører” og ”dioramalignende Exteriører”²⁶¹, mens flyvebladet begrunner ”*helhedsbillede*” med at ”Fædrenes liv blir levende for os”.²⁶² I det sistnevnte skriftet presenteres denne utstillingsformen i kontrast til ”løsrevne og isolerede” gjenstander oppstilt ”som nummere i en videnskabelig samling”.²⁶³ Men som nevnt ble utstillingene i museets permanente lokaler ordnet nettopp etter mer systematiske prinsipper. Samtidig ble museets forskningsprofil styrket, og begge disse vitenskapeliggjørende aspektene kom sterkere til uttrykk blant annet i den delvis reviderte programerklæringen i februar 1906. Her erkjennes det at de helhetlige utstillingsmetodene skulle suppleres med vitenskapelig ordnede utstillinger, og det fastslås at museets nytte som materialsamling skulle følges opp med forskning og publiseringsvirksomhet. Betydningen for nasjonal samhörighetsfølelse og for vitenskapelig erkjennelse og bearbeiding ble definert som ”lige værdifuld[e]” oppgaver.²⁶⁴

Kulturinstitusjonens befatning med norsk kulturmateriale hadde altså et dobbelt siktemål. Museet skulle både ha nasjonsbyggende funksjon og vitenskapelig betydning. I utgangspunktet ble samfunnsnyttan fremstilt som mest sentral, men etter århundreskiftet likestiltes de to oppgavene.

Norsk kultur og internasjonal påvirkning

Folkemuseets programerklæringer understreket at samlingen kun omfattet norsk kultur, og at den nasjonale ideologien utelukkende var knyttet til den norske nasjonen. Museet henvendte seg til ”*norske Mænd og Kvinder*” og fortalte at ”Hensigten med denne Samling er at faa bevaret for det *norske* Folk Billedet af det Liv, som i de senere Aarhundreder har været ført i *Norge*”.²⁶⁵ Lovene fastslo at museet skulle samle og stille ut ”alt, som belyser det *norske* Folks Culturliv”²⁶⁶, og i flyvebladet betones det på samme måte som i selve institusjonens navn, at museet var ”et *norsk* folkemuseum”.²⁶⁷ Både senere årsberetninger og det reviderte oppropet fra 1906 gir det samme bilde av et norsk, nasjonalt museum om og for den norske nasjonen.²⁶⁸

²⁶¹ NF opprop 1894.

²⁶² NF flyveblad 1895.

²⁶³ NF flyveblad 1895.

²⁶⁴ NF opprop 1906. Oppvurderingen av museets vitenskapelige formål følges også opp i søknaden om statsbidrag for 1907, der oppgavene med bearbeiding av materialet for første gang spesifiseres. Se *Årsberetning NF 1907*, s. 6.

²⁶⁵ NF opprop 1894, mine uthevinger.

²⁶⁶ NF lover 1894, § 2, min utheving.

²⁶⁷ NF flyveblad 1895, min utheving.

²⁶⁸ *Årsberetninger NF 1894/95-1907*; NF opprop 1906.

Når det gjelder påvirkningsforholdet mellom den norske nasjonalkulturen og større kulturområder, later det derimot til å ha foregått en viss utvikling i Folkemuseets offentliggjorte kultursyn. Dette forholdet ble ikke nevnt i museets tidlige presentasjon av sin kultur-nasjonalistiske ideologi. Moes flyveskrift skildrer norsk kultur som preget av norske naturforhold og det norske folks egen påvirkningskraft, og setter nærmest likhetstegn mellom "vort nationale liv og vor kulturudvikling".²⁶⁹ I tillegg opererte museet som nevnt med et skille mellom en såkalt nasjonal bondekultur og en bykultur som underforstått ble presentert som fremmedinfluert eller unasjonalt. Denne todelingen ble nedtonet i samlingens nyordning på Bygdøy, og nettopp ved museets gjenåpning ble forholdet mellom nasjonal og internasjonal kultur viet relativt stor oppmerksomhet. I Moltke Moes åpningstale ble Folkemuseets kulturoppfatning distansert både fra "chauvinisme" og "blind beundring for alt fremmed". Det norske ble erkjent som en gren av verdenskulturen, men likevel særpreget nasjonalt. Moe konkluderte med at "Kunsten er å smelte det fremmede sammen med sitt eget".²⁷⁰

Folkemuseets offisielle oppfatning av sammenhengen mellom nasjonal og internasjonal eller europeisk kultur utviklet seg fra et isolert nasjonalkulturbegrep til en oppfatning av samspill mellom nasjonale og internasjonale impulser. Like fullt konsentrerte museet seg gjennom hele perioden utelukkende om innsamling og bevaring av norsk kultur og samlingens betydning for det norske folk.

Nordiska museet som Norsk Folkemuseums fiendebilde og forbilde

Fra begynnelsen var det altså klart at museet var en samling om og for nordmenn, lokalisert og forvaltet i Norge. Videre settes det rent norske ved museet allerede i de første programerklæringene i sammenheng med og i kontrast til andre lands og andre aktørers innsamling i Norge. Alt i disse dokumentene tok museet aktivt stilling til utenlandsk kulturinnsamling i alminnelighet og til Nordiska museets virksomhet i særdeleshet.

I flyvebladet fra 1895 understrekes det akutt påkrevde ved bevaring av norsk materiell folkekultur, ikke bare på grunn av moderniseringens trusler, men like mye fordi "store masser af gjenstande (...) er gåt, og fremdeles går, ud af vort land". I den forbindelse nevnes utenlandske turistenes antikvitetskjøp, men trusselbildet konsentreres om svensk innsamling gjennom Nordiska museets virksomhet i landet. Det påpekes at "'Nordiska Museet' eier en

²⁶⁹ NF flyveblad 1895. Se også NF lover 1894 og NF opprop 1894.

²⁷⁰ Moltke Moes tale ved Norsk Folkemuseums åpning på Bygdøy mai 1902, Folkemuseets gjengivelse i *Årsberetning NF 1902*, s. 8f, etter Aftenpostens referat.

ganske anderledes righoldig udstilling af norske kulturlevninger fra de nyere århundreder, end nogen norsk samling kan rose sig af.”²⁷¹

Denne situasjonen sammenlignes med utføringen av norske kulturminner til København under unionen med Danmark.²⁷² Slik kobles Nordiska museets virksomhet til den norske kulturnasjonalismens tradisjonelle fiendebilde, den tidligere unionspartneren i sør. Denne nasjonalistiske argumentasjonen følges opp gjennom utdyping av kulturminnenes nasjonale verdi. At norsk kulturmateriale igjen ble ført til et annet land, ”til Sverige [og] ’Nordiska Museet’”, var problematisk hovedsakelig fordi det forhindret materialets bruk i styrkingen av norsk nasjonalfølelse. Dette var ikke en nasjon ”værdigt og passende”. Derfor oppfordres det norske folk til å støtte Norsk Folkemuseum istedenfor stockholmsinstitusjonen. Gjennom det ville folket oppfylle museets uttrykte håp om at nordmenn ikke var mindre nasjonalsinnet enn den svenske befolkningen.²⁷³ Slik presenterte flyvebladet Norsk Folkemuseum som motvekt mot utenlandske aktører og altså særlig mot Nordiska museet.²⁷⁴

Imidlertid presenterer opprettelsesdokumentene også et annet aspekt i forholdet til museet i Stockholm. Artur Hazelius’ samlinger skildres som et direkte forbilde for Norsk Folkemuseum. Selv om Moes flyveskrift åpner med å hevde at interesse for nasjonens historie var karakteristisk for det norske folk, beskriver han deretter Nordiska museet som ”et manende eksempel”. Dessuten erkjennes likheten mellom Folkemuseets konsept og stockholmsamlingens identitetsdannende målsetning:

Over indgangen til ’Nordiska museet’ i Stockholm står ordene ’Känn dig själf’. Og et saadant *Kjend dig selv* står usynligt over ethvert Folkemuseums port.²⁷⁵

Forholdet til Nordiska museet inngikk altså som en relativt sentral del av Norsk Folkemuseums egenpresentasjon ved opprettelsen. Stockholmsinstitusjonen ble fremstilt både som Folkemuseets fiendebilde og forbilde. Den felles interessen for norske materielle kulturminner gjorde samlingen til en rival. Det felles museumskonseptet gjorde den til en rollemodell. Både

²⁷¹ NF flyveblad 1895.

²⁷² NF flyveblad 1895.

²⁷³ NF flyveblad 1895.

²⁷⁴ Folkemuseets mer kortfattede opprettelsesdokumenter, NF lover 1894 og NF opprop 1894, kan forstås som målbærere av det samme budskapet, selv om forholdet til utenlandsk innsamling ikke nevnes eksplisitt. I disse dokumentene legges det derimot stor vekt på at Folkemuseet ikke skulle virke konkurrerende i forhold til allerede etablerte institusjoner (Se også ovenfor, avsnittet *Samlingens omfang og betydning*, denne oppgaven, dette kapitlet). Nordiska museet var, gjennom sin innlemming av de siste århundrenes norske folkekultur, den samlingen med arbeidsoppgaver nærmest opp til Folkemuseets virkefelt. Likevel nevnes ikke stockholmsinstitusjonen blant de museene Norsk Folkemuseum fant det verdt å avgrense sitt arbeidsfelt mot. Dette kan tyde på at Folkemuseet ikke anså den svenske innsamlingen i Norge som legitim, og at Nordiska museet i så henseende ble ansett som en konkurrent og ikke en kollega.

²⁷⁵ NF flyveblad 1895.

den aktive posisjoneringen og dobbeltheten i forholdet til Nordiska museet kommer også frem i andre samtidige og senere uttalelser.

Inspirasjonsaspektet betones i flere ulike sammenhenger. Museets presseuttalelser fra den første tiden skildret Nordiska museet og Skansen som modell for Norsk Folkemuseum. Aall uttalte i et intervju like før nyttår 1894 at ”Som Forbillede har man ’Skansen’ i Stockholm. Det er ’Nordiska Museets’ friluftsaftdeling”. Etter en kort beskrivelse av virksomheten ved stockholmsmuseet, fortalte han at ”Saa vil man ogsaa gjøre her”.²⁷⁶ Flere aspekter ved Folkemuseets utforming lignet Nordiska museets konsept, og både i samtid og ettertid erkjente det norske museet likheter med og inspirasjon fra museet i Stockholm. Blant annet lignet museets uttalte utstillingsidealer på Artur Hazelius’ utstillingsteknikker, og friluftsaftdelingens fester hadde samme form og folkeoppdragende funksjon som Skansens. Dessuten fant Folkemuseet det naturlig å sammenligne seg med Skansen i økonomiske spørsmål.²⁷⁷

Samtidig poengteres det konkurrerende i forholdet til Nordiska museets virksomhet. I museets aller første årsberetning brukes dette som argument for en hurtig igangsetting av Folkemuseets egen innsamlingsvirksomhet:

For det første forsvinder jo de gamle Gjenstande med rivende Hurtighed, ja føres for Tiden rent systematisk ud af Landet, ikke mindst til vort Naboland, Sverige. ’Nordiska Museet’ i Stockholm har i Aarrækker anvendt meget store Beløb for hele Landet over at indsamle vore gamle Ting, og det med en saadan Dygtighed og Energi, at den norske Afdeling er en af det store Museums største og smukkeste – omfattende en uoverskuelig Mængde af interessante Gjenstande, som det gjør enhver norsk Besøgende ondt for bestandig at se tabt for Fædrelandet. Landet er saaledes nu og bliver fremdeles i den Grad udplyndret, at Arbeidet for rundt om i Landdistrikterne at redde, hvad der endnu er tilbage, maa drives med størst mulig Kraft og uden at spille Tiden; om ganske faa Aar vil alle Anstrængelser være omtrent frugtesløse.²⁷⁸

De kommende årene gjenfinnes denne argumentasjonen blant annet i ulike søknader om økonomisk støtte. Slik disse gjengis i årsberetningene, er den stadige reduseringen av tilgjengelig norsk kulturmateriale et tilbakevendende argument i søknadene, og ved flere anledninger utpekes Nordiska museet spesifikt som konkurrent i arbeidet med å få samlet inn norske kulturminner.²⁷⁹ Foruten slik eksplisitt kritikk kunne henvisninger til rivaliseringen med Nordiska museet også ha mer antydningmessig form. Kjellberg mener å se et eksempel

²⁷⁶ *Morgenbladet* 30. des. 1894, referert fra Hegard 1984, s. 185f. Se for øvrig NF pressemelding 18. jan. 1895 referert i Hegard 1984, s. 186 og *Verdens Gang* 7. feb. 1895 henvist til i *Meddelanden NM 1895/96*, s. 164ff.

²⁷⁷ Standardisert bidragsforespørsel datert oktober 1898, NF: D-0335, mappe 3; *Årsberetning NF 1898*, s. 10; Moltke Moes tale ved friluftsmuseets åpning 31. mai 1902, gjengitt i *Årsberetning NF 1902*, s. 8f, etter Aftenpostens referat; Aall 1920, s. 1 og s. 9. Se også brev fra Aall til A. Hazelius 22. feb. 1895, NMH: E2b-1120 og brev fra Hulda Garborg til Aall 1. aug. 1902, NF: D-0023:08.

²⁷⁸ *Årsberetning NF 1894/95*, s. 17.

²⁷⁹ *Årsberetning NF 1899*, s. 7, *1902*, s. 7, *1903*, s. 5, *1904*, s. 5; Konsept til søknad, juli 1902, NF: D-0020: 01; Se også W. C. Brøggers avisinnlegg gjengitt i *Årsberetning NF 1896*, s. 28f.

på dette i Folkemuseets årsberetning for 1897. Under punktet om samlingenes forøkelse meddeles det om flere ”Hestelæs” innsamlede gjenstander, og Kjellberg tolker ordvalget som en allusjon til Yngvar Nielsens artikler der Artur Hazelius’ utførsel av nettopp flere hestelass med gjenstander ble kritisert. Kjellberg hevder at Folkemuseets ordvalg indikerte en ”berettiget stolthet over at vi selv omsider er kommet etter”.²⁸⁰

Det positive og det negative synet på Nordiska museet vekslet på å dominere i ulike uttalelser, og det er vanskelig å si noe sikkert om styrkeforholdet mellom fremstillingene av disse to aspektene. Imidlertid later det til å ha vært en viss forskyvning i vektleggingen like etter århundreskiftet. I 1901 hevdet Folkemuseet at de var blitt den foretrukne samling blant norske innehavere av kulturgjenstander. I årsberetningen for dette året gjengis en søknad der det for første gang ble fastslått at kjennskapen til og interessen for Folkemuseet var blitt så utbredt ”at Folk, der eier gamle Gjenstande, som de vil eller maa skille sig ved, fortrinnsvis ønsker at sælge til Museet og ofte venter paa at komme i Forbindelse med dette.”²⁸¹

Selv om Folkemuseet med dette fortalte i direkte ordelag at de hadde lyktes med å etablere et fullverdig og reelt innsamlingsalternativ til Nordiska museet, forvant foreløpig ikke rivaliseringen med stockholmssamlingen som argument i Folkemuseets økonomiske søknader.²⁸² Derimot betones inspirasjonen fra Nordiska museet noe sterkere enn før, og dermed forskyves likevel balansen i det tosidige forholdet. Moltke Moes tale ved Folkemuseets offisielle åpning på Bygdøy våren 1902 illustrerer dette. Her fremhevet han likheten med Nordiska museet på samme måte som i sitt flyveblad fra 1895. Men mens konkurranseaspektet var fraværende i talen, ble påvirkningen understreket i enda større grad enn tidligere. Moe fastslo at ”ARTHUR HAZELIUS’ geniale Verk i Sverige har virket mægtig inspirerende”.²⁸³

En helt entydig endring i Norsk Folkemuseums offentliggjorte holdning til Nordiska museet kom imidlertid først etter unionsoppløsningen. Da Folkemuseet forfattet et nytt opprop til støtte for institusjonen i februar 1906, nevnes overhodet ikke Nordiska museet – verken som positiv idégiver eller som negativ trussel. Fremdeles hevdes det norske folks historieinteresse som incitament for Folkemuseets oppgave, og fremdeles fremstilles moderniseringsprosesser

²⁸⁰ Kjellberg 1945, s. 12. Se også *Årsberetning NF 1897*, s. 7 og Nielsen 1880, s. 89 og s. 116.

²⁸¹ *Årsberetning NF 1901*, s. 8. Sitat fra egen søknad om økonomisk støtte. Dette gjentas flere ganger de kommende årene.

²⁸² Jf. *Årsberetning NF 1902*, s. 7, *1903*, s. 5, *1904*, s. 5 og konsept til søknad, juli 1902, NF: D-0020: 01.

²⁸³ Moltke Moes tale ved Norsk Folkemuseums åpning på Bygdøy mai 1902, Folkemuseets gjengivelse i *Årsberetning NF 1902*, s. 8f, etter *Aftenpostens* referat

og utenlandske turistenes oppkjøp som trusler mot folkekulturen. Nordiska museet er derimot forsvunnet, både på godt og vondt, fra Folkemuseets egenpresentasjon.²⁸⁴

Årsberetningene for 1906 og 1907 viser det samme fenomenet; Nordiska museet fremstilles ikke lenger som en trussel, og Folkemuseet presenterer seg selv uavhengig av forbildet i Sverige. Begge årbøkene forteller om Nordiska museets norske innsamling i fortid. Virksomheten skildres som avsluttet, og Folkemuseet presenterer ikke seg selv i underlegen eller overlegen konkurranse med, men som en likeverdig parallell til Nordiska museet.²⁸⁵ Det gjennomgående argumentet for innsamlingen var blitt ønsket om en verdig stilling i forhold til nabolandene:

Dets [Norsk Folkemuseum] Samlinger vil give et Grundlag for Forskningen af vor Kulturs Historie og tillige være et Bevis for, at, om der handles energisk og hurtig, kan der i Norge endnu reises et Monument over vor indre Historie, *lige værdigt som i vore Nabolande.*²⁸⁶

Videre kom en ny selvstendighet i forhold til Nordiska museet ekstra tydelig til uttrykk etter overtagelsen av Oscar II's samlinger i 1907. I årsberetningen for dette året utfordret Folkemuseet Skansens pionerstatus, og det fortelles med tydelig stolthet at verdens første friluftsmuseum nå var del av Norsk Folkemuseum. Grunnleggelsen av dette skildres som en frukt av innsatsen til "Landets konge" og hans norske medhjelpere.²⁸⁷ Overtagelsen skildres slik:

Sammensmeltningen af Kong Oscar II's Samling paa Bygdø med Folkemuseets var Aarets største Forøgelse. Som det ældste Friluftsmuseum vil det staa som et Minde om Kong Oscars Fremsyn og virkelig interessante Indsats paa dette Omraade. Vel laa Forudsætningerne baade i Tiden og hos Mænd som raadet ham, men det er simpel Retfærdighed nu under den store Udvikling, som Friluftsmuseer har faaet her i Norden, at mindes det Faktum, at 10 Aar før Skansen reistes i Stockholm, havde Kong Oscar allerede anlagt sit Friluftsmuseum paa Bygdø.²⁸⁸

Etter 1905 var Nordiska museet altså blitt irrelevant både som forbilde og fiendebilde for Norsk Folkemuseum. Folkemuseets publikasjoner anskueliggjør to hovedårsaker til dette. Nordiska museet hadde avsluttet sin innsamling i Norge. Norsk Folkemuseum hadde innlemmet verdens første friluftsmuseum blant sine egne samlinger. Dessuten hang det ganske sikkert sammen med den norske politiske selvstendigheten. Dette undersøkes nærmere avslut-

²⁸⁴ NF opprop 1906. Senere er det tosidige forholdet til Nordiska museet gjenopptatt i forklaringer av Folkemuseets opprettelse, særlig ved gjenbruk av Moltke Moes flyveblad fra 1895 i presentasjoner av Folkemuseets idégrunnlag i etableringsfasen. Imidlertid er deler av teksten om forholdet til Sverige vanligvis utelatt i senere versjoner. Se f.eks. Aall 1920, s. 3ff og Aall 1942, s. 1ff.

²⁸⁵ *Årsberetning NF 1906*, s. 17. Se også s. 6; *Årsberetning NF 1907*, s. 17. Se også s. 7.

²⁸⁶ *Årsberetning NF 1906*, s. 5. Sitat fra egen søknad om statsstøtte, min utheving; Se også *Årsberetning 1907*, s. 6.

²⁸⁷ *Årsberetning NF 1907*, s. 19f.

²⁸⁸ *Årsberetning NF 1907*, s. 19.

ningsvis i kapitlet. Først vil jeg presentere hvordan Norsk Folkemuseum med utgangspunkt i det tvetydige synet på Nordiska museet definerte sin egen rolle i forhold til denne samlingen.

Norsk Folkemuseum som alternativ til Nordiska museet

Frem til 1905 var Nordiska museet, i større eller mindre grad og på ulik måte, til stede i Folkemuseets offentliggjorte selvforståelse. Oppsummerende hadde Norsk Folkemuseum fremstilt seg selv som både muliggjort og nødvendiggjort av Nordiska museet; muliggjort gjennom ideen og nødvendiggjort gjennom innsamlingsvirksomheten. Men uansett vektlegging fremmet Folkemuseet med få unntak seg selv som et ønsket eller reelt alternativ, og ikke som et tillegg, til sitt uttalte forbilde og fiendebilde. Nordiska museets innsamling medførte nemlig at Norsk Folkemuseum fremstilte samlingen som en rival, men Nordiska museets forbildestatus innebar ikke nødvendigvis at Folkemuseet presenterte institusjonen som en samarbeidspartner. Dermed trakk Folkemuseet hovedsakelig frem det konkurrerende og ikke det supplerende potensialet i sitt offentliggjorte forhold til samlingen i Sverige. Særlig av ideologiske hensyn, men også av vitenskapelige hensyn, ville Norsk Folkemuseum utgjøre et alternativ til Nordiska museet.

Nordiska museet var både i svensk og norsk sammenheng tidlig ute med innsamling av materiell folkekultur fra den nære fortid, og sørget derfor for bevaring av norske kulturminner som ellers kunne gått tapt. Dessuten var deler av museumsideen basert på at norsk kultur var en naturlig og viktig del av det skandinaviske, og at det dermed var både i norsk nasjonal egeninteresse og skandinavisk fellesinteresse at Norge ble presentert ved museet i Sverige.²⁸⁹ Med andre ord fantes det både vitenskapelige og ideologiske argument for Norges plass ved Nordiska museet.

Norsk Folkemuseum erkjente fra første stund en takknemlighetsgjeld til stockholmsamlingen for deres tidlige innsamlingsvirksomhet. Det innrømmes at siden Artur Hazelius' innsamling hadde begynt før norsk kulturminnevern hadde satt i gang lignende tiltak, var det takket være innsamlingen til Sverige at disse norske kulturgjenstandene eksisterte som nyttige forskningsobjekt. Av vitenskapelige hensyn uttrykte Folkemuseet derfor glede over denne bevaringen, men det ble poengtert at plasseringen i Stockholm virket begrensende på tilgjengeligheten for norske forskere. Folkemuseet skulle derimot være en materialsamling i Norges hovedstad, og underforstått et lettere tilgjengelig alternativ enn museet i Sverige. Som vitenskapelig samling ble Nordiska museet altså ikke fremstilt som konkurrent av prinsipielle

²⁸⁹ Se avsnittene *Pionerer og påvirkning* og *Nordiska museet som svensk og nordisk institusjon*, i denne oppgaven, kap. 2 og 3.

årsaker, men som en praktisk konsekvens av beliggenheten antydes det likevel at det var behov for norske alternativ.²⁹⁰ Dermed innføres det et tidsperspektiv i synet på Nordiska museet som vitenskapelig materialsamling for Norge; Tidligere innsamling kunne forsvares grunnet manglende norske alternativ, mens samtidens burde motarbeides fordi Norge hadde fått et alternativ med Norsk Folkemuseum.

Av nasjonale hensyn presenteres derimot både tidligere og samtidig virksomhet ved Nordiska museet som uheldig for Norge. Dette fremstilles som hovedargumentet for at Norsk Folkemuseum var et tiltrengt alternativ; ”Men nu den næring vort folks *nationalfølelse* skulde suge af en sådan samling – ? Og hensynet til hva der er en nation værdigt og passende – ?” Dette er de retoriske spørsmålene Moe lar henge i luften etter presentasjonen av Nordiska museet.²⁹¹ Folkemuseets idégrunnlag var basert på en rent norsk kulturnasjonalisme, og museet anerkjente ikke Nordiska museets allskandinaviske betydning. Imidlertid ble dette ikke begrunnet med et motsetningsforhold mellom Nordiska museets overnasjonale ideologi og det norske museets enkeltstatsnasjonalisme. Stockholmsmuseets skandinavistiske siktemål ble overhodet ikke nevnt i Folkemuseets uttalelser. Isteden ble samlingen konsekvent omtalt som museet ”i Sverige” eller ”i Stockholm”.²⁹² Utkastene til en bidragsøknad der Nordiska museet ble definert som en ”Konkurrent” til ”Norges Interesser”, kan tyde på at dette var en bevisst strategi. I førsteutkastet kalles samlingen ”dette Nordiske Museum”, men ordet ”Nordiske” er strøket over og ble utelatt i den endelige versjonen.²⁹³ Trolig ønsket ikke Norsk Folkemuseum å benytte formuleringer som kunne tolkes som en anerkjennelse av stockholms-samlingens rett til nordisk materiale.

I Folkemuseets uttalelser ble nemlig støtte til og oppslutning om Nordiska museet skildret som et utelukkende svensk fenomen, og forklart som utslag av svensk fedrelandsfølelse. Dette settes i kontrast til norsk nasjonalfølelse idet oppropet til støtte for Folkemuseet munner ut i en oppfordring om at ”vore landsmænd ikke vil vise sig besjælede af mindre fædrelandsfølelse end den svenske nation, når det gjælder at redde de materielle vidnesbyrd om vort folks liv”.²⁹⁴ Det antydes dermed at kun svensk, og ikke norsk, nasjonalfølelse ble ansett som legitimt motiv for å støtte opp om Nordiska museet. Den allnordiske institusjonen fremstilles som en rent svensk ideologibærer, og indirekte hevdes det derfor at stockholms-

²⁹⁰ NF flyveblad 1895; Se også Folkemuseets gjengivelse av W. C. Brøggers avisinnlegg i *Årsberetning NF 1896*, s. 28f.

²⁹¹ NF flyveblad 1895; Se også ovenfor, avsnittet *Nordiska museet som Norsk Folkemuseums fiendebilde og forbilde*, denne oppgaven, dette kapitlet.

²⁹² Se f.eks. NF flyveblad 1895, *Årsberetning NF 1894/95*, s. 17, *Årsberetning NF 1898*, s. 10, *Årsberetning NF 1904*, s. 5, Referat fra Aalls uttalelser til *Morgenbladet* 30. des. 1894 i Hegard 1984, s. 185.

²⁹³ Konsept til søknad om statlig støtte for årene 1903-1904, forfattet juli 1902, NF: D-0020: 01.

²⁹⁴ NF flyveblad 1895.

samlingens egenproklamerte skandinaviske betydning var en urettmessig svensk tilsnikelse av et nordisk kulturomfang.

Dermed ble konflikten mellom Nordiska museet og Folkemuseet beskrevet som en konflikt mellom to enkeltområders eller to enkeltstatsnasjonalismers interesser. Norsk Folkemuseum underkjente Nordiska museets rett til norske kulturminner ved ikke å nevne og derigjennom ikke akseptere museets skandinavistiske argumenter. På den måten gikk Folkemuseet heller ikke i offentlig dialog med stockholmsinstitusjonen. Uttalelsene rettet ikke kritikken direkte mot Nordiska museet, men beskrev *situasjonen* som kritikkverdig. I stedet for eksplisitte oppfordringer til Nordiska museet om å innstille sin virksomhet i Norge, rettet Folkemuseets uttalelser seg til den norske befolkning – og oppfordret dem om å støtte den norske samlingen, for på den måten å få stanset stockholmsinstitusjonens innsamling. Oppfordringene henviste til, men henvendte seg altså ikke til, konkurrenten i Stockholm.²⁹⁵

Denne manglende konfrontasjonen vedvarte gjennom hele perioden, men årene mellom 1903 og 1905 innebar noen enkelte unntak fra en ensidig fremstilling av museenes fellesinteresse for Norges kultur som motstridende. I 1903 fremmes Skansen som en positiv formidler av norsk kultur i forbindelse med norske folkedanseres opptreden på museumsområdet. Året etter uttrykkes det takknemlighet overfor Nordiska museet for utlån av svenske dansere til Folkemuseet. I 1905 nevnes Nordiska museet blant institusjoner som takkes i forbindelse med bistand ved en av Folkemuseets særutstillinger.²⁹⁶ Med unntak av at Nordiska museet inngår i årsberetningenes lister over institusjoner Norsk Folkemuseum utvekslet publikasjoner med, er dette de eneste eksemplene på positiv omtale av museets befatning med norsk kultur. Disse enkelttilfellene ble imidlertid ikke skildret som av nasjonalideologisk betydning for Norge, men fellestrekket er at de alle omhandlet ulike former for åndelig kultur.²⁹⁷

Sammenfattende oppfordret Norsk Folkemuseum i de fleste tilfeller den norske befolkningen om å støtte seg istedenfor Nordiska museet. Med unntak av noen få tilfeller med kulturutveksling av immateriell art, fremstilles Folkemuseets og Nordiska museets felles norske kulturomfang som gjensidig utelukkende. Først og fremst av prinsipielle nasjonale hensyn, men også av praktiske vitenskapelige hensyn, ble Folkemuseet derfor fremmet som et alternativ til stockholmsinstitusjonen.

²⁹⁵ Årsberetning NF 1894/95-1905.

²⁹⁶ Årsberetning NF 1903, s. 7, 1904, s. 8, 1905, s. 7.

²⁹⁷ Som forrige note. Jf. også Årsberetning NF 1894/95-1907.

Norsk Folkemuseum, unionen og unionsoppløsningen

Norsk Folkemuseums egenerklærte rolle primært som alternativ til Nordiska museet er en viktig del av bakgrunnen for at Folkemuseets nasjonsbyggingsprosjekt tradisjonelt er satt i sammenheng med en selvhevdende norsk nasjonalisme med brodd mot unionen med Sverige.²⁹⁸ Museet gjorde nok også bevisst bruk av de sterke nasjonalistiske strømningene knyttet til unionskonflikten, særlig i forbindelse med støttemobilisering av den norske opinionen.²⁹⁹ Men unionspolitiske standpunkt var ikke en del av Folkemuseets åpne agenda slik den fremkommer i årsberetninger, søknader og ideologierklæringer.³⁰⁰

Museet uttrykte ønske om og arbeidet for en egen norsk kultursamling i uttalt opposisjon mot innsamlingen til museet i Sverige. I forlengelsen av dette virket institusjonen for å styrke norsk nasjonal samhörighetsfølelse. Likevel uttalte ikke museet seg offisielt om at kulturråderetten og styrkingen av et norsk kulturelt fellesskap nødvendigvis hadde sammenheng med ønsker om oppløsning av unionen med Sverige og om norsk politisk suverenitet. Derimot tolket Folkemuseet Nordiska museet inn i en rent kulturell nasjonalistisk forståelsesramme. Institusjonen lokalisert hos partneren i en hovedsakelig politisk union, ble fremstilt som en kulturell rival uten at dette ble satt i sammenheng med unionsforholdene. Situasjonen ble som nevnt sammenlignet med forholdene under dansketiden, men mens det ble poengtert at datidens kulturutførsel foregikk innen rammene av en politisk forening, utelot Folkemuseet å nevne at den samtidige utførselen også gikk til en politisk unionspartner.³⁰¹

Heller ikke distanserte Folkemuseet seg fra unionens fellesorganer. Museet henvendte seg primært til det norske folk, men gjorde unntak for kongefamilien. Formelt var Kongen svensk i Sverige og norsk i Norge, men kongehuset var samtidig et unionelt bindeledd. Alt våren 1895 inviterte Folkemuseets råd den kunstinteresserte norgesvennen og svenske prinsen Eugen til æresmedlem, en innbydelse han ”med glädje” aksepterte, samtidig som han meldte seg inn som livsvarig medlem av museets støtteforening.³⁰² Omtrent ti år senere, rundt årskiftet 1904/1905, søkte styret ved Folkemuseet samlingens rådsforsamling om godkjenning av å invitere flere medlemmer av kongefamilien til frontfigurer for museet. Det ble besluttet å kalle kronprins Gustaf til æresmedlem og Oscar II til samlingens beskytter. Kronprinsen

²⁹⁸ Jf. f.eks. Stenseth 1993, s. 101, Rudeng 1993, s. 7f, Bjorli 2000, s. 25ff og Bjorli 2002, s. 43f. I foreliggende litteratur er forholdet mellom kulturell og politisk nasjonalisme i varierende grad problematisert.

²⁹⁹ Jf. formuleringer som går igjen i Folkemuseets standardiserte støtteforespørsler, eksempelvis den ”nationale Sag” og det ”nationale Arbeide”. Se NF: D-0315: 04, NF: D-0335: 03 og NF: D-0335: 05.

³⁰⁰ *Årsberetninger NF 1894/95-1905*, inkludert bl.a. NF opprop 1894, NF lover 1894 og NF flyveblad 1895. Se for øvrig kildeleste.

³⁰¹ Jf. særlig NF flyveblad 1895.

³⁰² Protokoll NF råd 6. mai og 24. oktober 1895; Brev fra vakthavende ordonnansoffiser til Gustav Storm 23. mai 1895, NF: D-0027: 01; *Årsberetning NF 1895*, s. 10.

meldte seg inn som livsvarig medlem, mens kong Oscar fant at han ikke kunne takke ja til tilbudet.³⁰³ De svenske prinsene ble stående på Folkemuseets medlemslister også etter oppløsningen av det svensk-norske unionsfelleskapet, men fikk snart selskap av det nye norske kongeparet.³⁰⁴

Folkemuseets frierier til den svensk-norske kongefamilien kan forstås i lys av motiv som ikke nødvendigvis hadde noe å gjøre med større svensk-norske forhold. Den første henvendelsen kom nemlig på samme tid som samlingen forsøkte å erverve museumstomt på kongelig grunn, og bevarte brev tyder på at den andre forespørselen faller sammen med tidlige forsøk på å overta Oscar IIs bygningssamling.³⁰⁵

Imidlertid offentliggjorde Folkemuseet kongehuset som støttespillere uten noen bemerkninger om disse eventuelle bimotivene. Siden de kongelige også var norske overhoder, betyr ikke dette nødvendigvis at museet ønsket å sende ut eksplisitt unionsvennlige signal. Men på bakgrunn av kongefamiliens unionelle rolle og svenske opphav, passer det også dårlig sammen med en uttalt unionsfiendtlig profil. Derfor mener jeg Folkemuseets markedsføring av kongefamilien som symbolske frontfigurer for samlingen, støtter opp om inntrykket av manglende unionspolitisk stillingtagen. Dette bør ses i sammenheng med at rivaliseringen med Nordiska museet altså ble fremstilt som en konflikt begrenset til kampen om norsk kulturmateriale – grunnlagt blant annet med verdien for norsk nasjonalfølelse – men ikke eksplisitt knyttet til Norges politiske forhold til Sverige.

Først etter unionsoppløsningen ble Norges politiske stilling i det hele tatt innlemmet blant Folkemuseets offisielle nasjonale argumenter. Dette var samtidig som Nordiska museet forsvant fra argumentasjonen. Istedenfor å fremstille stockholmssamlingen som hovedkonkurrent konsentrerte Norsk Folkemuseum seg fra dette tidspunktet som sagt om de andre

³⁰³ Protokoll for NF styre 12. des. 1904 og 1. des. 1905; Protokoll for NF generalforsamling 15. des. 1904; Brev fra det Kongelige Slott til Aall 18.mars (uten årstall, trolig 1905), NF: D-0151, 01; *Årsberetninger NF 1894/95-1907*. Kronprinsen står oppført som livsvarig medlem alt i *Årsberetning NF 1904*, men denne ble utgitt i 1905, og dette dreier seg trolig om en feil eller viser til tidspunktet styret besluttet å søke rådet om godkjenning av kronprinsens medlemskap.

³⁰⁴ *Årsberetning NF 1905-1911*. I 1908 ble kong Haakon og dronning Maud livsvarige medlemmer, og tre år senere ble de tatt opp som æresmedlemmer ved Norsk Folkemuseum.

³⁰⁵ Protokoll for NF styre og råd 1895-1897; Brev fra Hans Aall til John Böttiger 2. sep. 1902 og 1904 (mangler datering, årstall identifisert gjennom opplysninger i brevets innhold), NME: E1a: volum 1 og JBB. I brevet fra 1904 skriver Aall til Böttiger, som blant annet arbeidet ved de kongelige kunstsamlinger i Stockholm, følgende: "Desværre har det ikke lykkedes os at komme et Skridt nærmere ind paa H.M.Kongens gamle Bygninger. Derimod har vi begyndt at præpare Fremtiden ved at interessere H.K.H. Kronprinsen for Museet." I brevet fra 1902 uttrykker Aall beklagelse over "Kongens bestemte Nei", men tro på at han nok skal greie å få hoffsjefen på sin side. Disse brevene tyder på at Aall alt før unionsoppløsningen hadde begynt å rekognosere mulighetene for overtagelse av Oscar IIs tilgrensende bygninger. Brevene indikerer videre at dette i så fall skjedde i samarbeid med blant annet John Böttiger, som hadde et nært forhold til Oscar II, men dette er ikke undersøkt nærmere gjennom f.eks. brev fra Aall eller Böttiger til Oscar II eller andre medlemmer av kongefamilien. For mer om John Böttiger og hans forhold til Folkemuseet, se denne oppgaven, kap. 3 og 5.

formene for kulturutførelse. Denne utføringen ble imidlertid fastslått som lite ærefull; særlig fordi Norge nå var en selvstendig nasjon i politisk forstand:

Men dette er ikke nasjonen værdig og allerminst nu, da vort folk – politisk helt frigjort og hævde sin gamle historie – atter skal indtage sin gamle selvstendige plads blandt folkene.³⁰⁶

En ny nasjonal selvtilitt kom altså til uttrykk som følge av den politiske selvstendigheten. Denne uttalelsen inngikk som del av Folkemuseets første kampanje for å rekruttere norske støttespillere utenlands, og markedsføringen i utlandet vitner i seg selv om nyorienteringen. De nye holdningene ble fulgt opp også i årsberetningene etter unionsoppløsningen. Som tidligere nevnt anskueliggjør disse i tillegg hvordan samlingen frigjorde seg fra Nordiska museet som forbilde. Etter at Folkemuseet i 1905 avstod fra å søke forhøyet ordinært statsbidrag av hensyn til ”denne for vort Land saa vanskelige Tid”, var søknadene i 1906 og 1907 ikke bare motivert av ønsket om en samling ”lige værdig som i vore Nabolande”. I tillegg definerte Folkemuseet sitt ambisjonsnivå som å utgjøre et ”Nationalmuseum” og sammenlignet seg selv med samlinger de karakteriserte som ”nødvendige i et Kulturland”.³⁰⁷

Oppsummerende har vi sett at Norsk Folkemuseum ikke tok offentlig stilling angående Norges politiske forhold til utlandet før landet faktisk var blitt selvstendig. Da museet først uttrykte sin stolte bevissthet om å være del av en politisk selvstendig nasjon, la de samtidig for dagen en ny uavhengighet i forholdet til Nordiska museet. For det første kan dette tyde på en sammenheng mellom disse to lignende typene nyorienteringer. For det andre betyr det at forholdet mellom Norsk Folkemuseum og Nordiska museet som nasjonsbyggende kulturinstitusjoner og forholdet mellom Norge og Sverige som politiske unionspartnere, ikke opptrådte samtidig i Folkemuseets argumentasjon. På denne måten ble ikke relasjonen mellom museene eksplisitt koblet til forholdet mellom Norge og Sverige.

Oppsummering og konklusjon

Dette kapitlet har presentert Norsk Folkemuseums utforming, aktører og offentliggjorte målsetninger fra samlingens opprettelse til 1907. Folkemuseet utviklet seg fra en mindre gjenstandssamling i leide værelser og med usikker finansiering til et større friluftsmuseum med permanente lokaler, egen tomt og økonomiske garantier fra den norske stat. Innsamling, bevaring og utstilling ble supplert med folkeoppdragende arrangementer og forskningsbaserte

³⁰⁶ NF opprop 1906.

³⁰⁷ Årsberetning NF 1905, s. 5, 1906, s. 5f, 1907, s. 6ff. Gjengivelse av egne søknader om statstilskudd.

publikasjoner. Begge deler kom i gang på begynnelsen av 1900-tallet. Men mens det førstnevnte aspektet raskt ble begrenset, fortsatte utviklingen av det sistnevnte. Museets øverste leder gjennom hele perioden var også samlingens grunnlegger. Han knyttet fra begynnelsen til seg innflytelsesrike støttespillere og etter hvert en egen vitenskapelig medarbeider. I tilsynelatende enighet mellom disse ulike aktørene ble Folkemuseets idégrunnlag og siktemål utformet og utviklet.

Gjennom hele perioden fremstilte Norsk Folkemuseum seg selv som et norsk nasjonsbyggingsprosjekt, der en norsk kollektiv identitet skulle formes og styrkes gjennom formidling av en antatt felles fortid. I ettertid er denne folkeoppdragende målsetningen forsøkt koblet eksplisitt til en elitærliberal fløy i samtidens politiske landskap, men museets formelle linje innebar ingen stillingtagen i konkrete samfunnsspørsmål eller partipolitikk. Dessuten ble den folkeoppdragende rollen alt i etableringsfasen parett med en rent vitenskapelig og mindre ideologisert nytteverdi, som omkring århundreskiftet ble en offisielt likestilt del av museets målsetning. På samme tid utviklet fremstillingen av den norske kulturutvikling seg fra å bli ansett som en rent nasjonal til en overnasjonal prosess.

Forholdet mellom norsk og ikke-norsk kultur ble for øvrig særlig aktualisert gjennom Folkemuseets forhold til Nordiska museet. Norsk Folkemuseum hadde fra opprettelsen og frem til 1905 et bevisst og offentliggjort forhold til denne institusjonen. Stockholmsamlingen ble fremstilt som utløsende for Folkemuseets tilblivelse; på den ene siden som nødvendigjørende konkurrent om norske kulturgjenstander og på den andre siden som inspirerende eksempel på nyskapende museumskonsept. Disse momentene levde side om side i Folkemuseets egenpresentasjon frem til 1905, men trass i en positiv så vel som en negativ påvirkning fremstilte samlingen seg gjennomgående som et norsk alternativ til Nordiska museet. Unntaket var stockholmsmuseets innlemming av immaterielle norske kulturelement, men dette kom lite frem og kun i en kort periode. Nordiska museets interesse for den materielle kulturarven ble derimot både viet en god del plass og presentert som utelukkende negativt. Rivaliseringen ble skildret som et anliggende mellom et rent svensk og et rent norsk museum – ikke mellom en felles skandinavisk og en norsk samling – men den svensk-norske interessekonflikten ble ikke koblet til politiske forhold mellom de to nasjonene. Den politiske selvstendigheten ble poengtert etter unionsoppløsningen, men da forsvant samtidig Nordiska museet som aktuelt fiendebilde og forbilde.

Alt dette skjedde i løpet av samlingens første tretten år, og innen denne perioden fremstår det særlig to tidsrom med mange samtidige endringer. Tiden like etter århundreskiftet fremstår som det første omdreiningspunktet, og de første årene etter 1905 utgjør det andre.

Fra 1901 og fremover var det store endringer internt ved museet. Samlingen etablerte seg på Bygdøy disse årene, og ansatte i den forbindelse sin første vitenskapelig utdannede medarbeider. Det er en sammenheng mellom disse to hendelsene, og både den nye folkeoppdragende og den nye forskningsrettede innsatsen. Tomten utgjorde arena for arrangementene, og Harry Fett stod for det meste av forskningen. På samme tid ble museets kulturoppfatning noe internasjonalsert. I tillegg innebar de første årene etter 1900 en noe sterkere betoning av det positivt inspirerende ved Nordiska museet, selv om konkurranseaspektet fortsatt var til stede. Samtidig erklærte Folkemuseet at de var blitt den foretrukne institusjonen for bevaring av norsk kulturmateriale, samt formidlet positiv omtale av Nordiska museets befatning med immaterielle norske kulturuttrykk. Den positive dreiningen i det like fullt tvetydige forholdet til stockholmssamlingen kan henge sammen med disse to momentene; konkurransen om norsk kulturmateriale var redusert, og museenes fellesinteresse av immateriell kultur ble ikke oppfattet som motstridende.

Imidlertid kom de største endringene i synet på Nordiska museet først etter 1905. Da forsvant det svenske museet helt fra Folkemuseets offentlige uttalelser. At Nordiska museet først da ble uaktuell som komponent i den offentliggjorte egenpresentasjonen, viser at Folkemuseets endringer omkring århundreskiftet ikke kan ha vært tilstrekkelige til å gjøre dem uavhengig av institusjonen i Stockholm – verken på godt eller vondt. Altså; verken det skarpere vitenskapelige fokuset eller det åpnere kultursynet fjernet konkurranseaspektet. I sammenheng med at det svenske museet fortsatt drev innsamling i Norge, samsvarer dette med argumentene om at Norge burde ha sin egen samling også av vitenskapelige hensyn, og at norsk kultur trass i utenlandsk påvirkning like fullt var særpreget norsk. Videre; til tross for Folkemuseets endelige realisering som friluftsmuseum på egen tomt og som aktiv forsknings- og formidlingsinstitusjon, ble Nordiska museet fremdeles fremstilt som en aktuell rollemodell.

Men mellom 1905 og 1907 forvant altså Nordiska museet som både uttalt forbilde og fiendebilde for Folkemuseet. Disse årene samlet ikke Nordiska museet inn gjenstander i Norge, og Norsk Folkemuseums utvidelser og statlige støtte gav institusjonell trygghet. Begge deler kan ha virket inn. Dessuten var den politiske unionen mellom Sverige og Norge oppløst. Innad i et Norge med nyvunnet nasjonal selvstendighet var det trolig lite opinionsvennlig å fremstille det nasjonale museet i takknemlighetsgjeld til institusjoner hos den tidligere unionspartneren.

Eventuelle hensyn til svensk opinion kan ha gjort det ønskelig å utelate poengtering av konflikttema mellom Norsk Folkemuseum og museet i Sverige.

Kap. 5: Kontakt

Nordiska museet og Norsk Folkemuseum var i direkte kontakt med hverandre i ulike sammenhenger og på ulike tidspunkt i løpet av deres første felles tretten år, mellom 1894 og 1907. Dette kapitlet belyser samlingenes innbyrdes forhold nettopp gjennom den faktiske samhandlingen mellom institusjonene som helhet og mellom personer tilknyttet museene. Det undersøkes hvor ofte og i hvilke sammenhenger museene satte seg i forbindelse med hverandre. I tillegg vil jeg presentere mulige beveggrunner eller ytre påvirkningsfaktorer som kan ha foranlediget eller påvirket kontakten.

I tidsrommet frem til 1901 foregikk det meste av kontakten mellom museenes to øverste ledere, og var begrenset til standardiserte høflighetsutvekslinger og avgrensede enkeltforespørslere. Ved begge samlingene foregikk det i løpet av 1901 utvidelser av kretsene med innflytelse ved museene. Dette innledet en periode med utvidet kontaktnett og mer omfattende samhandling institusjonene imellom, før kontakten igjen ble mer begrenset og formell i årene mellom 1905 og 1907. Først vil jeg skildre rutinemessig brevveksling og de ulike forespørslene mellom Hans Aall og Artur Hazelius. Deretter tar jeg for meg de forskjellige aspektene ved samhandlingen etter 1901 og undersøker utviklingen av disse frem til 1907. Kapitlet bygger hovedsakelig på bevart korrespondanse supplert med institusjonenes interne møteprotokoller og publiserte årsmeldinger.

Standardiserte høflighetsutvekslinger

I Nordiska museets og Norsk Folkemuseums tidlige felles periode ble det opprettet en formell kollegial forbindelse mellom samlingene. Museene inngikk alt i 1895 en gjensidig avtale om utveksling av publikasjoner. Begge hadde tilsvarende avtaler med flere andre institusjoner i inn- og utland, og årsberetninger ble utvekslet jevnlig både mellom de to museene og en rekke andre samlinger.³⁰⁸ Videre hadde både Nordiska museet og Norsk Folkemuseum egne støtteforeninger, men mens samlingen i Stockholm dels henvendte seg til et publikum utenfor Sveriges landegrenser, markedsførte kristianiamuseet seg som en samling primært for nordmenn.³⁰⁹ Derfor kunne Hans Aall vise sin formelle støtte til Nordiska museet ved å melde seg inn i støtteforeningen alt i 1895, mens Artur Hazelius uavhengig av eventuelt ønske om dette

³⁰⁸ *Meddelanden NM 1895-1903/Redegjørelse NM 1904-1907; Årsberetning NF 1894/95-1907; Protokoll for NM nemnd, styre og samfunn; Protokoll for NF styre, råd og generalforsamling. Verken bevart brevveksling eller museenes møteprotokoller gir svar på hvem som tok initiativet til bytteavtalen.*

³⁰⁹ Se denne oppgaven, kap. 3 og 4.

uansett ikke ville vært et naturlig medlem av *Foreningen for Norsk Folkemuseum*.³¹⁰ Mulighet for mer gjensidighet fantes imidlertid i andre former for rutinemessig brevveksling.

Både i forbindelse med utvekslingen av publikasjoner og ved større begivenheter i museenes historie, viser innholdet i begge museenes arkiver at det var vanlig å sende og motta mer eller mindre standardiserte følgebrev, meddelelser og gratulasjoner eller takkebrev i slike sammenhenger. Mellom Nordiska museet og Norsk Folkemuseum foregikk imidlertid denne type høflighetsutveksling nokså sporadisk. Dessuten later ikke de to museene til å ha hatt like stor interesse for disse utvekslingene seg imellom. Frem til 1901 bestod Nordiska museets rutinemessige skriv til Folkemuseet av tre brev i forbindelse med egne nyheter og arrangement. I samme periode sendte Folkemuseet i tillegg til responsen på alle Nordiska museets utsendelser fire egne brev av denne typen. Disse ble ikke besvart eller fulgt opp av Nordiska museet. Standardoppsettene for noen slike brev åpnet også for å fylle inn mer personlige tituleringer og hilsener. Dette er gjort i korrespondanse fra enkelte institusjoner, men forekommer ikke i brevene mellom Nordiska museet og Norsk Folkemuseum.³¹¹

Foruten denne standardiserte korrespondansen mellom institusjonene som helhet foregikk den øvrige kontakten utelukkende mellom Hans Aall og Artur Hazelius. Men det gjennomgåtte materialet inneholder ingen rent private hilsener eller personlige brev dem imellom. Dessuten ble det ikke utvekslet synspunkter på svensk-norske forbindelser i alminnelighet. Selv om museenes kontakt ble innledet i unionstidens foreløpig mest spente politiske situasjon, forekom ingen uttalelser omkring forholdet mellom Sverige og Norge – verken som del av disse standardiserte høflighetsutvekslingene eller i brevveksling av mer innholdsrik art.³¹²

Mellom museene ble det altså etablert en formell høflighetsforbindelse der de møttes som kolleger og ikke som konkurrenter. Selv om det er lite materiale å trekke konklusjoner ut fra,

³¹⁰ Nordiska museets medlemslister gjengitt i *Meddelanden NM 1895/96* og for perioden 1896-1903 bevart i NME: F1C: volum 3, bok 1 og 2. Etter disse tidspunktene er både arkiverte og publiserte medlemslister ufullstendige; Norsk Folkemuseums medlemslister gjengitt i *Årsberetning NF 1894/95-1907*.

³¹¹ Jeg har ikke undersøkt mengden av denne typen korrespondanse fra Nordiska museet og fra Norsk Folkemuseum til andre museer. Dermed er det mulig at det slett ikke var vanlig prosedyre for disse to museene å sende ut denne type skriv. Jeg finner det likevel nærliggende å anta at det var en viss gjensidighet i utvekslingen av slike brev, og dermed sannsynliggjør mengden av innkommen korrespondanse ved Nordiska museet og Norsk Folkemuseum at de også selv sendte ut slike brev – men altså i liten grad til hverandre.

³¹² NMH: E4a og E4b, *brev fra museer, foreninger og samfunn til Nordiska museet*; NF:D-0027:06, NF:D-0027:09, NF:D-0022:06, NF:D-0022:02, NF:D-0023:01, NF:D-0023:04 og NF: D-0022:08, *brev fra innen- og utenlandske institusjoner til Norsk Folkemuseum*; *Meddelanden NM 1898*, s. 363; Brev fra Hans Aall/Styret ved Norsk Folkemuseum til Nordiska museet 3. mai, 13. mai og 30. desember 1895, 1896 (udatert) og 15. juni 1901, NMH: E4b: 2 og NMH: E2b-1120; Brev fra Artur Hazelius/Nordiska museets styre til Norsk Folkemuseum 1898, 1898 og 1901 (ellers udaterte), NF: D-0022:03 og NF: D-0023:04; Brev fra andre representanter for museene forekom kun helt unntaksvis frem til 1901, og de få tilfellene som finnes er ikke skrevet på vegne av museene. Se for øvrig gjennomgått korrespondanse i NMH, HAP og NF. Jf. kildeliste.

indikerer det som foreligger, at Aall var noe mer interessert enn Hazelius i å følge opp og utvide disse forbindelsene. Inntil Hazelius hadde en konkret forespørsel til Aall omkring århundredskiftet, foregikk også det meste av den mer innholdsrike brevvekslingen på Aalls initiativ.

Hans Aall henvendte seg til sitt uttalte forbilde

Alt i februar 1895 skrev Aall til Nordiska museets leder og fortalte at, som han muligens visste, ”er der her i Byen stiftet et Norsk Folkemuseum”. Dette var kun to måneder etter museets grunnleggelse og før den første ordinære generalforsamlingen. I brevet forespurte Aall økonomiske opplysninger om museet i Stockholm. Dette var av interesse fordi ”Museet er anlagt væsentlig med Nordiska Museet som Forbillede og man først tænker at anlægge en Friluftsavdeling i Lighed med Skansen”.³¹³ Bakgrunnen for Aalls henvendelse synes altså å være at han ønsket å rådføre seg med sitt uttalte forbilde.

Tre uker senere ble det imidlertid oversendt Hazelius enda en personlig meddelelse fra Kristiania om at det var blitt opprettet et friluftsmuseum ”med Skansen som Forbillede”. Avsenderen av dette brevet ønsket også de samme opplysningene som Aall – men med et annet formål. Denne forespørselen var undertegnet Sophus Larpent, en flittig kulturdebattant og en av Norsk Folkemuseums ivrigste motstandere. Kun få dager etter Folkemuseets stiftelse hadde Larpent innledet en lengre artikkelserie der museets berettigelse ble kritisert. De økonomiske opplysningene fra Skansen skulle benyttes i denne serien.³¹⁴

I slutten av mars mottok både Aall og Larpent det samme promemoria om Nordiska museets økonomi. Artur Hazelius hadde satt opp en relativt detaljert fortegnelse over Skansens inntekter og utgifter. I tillegg ble det bemerket at utgiftene ved selve tomtekjøpet ikke inngikk i oversikten, og at den siste tidens sviktende inntekter, var forårsaket av dårlig vær. Dessuten minnet Hazelius om at Skansen ikke bare var et friluftsmuseum, men også en zoologisk hage. Dette gav betydelige utgifter, men sikret i motsetning til en ren bygnings-samling gjentatte besøk fra publikum.³¹⁵

Notatet kan forstås på ulike måter. På den ene siden kan det vektlegges at de store engangsutgiftene gav langsiktig profitt, samt at museet faktisk gikk med overskudd til tross

³¹³ Aall til A. Hazelius 22. feb. 1895, NMH: E2b-1120. Dette brevet nevnes også i Hegard 1994, note 142.

³¹⁴ Larpent til A. Hazelius 15. mars 1895, NMH: E2b-777; Sørensen 2002 i NBL; Kjellberg 1945, s. 6f; Hegard 1994, s. 42; Utklipp av artikler tilbakesendt fra M. Moe til Larpent 28. feb. 1895, NBO, bs. 192; Artikkelforfatteren skrev under pseudonym, og vedkommendes identitet er blitt diskutert i foreliggende litteratur. Men gjennomgangen hos Kjellberg og Hegard viser sammen med Larpents påskrift på mottatt brev fra A. Hazelius 29. mars 1895, NBO, bs. 192, at Larpent selv skrev artiklene med kritikk av Norsk Folkemuseum.

³¹⁵ P.M. fra A. Hazelius til Aall 29. mars 1895, NF: D-0020:01; P.M. fra A. Hazelius til Larpent 29. mars 1895, NBO, bs. 192. At notatet ble sendt fra A. Hazelius til Aall, nevnes også i Hegard 1994, s. 72.

for uheldig værdsituasjon. På den annen side kan det legges vekt på at museet krevde store investeringer og var sårbart for ukontrollerbare faktorer som værforhold. Med andre ord kunne det tolkes både som beskrivelse av et eksempel til etterfølgelse og som en advarsel mot å gjennomføre lignende museumsplaner. Tolkingsrommet åpnet for ulike konklusjoner, og nettopp det illustreres av Folkemuseets og Larpents påfølgende avisinnlegg. Begge disse omhandlet Norsk Folkemuseums berettigelse, begge tok utgangspunkt i og refererte til Hazelius' notat og begge kom på trykk samme dag. Men konklusjonene om det norske folkemuseets levedyktighet var diametralt forskjellige. Skansens finansielle situasjon ble i det ene innlegget benyttet som argument for Folkemuseet og i det andre innlegget som argument imot Folkemuseet.³¹⁶

Hazelius' opplysninger ble altså brukt til to forskjellige og motstridende formål: både som støtte for og som motarbeiding av Norsk Folkemuseum. Nordiska museets bestyrer hadde sendt ut det samme promemoria på samme tid, og innholdet i dette gav kun en nøktern beskrivelse og verken utvetydig gode eller dårlige fremtidsutsikter for museet i Norge. Innholdet i Hazelius' notat gir altså ikke i seg selv noen sikker pekepinn om hans innstilling til Folkemuseet, men omstendighetene omkring oversendelsene kan være med på å belyse hans forhold til henholdsvis samlingens motstandere og tilhengere.

Det fantes nemlig ulikheter i måten Hazelius behandlet de to henvendelsene. For det første var følgebrevene til det økonomiske notatet ulike; Overfor Larpent ble den andre mottageren av opplysningene navngitt, mens det overfor Aall ble holdt skjult både hvem andre som hadde forespurt informasjonen og hva vedkommende tenkte å bruke den til. Som kilde til oppdatering om Folkemuseets utvikling valgte Hazelius museets motstandere istedenfor sin nye kollega; Han tilbød Larpent å dekke alle utgifter ved oversendelse av artikler om samlingen, mens han i brevet til Aall ikke gav uttrykk for noen egen interesse av videre informasjonsutveksling. I tillegg var Hazelius' økonomiske notat hans første brev til Aall, men faktisk hans andre brev til Larpent. Det betyr at Larpents henvendelse ble besvart før Aalls, selv om den ble mottatt sist.³¹⁷

Sett i lys av Hazelius' kjennskap til at Aall og Larpent hadde ulikt siktemål med bruk av opplysningene, tyder dette på at han var en ambivalent støttespiller for et norsk museum etter modell av hans eget. Larpent hadde nemlig gjort det klart at han tenkte opplysningene

³¹⁶ *Aftenposten* 2. apr. 1895. Begge artikler gjengitt fra avisutklipp påklistret P.M. fra A. Hazelius til Larpent, bevart i Larpents brevsamling, NBO, bs 192.

³¹⁷ A. Hazelius til Larpent 21. og 29. mars 1895, NBO, bs. 192; A. Hazelius til Aall 29. mars 1895, HAP: D-0002:02; Se også Larpent til A. Hazelius 25. mars 1895, NMH: E2b-777.

brukt i motarbeidelsen av Norsk Folkemuseum³¹⁸, mens museets grunnlegger naturlig nok ville ønske å nyttiggjøre seg opplysningene som argument for museets livsrett.

Den første substansielle forbindelsen mellom Norsk Folkemuseum og Nordiska museet vitner med andre ord om et tvetydig forhold dem imellom. På den ene siden markedsførte Folkemuseet seg som både positivt og negativt inspirert av Nordiska museet, men Aall tok kun opp den positive innflytelsen i sin direkte henvendelse til Hazelius. På den annen side presenterte Nordiska museet seg selv utelukkende som positivt forbilde for andre lignende samlinger, men i forbindelse med den første kontakten med Folkemuseet later Hazelius til å ha vært vel så ivrig rådgiver for museets motstandere som for dets grunnlegger.

Dette mener jeg tyder på at Hazelius var seg bevisst Folkemuseets ambisjoner om å utgjøre et alternativ til hans egen samling så vel som deres presentasjon av seg selv som et resultat av hans museumsidé. Videre er det rimelig å tro at Aall gjennom Larpen's offentlige henvisning til Hazelius' notat, ble klar over at den svenske museums mannen hadde bidratt til kritikken av hans eget museum. Til tross for at de begge to altså trolig var vel vitende om det rivaliserende i sitt innbyrdes forhold – ble dette likevel ikke tatt direkte opp dem imellom. De kommende årene fortsatte det som var av kontakt mellom Aall og Hazelius, å være preget av rollene som henholdsvis inspirert og inspirator for hverandre.

Allerede samme høst henvendte Aall seg igjen til Hazelius. Denne gangen søkte han samtykke til å bruke fotografier fra Skansen i Folkemuseets markedsføring, og Hazelius svarte at ”De ifrågavarande fotografierna öfver Skansen få med största nöje förevisas.”³¹⁹ To år senere var Aall i Sverige for å studere arbeidsmetodene ved svenske friluftsmuseer, og anmodet i den forbindelse om en samtale med Hazelius; ”idet en saadan bl.a. er en af Formaalene med mit Ophold her”.³²⁰ Hvorvidt de to traff hverandre i Stockholm ved denne anledningen er usikkert, men tre år senere møttes i alle fall Aall og Hazelius i Kristiania.

Artur Hazelius forespurte norsk samtykke

Nytt på dette tidspunktet var at Hazelius tok initiativ til kontakten. Denne gangen var det han som hadde en forespørsel til Aall. Sommeren 1900 reiste den svenske museums mannen til

³¹⁸ Jf. særlig Larpent til A. Hazelius 25. mars 1895, NMH: E2b-777, samt Larpen's påskrift på mottatt brev fra A. Hazelius 21. mars 1895, NBO, bs. 192. Her fremkommer det at Larpent hadde sendt Hazelius et av sine allerede publiserte innlegg mot Folkemuseet.

³¹⁹ Aall til A. Hazelius 21. okt. 1895, NMH: E2b-1120; A. Hazelius til Aall, 24. okt. 1895, NF: D-0027:03. Jf. også Hegard 1984, s. 186 om en lignende fotoutstilling.

³²⁰ Brev fra Aall til Norsk Folkemuseums styre, datert 31. juli 1897, inngår i protokoll for NF generalforsamling; Aall til A. Hazelius 19. juli 1897, NMH:E2b-1120; Trolig henviser også Ågotnes 1993, s. 17 til dette brevet fra Aall til A. Hazelius, men hans sitat mangler notehenviing.

Norge for blant annet å undersøke norske bygninger til bruk på Skansen.³²¹ Hans første stopp i landet var Kristiania, der Bygdøy var blant de første stedene han oppsøkte.³²² På Bygdøy var Folkemuseet under oppføring, og sannsynligvis benyttet Hazelius besøket til å rådføre seg med Aall om aktuelle norske bygninger. Noen dager senere skrev nemlig Aall til Hazelius for ”efter Aftale” å fortelle hvor to ”af mig omtalede Stabbur” var lokalisert. Han skrev at det ene befant seg på gården Vastveit og det andre kunne finnes ved henvendelse til Sollid i Hitterdal.³²³ Hazelius’ videre reise gikk gjennom Telemark, og han var innom både gårdene Vastveit og Sollid et par dager etter at Aall hadde sendt sine opplysninger.³²⁴

Høsten samme år satte Hazelius seg igjen i forbindelse med Aall. Da hadde han skaffet finansiering av stabburskjøpet, men pengedonatoren var norsk og hadde ønsket samtykke fra en annen nordmann om at det ikke var til skade for Norge at stabburet ble ført til Sverige. Hazelius kunne fortelle at da han hadde foreslått en uttalelse fra Aall, var giveren ”mycket nöjd”. Derfor bad Hazelius om Aalls anerkjennelse av innkjøpet, og henvendte seg i den forstand til den norske kollegaen som en slags uoffisiell norsk kulturautoritet.³²⁵

Aall videresendte imidlertid anmodningen til arkeolog og tidligere formann i Fortidsminneforeningen, Nicolay Nicolaysen. Som vedlegg til Hazelius’ forespørsel skrev Aall en forklaring på hvorfor han selv hadde tipset Nordiska museets leder om norske stabbur. Dette fortalte han skyldtes håp om at svensken også i senere tilsvarende saker ville henvende seg til Folkemuseet, og han understreket at det omtalte stabburet var jevngodt med en rekke andre telemarksloft. Aall innhentet også bemyndigelse fra sitt eget museums styre, og før jul 1900 skrev han til Hazelius for å fortelle at det ikke var noen innvendinger fra norsk side. Videre poengterte Aall at han gjerne ville stå til tjeneste igjen i lignende tilfeller.³²⁶

Vastveitloftet ankom Skansen våren 1901.³²⁷ Til hjelp i anskaffelsen av Nordiska museets eneste eksempel på norsk byggeskikk henvendte altså Hazelius seg til Folkemuseets leder. Både rådføringen og den uformelle søknaden om samtykke, tyder på en oppfatning av

³²¹ *Meddelanden NM 1901*, s. 65.

³²² NMH: F3a: volum 4 og 14, *fortegningsbøker over reiser*.

³²³ Aall til A. Hazelius 22. aug. 1900, NMH: E2b-1120. Dagens navn på Hitterdal er Heddal.

³²⁴ NMH: F3a: volum 4 og 14, *fortegningsbøker over reiser*. Hazelius var allerede kjent med Vastveitloftet, samt hadde tidligere vært i handelsforbindelse med kontaktpersonen for det andre stabburet Aall hadde omtalt. Men dette lå ti-tolv år tilbake i tid, og behovet for oppdaterte opplysninger var med all sannsynlighet reelt: Se Tvedten og Vastveidt til A. Hazelius i perioden 24. feb. 1888-24. des. 1889, NMH: E2b-447, og Sollid til A. Hazelius 4. mars 1892, NMH: E2a: volum 10; Samt Stigum 1948, s. 19 og Hegard 1984, s. 208f.

³²⁵ A. Hazelius til Aall 26. nov. 1900, NF: D-0023:02; Se også A. Hazelius til Aall 7. des. 1900, NF: D-0023:02.

³²⁶ Hegard 1984, s. 209 og note 353; Protokoll for NF styre 1. desember 1900; Se også N. Nicolaysen til Aall 6. des. 1900, NF: D-0023:02.

³²⁷ *Meddelanden NM 1901*, s. 66.

at Aall i praksis innehadde en status som uautorisert medforpakter av norsk kultur.³²⁸ Resultatet ble at Norsk Folkemuseum bistod Nordiska museet med å føre norske kulturminner ut av Norge. Dette til tross for både egen interesse av bygningsinnsamling og fare for kritikk fra en rekke miljø i Norge.³²⁹ Selv forklarte Aall sitt bidrag som motivert av ønske om å oppnå en viss kontroll med det svenske museets innsamling i Norge, og strategien ble fulgt opp gjennom hans forsikringer til Hazelius om at han gjerne gjentok tjenesten ved senere anledninger.

Sporadisk samhandling – praktisk og dels taktisk?

Sett under ett omfattet kontakten mellom Hans Aall og Artur Hazelius blant annet samarbeid som trolig var dels taktisk motivert. Mens Hazelius' opplysninger til Aall også bidro til motarbeidingen av Folkemuseet, var Aalls hjelp til Hazelius motivert av ønske om innflytelse over Nordiska museets aktivitet i Norge. I alle fall har gjennomgangen vist at foruten museenes standardiserte høflighetsutvekslinger, omfattet kontakten dem imellom utelukkende tidspunkt da den ene trengte den andres hjelp. Bakgrunnen for det synes å ha vært at Hazelius fra begynnelsen ble ansett som et museumsfaglig forbilde, mens Aall etter hvert ble oppfattet som en uoffisiell norsk kulturautoritet. Den sporadiske kontakten dem imellom begrenset seg altså til situasjoner der de på hver sin måte og på hvert sitt tidspunkt kunne dra nytte av hverandres kompetanse eller prestisje, som henholdsvis museumsforbilde og kulturforvalter.

Fra gjensidig samarbeid til begrenset kontakt

I løpet av det nye århundrets første år oppstod det imidlertid hyppigere og mer mangesidig kontakt mellom de to museene. Ved begge samlingene foregikk det på denne tiden utvidelser av kretsene med innflytelse over museenes drift og utforming, noe som også gav institusjonene større kontaktflater og mer omfattende forbindelser seg imellom.

Ved Nordiska museet fikk Gunnar Hazelius og John Böttiger sentrale roller alt i 1901. Samme år ansatte Hans Aall Harry Fett som daglig medarbeider ved Norsk Folkemuseum. Harry Fett og Gunnar Hazelius kjente hverandre fra oppveksten, og gjennom barndomsvennen ble Fett også kjent med John Böttiger som fra før var en bekjent av Hans Aall.³³⁰ Gjennom disse aktørenes kontakt ble forbindelsene mellom museene styrket og ytterligere

³²⁸ Jf. Hegard 1984, s. 149 om Folkemuseets rolle som kulturautoritet.

³²⁹ Jf. Hegard 1984, s. 209 om norske krefters harme over norsk støtte til Artur Hazelius' norske bygningskjøp.

³³⁰ Fett 1944, s. 56ff; Brev fra Fett til G. Hazelius i perioden fra omkring 1893 til 1905 (de første brevene mangler nøyaktig datering), GHA: volum 3; Brev fra Fett til Böttiger 3. aug.-21. sep. 1902, NME: E1a: volum 1, og 8. okt. 1902-13. jan. 1925, JBB; Brev fra Böttiger til Fett 6. sep. 1902-9. nov. 1923, NBO, bs. 707; Hegard 1994, note 266.

utvidet. Ved Folkemuseet var det Aall og Fett som var de aktive aktørene, mens stadig flere medarbeidere ved Nordiska museets større stab tok del i samhandlingen. Den første felles bestyreren etter Artur Hazelius, Bernhard Salin, stod for deler av den formelle kontakten alt før han inntok denne lederstillingen i 1905, og etter hvert ble flere av stockholmssamlingens ansatte involvert i ulike enkeltprosjekt mellom museene.

Kolleger og venner

Mellom noen av disse aktørene fantes det rent personlige vennskapsbånd så vel som formelle kollegiale forbindelser. Dette gjaldt først og fremst forholdet mellom Folkemuseets Harry Fett og Nordiska museets representanter Gunnar Hazelius og John Böttiger.³³¹

Hazelius og Fett var jevngamle og hadde som nevnt kjent hverandre siden barndommen.³³² Gjennom begges studenttid på 1890-tallet holdt de kontakten gjennom sporadisk brevveksling, og etter Artur Hazelius' bortgang skrev Fett til vennen for å kondolere med farens død og uttrykke sin tro på at den unge Hazelius kom til å bli en verdig arvtager etter museumsgrunnleggeren.³³³ Senere samme år befant Gunnar Hazelius seg i Kristiania, og de to avtalte å møtes; nå som voksne menn i samme bransje. Fett skrev i forkant av møtet at "Det er adskilligt nu vi kunde tale om, da vi paa en maade er paa vei til at blive kollegaer".³³⁴ Nettopp deres felles yrkesvalg dannet utgangspunkt for den kommende brevvekslingen, og sommeren 1902 reiste Fett til Stockholm for å besøke Hazelius og se Nordiska museets norske samlinger.³³⁵

Her traff nordmannen en annen svensk museumsmann, som han den kommende tiden skulle utvikle et nært forhold til. Den omfattende korrespondansen mellom Fett og John Böttiger fra denne sommeren og fremover, var fra første stund holdt i en hjertelig tone.³³⁶ Fett innledet brevvekslingen med å understreke vennskapet dem imellom og takke for hyggelig samvær i den svenske hovedstaden.³³⁷ Böttiger svarte med å takke for muligheten til å kalle Fett sin venn: "Käre vän! Ditt bref (...) ger mig rätt att börja så. Heder och tack för det!"³³⁸

³³¹ Brev fra Fett til G. Hazelius i perioden fra omkring 1893 til 1905, GHA: volum 3; Brev fra G. Hazelius til Fett 1. feb. 1905, kopi i GHA: 190/1976. For perioden frem til 1905 finnes ikke brevene fra G. Hazelius til Fett bevart verken i Fetts brevsamling ved NBO, i NF arkiv, ved Riksantikvarens arkiv eller blant kopier i GHA. Fetts brev til G. Hazelius er imidlertid tydelig del av en gjensidig brevveksling gjennom hele perioden; Brev fra Fett til Böttiger 3. aug.-21. sep. 1902, NME: E1a: volum 1, og 8. okt. 1902-13. jan. 1925, JBB; Brev fra Böttiger til Fett 6. sep. 1902-9. nov. 1923, NBO, bs. 707.

³³² Fett 1944, s. 56.

³³³ Brev og brevkort fra Fett til G. Hazelius i perioden fra omkring 1893 til 1901, GHA: volum 3.

³³⁴ Brev fra Fett til G. Hazelius 6. nov. 1901, GHA: volum 3.

³³⁵ Brev fra Fett til G. Hazelius våren 1902, GHA: volum 3; Se også Fett 1944, s. 56.

³³⁶ Brev fra Fett til Böttiger 3. aug.-21. sep. 1902, NME: E1a: volum 1, og 8. okt. 1902-13. jan. 1925, JBB; Brev fra Böttiger til Fett 6. sep. 1902-9. nov. 1923, NBO, bs. 707.

³³⁷ Fett til Böttiger 3. aug. 1902, NME: E1a: volum 1.

³³⁸ Böttiger til Fett 6. sep. 1902, NBO, bs. 707.

De to ble kjent som akademisk utdannede kunsthistorikere. Brevene anskueliggjør en gjensidig beundring for hverandres intellektuelle evner, og det tegnes bilde av et meningsfellesskap om vitenskapelige tilnæringsmetoder til museumsarbeidet.³³⁹

Folkemuseets Harry Fett hadde altså nær personlig kontakt med begge meningsfraksjonene i den pågående institusjonelle debatten ved Nordiska museet og Skansen. Selv tok han stilling for Böttigers standpunkt, men næret likevel dyp respekt for museumsidealet Gunnar Hazelius forfektet. Begge vennskapene ble videreført; Fett traff de to vennene ved flere anledninger de følgende årene, og noe av brevvekslingen var av rent privat art. Eksempelvis inviterte Fett begge vennene i bryllupet sitt, og selv var han gudfar for Gunnar Hazelius' datter. Men foruten de personlige hilsenene var altså brevkontakten mellom Fett og disse to svenske vennene konsentrert om museumsfaglige tema.³⁴⁰ Nettopp at den private kontakten ble knyttet til aktørenes virke som museumsmedarbeidere, medførte at begge disse vennsforholdene kom til å styrke forbindelsene mellom museene som helhet.

Folkemuseets amanuensis søkte arbeid ved Nordiska museet

Blant annet oppnådde Harry Fett full tilgang til Nordiska museets store norske samlinger ved hjelp av de to svenske vennene. Det begynte som private forespørsler som ledd i Fetts personlige karriere, men gav nyttige resultater for både stockholmsamlingen og Folkemuseet.

Høsten 1902 forlovet Harry Fett seg, og i brev til begge sine to venner ved Nordiska museet skrev han om hvordan dette aktualiserte beslutninger omkring karrierevalg og fremtidsplaner. Han fortalte at han kunne tenke seg å tilbringe sitt første år som gift i utlandet før han satte endelig bo i Kristiania. Spesielt hadde han tenkt på Stockholm. Derfor spurte han både Hazelius og Böttiger om de trodde det var noen mulighet for at han kunne få ansettelse ved Nordiska museet. Foruten den personlige tjenesten de ville gjøre ham ved dette, poengterte Fett at ansettelsen ville ha stor nytteverdi for stockholmsinstitusjonen. Dette begrunnet han særlig med at Nordiska museets norske avdeling trengte gjennomarbeidelse.³⁴¹

³³⁹ Brev fra Fett til Böttiger 3. aug.–21. sep. 1902, NME: E1a: volum 1, og 8. okt. 1902–13. jan. 1925, JBB; Brev fra Böttiger til Fett 6. sep. 1902–9. nov. 1923, NBO, bs. 707.

³⁴⁰ Brev fra Fett til G. Hazelius i perioden 1901–1905, GHA: volum 3; Kopi av brev fra G. Hazelius til Fett 1. feb. 1905, GHA: 190/1976; Se også brev fra Fett til Gina Hazelius 4. mars 1906, GHA: volum 3; Brev fra Fett til Böttiger i perioden 3.aug.–21. sep. 1902, NME: E1a: volum 1, og i perioden 8. okt. 1902–13. jan. 1925, JBB; Brev fra Böttiger til Fett i perioden 6. sep. 1902–9. nov. 1923, NBO: bs. 707. Se også Fett 1905a, s. 52ff og Fett 1944, s. 82f.

³⁴¹ Fett til G. Hazelius 22. okt. og 30. okt. 1902 og 27. jan. 1903, GHA: volum 3; Fett til Böttiger 30. nov. 1902, JBB.

Böttiger og Hazelius svarte begge positivt på den norske vennens forespørsel³⁴², og på nyåret 1903 vedtok nemnden ved Nordiska museet å tilby ”amanuensen ved Norsk Folkemuseum i Kristiania hr. Harry Fett” oppgaven med å katalogisere museets norske avdeling.³⁴³ Selv om Fett ikke skulle komme som representant for Folkemuseet, var nemnden altså klar på at han var tilknyttet denne institusjonen. En eventuell debatt omkring ansettelsestilbudet er ikke protokollført, og et offisielt ansettelsestilbud ble forfattet av Bernhard Salin.³⁴⁴

Inntil da hadde verken Norsk Folkemuseum eller Fetts andre arbeidsgivere blitt informert om planene, og Fett trodde at særlig Aall kun uvillig ville miste ham som medarbeider.³⁴⁵ Nettopp det ble også den offisielle grunnen til at Harry Fett måtte avslå ansettelsestilbudet fra Nordiska museet; Folkemuseet ville ikke gi slipp på sin amanuensis for en så lang periode som katalogisering av hele den norske samlingen i Stockholm ville kreve.³⁴⁶

Imidlertid var det gitt Fett utsikt til et stipend for å studere Nordiska museets norske avdeling.³⁴⁷ Et slikt opphold ville være av kortere varighet. Men i dette var Folkemuseets Gustav Storm blant hans ivrigste støttespillere, og Bernhard Salin gav på vegne av Nordiska museet løfte om bistand også når han kom for egne studier.³⁴⁸ Høsten 1903 reiste Fett til Stockholm for å studere det norske materialet. Han hadde permisjon fra Norsk Folkemuseum og var heller ikke trådt i Nordiska museets tjeneste.³⁴⁹ Fett studerte altså samlingene som privatperson, men hadde fått begge institusjonenes støtte – og både det svenske og det norske museet dro nytte av hans studier.

Aall holdt kontakt med sin medarbeider under den to og en halv måned lange permisjonen. Et brev fra denne perioden illustrerer ønsket om å lære av kunnskap og erfaringer ved den svenske institusjonen. Aall skrev at han regnet med at Fetts gode forbindelser ved museet, gjorde at han fikk sett mer enn de fleste. Derfor sendte han følgende oppfordring:

De kradser vel endelig ordentlig til Dem alle Oplysninger om Arbeidsordning og Metoder, baade i Museet og paa 'Skansen'. Det vil jo kunne være os til stor Nytte. (...) Skriv det endelig ned, saa vi har det, selv om det kan drøie, inden det kan bruges.³⁵⁰

³⁴² Böttiger til Fett 6. des. 1902 og 2. jan. 1903, NBO: bs. 707; Fremkommer av Fett til G. Hazelius 21. og 27. jan. 1903, GHA: volum 3.

³⁴³ Protokoll for NM nemnd 31. jan. 1903.

³⁴⁴ Protokoll for NM nemnd 31. jan. 1903.

³⁴⁵ Fremkommer av Fett til G. Hazelius 27. jan. 1903, GHA: volum 3.

³⁴⁶ Fett til Salin 16. feb. 1903, NME: E1a: volum 3. Se også Fett til G. Hazelius 16. feb. 1903, GHA: volum 3.

³⁴⁷ Fremkommer av Fett til Salin 16. feb. 1903, NME: E1a: volum 3.

³⁴⁸ Storms støtte fremkommer av Fett til G. Hazelius 16. og 21. feb. 1903 og 6. april 1903, GHA: volum 3; Salin til Fett 18. feb. 1903, NF: D-0194: 05.

³⁴⁹ *Årsberetning NF 1903*, s. 3; Hegard 1994, s. 147 og note 305 nevner også Fetts studieopphold ved Nordiska museet høsten 1903. Omstendighetene omkring oppholdet er imidlertid lite utdypet.

³⁵⁰ Aall til Fett 9. nov. 1903, NBO: bs. 707.

Fett hadde allerede oversendt opplysninger om Nordiska museets katalogiseringsprinsipp, og etter endt studieopphold vendte han tilbake med fotografier av det norske materialet og innsikt i arbeidsmetoder ved museet. Studiene dannet i tillegg utgangspunkt for en rekke kulturhistoriske artikler fra Fetts hånd, deriblant en artikkel til bruk i en av Folkemuseets skriftserier.³⁵¹

I form av publikasjoner var det imidlertid Nordiska museet som fikk tidligst og mest utbytte av Fetts opphold. Alt før studiene var i gang, hadde Fett lovet Böttiger å bidra med artikler om materialet til museets årbok, og i begge de kommende årgangene fantes hans stykker om gjenstander i museets norske avdeling.³⁵² Foruten disse skriftlige arbeidene, fikk Nordiska museet avtrykk av alle Fetts fotografier fra studieoppholdet, og i tilbakeblikk forteller Fett at de ansatte ved samlingen oppfattet arbeidet hans som en etterlenget vitenskapelig bearbeiding av det innsamlede materialet.³⁵³

Harry Fetts undersøkelser av det norske materialet i Sverige var altså til nytte for begge museene, og var blitt initiert gjennom private forbindelser mellom Folkemuseet og Nordiska museet. Dette viser hvor glidende overgangene kunne være mellom utveksling av private vennetjenester og offisielt kollegialt samarbeid. Det samme var tilfellet for store deler av den øvrige tjeneste- og informasjonsutvekslingen som vokste frem mellom museene i samme periode.

Kollegialt samarbeid

Utveksling av tjenester og informasjon mellom museene var ikke noe nytt. Alt gjennom Artur Hazelius' og Hans Aalls tidlige samhandling fantes det eksempler på dette. Det som var nytt i tiden etter århundreskiftet, var for det første mengden og den samtidige gjensidigheten i denne utvekslingen. For det andre var dette altså en periode der utvekslingen innledningsvis var preget av å ta utgangspunkt i eller danne utgangspunkt for personlige forbindelser mellom museumsrepresentantene. De utvidede kontaktflatene mellom museene utgjorde kanaler for samarbeid, og opplysninger og praktisk hjelp ble etter hvert utvekslet mellom en rekke av samlingenes ansatte.

Våren 1902 henvendte Gunnar Hazelius seg til Harry Fett for å få råd om norsk kulturkompetanse³⁵⁴, og om sommeren kontaktet Fett Hazelius for å få opplysninger om en

³⁵¹ Fett 1944, s. 63f; Aall til Fett 9. nov. 1903, NBO: bs. 707; Fett 1906; Se også Kjellberg 1945, s. 46, samt Fett til Nordiska museet 22. nov. 1905, NME: E1a: volum 4.

³⁵² Böttiger til Fett 7. juli og 12. aug. 1903, NBO: bs. 707; Fett 1904; Fett 1905b.

³⁵³ Böttiger til Fett 5. apr. og 10. mai 1904, NBO: bs. 707; Fett til Böttiger 30. mars 1904, JBB; Fett 1944, s. 61.

³⁵⁴ Fremkommer av Fett til G. Hazelius 16. apr. 1902, GHA: volum 3.

hymne til bruk ved en av Folkemuseets første fester³⁵⁵. Samme høst ønsket Böttiger å få tilsendt fotografier i Folkemuseets besittelse samt kom med den første av en lang rekke oppfordringer til Fett om å bidra med artikler til Nordiska museets årbok.³⁵⁶ Neste år spurte Fett Hazelius om oversikt over og utlån av norske nasjonaldrakter til Folkemuseets første særutstilling.³⁵⁷ Böttiger ønsket igjen både innlegg fra Fett og fotografier av gjenstander.³⁵⁸ I 1904 søkte Gunnar Hazelius Aalls hjelp med å skaffe norske kulturformidlere til ansettelse på Skansen³⁵⁹, mens Aall rådførte seg med Skansens Axel Nilsson om behandling av museumsbygningenes treverk³⁶⁰. I løpet av 1905 ble det gjort et nytt forsøk på å få til en utveksling av medarbeidere gjennom igjen å få Folkemuseets amanuensis ansatt ved Nordiska museet; Böttiger foreslo for Fett at han skulle søke på en lederstilling ved museet.³⁶¹ Sammen med et forsøk på å få Fett til å holde foredrag på Skansen sommeren 1905, var dette den eneste forespørselen som ble avslått.³⁶² De andre henvendelsene og spørsmålene ble i begge retninger besvart og avhjulpet så langt det var praktisk mulig.³⁶³

Årene mellom 1902 og 1905 begynte altså en praksis med utbredt og gjensidig utveksling av informasjon og tjenester museene imellom. Våren 1905 ble denne samarbeidsformen fulgt opp med museumsledernes formelle erklæringer om videre utvikling og styrking av den kollegiale forbindelsen. I månedsskiftet mars/april dette året ble det mellom de to samlingenes øverste sjefer uttalt gjensidig ønske om at samarbeidet skulle medføre styrkede forbindelser mellom institusjonene også utover den konkrete tjenesteutvekslingen.

Bernhard Salin uttrykte ”förhoppning att förbindelserna mellan våra museer år efter år måtte knytas allt fastare”, hvorpå Hans Aall svarte at han ”i fuldt Maal gjengjælder Deres gode Ønsker for vore Museers fremtidige Forbindelser”.³⁶⁴

Det som hadde foranlediget denne utvekslingen av erklæringer, var en forespørsel fra Aall i forbindelse med årets særutstilling over norske ovner, og Salin benyttet i sitt positive svar anledningen til å spørre Aall om muligheten for at en av Nordiska museets ansatte kunne

³⁵⁵ Fett til G. Hazelius 13. og 21. juli 1902, GHA: volum 3.

³⁵⁶ Fremkommer av Aall til Böttiger 2. sep. 1902, JBB; Böttiger til Fett 29. nov. 1902, NBO, bs. 707; Se også Böttiger til Fett 7. juli og 22. des. 1903, 31. jan., 12. feb., 5. apr., og 12. sep. 1904, NBO, bs. 707.

³⁵⁷ Fett til G. Hazelius 21. jan., 30. mars og 6. apr. 1903, GHA: volum 3.

³⁵⁸ Böttiger til Fett 2. jan., 7. juli og 22. des. 1903, NBO, bs. 707.

³⁵⁹ G. Hazelius til Aall 3. apr. 1904, NF: D-0315: 04.

³⁶⁰ Fremkommer av Nilsson til Aall 14. sep. 1904, NF: D-0315: 03; Hegard 1984, s. 174 henviser også til dette brevet i forbindelse med Folkemuseets første preparering av bygninger. Kjellberg 1945, s. 70 poengterer museumstekniske diskusjoner mellom Aall og Nilsson, men sikter til et senere tidspunkt.

³⁶¹ Böttiger til Fett 1905, ellers udatert, NBO, bs. 707.

³⁶² Böttiger til Fett 8. des. 1904 og 24. jan. 1905, se også udatert brev (trolig fra 1914), NBO, bs. 707.

³⁶³ Se notehenvvisninger ovenfor.

³⁶⁴ Salin til Aall 31. mars 1905, NF: D-0025: 05; Aall til Salin 4. apr. 1905, kopi i NF: D-0025: 05.

få studere ved Norsk Folkemuseum.³⁶⁵ Det gjensidige fagsamarbeidet mellom museene nådde et høydepunkt, men også begynnelsen på en nedtrapping under gjennomføringen av disse to prosjektene.

Begge museenes ønsker ble diskutert i løpet av april måned, og den hyppige brevvekslingen omfattet ulike tilbud om ekstratjenester i begge retninger. Videre var brevene preget av formuleringer om gjensidig glede ved å hjelpe hverandre. Folkemuseets forespørsel ble besvart med detaljerte opplysninger om Nordiska museets ovner, og Nordiska museets ønske om studiebesøk på Bygdøy resulterte i invitasjon fra Folkemuseet. Studieturen ble lagt til etter særutstillingens åpning, og i den anledning ble det samtidig planlagt at stockholmsmuseets aktive medhjelpere ved denne utstillingen skulle besøke Folkemuseet. Dette betydde at begge de to prosjektene som ble påbegynt våren 1905, skulle ha munnet ut i besøk fra Nordiska museet på Norsk Folkemuseum samme sommer.³⁶⁶ Men ingen av stockholmsmuseets representanter kom til å besøke Bygdøy sommeren 1905. Annen tjeneste- eller informasjonsutveksling later heller ikke til å ha funnet sted på dette tidspunktet.³⁶⁷

Hvorvidt det skyldtes den spente situasjonen mellom Sverige og Norge etter 7. juni 1905, kommer ikke frem verken av møteprotokoller eller brev. Verken tidligere eller på noe tidspunkt i 1905 var museenes forbindelser og samarbeidserklæringer blitt satt i forbindelse med overgripende svensk-norske forhold.³⁶⁸ Den bedrede kontakten samlingene imellom etter sekelskiftet var etter hvert i samsvar med generelt forbedrede forhold mellom Sverige og Norge. Men selv om dette kan ha virket positivt inn på museenes samkvem, tok kontakten dem imellom utgangspunkt i forholdet mellom aktører som fikk sentrale stillinger nettopp på denne tiden.

Dessuten kom ledelsenes uttrykte samarbeidserklæringer våren 1905 – da de svensk-norske konfliktene alt hadde tilspisset seg. Ledernes erklæringer kan imidlertid forstås i lys av både museumsinterne og museumseksterne forhold. På den ene siden kan tapet av Gunnar Hazelius og valget av ny bestyrer ved Nordiska museet i februar dette året, virke forklarende. Med Hazelius falt et viktig forbindelsesledd mellom museene bort, og Salin ville kanskje ønske både å fornye forbindelsene og markere sin nye stilling som museets leder utad. Tidspunktet kan på den annen side tyde på sammenheng med de politisk spente forholdene; Begge

³⁶⁵ Aall til Salin 28. mars 1905, NME: E1a: volum 4; Salin til Aall 31. mars 1905, NF: D-0025: 05.

³⁶⁶ Salin til Aall 31. mars 1905, NF: D-0025: 05; Ambrosiani til Aall 31. mars 1905, 7. og 27. apr. 1905, NF: D-0025: 05; Aall til Ambrosiani 5. og 10. apr. og 31. juli 1905, NME: E1a: volum 4; Aall til Salin 4. apr. 1905, kopi NF: D-0025: 05, og 27. juli 1905, NME: E1a: volum 4.

³⁶⁷ Protokoll for NM nemnd, styre og samfunn; Protokoll for NF styre, råd og generalforsamling; Gjennomgått korrespondanse i NME, NF og HAP, se kildeliste.

³⁶⁸ Som forrige note.

kulturinstitusjonenes ledere kan ha ment at dette nødvendiggjorde erklæringer om fortsatt samarbeid mellom museene trass i den konfliktartede politiske situasjonen.

Uavhengig av motivene bak vårens samarbeidsønsker, utviklet museenes forhold seg i løpet av sommeren 1905 vekk fra de siste årenes hyppige samarbeid. Det gis ingen begrunnelser for dette i bevarte brev eller protokoller, og det fant ikke sted noen personskifter ved museene denne sommeren.³⁶⁹ Mangelen på forklaringsfaktorer innad ved institusjonene peker i retning av at ytre omstendigheter påvirket forholdet på dette tidspunktet. Eventuelle håp om at museenes samkvem skulle forbli uberørt av politiske konflikter mellom Sverige og Norge, ble i så fall foreløpig tilbakevist.

På noe lengre sikt ble kontakten imidlertid ikke fullstendig brutt. Alt i november 1905 var museene på ny i forbindelse med hverandre, og de kommende par årene tok samhandlingen seg til en viss grad opp igjen. De standardiserte høflighetsutvekslingene og publikasjonsutvekslingen som tok til alt på 1890-tallet, ble videreført. Dessuten tok kontakten igjen form av flere konkrete forespørsler i begge retninger, og samlingene gjenopptok snart utvekslingen av museumsfaglig informasjon og praktiske tjenester.³⁷⁰

Fremdeles var mange medarbeidere fra begge museene involvert. Det viser at fagsamarbeidet forble gjensidig. Samtidig gjør det materialet såpass fragmentert, at det er vanskelig å si noe sikkert om eventuelle forskjeller mellom hvert museums helhetlige innsats for og innstilling til denne samhandlingen i løpet av og i etterkant av 1905. Sett under ett inneholdt noen av brevene fra begge samlingenes medarbeidere fortsatt utsagn om kollegiale forbindelser, men hovedinntrykket er at brevvekslingen ble holdt i en mer nøktern og formell tone enn hva som hadde vært tilfellet våren 1905.³⁷¹ I den forstand ble de konkrete prosjektene svekket som eksplisitt og ønsket katalysator for styrkede forbindelser museene imellom.

³⁶⁹ Som forrige note.

³⁷⁰ *Redegjørelse NM 1905-1907; Årsberetning NF 1905-1907*; Aall til Salin/Nordiska museet 8. nov. 1905, 25. apr. og 26. aug. 1906, 1. og 14. aug. og 11. sept. 1907, NME: E1a: volum 4, 5 og 7; Aall til Cederström 31. juli og 27. aug. 1907, RAS 3423, volum 2; Fett til Nordiska museet 22. nov. 1905 og 31. jan. 1906, NME: E1a: volum 4 og 5; Fett til Böttiger 10. aug. 1906, JBB; Salin til Fett 29. nov. 1905, NBO, bs. 707; Upmark til Norsk Folkemuseum 2. mai 1906, NF: D-0194:08; Cederström til Aall 29. juli og 23. aug. 1907, NF: D-0021:01; Lewin til Aall 26. sep. 1907, NF: D-0026:04; Hammarstedt til Aall 26. nov. 1907, NF: D-0026: 02; Ambrosiani til Aall/Norsk Folkemuseum 29. nov. 1907, NF: D-0026: 04; Cederblom til Norsk Folkemuseum 21. des. 1907, NF: D-0026: 02; *Redegjørelse NM 1906*, s 4; Clason og Salin/Nordiska museet Norsk Folkemuseum og til Hans Aall, august 1907, NF: D-0026:02.

³⁷¹ Som forrige note. Imidlertid bør det påpekes at Aall forsøkte å opprettholde forbindelsen med Nordiska museet gjennom sommeren 1905 (Se Aall til Salin 27. juli 1905 og til Ambrosiani 31. juli 1905, NME: E1a: volum 4). Eventuelle svar på disse brevene har jeg ikke gjenfunnet, og brevvekslingen fra november 1905 og fremover nevner ikke sommerens begivenheter. Men da museenes kontakt kom i gang igjen, gikk forespørslene og hjelpen altså i begge retninger.

Forut for 1905 var tjeneste- og informasjonsutveksling mellom Nordiska museet og Norsk Folkemuseum altså blitt stadig mer omfattende. Nettopp våren før unionsoppløsningen nådde utvekslingen et høydepunkt der forbindelsene ble løftet opp på ledernivå og formalisert. Like fullt ble det en kort pause sommeren 1905 før denne type samarbeid gjenoppstod – men da i all hovedsak uten gjensidige erklæringer om samhandlingens tilleggsverdi for museenes kollegiale forbindelser. Imidlertid innebar året 1905 fullstendig brudd i andre av museenes fellesprosjekter.

Friluftsavdelingene som arena for samarbeid

Museenes bidrag til hverandres utadrettede virksomhet var blant prosjektene som tok helt slutt i 1905. De siste to årene før unionsoppløsningen hadde museene derimot bidratt aktivt til hverandres kulturprogram, og både i 1903 og 1904 ble friluftsavdelingene dermed benyttet som synlig arena for samlingenes samarbeid.

Det første året var det Norsk Folkemuseum som sendte en gruppe folkedansere for å opptre på Skansen. Danserne ble ledet av Hulda Garborg, men turen var organisert og finansiert av Folkemuseet. Begge museenes årbøker for dette året inneholder beretninger om de norske dansernes stockholmstur. Svenskene berømmer dansen og fremhever Folkemuseets rolle. Fra Bygdøy fortelles det at danseflokken vakte stor interesse for norske nasjonaldanser i Sverige.³⁷² På Folkemuseets vårfest samme år hadde det deltatt et titalls svenske folkedansere. Museet i Stockholm var ikke direkte involvert i planleggingen av dette, men hadde sendt Gunnar Hazelius til Kristiania for å være til stede på festen.³⁷³ Året etter ble det i regi av Nordiska museet sendt svenske dansere til Norsk Folkemuseum.³⁷⁴ På Skansen stod Hulda Garborg igjen for innøvingen av folkedans, og Aall uttrykte ønske om å være til stede på Skansens vårfest på samme måte som Gunnar Hazelius hadde vært til stede på Folkemuseet året før.³⁷⁵ Norsk Folkemuseums årbok vektla Nordiska museets velvillige hjelp, og i Nordiska museets årsberetning ble de norske dansernes innsats fremhevet.³⁷⁶

Denne kulturutvekslingen utgjorde altså en synlig og utadrettet del av samarbeidet mellom Nordiska museet og Norsk Folkemuseum. Den ble som sagt trukket frem i museenes egne

³⁷² *Meddelanden NM 1903*, s. 59f; *Årsberetning NF 1903*, s. 7.

³⁷³ *Årsberetning NF 1903*, s. 7; *Meddelanden NM 1903*, s. 6.

³⁷⁴ *Årsberetning NF 1904*, s. 8; Brevkort fra G. Hazelius til Aall 16. juni 1904, NF: D-0315: 04. Aalls brev er ikke gjenfunnet, men i G. Hazelius' brev henvises det til forespørsel av 13. juni 1904; Brev fra G. Hazelius til Aall 23. juni 1904, NF: D-0021: 07.

³⁷⁵ *Redegjørelse NM 1904*, s. 12; Aall til G. Hazelius 24. mai 1904, GHA: volum 8.

³⁷⁶ *Årsberetning NF 1904*, s. 8; *Redegjørelse NM 1904*, s. 12.

årsberetninger. Dessuten viser institusjonenes klipparkiv at arrangementene også ble gjenstand for pressens oppmerksomhet.³⁷⁷ Foruten skildringer av selve opptredenene, ble kulturutvekslingen som sådan kommentert av eksterne aktører. Gjennom dette ble museenes samarbeid satt inn i en større svensk-norsk sammenheng. Det finnes eksempler på både kritikere og tilhengere av kulturutvekslingen som så samkvemmet i et slikt perspektiv.

Motstandere baserte sin kritikk på generell uvilje mot svensk-norsk samarbeid. I Norge refereres synspunkt om at ”Reisa stad dansa for svensken! Det var mest eit landsvik”.³⁷⁸ I Sverige ble det karakterisert som et misgrep å blande de ”ynkliga” norske danserne med de vakre svenske.³⁷⁹ Samtidig koblet en del positiv omtale utvekslingen til tanken om at økt samkvem mellom nordmenn og svensker ville fremme vennskap og gjensidig respekt mellom unionspartnerne.³⁸⁰

Hvorvidt de to involverte institusjonene, Nordiska museet og Norsk Folkemuseum, hadde et større svensk-norsk perspektiv på samarbeidet, er mindre klart. I likhet med den øvrige utvekslingen av tjenester mellom museene, innebar heller ikke kontakten i forbindelse med folkedansutvekslingen ytringer som koblet samarbeidet til ideologiske eller dagsaktuelle politiske motiv. Brevene inneholder mest praktiske opplysninger. I den grad samarbeidet ble tillagt noen tilleggsfunksjon var det, på samme måte som ved deler av samlingenes øvrige utveksling, å virke styrkende på museenes kollegiale forbindelser.³⁸¹ Eller som stockholmsmuseets nemnd kommenterte samarbeidet:

[At] museet med glädje hälsat denna anledning till ett nära och liflig samarbete mellan dessa båda institutioner, hvilka hafva så mycket i syften och sträfanden gemensamt.³⁸²

Likevel hadde trolig Nordiska museets sentrale aktør i forbindelse med folkedansutvekslingen også andre tilleggsmotiv – sannsynligvis til forskjell fra Folkemuseets aktive aktør i dette.

Gunnar Hazelius var politisk engasjert, preget av fellesskandinaviske idealer og var tilhenger av den svensk-norske unionen. Under hans ledelse fremstod Nordiska museets friluftsavdeling som en tydeligere politisert arena enn tidligere, blant annet gjennom unions-

³⁷⁷ NF argusklipp, NF:Z-95 og NF:Z-96; NMH: Ö1b: volum 2, *tidningsklipp*. Se f.eks. *Morgenbladet* 10. juni 1903, *Aftenposten* 3. og 14. juni 1903, *Norske Intelligenssedler* 15. juni 1903, *Østlandske Tiden* 18. juni 1903, *Symra* 18. juni 1903, nr. 24. Museenes arkiver inneholder ingen utklipp fra svenske aviser, men dette henger trolig sammen med Nordiska museets nemndsbeslutning 30. sep. 1901 om å redusere arbeidet med å samle presseklipp. De norske avisutklippene er trolig tilsendt.

³⁷⁸ Referert fra ellers positivt innstilt artikkel i *Symra* 18. juni 1903, nr. 24.

³⁷⁹ Brevkort fra P.J. til G. Hazelius 6. juli 1904, NME: E1a: volum 3.

³⁸⁰ Referert i *Symra* 18. juni 1903, nr. 24.

³⁸¹ Se notehenvvisninger ovenfor og øvrige henvisninger i dette kapitlet. Jf. kildeliste.

³⁸² Protokoll for NM nemnd 13. juli 1903; Brev fra Nordiska museet/Clason og G. Hazelius til Norsk Folkemuseum 16. juli 1903, NF: D-0024: 02.

vennlige tilstelninger. Dessuten finnes det eksempler på at Hazelius fremhevet kulturutvekslingens unionelle betydning i brev til andre involverte nordmenn. Til Hulda Garborg argumenterte han for norske kulturinnslag fordi ”Det skulle ju visat ett gott unionelt utbytte”.³⁸³ Overfor Aall nevnte han imidlertid ikke slike synspunkt, noe som kan tyde på at den norske museumslederen ikke hadde gitt Gunnar Hazelius grunn til å tro at han delte hans meninger i så henseende.

Hans Aall var i alle fall mer varsom med å signalisere politisk ståsted, og Norsk Folkemuseum fremstod i liten grad som en politisk aktør. Museets profilering av seg selv som et norsk nasjonsbyggingsprosjekt i opposisjon til svensk utføring av norske kulturgjenstander, ble ikke eksplisitt koblet til motstand mot det politiske fellesskapet mellom Sverige og Norge. Men selv om institusjonen ikke fremmet seg selv som uttalt unionsmotstander, er det ingenting som tyder på at de ønsket en politisert rolle i motsatt retning heller. Folkemuseet tok ikke eksplisitt stilling verken for eller imot den svensk-norske unionen.³⁸⁴

Uavhengig av museenes eller aktørenes respektive syn på samarbeidets betydning for større svensk-norske forhold, ble utvekslingen ganske sikkert påvirket av disse forholdene. Dette var etter all sannsynlighet hovedgrunnen til at den utadrettede delen av institusjonenes samarbeid ble brutt i 1905. Denne sommeren var det verken norske innslag på Skansen eller svenske innslag på Bygdøy, og det skulle gå mange år før det ble gjort nye forsøk på å gjøre friluftsmuseene til arenaer for svensk-norsk kulturutveksling. Omstendigheter innad ved museene, som Folkemuseets pressede budsjett og Gunnar Hazelius' død i februar 1905, kan ha spilt inn. Men den utløsende årsaken til 1905s programendringer later ved begge museer til å ha vært unionsoppløsningen.

På Norsk Folkemuseum ble alle tilstelninger avlyst denne sommeren. Kjellberg skriver at museets arrangementer i sin alminnelighet aldri var blitt særlig lønnsomme, og at en reduksjon av hele sommerprogrammet derfor var kjærkomment for samlingens økonomi.³⁸⁵ Likevel ble tilbudet forsøkt opprettholdt de første årene etter 1905³⁸⁶, og hovedårsaken til det begrensede programmet nettopp denne sommeren var den unionspolitiske situasjonen. I museets årbok begrunnes det slik: ”Styrelsen fandt, at Forholdene i vort Land og de trykkede Tider bød, at man indstillede alle Arrangements.”³⁸⁷

³⁸³ G. Hazelius til Hulda Garborg 17. des. 1904, NBO, bs. 177; Se også denne oppgaven, kap. 3.

³⁸⁴ Se denne oppgaven, kap. 4.

³⁸⁵ Kjellberg 1945, s. 33f.

³⁸⁶ *Årsberetning NF 1906*, s. 10 og *1907*, s. 11.

³⁸⁷ *Årsberetning NF 1905*, s. 7.

På Skansen ble det avholdt fester som normalt, men arrangementsprogrammet inneholdt kun svenske kulturinnslag. Denne endringen verken nevnes eller begrunnes i museets årbok.³⁸⁸ At avdelingens skandinavistiske og sterkt politisk interesserte leder var gått bort siden forrige sommersesong, kan i seg selv ha medvirket til et mindre fellesskandinavisk fokus ved avdelingen. Men begivenheten som virkelig definerte Skansen som samlingssted for en svensk nasjon og ikke for skandinavisk kultur, var direkte foranlediget av unionsoppløsningen. Den 1. november 1905 ble det rene svenske flagget offentlig heist i Sverige. Skansen utgjorde en sentral arena for en nasjonal feiring omkring denne begivenheten. Årsberetningen viet stor plass til beskrivelse av denne dagen i museets og Sveriges historie. Skildringen begynner slik;

Den 1 november 1905 då *Sveriges blågula flagga* åter hissades öfver tusen och åter tusen offentliga och enskilda byggnader i vårt land blef särskildt Skansen skådeplats för en fosterländsk högtid.³⁸⁹

Som følge av unionsoppløsningen i 1905 innstilte Norsk Folkemuseum sitt kulturprogram, mens Skansen viet sitt program utelukkende til svensk kultur. Dermed utgikk også kulturutvekslingen og det synliggjorte samarbeidet museene imellom.

Museenes samarbeid som nordisk samarbeid

På samme tid ble museenes forsøk på å etablere et forum for samarbeid mellom kulturhistoriske institusjoner i Norden avbrutt. Inntil da hadde representanter for både Nordiska museet og Norsk Folkemuseum vært involvert i flere forsøk på å få i gang et slikt nordisk samarbeid.

Alt i løpet av 1902 tok de to samlingene sammen initiativet til et samarbeidsorgan for museer i Norden. Dette begynte som et prosjekt mellom John Böttiger og Hans Aall. Böttiger var den som først fremmet forslaget, og ideen later til å ha vært konsentrert om ulike vandreutstillinger. Han skal ha nevnt tanken for Aall allerede i løpet av sommeren, og tidlig på høsten utviklet det seg til planleggingen av et fellesnordisk museumsforbund. I sitt entusiastiske svar på Böttigers forespørsel skrev Aall at han med glede ville arbeide for sakens realisering i Norge. Han tilføyde at foreningens arbeidsfelt også burde omfatte utgivelsen av et tidsskrift som forum for diskusjon og informasjonsutveksling. Avslutningsvis uttrykte Aall

³⁸⁸ *Redegjørelse NM 1905*, s. 12f.

³⁸⁹ *Redegjørelse NM 1905*, s. 13; Se også protokoll for NM nemnd 15. nov. 1905.

tro på at betydningen av en slik forening ikke bare ville være vitenskapelig, men også ville være viktig for ”udviklingen af det Kollegiale Samarbeide”.³⁹⁰

En ukes tid senere ble det ved Nordiska museet protokollført at det tre dager tidligere var blitt avsendt brev til konservatoren ved Norsk Folkemuseum med henstilling om å delta i planleggingen av en nordisk museumsforening. I Folkemuseets møteprotokoller er ikke den planlagte foreningen nevnt.³⁹¹ Dette begynte altså som en uoffisiell sondering mellom enkeltpersoner ved de to museene og ble en offisiell henstilling først da disse allerede var blitt enige.

I løpet av september ble det utarbeidet et opprop der de to samlingene sammen inviterte til stiftelse av en forening som skulle ”verka för samarbete mellan Nordens kulturhistoriska, konstindustriella och etnografiska museer”. Virksomheten skulle omfatte både vandreutstillinger og publikasjoner, samt andre foranstaltninger som kunne lede til ”en rationel utveckling af museiförhållandena i Norden”. Oppropet omfattet med andre ord både Böttigers og Aalls forslag og bar begges underskrift, henholdsvis som medlem av Nordiska museets styre og som konservator ved Norsk Folkemuseum.³⁹²

Som representanter for hvert sitt museum gikk altså Böttiger og Aall i spissen for å danne et samarbeidsorgan for Nordens museer. Imidlertid skulle forsøket vise seg mislykket, men dette skyldtes ikke manglende samarbeidsvilje ved Nordiska museet og Norsk Folkemuseum. I stedet later det til å ha vært en kombinasjon av økonomiske problemer og uoverensstemmelser med museer i København og Lund som satte en stopper for prosjektet.³⁹³

Mellom de to initiativtakernes museer fortsatte samarbeidet om ulike felles organ. Tidlig i 1904 uttrykte Aall igjen ønske om konferering med Böttiger om saken. Böttiger hadde uten hell oppsøkt Aall like etter nyttår, hvorpå Aall skrev at han gjerne ville treffe Böttiger dersom han kom seg til Stockholm etter påske.³⁹⁴ Det gjennomgatte kildematerialet gir ikke svar på hvorvidt de to traff hverandre og fikk diskutert de videre planene. Imidlertid ble det

³⁹⁰ Fremkommer av Aall til Böttiger 2. sep. 1902, NME: E1a: volum 1; Se også Fett til Böttiger 3. aug. 1902, NME: E1a: volum 1.

³⁹¹ Protokoll for NM museum 8. sep 1902, § 3 og bilag A; Protokoll for NF styre, råd og generalforsamling.

³⁹² Protokoll for NM museum 8. sep. 1902, bilag A; Eksemplar arkivert HAP: D-0002:08/009.

³⁹³ Eksemplar av oppropet merket ”Mislykket forsøk” HAP: D-0002:08/009; Protokoll for NM museum 8. sep. 1902, § 3 med bemerkning i marginen: ”strandar på ekonomiska klippor!”; To brev fra Aall til Böttiger, begge udatert, trolig fra oktober 1902 og våren 1904, JBB, omhandler samarbeidsproblemer med København og Lund; Dette samarbeidsforsøket i 1902 er nevnt som forløper til *Skandinavisk museumsforbund* både i Hegard 1994, s. 131 og Kåring 2004, s. 129 og note 119. Hegard baserer seg kun på brevene fra Aall til Böttiger i NME og eksemplaret av oppropet i HAP. Ut fra dette presenterer hun en antagelse om at saken ikke ble fulgt opp fordi Böttiger grunnet konflikten med Gunnar Hazelius reduserte sitt engasjement ved Nordiska museet. Brev i JBB viser som sagt at det var andre forhold som veltet planene. Böttiger arbeidet dessuten videre med saken. Kåring baserer seg på brevene fra Aall i JBB, og har i tillegg sett på brev fra Dansk Folkemuseum/Bernhard Olsen til Böttiger bevart samme sted. Ut fra dette supplerer Kåring de nevnte opplysningene om uenigheten med Lund, med problemer omkring forholdet til en egen svensk museumsforening under etablering.

³⁹⁴ Fremkommer av Aall til Böttiger, våren 1904, JBB.

heller ikke på dette tidspunktet stiftet noen museumsforening, men forsøket viser en fortsatt vilje til dette hos krefter ved Norsk Folkemuseum og Nordiska museet.

Samme høst var dessuten Aall og Salin involvert i planleggingen av et fellesnordisk kulturhistorisk tidsskrift. Denne gangen var Rudolf Cederström mellommann. Han var bestyrer ved det svenske livrustkammeret³⁹⁵, men prosjektet innlemmet altså representanter for både Nordiska museet og Folkemuseet. Aall ble valgt som den første norske kontakten på bakgrunn av hans engasjement for skandinavisk museumssamarbeid. Salins betydning ble begrunnet med hans faglige autoritet.³⁹⁶ Cederströms plan baserte seg på samarbeid mellom enkeltpersoner i museums-, arkiv- og bibliotekbransjen i Norden, og hans hovedargument for å gjøre tidsskriftet allnordisk var de økonomiske fordelene ved et større marked.³⁹⁷ Men dette pragmatisk begrunnede og mindre forpliktende prosjektet ble heller ikke virkeliggjort.

Årsakene til det kommer ikke klart frem i brevene. Problemene underveis dreide seg særlig om forholdet til etablerte tidsskrift og kulturinstitusjoner innad både i Sverige og Norge.³⁹⁸ Men like fullt kunne Cederström i mars 1905 fortelle at det første heftet ble planlagt utgitt i løpet av høsten dette året. I det samme brevet henvises det imidlertid til den spente situasjonen mellom Sverige og Norge, og idet den svenske museumsmannen spurte hvordan saken stod i Norge, fant han det nødvendig å uttrykke håp om at det kulturfaglige samarbeidet skulle kunne fungere uavhengig av nasjonale konflikter: ”Där är ju nu allvarssammare saker som upptar sinnena, men vetenskapen är ju nu en gång lyckligen kosmopolit”.³⁹⁹ Dette er imidlertid det siste bevarte brevet mellom Cederström og Aall i sakens anledning, og etter dette tidspunktet ble det foreløpig ikke gjort flere forsøk på å få i gang forpliktende nordisk samarbeid gjennom representantene for Nordiska museet eller Norsk Folkemuseum.⁴⁰⁰

Selv om de ulike planene underveis hadde møtt en rekke vanskeligheter knyttet til samarbeidsproblemer like mye mellom kulturinstitusjoner innad i hvert enkelt land som mellom institusjoner i hvert sitt land, later det siste og minst forpliktende prosjektet til å ha vært godt i gang våren 1905. At det likevel ikke ble realisert, kan skyldes nettopp forhold som gjorde

³⁹⁵ Östberg 1929 i SBL. Cederström ble for øvrig tilknyttet Nordiska museet i 1906.

³⁹⁶ Fremkommer av Cederström til Aall 1. nov. 1904, UNF og 27. nov 1904, HAP: D-0002:02; Se også Aall til Cederström 9. nov. 1904, RAS 3423, volum 2; Brevveksling mellom Salin og Cederström i sakens anledning er ikke gjenfunnet blant brev fra Salin til Cederström, RAS, 3423, volum 5. Salins private brevsamling ble, ifølge *Register över svenska privatarkiv till omkring 1955*, brent etter hans død. Men mellom Cederström og Salin kan saken også ha blitt diskutert muntlig.

³⁹⁷ Cederström til Aall 1. nov. 1904, UNF.

³⁹⁸ Cederström til Aall 27. nov. 1904, HAP: D-0002:02, og 19. mars 1905, UNF; Aall til Cederström 9. nov. 1904, RAS, pa. 3423, volum 2.

³⁹⁹ Cederström til Aall 19. mars 1905, UNF.

⁴⁰⁰ Se HAP, NF, NME og RAS 3423, volum 2. Saken ble altså heller ikke drøftet videre i brev mellom Aall og Salin.

Cederströms forhåpning til skamme; vitenskapelig samarbeid forble nemlig ikke upåvirket av konflikten i 1905.

Trass i at noen av de ovenfor presenterte fellesprosjektene innebar ønske om å virke for et generelt bedret samarbeidsklima mellom disse nordiske institusjonene, ble ingen av prosjektene knyttet til forholdet mellom landene de var lokalisert i. Samarbeidet var primært museumsfaglig og praktisk innrettet uten uttalte politiske eller ideologisk fargede siktemål; aller minst det siste prosjektet. Likevel fikk planene en brå slutt på den tiden de politiske båndene mellom Sverige og Norge ble brutt. Brevvekslingen om temaet opphørte uten noen videre begrunnelse eller oppfølging; en utvikling som stemmer overens med flere felleskandinaviske kulturprosjekters møte med de politiske hendelsene i 1905. Det indikerer at dette formaliserte museumssamarbeidet mellom de nordiske landene – og derunder mellom Nordiska museet og Norsk Folkemuseum – opphørte som følge av det ideologiske klimaet etter unionsoppløsningen. Det skulle gå ti år før nordisk museumssamarbeid fikk et institusjonelt rammeverk.

Museene som konkurrerende kulturinstitusjoner i hvert sitt land?

Nordiska museets og Norsk Folkemuseums planer om museumsfaglige samarbeidsorgan samt deres utveksling av kulturbidrag til hverandres utadrettede virksomhet tok altså slutt samtidig som de politiske og mange av de kulturelle båndene mellom Sverige og Norge ble brutt. På samme tid oppstod det også en kort pause i tjeneste- og informasjonsutvekslingen mellom museene. Dette til tross for at kontakten mellom Nordiska museet og Folkemuseet først og fremst omhandlet museumsinterne tema eller dreide seg om private vennetjenester. Nettopp disse to momentene hang sammen ved at de personlige båndene dannet utgangspunkt for flere av prosjektene mellom museene som helhet. Samtidig utgjorde de uformelle vennskapsbåndene mellom enkeltpersoner så godt som de eneste kanalene for diskusjon av det konkurrerende potensialet i museenes innbyrdes forhold så vel som av de overgripende svensk-norske forholdene.

Vennskapet mellom Fett og Hazelius og mellom Fett og Böttiger utgjorde som nevnt de viktigste personlige båndene mellom Norsk Folkemuseum og Nordiska museet i denne perioden.

Mellom Fett og Hazelius var politiske diskusjoner og derunder særlig synet på forholdet mellom Norge og Sverige en del av deres noe ujevne brevveksling fra studenttiden. De later da til å ha vært uenige om rettmessigheten av de norske kravene, men kanskje kunne de

enes om manglende sympati for de mest kompromissløse linjene i begge land.⁴⁰¹ Brevvekslingen mellom Fett og Böttiger var derimot fra begynnelsen preget av felles interesser i kulturvitenskapelig retning og ikke i samfunnsengasjement. Dette gjenspeiler seg i brevene ved at politikk var et nærmest fraværende tema.⁴⁰² De to ble dessuten kjent først etter at de var blitt tilknyttet hvert sitt museum, og etter den tid later politikk til å ha vært et sjeldent tema også i brevene mellom Fett og Hazelius.⁴⁰³

Imidlertid åpnet den overveiende løsslupne tonen i begge vennskapsforholdenes brevveksling for spredte hentydninger og metaforer med utgangspunkt i den unionspolitiske situasjonen. Det var særlig Fett som med sitt blomstrende språk benyttet seg flittig av dette.⁴⁰⁴ I tillegg finnes det én enkelt hentydning fra Fett om et antatt ønske hos Gunnar Hazelius angående museumssamarbeidets unionelle betydning.⁴⁰⁵ Mellom andre aktører har jeg ikke funnet noen eksempler på at overgripende svensk-norske forhold i det hele tatt nevnes. Men foruten Fetts uttalelse og sporadiske ordspill, ble politikk altså heller ikke drøftet i brevene mellom Fett, Hazelius og Böttiger i perioden fra århundreskiftet og frem mot 1905.⁴⁰⁶

Det som derimot ble tatt opp disse vennene imellom, var museenes rolle som konkurrerende kulturinstitusjoner. Selv om Nordiska museet og Norsk Folkemuseum samarbeidet om en rekke kulturprosjekt disse årene, ble deres felles interesse for norsk kultur dels oppfattet som en motstridende interesse. Dette ble koblet til de materielle kulturminnene.

”Fortsætter fremdeles de norske indkjøb?”

Mellom Fett og Böttiger var innkjøpspolitikken noe av det aller første som ble brakt på bane i brevvekslingen dem imellom. Da Fett hadde kommet hjem fra stockholmsbesøket der han var blitt kjent med Böttiger, skrev han til den nye vennen: ”Fortsætter fremdeles de norske indkjøb?” Det hadde han nemlig fått inntrykk av under oppholdet i den svenske hovedstaden.

⁴⁰¹ Fremkommer av brev fra Fett til G. Hazelius i perioden 1891-1895, se særlig to brev trolig fra henholdsvis 1893 og 1895, GHA: volum 3. Se også avsnittene *Gunnar Hazelius* og *Harry Fett-Folkemuseets første amanuensis* i denne oppgaven, kap. 3 og 4.

⁴⁰² Brev fra Fett til Böttiger i perioden 3. aug. 1902-21. sep. 1902, NME: E1a: volum 1 og i perioden 8. okt. 1902-15. des. 1904, JBB; Brev fra Böttiger til Fett i perioden 6. sep. 1902-24. jan. 1905, NBO: bs. 707.

⁴⁰³ Brev fra Fett til G. Hazelius i perioden 1901-1904, GHA: volum 3.

⁴⁰⁴ Fetts formuleringer i forbindelse med et privat ønske om å få låne en bok av Böttiger, er et typisk eksempel. Som bilde på dette bruker Fett ”norsk fordringsfuldhed” og ”svensk grandezza”. Se Fett til Böttiger 8. okt. 1902, JBB.

⁴⁰⁵ Fett til G. Hazelius 30. mars 1903, GHA: volum 3. Svar fra G. Hazelius finnes ikke i Fetts brevsamling ved NBO, i NF arkiv, ved Riksantikvarens arkiv eller blant kopier i GHA.

⁴⁰⁶ Nettopp at politikk var et tema mellom personlige venner heller enn mellom formelle forbindelser, kan tyde på at dette var en type tema som også kan ha blitt tatt opp i uformelle samtaler heller enn i brev. Det har jeg ingen mulighet til å oppspore, men jeg har ikke funnet henvisninger til slike samtaler i bevarte brev. En annen svakhet ved denne delkonklusjonen er at brevene fra den tilsynelatende mest politisk engasjerte aktøren, Gunnar Hazelius, til hans personlige venn Harry Fett, ikke er gjenfunnet for perioden frem til 1905. Men Fetts brev er altså tydelig del av en gjensidig brevveksling, og disse inneholder som nevnt kun hentydninger til unionspolitiske tema i perioden mellom 1901 og 1905; Viser for øvrig til gjennomgått korrespondanse i NME, NF og HAP.

Fett forteller videre at han ikke hadde villet spørre Gunnar Hazelius om dette. Derfor henvendte han seg nå til Böttiger, som ”en rent privat forespørsel”. Mellom dem sagt syntes han ikke denne innsamlingsvirksomheten var riktig.⁴⁰⁷ Begrunnelsen for dette kan forklare hvorfor han henvendte seg til Böttiger og ikke til Hazelius.

Det fremkommer at Fett var kjent med konfliktlinjene i den pågående debatten ved Nordiska museet. Han setter spørsmålstegn ved hvorvidt ”Hazelii traditioner” var levedyktige, og konkluderer med at ”Vi ’moderne’ mennesker er jo en smule skeptiske”. Med andre ord tok Fett tydelig side for Böttigers moderniseringslinje i kontrast til Gunnar Hazelius’ videreføring av farens idealer. Fetts kritikk av den svenske innsamlingen i Norge fulgte de samme linjene. Kritikken begrunnes ikke med en eventuell konflikt mellom gjenstandenes norske, svenske eller skandinaviske symbolverdi – men derimot ut fra et systematisk museumsteknisk ideal. Fetts ankepunkt slik det kommer frem i dette brevet, er det oppblandete preget de norske gjenstandene gir de svenske samlingene: ”Det er en mægtig, ejendomlig bastard, dette Nordiska Museet, som institution høist interessant; men hvor uensartet”.⁴⁰⁸

Böttiger svarte at han var fullstendig enig i de norske innkjøpenes ”olämplighet” og lovet å gjøre det han kunne for å motvirke dem. Konkret ville han gi Fett en oversikt over hvilke norske oppkjøpere Nordiska museet brukte. I tillegg ville han selv be disse henvende seg til Folkemuseet før de sendte noe til Stockholm. Den svenske kollegaen forsikret at ”Så länge jag är här, skall Du (...) ej behöfva befara att Norges museum afhändas annat än hva det själfvt vill”. Med dette brakte Böttiger uoppfordret inn Norges rett til egne kulturminner som argument imot Nordiska museets innsamlingsarbeid i landet – og utpekte på samme måte som i Folkemuseets egne uttalelser nettopp bygdøysamlingen som Nordiska museets norske alternativ. Böttiger fulgte opp argumentet gjennom utfyllende kommentarer til motsetningsforholdet mellom på den ene side Fett og ham selv og på den annen side ”de traditionella ideerna”. I denne sammenheng gjaldt ikke hans kritikk av hazeliustradisjonen bare usystematisk innsamlings- og utstillingsteknikk, men også det han oppfattet som en uberettiget stormaktsfølelse eller med hans egne ord ”deras dimmiga storhet”.⁴⁰⁹

Fett svarte på dette ved i sitt neste brev å berømme Böttigers betydning som motvekt til ”Hazelii-traditionen”, fra et norsk standpunkt så vel som fra et museumsstandpunkt.⁴¹⁰ Slik medgav han indirekte at Norges rett til egne kulturminner var et argument også for ham.

⁴⁰⁷ Fett til Böttiger 3. aug. 1902, NME: E1a: volum 1.

⁴⁰⁸ Fett til Böttiger 3. aug. 1902, NME: E1a: volum 1.

⁴⁰⁹ Böttiger til Fett 6. sep. 1902, NBO: bs. 707.

⁴¹⁰ Fett til Böttiger 21. sep. 1902, NME: E1a: volum 1

Fetts argumenter var i utgangspunktet på linje med synspunktene til flertallsgrupperingen i Nordiska museets installasjonskomite. Disse var blitt publisert samme vår. Böttigers argument stemte på sin side overens med Folkemuseets offentliggjorte kritikk av Nordiska museets innsamlingsvirksomhet, og overfor den svenske vennen sluttet Fett seg etter hvert til de samme synspunktene. Imidlertid er det verdt å merke seg et påfallende fravær av utdyping omkring kulturminnenes nasjonale symbolverdi og deres plass i hvert museums nasjonsbyggingsprosjekter. Dette ble vektlagt mye sterkere i begge museenes offentlige uttalelser.

Uansett forble drøftingen av Nordiska museets og Norsk Folkemuseums fellesinteresse for norsk kulturmateriale formelt sett mellom Fett og Böttiger. Det er ikke protokollført at dette ble rapportert til noen av museenes styringsinstanser.⁴¹¹

Likevel er det sannsynlig at Fett informerte Hans Aall. De to arbeidet tett og møttes også privat på denne tiden. Dessuten var temaet av betydning for institusjonen som helhet.⁴¹² I tillegg er det mulig at Aall selv kan ha drøftet dette med Böttiger i forbindelse med den skandinaviske museumsforeningen de to allerede var i gang med å planlegge. Både Aall og Böttiger later i hvert fall til å ha ansett begrensningen av svenske innkjøp i Norge som argument for en slik forening. Böttigers brev til Aall i den anledning er ikke gjenfunnet, men i gjenfortelling til Fett hevdet Böttiger dette argumentet. Etter å ha fastslått Norges rett til egne kulturminner skriver han at ”Äfven ur denna synpunkt vore en museiförening med ett gemensamt fackorgan af betydelse”.⁴¹³ Aall formulerte seg mer indirekte, men la i sine brev til Böttiger vekt på en slik forenings betydning for museenes arbeidsdeling; gjennom å være diskusjonsforum blant annet for ”de større spørsgmaal, som de forskjellige Museers Opgaver og den bedste Maate at realisere disse paa”.⁴¹⁴ Han kan med denne uttalelsen ha siktet til den geografiske arbeidsdelingen.

Mindre sannsynlig er det imidlertid at Böttiger innviet kollegene ved Nordiska museet i drøftingen. Böttigers brev til Fett har jo vist at han antok Gunnar Hazelius og hans meningsfeller, ville være uenige i begrensningen av norske nyervervelser. Denne antagelsen stemmer overens med inntrykket fra museets debatt om det nordiske kulturomfanget.⁴¹⁵ På dette tidspunktet hadde Böttiger uansett selv stor kontroll over museets innkjøp. Alt før jul i 1901 hadde han nemlig fått hovedansvaret for innkjøpspolitikken. Men kort tid etter at Böttiger i

⁴¹¹ Protokoller for NF styre, råd og generalforsamling; Protokoll for NM nemnd, styre og samfunn.

⁴¹² Se også denne oppgaven, kap. 4.

⁴¹³ Böttiger til Fett 6. sep. 1902, NBO: bs. 707.

⁴¹⁴ Aall til Böttiger 2. sep. 1902, NME: E1a: volum 1.

⁴¹⁵ Se også denne oppgaven, kap. 3.

februar 1903 trakk seg fra de fleste av sine verv, vedtok nemnden på Gunnar Hazelius' forslag å øke de enkelte museumsmedarbeidernes handlefrihet til gjenstandsinnkjøp.⁴¹⁶

”Jeg sender dig nogle sider over din far”

Neste gang Folkemuseet brakte samlingenes felles interesse for norsk kulturmateriale på bane, var det imidlertid nettopp Gunnar Hazelius som ble invitert til diskusjon omkring temaet. Enda en gang var det Harry Fett som tok initiativet, og igjen ble det altså tatt opp gjennom hans personlige forbindelser ved Nordiska museet. Men da Fett på nyåret 1905 innbød sin barndomsvenn til drøfting av blant annet Nordiska museets og Folkemuseets konkurrerende potensial, var det i langt mer indirekte former enn ved diskusjonen med Böttiger.

Foranledningen var at Fett hadde skrevet en artikkel om Artur Hazelius og hans museumsvirksomhet. Artikkelen ble trykket i det norske tidsskriftet *Samtiden* like etter nyttår 1905, og åpnet med å fastslå det beundringsverdige ved Artur Hazelius' verk, uavhengig av eventuelle uenigheter:

(...) dette museum, hva mening man forresten kan have om museer, deres opgaver, ordning og plan, er en genial indsats, en af de sterkeste indsats, som er gjort paa dette omraade.⁴¹⁷

Deretter omhandler artikkelen to hovedaspekt ved Artur Hazelius' museumsgjerning: kultur-omfanget og formidlingsformen. Det førstnevnte aspektet var konsentrert om Hazelius' innlemming av norsk kultur, og refereres derfor i det følgende.

Selv om Fett karakteriserer den omfattende innsamlingsvirksomheten som uttrykk for ”noget af den gammelsvenske erobrenatur”, erkjenner han også Artur Hazelius' ønske om museets samlende betydning for Norden så vel som for Sverige. Han poengterer Hazelius' skandinavistiske ideologi. I Fetts tolkning var museumsgrunnleggerens tanke at museet skulle være ”Sveriges og Nordens store festlokale” og skulle ”øge kjærligheden til landet og til Norden”. Fett verken setter dette i kontrast til norsk nasjonalisme eller erklærer seg enig i den skandinaviske samlingstanken. Derimot skriver han for egen regning kun om materialets vitenskapelige betydning. I den sammenheng fremhever han Hazelius' virksomhet som uvurderlig. Grunnet manglende norsk interesse for landets egen folkekunst, var Hazelius' samlinger i Fetts øyne blitt ”det eneste brugbare videnskabelige materiale paa dette omraade”. Derfor fastslår han at det norsk folk stod i taknemlighetsgjeld til Artur Hazelius. Imidlertid omtales Nordiska museets innsamling konsekvent i fortid, og artikkelen oppfordrer norske

⁴¹⁶ Protokoll for NM nemnd 19. des. 1901 og 25. feb. 1903. Beløpet Nordiska museets intendenter kunne gjøre innkjøp for uten overordnetes samtykke, ble etter Gunnar Hazelius' forslag mer enn fordoblet i februar 1903.

⁴¹⁷ Fett 1905a, s. 48.

krefter til selv å ta ansvar for innsamling av ”vort eget lands høist eiendommelige folkekunst”. Takknemligheten over Artur Hazelius’ innsamling var med andre ord begrenset til å gjelde tiden før norsk kulturminnevern selv hadde fått øynene opp for materialets verdi, og artikkelen tar for gitt at det nå var norske krefters oppgave å stå for innsamlingsarbeidet i eget land.⁴¹⁸

Denne artikkelen sendte Harry Fett til sin venn Gunnar Hazelius med en indirekte anmodning om å si sin mening om den; ”Jeg sender dig nogle sider over din far, som nok vil intressere dig og som jeg haaber, du nok vil finde er en ’pen’ bedømmelse af hans gjerning.” I brevet som fulgte artikkelen utdypet og poengterte Fett noen av tankerekkene. Videre fortalte han at i tillegg til et gammelt ønske om å skrive noe om Artur Hazelius og om museer i alminnelighet, hadde han et par bimotoiv med innlegget. Blant annet ønsket han å styrke den norske interessen for landets egen folkekunst.⁴¹⁹ Kanskje var et av Fetts bimotiv også å drøfte Nordiska museets fortsatte interesse for norsk kulturmateriale. De utdypende kommentarene understreker i alle fall inntrykket av at oversendelsen var en invitasjon til diskusjon.

Slik oppfattet også Gunnar Hazelius det. Han åpnet sitt svar med å takke for artikkelen som han i det store og hele fant ”riktig och rättvis”. Videre skrev han at han gjerne skulle ha inngått i diskusjon om et par punkter – hvis det ikke hadde vært for at han hadde lånt bort artikkelen. Til tross for dette brukte han det meste av brevet til å diskutere Fetts innlegg og utdypinger, men kun det ene av artikkelens to hovedtemaer ble kommentert. Den unge Hazelius konsentrerte seg om å diskutere farens formidlingsidealer, mens farens virksomhet i Norge og forholdet til norsk egeninteresse av norske kulturminner ikke ble nevnt. Heller ikke hans egne eller museets nåværende synspunkt på dette ble presentert i brevet. Dermed ble det ikke gitt noen argumenter verken for eller imot Nordiska museets innsamling i Norge.⁴²⁰

Det jeg oppfatter som en invitasjon til, og som i alle fall åpnet for, diskusjon omkring de to museenes interesse for norsk kulturmateriale, ble med andre ord ikke fulgt opp.

Geografisk arbeidsdeling

Sett under ett ble museenes felles interesse for norsk materiale altså behandlet som motstridende, men drøftingen dem imellom var ikke konfliktartet. Tvert imot var det som fremkom av synspunkter utelukkende løsningsorienterte. Imidlertid kom det kun til uttrykk argumenter for Norsk Folkemuseums og ikke for Nordiska museets rett til materialet.

⁴¹⁸ Fett 1905a, s. 48ff.

⁴¹⁹ Fett til G. Hazelius 17. jan. 1905, GHA: volum 3.

⁴²⁰ G. Hazelius til Fett 1. feb. 1905, kopi i GHA: 190/1976.

Nordiska museet som helhet hevdet i ulike andre sammenhenger argumenter for ikke-svensk kulturinnlemming ved samlingen i Stockholm. Begrunnelsene varierte mellom betydning for Sverige, for Skandinavia som helhet og for de enkelte utenomsvenske områdene. Ingen av disse argumentene kom frem i brevvekslingen mellom de svenske museumsrepresentantene og Harry Fett. John Böttiger avviste Nordiska museets rett til utenomsvensk materiale, mens Gunnar Hazelius lot være å kommentere temaet. Forskjellene mellom de to henger med stor sannsynlighet sammen med ulikt syn på Nordiska museets nordiske profil. Norsk Folkemuseums offentlige uttalelser satte egen rett til norsk materiale i sammenheng med Nordiska museets manglende rett til det samme. I den forstand målbar Fett i hovedsak sin arbeidsgivers offisielle linje.⁴²¹

De to aktive museumsrepresentantenes uttalelser, altså Böttigers og Fetts, skilte seg imidlertid i ett henseende fra begge museenes offentlige idégrunnlag for kultursamlingen. Verken kulturens vitenskapelige eller nasjonalideologiske betydning ble entydig fremhevet som bærende argument hos Böttiger og Fett. På den ene siden åpnet Fett med å presentere vitenskapelige argument i form av rent museumstekniske idealer. På den andre siden karakteriserte både han og Böttiger etter hvert Nordiska museets utenomsvenske innsamlingsvirksomhet som utslag av svensk kulturimperialisme. Imidlertid utgikk de rent systematiske argumentene raskt, samtidig som synet på svensk virksomhet som uberettiget ikke ble knyttet til utdypende nasjonalideologiske debatter. Kulturen ble ikke tillagt noen nasjonal symbolverdi eller tilkjent betydningsfull plass i nasjonale integrasjonsprosjekt av noe omfang. Fett og Böttiger fremstod som enige om en pragmatisk, geografisk arbeidsdeling mellom museene. De fastslo nasjonal råderett over nasjonalt materiale uten å knytte dette eksplisitt til nasjonal betydning.

At museene ikke ble drøftet som bærere av verken konkurrerende eller komplementære nasjonale ideologier, kan blant annet forstås i lys av de aktive aktørenes holdninger. Fett og Böttiger var ved hvert sitt museum blant talsmennene for en delvis avideologisering av institusjonene. Imidlertid kan det også ha spilt inn at nasjonalideologiske argumenter lett kunne knyttet seg opp til annet konfliktstoff i samtiden og på den måten blitt politisert. De politiske forholdene mellom Sverige og Norge var nemlig et annet tema som ikke ble koblet til rivaliseringen mellom museene; verken offentlig eller gjennom enkeltaktørenes brevveksling.

Nasjonale konflikter og personlige venner

Unionspolitikk som sådan ble som tidligere nevnt i liten grad diskutert skriftlig mellom museumsrepresentantene, og kun i ett enkelttilfelle direkte koblet til forholdet mellom museene.

⁴²¹ Se denne oppgaven, kap. 3 og 4, samt ovenfor.

Det som finnes av hentydninger til politiske forhold, begrenser seg til brevene mellom de tre vennene Fett, Böttiger og Hazelius. Men heller ikke i deres brevveksling etter århundreskiftet utgjorde unionspolitikk et eksplisitt diskusjonstema – før i 1905. Selv om den unionspolitiske situasjonen fremdeles ikke ble satt i sammenheng med museenes innbyrdes forhold, ble det dette året utvekslet synspunkter på unionspolitikken i brevene mellom disse tre.

I midten av januar 1905 uttrykte Fett glede over utviklingen mot norsk innenriks-politisk samling om linjen overfor Sverige:

Om politiken er der her i landet kun glædeligt at melde. Vi har faaet et enigt folk, der nu paa med alle lovlige midler vil kræve saa meget udskiftning som mulig og ikke bare Konsulatudskiftning.⁴²²

Samtidig kritiserer Fett det svenske utspillet før jul som uklok politikk. Han karakteriserer Boströms lovforslag som forhandlingsbrudd, og erklærer at svenskvennlighet som politisk faktor hadde utspilt sin rolle i Norge.⁴²³ Begge de to svenskene uttrykte sterkere og mer entydige håp om et fortsatt substansielt politisk fellesskap mellom Sverige og Norge, men var i tvil om unionen faktisk ville kunne opprettholdes. Gunnar Hazelius skrev om dette til sin norske venn den 1. februar 1905. Begrunnet med frykt for unionens oppløsning, hvilket han anså som en uheldig løsning for både Sverige og Norge, var han kritisk til den svenske regjeringen så vel som norske strategier:

Din glädje över den nuvarande situationen kan jag naturligen ej dela. Den svenska regeringens män ha skött sig som krattor, vilket de sannolikt äro. (...) Någon beundran för den Ibsenska unionspolitiken har jag dock ej.⁴²⁴

Böttigers brev til Fett mangler nøyaktig datering, men er skrevet senere på våren eller forsommeren. Det er preget av krigsfrykt samt kritikk av både Boström og norsk kompromissløshet. Sin frykt for konsekvensene av et unionsbrudd begrunnet Böttiger med forsvarspolitiske hensyn og Nordens kulturelle egenart; ”om vi skiljas, kunna vi så godt först som sist börja lära oss ryska och dräpa vår individualitet och kultur.”⁴²⁵

Til dels ulike synspunkt på den unionspolitiske utviklingen i 1905, hindret ikke at det i begge vennsforholdene ble uttrykt ønsker om at en konflikt eller en eventuell oppløsning av unionen ikke skulle få innvirke på deres personlige forhold. Konsekvensene for forholdet

⁴²² Fett til G. Hazelius 17. jan. 1905, GHA: volum 3.

⁴²³ Fett til G. Hazelius 17. jan. 1905, GHA: volum 3. Hvordan Fett uttrykte seg overfor Böttiger på dette tidspunktet kan jeg dessverre ikke svare på. Brev fra Fett til Böttiger finnes nemlig ikke bevart i JBB eller NME for tidsrommet mellom 15. des. 1904 og 10. aug. 1906.

⁴²⁴ G. Hazelius til Fett 1. feb. 1905, kopi i GHA: 190/1976.

⁴²⁵ Böttiger til Fett 1905, ellers udatert, NBO, bs. 707. Tidsbestemmelsen til våren/forsommeren er gjort på bakgrunn av opplysninger i brevets innhold.

museene imellom ble derimot ikke brakt på bane. Om forholdet mellom unionskonflikten og vennskap på tvers av riksgrensen, uttalte Böttiger seg med mest patos:

Gud hjelpe oss! Här sträcker jag dig min hand! Tänk Dig att det skulle vara en möjlighet att – (...) – Du och jag skulle vara trugna att vända vapen mot hvarandra! Åh, det är en skändlig tanke. För oss är den åtminstone främmande, Gud vara lof.⁴²⁶

Fett og Hazelius uttalte seg også om videreføring av sitt vennskap. Men de siste brevene dem imellom ble skrevet på et tidligere tidspunkt enn Böttigers brev. Kanskje medvirket det til en mer nøktern tone.⁴²⁷ Imidlertid uttrykte Gunnar Hazelius på generelt grunnlag frykt for at ”En unionsoppløsning skall emellertid vålla mycken bitterhet i sinnena, mäst kanske på denna sidan Kölen”.⁴²⁸

Selv døde Gunnar Hazelius før unionsoppløsningen var et faktum.⁴²⁹ Uansett om det skyldtes følelser knyttet til svensk-norske forhold eller at de begge ble opptatt med hver sine oppgaver, tok brevvekslingen mellom Böttiger og Fett slutt i løpet av 1906. Etter den tid indikerer innholdet i brevsamlingene at kontakten dem imellom var helt brutt i nesten ti år. Jeg har ikke funnet noen brev som forklarer bruddet eller vitner om verken personlig nag eller konflikter knyttet til deres rolle ved museene.⁴³⁰ Imidlertid ble de to opptatt på hvert sitt hold og var mindre involvert ved hvert sitt museum nettopp i årene etter unionsoppløsningen.⁴³¹ Sammen med Gunnar Hazelius' død i 1905 betyr det at disse personlige vennsforbindelsene, uansett ville blitt brutt som bånd mellom Nordiska museet og Norsk Folkemuseum i tiden omkring og etter den svensk-norske unionsoppløsningen.

Union, ideologi og forholdet mellom museene

Mellom 1905 og 1907 mistet altså Nordiska museet og Norsk Folkemuseum de viktigste vennsforbindelsene som siden århundrets første år hadde bidratt til å knytte dem sammen. I mellomtiden hadde imidlertid samlingenes forbindelser blitt utvidet, og gjensidig ønske om kollegiale

⁴²⁶ Som forrige note.

⁴²⁷ Fett til G. Hazelius 17. jan. 1905, GHA: volum 3; G. Hazelius til Fett 1. feb. 1905, GHA: 190/1976.

⁴²⁸ G. Hazelius til Fett 1. feb. 1905, GHA: 190/1976.

⁴²⁹ Gunnar Hazelius døde 26. februar 1905, se for øvrig avsnittet *Gunnar Hazelius*, denne oppgaven, kap. 3.

⁴³⁰ Fetts brevsamling ved NBO (bs. 707) inneholder ingen brev fra Böttiger mellom 1906 og 1914. Mellom 1914 og 1923 finnes det 2 stk. brev; Böttigers brevsamling ved Kungliga Husgerådskammaren (JBB) inneholder ingen brev fra Fett mellom 10. aug. 1906 og 1914. Mellom 1914 og 1923 finnes det 6 stk. brev.

Som nevnt finnes det heller ingen bevarte brev fra Fett til Böttiger i JBB mellom desember 1904 og august 1906. Men bevarte brev fra Böttiger til Fett ved NBO i samme tidsrom, inngår tydelig i en gjensidig brevveksling, og kontakten mellom de to ble derfor trolig ikke brutt før i løpet av 1906. Kåring 2004, s. 141 antyder at Böttigers brevsamling er blitt sensurert ved at materiale som ikke samsvarte med en på ulike måter polert fasade, er blitt fjernet i ettertid. Kanskje har dette skjedd med Fetts brev fra 1905.

⁴³¹ Som nevnt i kap. 3 og kap. 4 var Böttiger mye borte fra museumsarbeidet i 1906 og 1907, mens Fett gikk ut i den første av en lang rekke permisjoner fra og med 1907.

forhold var blitt formalisert og løftet opp på ledernivå. Med andre ord var ikke museenes samarbeid i 1905 avhengig av de personlige vennskapsbåndene. Dette støttes av at begrensningen i kontakten mellom institusjonene som helhet, ikke satte inn samtidig som de private forbindelsene ble brutt; altså verken etterjuls vinteren 1905 eller i løpet av 1906 og 1907.

Sommeren 1905 var tidspunktet da bruddet i museenes omfattende samhandling ble tydeliggjort; Da foregikk det ingen kulturutveksling mellom friluftsavdelingene, planleggingen av museumsfaglige fellesorgan ble avbrutt, planlagte besøk ble avlyst og samlingenes tjeneste- og informasjonsutveksling tok midlertidig slutt. Disse bruddene kom på samme tid som unionskonflikten ble satt på spissen.

Til tross for at ingen av samlingenes forskjellige samarbeidsprosjekter ble eksplisitt knyttet til større fellesskapsfremmende eller politiske siktemål, tyder dette på at den politiske konflikten og det påfølgende ideologiske klimaet, innvirket på bruddet og nedtrappingen i museenes samkvem. Flere forhold støtter opp om denne antagelsen.

For det første opphørte kontakten mellom museene uten noen avrunding eller utveksling av begrunnelser dem imellom. Sammen med mangelen på større endringer innad ved museene i dette tidsrommet, tyder manglende forklaringer på at det var forhold utenfor museene og utenfor deres kontroll som virket inn. Videre støttes dette av forskjellen mellom samarbeidsprosjektene som ble fullstendig avbrutt og de som i noen grad fortsatte etter et midlertidig opphold sommeren 1905. Synlige prosjekter som involverte et større antall personer i begge land, tok brått slutt i 1905, og ble ikke gjenopptatt de kommende to årene. Enkeltforespørsler begrenset til kontakt mellom museumsansatte i forbindelse med tjeneste- og informasjonsutveksling fortsatte derimot etter kun en kort pause. Utadrettede prosjekter var trolig mer opinionsavhengige enn begrenset, internt samarbeid. At det førstnevnte tok slutt mens det sistnevnte vedvarte, sannsynliggjør dermed at nettopp det svensk-norske samarbeidsklimaet i alminnelighet, påvirket museenes samhandling i og etter 1905.

De samarbeidsformene som faktisk fortsatte, vitner imidlertid om vedvarende gjensidig interesse for museumsfaglig informasjonsutveksling samlingene imellom – trass i nasjonale konflikter og opinionsavhengighet så vel som manglende personlige forbindelser. Den gjensidige samarbeidsinteressen dette illustrerer, kan være med på å forklare hvorfor ikke verken museenes fellesprosjekter eller deres drøfting av motstridende interesser på noe tidspunkt ble fulgt opp med de nasjonalideologiske argumentene som ledsaget hvert museums egenpresentasjoner.

Gjennom hele denne oppgavens periode var den direkte kontakten mellom museene i større eller mindre grad karakterisert av samarbeid eller i hvert fall fravær av åpen konflikt.

Dette til tross for deres motstridende interesse for norsk kulturmateriale. Selv om de første årene var preget av sporadisk og trolig dels taktisk motivert samarbeid, var det ingen uttalt fiendtlighet museumsrepresentantene imellom. Dessuten viser den faktiske kontakten at museene dro nytte av hverandre, og etter århundreskiftet ble gjensidig nyttige samarbeidsprosjekter nettopp det som dominerte forholdet. Da ble forbindelsene i tillegg styrket av eksplisitte samarbeidserklæringer, og museenes konfliktpotensial ble tatt opp som del av de kollegiale forbindelsene. All den tid museene altså hadde ønske om eller i det minste nytte av hverandres hjelp, kan fraværet av både nasjonalideologiske argumenter og unionell stillingen ha vært en mer eller mindre bevisst strategi for å unngå konfliktstoff.

Museenes integrasjonsprosjekter var nemlig potensielt uforenlige som møte mellom norsk enkeltstatsnasjonalisme og skandinavisk eller svensk nasjonalideologi. At det fantes slike fellesskapsfremmende begrunnelser for begge samlingenes norske materialsamling, åpner også muligheten for stillingskrig i eventuelle drøftinger der dette ble benyttet som argument. Den type diskusjon ville med andre ord ikke være løsningsorientert.

Videre kunne museenes norske og svenske nasjonalideologier som nevnt assosieres med posisjoner i den svensk-norske unionskonflikten. Dette kunne i sin tur virke konfliktagregerende på museenes forhold. I den forstand samsvarte for øvrig det ideologiske holdningsfraværet i museenes kontakt med hvert museums offisielle politiske nøytralitetslinje. Rent unionspolitisk kunne dessuten vissheten om ulike motiver og sympatier blant de involverte aktørene, ha medvirket til at slike synspunkt ikke ble trukket inn i selve kontakten dem imellom. Pragmatisk orientert, museumsfaglig samarbeid kunne Nordiska museet og Norsk Folkemuseum derimot både enes om og ha gjensidig nytte av.

Oppsummering og konklusjon

I dette kapitlet har jeg undersøkt de direkte forbindelsene mellom Nordiska museet og Norsk Folkemuseum gjennom tidsrommet 1894-1907. Fremstillingen har lagt vekt på utviklingen i mengde og type kontakt. I tillegg har jeg drøftet mulige sammenhenger med faktorer som kan ha virket samarbeidsfremmende eller konfliktutløsende.

I løpet av museenes første felles trettenårsperiode utviklet deres faktiske samhandling seg fra sporadiske henvendelser via omfattende samkvem til igjen å bli preget av begrenset interaksjon. Sett under ett varierte museenes kontakt mellom å være preget av positivt definerte ønsker om å samarbeide eller i det minste eventuelt uuttalte, men negativt definerte ønsker om å unngå konflikt. Trass i motstridende fellesinteresse for norsk kulturmateriale, nasjonsbyggingsprosjekt i mulig konflikt og til dels konfliktartede svensk-norske forhold,

omfattet den direkte kontakten mellom museene nemlig utelukkende samarbeidsforbindelser. Konflikttema ble unngått eller tatt opp gjennom løsningsorientert diskusjon mellom personlige venner, og kontakten innebar ikke på noe tidspunkt konfliktsøkende konfrontasjon mellom museene imellom. Både hvor omfattende og hvor gjensidig samarbeidet var, varierte imidlertid i samsvar med mengden kontakt.

De første årene ble det etablert kanaler for standardiserte høflighetsutvekslinger, og institusjonene var i kontakt med hverandre i forbindelse med noen få konkrete forespørsler; først på Norsk Folkemuseums initiativ og deretter med Nordiska museet som initiativtager. Deler av denne tidens samhandling var kanskje motivert av ønske om å vanskeliggjøre eller begrense virksomheten til en konkurrent vel så mye som av ønske om å bistå en kollega. Men likevel ble forespørsler i begge retninger besvart og avhjulpet. Etter århundreskiftet ble forbindelsene mellom museene mer omfattende så vel som mer preget av samtidig gjensidighet. Årene mellom 1901 og 1905 frembrakte atskillige fellesprosjekter. Foruten utstrakt realisering av gjensidig nyttig samarbeid, muliggjorde de gode forbindelsene drøfting og løsningsforslag for samlingenes potensielle rivalisering. Dessuten ble deler av kontakten fulgt opp med uttalte ønsker om at de konkrete prosjektene skulle virke som katalysator for generelt bedre forbindelser mellom museene imellom. Likevel ble flere av samarbeidsprosjektene innstilt i løpet av 1905. Unntaket var tjeneste- og informasjonsutveksling i avgrensede enkelttilfeller. Dette fortsatte etter bare et kort avbrudd.

Samtidig innebar de tretten årene mellom 1894 og 1907 utvikling fra formelt preget kontakt mellom to enerådende aktører, til personliggjorte og mangesidige forbindelser, før samkvemmet trass i vedvarende større kontaktflater igjen antok mer formelle former. De første seks årene foregikk kontakten så godt som utelukkende mellom museenes grunnleggere og øverste ledere. Dette samsvarer med Artur Hazelius' og Hans Aalls sentrale roller ved hver sin samling, og henger ikke sammen med noe nært forhold dem imellom. Tvert imot finnes det ikke bevart noen private brev mellom de to. Utviklingen like etter sekelskiftet tok utgangspunkt i samtidige utvidelser av de toneangivende kretsene ved hvert museum. Ved Nordiska museet erstattet flere ulike aktører grunnleggeren Artur Hazelius. Ved Folkemuseet kom det til én sentral aktør i tillegg til museumsinnstifteren.⁴³² Mellom noen av disse var det allerede

⁴³² Med andre ord tok Hans Aall i motsetning til Artur Hazelius del i den utvidede samhandlingen. Utviklingen kan tolkes som en videreføring av Aalls tidlige forsøk på å supplere og utvide museenes høflighetsforbindelser. Men samtidig som utviklingen utgjør et brudd i forhold til Hazelius' manglende innsats for det samme på 1890-tallet, er det verdt å merke seg at hans initiativ i 1900 kan ha innledet en kursendring han ikke rakk å fullføre før sin død et halvt år senere. Hvorvidt utviklingen ville vært den samme med Artur Hazelius som bestyrer, kan jeg altså ikke svare sikkert på. Imidlertid tok den utvidede samhandlingen etter århundreskiftet utgangspunkt i forholdet mellom nærmere venner enn det Hans Aall og Artur Hazelius hadde rukket å bli i 1901.

etablerte vennskapsbånd, mens andre ble venner gjennom museumsarbeidet. Dette medførte at noe av samlingenes samhandling dreide seg om private vennetjenester, men også slike prosjekt kunne få positive følger for institusjonene som helhet. Dessuten ble forbindelsene etter hvert utvidet til å omfatte en rekke aktører, samt formalisert gjennom ledernes samarbeids-erklæringer. Nettopp de formelle, men altså utvidede kanalene ble opprettholdt etter 1905. Av ulike grunner ble de personlige båndene mellom museene avbrutt omkring dette tidspunktet.

I kontakten mellom Nordiska museet og Norsk Folkemuseum ble det ikke på noe tidspunkt tatt stilling til verken de politiske konjunktorene eller deres egen rolle som del av større svensk-norsk kulturforbindelser. Derfor er det i varierende grad vanskelig å sannsynliggjøre hvorvidt disse overgripende svensk-norske forholdene innvirket på samlingenes samkvem. Manglende stillingtagen til dette kan sammen med det påfallende fraværet av nasjonalideologiske ytringer i museenes kontakt, ha vært motivert av ønske om å unngå konfliktema og lette samarbeidet dem imellom. Dette utelukker imidlertid ikke at overgripende svensk-norske forbindelser likevel kan ha virket både styrkende og svekkende på samlingenes forhold.

Museene innledet sin kontakt i en anstrengt unionspolitisk fase. På den ene siden kan det ha virket dempende på samarbeidspotensialet dem imellom, men på den annen side kan faren for en akselererende unionskonflikt ha virket modererende på museenes egen rivalisering. De siste årene før unionsoppløsningen kunne imidlertid de bedre politiske forholdene, sammen med allerede etablerte gode svensk-norske kulturforbindelser, ha virket styrkende på museenes gode forhold. Særlig for de større og opinionsavhengige prosjektene kan dette ha vært viktig. Likevel er det først med utviklingen fra sommeren 1905 og fremover at øvrige svensk-norske forhold, kan sannsynliggjøres som avgjørende for museenes forbindelser. Brudd og reduksjon i samlingenes kontakt samsvarer med den alminnelige utviklingen i svensk-norske kulturforbindelser som følge av det vanskelige samarbeidsklimaet under og etter unionens oppløsning.

Fra samme tidspunkt forsvant for øvrig museenes motstridende fellesinteresse for norsk kulturmateriale; Nordiska museet avsluttet sin innsamling i Norge, og Norsk Folkemuseum fjernet stockholmssamlingen fra sin presentasjon av trusler mot norsk folkekultur. Paradoksalt nok ble altså det museumsinterne konfliktpotensialet uaktuelt på samme tid som museenes omfattende samarbeid ble avsluttet. Imidlertid er det verdt å minne om at all kontakt altså ikke ble brutt. Avgrenset tjenesteutveksling som kun involverte museenes egne representanter ble gjenopptatt og fortsatte umiddelbart etter den endelige unionsoppløsningen.

Kap. 6: Avslutning

Formålet med denne oppgaven har vært å undersøke forholdet mellom Nordiska museet og Norsk Folkemuseum med hovedvekt på hvorvidt det var preget av samarbeid eller konkurranse. Dette ønsket jeg å se i lys av både forhold innad ved museene og forhold utenfor museene. Med det for øyet har jeg presentert de to kulturhistoriske gjenstands- og bygningsmuseene, deres bakgrunn i samfunns- og kulturliv samt kontakten dem imellom. Siden museene er behandlet hver for seg, vil jeg i dette kapitlet samle trådene ved å begynne med en sammenfattende sammenligning. Deretter vil jeg oppsummere utviklingen i Nordiska museets og Norsk Folkemuseums faktiske kontakt i sammenheng med parallell utvikling i de museumsinterne og museumseksterne forholdene. Kapitlet munner ut i en kort gjennomgang av tanker omkring nye spørsmål og videre utvikling.

Sammenfattende sammenligning

Som nevnt innledningsvis er institusjonene tidligere blitt implisitt og eksplisitt sammenlignet med særlig tanke på en del museumsfaglige forhold. Disse fremstillingene har vanligvis tatt utgangspunkt i likheter ved museenes opprettelse og konsept, og har ut fra det identifisert forskjeller i faktisk utforming. Oppsummerende er hovedforskjellen mellom museene beskrevet som ulik vektlegging av vitenskapelig nytteverdi og populariserende formidling.⁴³³ Disse momentene inngår også i den følgende komparasjonen, men jeg vil ikke gå detaljert eller særskilt inn på dette. Isteden tar jeg utgangspunkt i den foregående presentasjonen av museene, og faktorene jeg vektlegger i sammenligningen, er de samme som tidligere i oppgaven; Sammenfattende dreier det seg om komponenter som kan ha innvirket på museenes innbyrdes forhold. Dette innebærer en gjennomgang av likheter så vel som forskjeller.

Opgaven har vist en rekke fellestrekk mellom Nordiska museet og Norsk Folkemuseum. De to samlingene kom til mot et bakteppe av nokså like kulturelle og samfunnsmessige forhold, de stod for en lignende kulturinteresse, utgjorde en lignende museumstype, hadde et lignende overordnet siktemål og gjennomgikk en lignende institusjonell utvikling.

⁴³³ Se f.eks. Fett 1905a, s. 52ff; Shetelig 1944, s. 218f; Hegard 1984, s. 212 og Bjorli 2000, flere steder. Mens Nordiska museet med friluftsavdelingen på Skansen er blitt skildret som mer formidlingsfokuset, blir Norsk Folkemuseum beskrevet som mer vitenskapeliggjort. Beskrivelsene baserer seg blant annet på at Nordiska museet innlemmet kopier i tillegg til originalbygninger, hadde et mer omfattende underholdningstilbud og dessuten omfattet en zoologisk hage – mens Folkemuseet kun stilte ut originaler, tidlig begrenset sitt underholdningstilbud og ikke innlemmet dyr i utstillingen. I tillegg er ulike utstillingsidealer blitt diskutert.

Store samfunnsendringer, nasjonalistisk tankegods og samtidens utstillingskultur var felles bakgrunn for begge museumsopprettelsene. Både i Sverige og Norge ble det etablert flere lignende virksomheter i samme tidsrom, men både Nordiska museet og Norsk Folkemuseum var relativt tidlige eksempler på denne type kulturinstitusjoner.

Med utgangspunkt i en likeartet interesse for den nære fortids folkekultur utviklet begge de to museene seg fra mindre samlinger i midlertidige lokaler til kombinerte gjenstands- og friluftsmuseer på egne tomter. Felles var også kulturinteressens sosiale omfang; bondekulturen var museenes kjerneområde, men begge innlemmet etter hvert kultur også fra andre samfunnslag.

Videre var museenes overordnede målsetning i begge tilfeller dobbelt motivert; kulturhistorien ble ansett som verdifull både som forskningsobjekt og som integrasjonsprosjekt. Den vitenskapelige nytteverdien tok utgangspunkt i at en svinnende folkekultur skulle reddes og tilrettelegges for forskningen. Dette gav seg spesielt utslag i kunnskapsproduksjon med utgangspunkt i kulturuttrykkene, samt etter hvert i systematiske utstillingsprinsipp. Museenes samlende funksjon baserte seg på at formidling av en felles kulturhistorie skulle virke formende og styrkende på en kollektiv identitet. I praksis kom dette til uttrykk gjennom en rekke kulturarrangement, samt et formidlingsfokuseret museumsideal. Dette doble siktemålet – om å ha betydning for både forskningen og folket – bar i seg indre spenninger, som ved begge museene førte til nyorienteringer i tiden omkring og etter århundreskiftet.

Rent institusjonelt var de begge private samlinger, men etter hvert med tettere bånd til henholdsvis den svenske og den norske stat. Samtidig er begge museene blitt koblet til politiske fraksjoner innad i hvert land; Nordiska museet til høyresiden i svensk politikk og Norsk Folkemuseum til venstresiden i norsk politikk. Formelt var imidlertid begge museene politisk nøytrale. På lignende vis tok ingen av dem offentlig stilling til de overgripende forholdene mellom Sverige og Norge. Det svensk-norske unionsforholdet og unionsbruddet samt de samtidige kulturforbindelsene mellom landene utgjorde felles rammeverk for de to samlingene. Likevel ble ikke dette offentlig og direkte kommentert av museene i tidsrommet frem til 1905.

Både Nordiska museet og Folkemuseet ble stiftet av ressurssterke enkeltpersoner fra den kulturelle eliten. Artur Hazelius og Hans Aall tok initiativ til stiftelsen av hvert sitt museum, og begge viet resten av sine liv til realiseringen av prosjektet. Samtidig brukte de to sine nettverk aktivt i støttemobilisering for samlingene, men ved begge museer hadde grunnleggerne et betydelig eneansvar de første årene.⁴³⁴ Dette har trolig medvirket til at både Hazelius'

⁴³⁴ Utover deres dokumenterbare innsats i virksomheten, illustreres dette bl.a. gjennom at privatarkiv og institusjonenes arkiv til dels glir over i hverandre i museenes tidlige fase, samt gjennom måten korrespondanse

og Aalls personlige holdninger ofte er blitt skildret i samsvar med museenes ideologi.

Ved begge museene kom det på omtrent samme tid til utvidelse av kretsene som deltok aktivt i drift og utforming av institusjonene. Merkeåret i så måte var 1901. Ved Nordiska museet fikk flere ansatte et utvidet ansvarsområde etter Artur Hazelius' bortgang, mens Hans Aall selv valgte sin første innflytelsesrike medarbeider i Folkemuseets daglige arbeid. I begge tilfeller var det i hovedsak akademikere som utgjorde de utvidede gruppene av toneangivende aktører ved museene.

I tillegg til disse iøynefallende likhetstrekkene mellom de to kulturinstitusjonene, har undersøkelsen også synliggjort flere forskjeller. Dette omfatter ulikheter i måten spenningsforholdet mellom forskning og formidling ble løst, ulik utvikling i premissgivernes innbyrdes forhold ved hvert museum, samt ikke minst ulikt kulturomfang og dertil ulik ideologisk underbygging. Dessuten hadde samlingene svært ulik måte å forholde seg offentlig til hverandre på.

De samtidige vaktskiftene i 1901 fikk ulike konsekvenser for hvert museum. Dette hang igjen sammen med den innebygde spenningen i museenes doble målsetninger. Derfor fikk det også ulike følger for realiseringen av museenes siktemål. Ved Nordiska museet oppstod det samarbeidsproblemer særlig mellom de vitenskapelig innstilte aktørene John Böttiger og Bernhard Salin på den ene siden og den mer formidlingsfokuserte Gunnar Hazelius på den andre siden. Uenighetene resulterte i en praktisk todeling mellom museets avdelinger. Selv om også premissgiverne ved Norsk Folkemuseum hadde ulike synspunkt på forholdet mellom vitenskap og folkeoppdragelse, oppstod det ingen formell debatt om dette. Museet gikk samlet inn for en oppvurdering av institusjonens vitenskapelige verdi. Dette medførte økt likestilling mellom de to komponentene i målsetningen.

Andre forskjeller mellom museene var knyttet til deres felles interesse for norsk kultur; tilsynelatende et likhetstrekk, men faktisk et resultat av avgjørende ulikheter dem imellom. Mens Nordiska museet innlemmet kultur fra større områder enn landet institusjonen var lokalisert i, innbefattet Norsk Folkemuseum utelukkende norsk kultur. Videre baserte Nordiska museet seg dels på en skandinavisk samlingstanke i tillegg til den svenske, mens Folkemuseet målbar en nasjonalisme kun knyttet til Norge. Med andre ord hadde museenes lignende kulturinteresse ulikt omfang. Det samme gjaldt deres likeartede integrasjonsprosjekter. På den ene siden representerte museene henholdsvis et svensk og et norsk nasjons-

til museene i samme periode pleide å bli adressert til Artur Hazelius og Hans Aall personlig. I de fleste fremstillinger av museene er grunnleggenes betydningsfulle rolle ytterligere fremhevet gjennom at Hazelius' og Aalls beretninger om unnfangelsen av museumsideen inngår som en viktig del av institusjonenes egenpresentasjon. Disse har for øvrig påfallende lik form. Se denne oppgaven, kap. 3 og 4. Beretningene er i sin helhet gjengitt i blant annet Hazelius 1899 og Aall 1920.

byggingsprosjekt. På den annen side møttes de som bærere av henholdsvis en overnasjonal skandinavistisk ideologi og en norsk enkeltstatsnasjonalisme.⁴³⁵ Disse forholdene aktualiserer spørsmål om Nordiska museets og Norsk Folkemuseums syn på hverandre; et tema som avdekker flere ulikheter dem imellom.

Nordiska museet tok i liten grad formelt stilling til Norsk Folkemuseum. Samlingen ble nevnt offentlig som en frukt av deres egen påvirkningskraft, og dermed som underbygging av eget selvbilde som mønsterdannende for andre museer. Forholdet mellom konkurranse og samarbeid ble ikke drøftet, og Nordiska museet ytret sine ulike argumenter for sitt utenomsvenske kulturomfang uten å ta stilling til for eksempel Folkemuseets argumenter imot dette.

Norsk Folkemuseum hadde derimot et offisielt, bevisst forhold til Nordiska museet. De knyttet store deler av sin offentliggjorte egenpresentasjon opp mot stockholmsinstitusjonen, og fremstilte seg selv som både positivt inspirert og negativt nødvendiggjort av dette museet. Men trass i denne tvetydigheten, fremstilte de hovedsakelig seg selv som et norsk alternativ og ikke et supplement til stockholmssamlingen. Dessuten tok de ikke stilling til Nordiska museets argumenter om egen betydning for resten av Skandinavia.

Det at Nordiska museet og Norsk Folkemuseum ikke eksplisitt tok stilling til hverandres argumenter for retten til et norsk kulturomfang, kan imidlertid anses som et fellestrekk. Ingen av dem gjorde tegn til å gå i offentlig dialog med hverandre om dette. Ikke desto mindre var museene i direkte dialog med hverandre – både om denne motstridende fellesinteressen og om andre og gjensidig nyttige fellesprosjekt.

Kolleger og konkurrenter

Denne oppgavens hovedformål har vært å belyse hvorvidt Nordiska museets og Norsk Folkemuseums forhold var preget av samarbeid eller konkurranse gjennom deres første felles trettenårsperiode. Utgangspunktet var en hypotese om at museene utgjorde både kolleger og konkurrenter for hverandre; samt at dette hang sammen med ulike museumsinterne og museumseksterne faktorer. Hovedhypotesen mener jeg å ha fått bekreftet gjennom at museenes forhold omfattet elementer både av fellesprosjekt og rivalisering. Samlingene hjalp hverandre og samarbeidet om ulike praktiske og faglige prosjekt. Samtidig konkurrerte de om norsk kulturmateriale, og denne fellesinteressen ble drøftet som motstridende. Men balansen

⁴³⁵ I tillegg later museenes kulturomfang til å ha innebåret forskjeller knyttet til urbefolkningens stilling. Samisk kultur nevnes ikke eksplisitt i noen av museenes respektive målsetninger, og først omkring midten av 1900-tallet fikk Nordiska museet og Norsk Folkemuseum overført samisk materiale fra de etnografiske museene i hvert land. Men i museenes tidlige faser ble det likevel i større grad samlet og presentert samiske kulturelement ved Nordiska museet enn ved Norsk Folkemuseum. Jf. *Meddelanden NM 1880-1903/Redegjørelse NM 1904-1907; Årsberetning NF 1894/95-1907*; Carlén 1990, s. 90ff og s. 191ff; Pareli 2004.

mellom disse to elementene slik den kom til uttrykk i museenes faktiske samhandling, viste seg overveiende samarbeidsorientert og lite konfliktsøkende.

Hele tidsrommet mellom 1894 og 1907 var museenes forhold i det ytre preget av samarbeid. Omfanget, gjensidigheten og graden av samarbeidsorienterte motiv varierte over tid. Men verken den felles materialinteressen, mulig innbyrdes motstridende nasjonsbyggingsprosjekter eller generell svensk-norsk uenighet utløste på noe tidspunkt åpen konflikt dem imellom. Både unionskonfliktene og museenes nasjonalideologiske målsetninger ble forbigått i stillhet. Da samlingenes konkrete konflikttema, kampen om norsk kulturmateriale, ble tatt opp dem imellom, var det som del av kollegiale forbindelser og i kollegiale former.

I utgangspunktet innebar samhandlingen sporadisk kontakt når den ene av samlingenes ledere trengte den andres hjelp. I tillegg omfattet forbindelsene alt fra begynnelsen en del standardiserte høflighetsutvekslinger. Etter århundreskiftet ble kontakten hyppigere, mer preget av samtidig gjensidighet og involverte et større antall personer. På denne tiden ble dessuten noen av prosjektene knyttet til uttrykte ønsker om å virke styrkende på museenes kollegiale forbindelser. Det var også i dette tidsrommet at museenes felles materialinteresse ble tatt opp i løsningsorientert diskusjon mellom enkeltpersoner som samtidig var innflytelsesrike aktører ved hver sin samling. I løpet av 1905 ble imidlertid mye av samarbeidet avsluttet, og kontakten mellom museene ble igjen begrenset til standardiserte utsendelser og avgrensede enkeltforespørsler. Riktignok med et større antall involverte personer enn i perioden før århundreskiftet.

Museenes innbyrdes forhold – utvikling i tre akter

Sett under ett viser utviklingen tre hovedfaser i museenes samkvem: Først perioden fra 1894 og frem til omkring 1901, deretter årene mellom 1901/02 og 1905, og til slutt tidsrommet fra 1905 og fremover. Vendepunktene i utviklingen av museenes forbindelser faller sammen med epokedannende tidspunkt i hvert museums presenterte utvikling. Både tiden fra 1901 og fremover samt året 1905 omfattet store endringer innad ved både Nordiska museet og Norsk Folkemuseum. 1905 utgjorde dessuten et omdreiningspunkt i overgripende svensk-norske forhold; unionen ble oppløst og mange samarbeidsprosjekt mellom sivile miljø ble brått avsluttet. Med andre ord varierte både indre og ytre faktorer dels i samsvar med utviklingen i museenes direkte kontakt. På bakgrunn av ønsket om å undersøke samlingenes innbyrdes forhold i sammenheng med museumsinterne og museumseksterne momenter, oppsummeres kontaktutviklingen sammen med utviklingen i disse momentene.

De første årene

Fra 1894 og frem mot 1901 spilte grunnleggerne av hvert museum en enerådende rolle, og samlingenes idégrunnlag endret seg lite. Den sporadiske kontakten og det som fremstår som et samarbeid lite preget av samtidig gjensidighet, kan ha vært påvirket nettopp av at det kun var to aktive aktører og at forholdet dem imellom verken var eller ble hjertelig eller nært.

I tillegg markedsførte Folkemuseet seg selv som et norsk alternativ til Nordiska museet, og ambisjonen om å erstatte stockholmssamlingen gjaldt som forvalter av norske kulturgjenstander. Samtidig fortsatte Nordiska museet under varierende argumenter sin innlemming av norsk kultur, som i denne perioden var konsentrert om faktiske gjenstander. Med andre ord var konfliktpotensialet realisert som en aktivt motstridende fellesinteresse for norsk kulturmateriale. Likevel ble ikke konflikten diskutert mellom Artur Hazelius og Hans Aall; og ikke satt i sammenheng med forholdet mellom nasjonalideologiene museene i andre sammenhenger presenterte seg som representanter for.

Hvorvidt den spente unionspolitiske situasjonen bidro til å forsterke mangelen på gjensidighet i samarbeidet eller til å styrke forsiktigheten begge museumslederne viste i sin manglende konfrontasjon, er uvisst. I den grad unionskonfliktene påvirket forholdet, kan det ha slått ut begge veier. Hazelius og Aall uttalte seg ikke om dette; verken gjennom brevvekslingen seg imellom eller gjennom museenes interne eller offentlige fora. Heller ikke ble det som faktisk fantes av samarbeid dem imellom, satt i sammenheng med det tiltagende svensk-norsk kultursamarbeidet som preget tiden.

Hovedinntrykket er uansett at forholdet mellom museene i denne perioden var preget vel så mye av ønske om å unngå konflikt som av felles og positivt uttrykt ønske om å samarbeide. Inntrykket støttes av at deler av samhandlingen trolig ikke var utelukkende samarbeidsorientert. Dette gjelder både omstendighetene omkring Artur Hazelius' økonomiske råd i 1895 og omkring Hans Aalls hjelp med Vastveitloftet i 1900. Begge deler kan tolkes som måter å vanskeliggjøre eller begrense realiseringen av en konkurrents virksomhet. Samtidig kan manglende konfrontasjon trass i visshet om den innbyrdes rivaliseringen, forstås i lys av museumsbestyrernes praktiske og gjensidige, men altså ikke samtidige nytte av hverandre som henholdsvis museumsforbilde og kulturforvalter.

Frem mot 1905

Mellom 1901 og 1905 foregikk det en rekke forandringer ved begge museene. Flere av disse kan settes i sammenheng med de utvidede og nå mer entydig samarbeidsorienterte forbindelsene mellom samlingene i samme tidsrom. For det første kan nyorienteringene som sådan ha forsterket

museenes samarbeidsbehov. At museene var lignende kulturinstitusjoner av en ny type, åpnet i utgangspunktet for potensielt stor nytte av informasjonsutveksling dem imellom. At de omkring århundreskiftet gikk gjennom samtidige institusjonelle nyorienteringer, kan ha utløst og forsterket den gjensidige nytteverdien av hverandre og hverandres erfaringer. For det andre kan innholdet i hvert museums endringsprosesser ha virket inn på forholdet dem imellom.

I første omgang later det til at samlingenes samtidige vaktskifter var utslagsgivende. Det var nemlig personer i museenes utvidede kretser som tok initiativet til den økte samhandlingen, og snart ble en rekke aktører involvert. Til dels forskjellige motiv kan ha utløst enkeltpersonenes samarbeidsønsker. Men uansett var resultatet at begge Nordiska museets avdelinger så vel som begge fraksjoner i dette museets interne debatt, sluttet aktivt opp om samhandlingen med både Aall og Fett. Trass forskjellige synspunkt og kanskje dels ulike ønskemål i forhold til felles-tiltakenes tilleggsverdi, møttes museumsrepresentantene altså i pragmatisk orientert samarbeid om konkrete prosjekt. At noen av aktørene var eller ble personlige venner, later til å ha gjort både det økte samarbeidet og åpen drøfting av motstridende interesser lettere. Forsøkene på konfliktløsning foregikk for øvrig i likhet med samarbeidsprosjektene, som pragmatisk dominert dialog. Videre var de sentrale personene i museenes samhandling også viktige premissgivere ved hver samling. Dermed kan deres innflytelse i tillegg virke forklarende på noen av museenes interne nyorienteringer.

To prosesser skiller seg rimelig åpenbart ut som styrkende på museenes gode forbindelser. På den ene siden Nordiska museets overgang fra hovedsakelig materielt til hovedsakelig immaterielt norsk kulturfokus. På den andre siden Folkemuseets positive mer enn negative fremstilling av Nordiska museet. Disse to momentene hang jo innholdsmessig sammen ved at kristianasamlingens negative syn på stockholmssamlingen var begrunnet med dette museets innlemming av norsk materiale.

Den gradvise utviklingen gjør det imidlertid vanskelig å si noe sikkert om hva som eventuelt påvirket hva. Museenes nyorienteringer kan ha virket forsterkende på hverandre. Videre kan hver samlings fokusskifte, Nordiska museets endrede interesse for norsk kultur og Folkemuseets positive dreining i uttalelsene om Nordiska museet, ha medvirket til bedre forhold samlingene imellom. Men samtidig kan det økte samkvemmet ha foranlediget eller stimulert endringene innad ved hver samling. Begge museenes endringsprosesser kan nemlig ha gjort det lettere å samarbeide, mens gjensidig nyttige samarbeidsprosjekter i sin tur kan ha motivert til innsats for å begrense konfliktskapende virksomhet og konfliktorienterte offentliggjøringer. Dette mulige samspillet åpner altså for en vekselvirkning mellom endringene innad ved samlingene og den felles samarbeidsorienteringen.

Fullstendig uaktuell var museenes rivalisering likevel ikke blitt. Like lite som Nordiska museet gjorde fullstendig slutt på sin norske innsamlingsvirksomhet, like lite gikk Folkemuseet helt bort fra sine negative ytringer om Nordiska museet. Selv om konkurransen altså ble drøftet i løsningsorientert diskusjon mellom innflytelsesrike enkeltaktører, ble det ikke utarbeidet noe offisielt løsningsforslag mellom institusjonene som helhet.

I samme tidsrom foregikk det endringer knyttet til hvert museums kultursyn. Ved Nordiska museet ble samlingens styrkeforhold mellom det svenske og det nordiske debattert, og ved Folkemuseet utviklet kulturoppfatningen seg fra et isolert nasjonalkulturbegrep mot større erkjennelse av internasjonale sammenhenger. Men disse prosessene løste heller ikke museenes problematiske fellesinteresse for norsk kultur. Trass den interne debatten, gav Nordiska museet fremdeles norsk kultur en stilling underordnet den svenske. Til tross for åpnere kultursyn, skilte Folkemuseet fortsatt skarpt mellom nasjonal og internasjonal kultur.

Tiden omkring århundreskiftet innebar enda en iøynefallende nyorientering. Som helhet gjennomgikk begge institusjonenes doble målsetninger en balanseforskyvning mot økt fokus på faglige ambisjoner, dels på bekostning av ideologiformidlende motiv. Imidlertid verken tilførte eller fjernet denne nyorienteringen noe fra museenes siktemål. Det var kun snakk om en forskyvning i balansen mellom momentene i en allerede etablert og fortsatt gjeldende dobbelt målsetning. Tilsvarende later ikke nyorienteringen til verken å ha tilført eller fjernet noe i museenes kontaktmønster. Museenes dialog var allerede etablert som, og fortsatte å være, praktisk og faglig orientert; både før og etter sekelskiftet.

For det første betydde det at hvert museums nasjonsbyggingsprosjekt ikke ble brakt på bane i kontakten dem imellom. For det andre satte ikke museene på noe tidspunkt sitt eget forhold i sammenheng med ideologisert svensk-norsk kultursamarbeid. I løpet av det nye århundrets første år inngikk like fullt noen av museenes fellesprosjekter i større svensk-norske eller skandinaviske innsatser. Selv om det ikke betyr at museene nødvendigvis var motivert av fellesskapsfremmende eller ideologiske mål, kan samarbeidsklimaet som sådan ha virket stimulerende på museenes gode forbindelser. I det minste var dette trolig viktig for de utadrettede prosjektene som altså involverte andre svenske og norske miljøer. Den antagelsen styrkes av at nettopp disse ble avsluttet i 1905.

Gjennom og etter 1905

For øvrig var det store endringer både mellom museene og ikke minst mellom Sverige og Norge dette året. I løpet av 1905 avsluttet Nordiska museet både sin materielle og sin immaterielle norske kulturpresentasjon, mens Norsk Folkemuseums uttalelser utelot både de

negative og de positive synspunktene på Nordiska museet. Med andre ord; Nordiska museet vendte oppmerksomheten bort fra norsk kultur, og Norsk Folkemuseum vendte oppmerksomheten bort fra Nordiska museet. Blant annet betydde det at museenes konkurranse om norsk kulturmateriale var gjort uaktuell. Men samtidig ble kontakten dem imellom sterkt redusert. Disse momentene hang trolig sammen først og fremst gjennom en felles ytre årsak.

Foruten de nevnte fokusskiftene ved hvert museum, innebar perioden mellom 1905 og 1907 riktignok også gradvise personutskiftninger ved begge institusjonene; både Gunnar Hazelius, John Böttiger og Harry Fett ble på hver sin måte fraværende ved samlingene. Men innen museenes kontakt ble avbrutt eller tok en pause, var ønsket om kollegiale forbindelser dem imellom formelt løftet opp på ledernivå. Derfor kan ikke tapet av personlige bånd museene imellom forklare kontaktbruddet.

Mangelen på store forandringer innad ved samlingene, gjør det nærliggende å tro at både begge museenes endrede fokus og bruddet i størstedelen av deres samarbeidsprosjekter, ble påvirket av utviklingen i øvrige svensk-norske forhold. Det ideologiske klimaet etter unionsoppløsningen kan ha påvirket både aktører ved samlingene og hvert museums hensyn til publikumsappell. De fleste samarbeidsprosjektene mellom museene fulgte en tidstypisk utvikling. De ble avbrutt i løpet av 1905. At samarbeid begrenset til de to museenes innsats kun opplevde en kort pause, mens større og mer utadrettede prosjekt ble innstilt på mer permanent basis, støtter imidlertid ikke bare teorien om at unionsoppløsningen var avgjørende. Det kan i tillegg tyde på at samarbeidsklimaet var dårligere i toneangivende deler av opinionen enn innad ved Norsk Folkemuseum og Nordiska museet. I alle fall understreker den raskt gjenopptatte tjenesteutvekslingen museenes gjensidige nytte av hverandre.

Indre og ytre faktorer

Sammenfattende mener jeg å ha sannsynliggjort at gjensidig utelukkende fellesinteresse for norsk kulturmateriale sammen med og kanskje i sammenheng med manglende utvikling av forbindelsen mellom de to sentrale aktørene, virket bestemmende på museenes begrensede kontakt frem til 1901. At det som var av interaksjon, ikke var konfliktfylt, men tvert imot kun omfattet samarbeid, viser imidlertid at de to trolig hadde nytte av hverandres hjelp. Etter århundreskiftet dannet økte kontaktflater ved begge samlingene utgangspunkt for hyppigere samhandling. I samme tidsrom reduserte Nordiska museet sin norske materialinnsamling, mens Norsk Folkemuseum tydeliggjorde Nordiska museet som positivt forbilde. Først og fremst sammen med dette og økt realisering av museenes gjensidige nytteverdi for hverandre, mener jeg gode forhold mellom museumsrepresentantene virket i retning av økt positivt samkvem

mellom museene som helhet. For begge de to første periodene er det vanskelig å sannsynliggjøre ytre påvirkningsfaktorer annet enn eventuelt som mulig forsterkende eller dempende. Først i 1905 var det nettopp museumseksterne forhold som etter all sannsynlighet hadde størst innvirkning. Til tross for begge museenes samtidige uttalelser om verdien av kollegiale forbindelser, vanskeliggjorde trolig det ideologiske klimaet museenes samarbeid dette året. Alle større og opinionsavhengige prosjekt ble avbrutt, mens kun avgrenset og museumsfaglig tjenesteutveksling var i gang igjen innen årets slutt.

Som antatt innledningsvis later museenes forhold altså til å ha utviklet seg i samspill med både indre og ytre påvirkningsfaktorer. Disse virket i varierende grad og til ulike tider enten utløsende og sannsynligvis avgjørende, eller medvirkende som styrkende eller svekkende, på Nordiska museets og Norsk Folkemuseums forbindelser.

Undersøkelsen har videre vist at både det samarbeidshemmende og det samarbeidsfremmende i museenes forhold konkret knyttet seg til felles interesser. Deres fellesinteresse for norsk kulturmateriale ble diskutert som motstridende, mens deres fellesinteresse for museumsfaglig kulturkunnskap og annen immateriell kulturutveksling utgjorde utgangspunkt for en varierende mengde samarbeidsprosjekt dem imellom.

Begge deler foregikk innen en pragmatisk forståelsesramme. I påfallende kontrast til hvert museums uttalelser om kulturvirksomhetens nasjonalideologiske betydning, ble verken konkurransen eller samarbeidet på noe tidspunkt satt i sammenheng med nasjonale ideologier i kontakten dem imellom. Forholdet mellom museene og deres respektive nasjonsbyggingsprosjekter undersøkes derfor særskilt i det følgende. Dette åpner i tillegg for sammenhenger med øvrige kulturelle og politiske svensk-norske forbindelser.

Kulturinstitusjonene mellom ideologi og fag

Sett under ett var forholdet mellom Sverige og Norge frem til 1905 preget av varierende politisk konfliktnivå; dels forsterket av forskjeller mellom landenes toneangivende nasjonalideologier. Samtidig foregikk det utbredt kulturelt samarbeid; som i varierende grad var koblet til politiske forhold og unionell eller annen overnasjonal integrasjon.

Nordiska museets og Norsk Folkemuseums nasjonsbyggingsprosjekter var basert på felles kulturhistorie som konstituerende for samtidens fellesskapsfølelse. Sett i forhold til det idealtypiske begrepsparet etnisk og statsborgerlig nasjonsoppfatning, samsvarer museenes prosjekter altså med den førstnevnte varianten. Men trass i museenes kulturelle orientering, er begge nasjonalideologiske siktemål blitt forsøkt koblet til politiske agendaer.

Som nevnt innledningsvis opptrer nasjonalisme som ideologi ofte i ulike varianter og

allianser. I Sverige og Norge var den dominerende nasjonalismen henholdsvis konservativ og demokratisk, og forskjellene mellom svensk og norsk nasjonalismeutforming var med på å skape utfyllende fiendebilder i den nasjonale konflikten mellom landene. Nordiska museet og Norsk Folkemuseum er blitt assosiert nettopp med henholdsvis høyresiden og venstresiden i hvert lands politiske landskap. Men assosieringen mellom museene og disse politiske miljøene omfattet imidlertid ikke koblinger til unionspolitiske konfliktmodeller. Begge museene spilte på nasjonale strømninger som i sin tur var til dels formet eller forsterket av politiske forhold. Men i hvert museums egenpresentasjon var de begge formelt nøytrale. Heller ikke i det som fremkommer av uttalte synspunkt på hverandre, kobles motparten verken til politiske grupperinger eller til disse eventuelle grupperingenes unionssyn.

Unionspolitisk stillingtagen er like fullt i varierende grad blitt tolket som del av begge museenes idégrunnlag. Slike antagelser baserer seg i prinsippet på en gitt sammenheng mellom kulturell og politisk nasjonalisme. Nordiska museets kulturomfang er blitt tolket i retning av unionsvennlig stillingtagen, mens Norsk Folkemuseums opposisjon til svensk kulturutførsel er blitt knyttet til motstand mot unionsfellesskapet. Skansen fremstod en kort periode som en unionsvennlig arena, men med unntak av det, tok ingen av museene som helhet eksplisitt stilling til de politiske forholdene mellom landene de var lokalisert i. Nordiska museets allnordiske omfang ble ikke fulgt opp med uttalte ønsker verken om et politisk fellesskap innen Skandinavia eller om å virke styrkende på den eksisterende svensk-norske unionen. Norsk Folkemuseums kritikk av svensk kulturinnsamling i Norge ble ikke koblet til uttrykte ønsker om en oppløsning av det politiske fellesskapet med Sverige.

For øvrig utgjorde museenes forhold i forbindelse med fellesinteressen for norsk kultur, en nokså utypisk svensk-norsk konstellasjon. Svensk-norske konflikter var nemlig i all hovedsak nettopp politisk orienterte. Nordiska museets virksomhet i Norge var et uvanlig eksempel på svensk aktivitet som kunne oppfattes som overtramp mot norsk kulturell integritet. Norsk Folkemuseums fremstilling av Nordiske museet var et uvanlig eksempel på norsk presentasjon av en svensk kulturinstitusjon som det primære kulturnasjonalistiske fiendebilde.

Årsaken til de to kulturinstitusjonenes mangel på politisk stillingtagen, både innenrikspolitisk og utenrikspolitisk, kan kanskje forstås i lys av deres ønsker om å virke samlende nettopp på tvers av samtidens politiske skillelinjer. Innad i begge land fantes det nemlig ulike syn på interne forhold så vel som ulike holdninger til den svensk-norske unionen. Uansett var i alle fall museene offisielle nasjonale siktemål altså kulturelt orienterte – ikke politiske.

Frem til unionsoppløsningen innebar imidlertid de kulturnasjonalistiske prosjektene

deres henholdsvis kulturell avgrensning og kulturell integrasjon innen et eksisterende politisk fellesskap. Dermed får Stefan Bohmans kategorisering av nasjonsbyggingstyper og museums-ideologi overføringsverdi på Nordiska museet og Norsk Folkemuseum – forutsatt at kultur-nasjonale siktemål om styrking av et kulturelt fellesskap holdes separat fra politiske målsetninger. Som nevnt i innledningen presenterer Bohman museers historieformidling som del av de tre kategoriene løsrivende og integrative samt styrkende eller omformende nasjonsbyggingprosjekt. Selv tar han utgangspunkt i sammenhengen mellom nasjonalkultur og politiske statsdannelser.⁴³⁶ Men forstått i forhold til sammenhengen mellom nasjonalkultur og utelukkende kulturelle fellesskap, kan kategoriene like fullt virke belysende på de to museene i denne oppgaven.

Norsk Folkemuseum som eksklusivt norsk kultursamling med uttalt siktemål om å virke styrkende på norsk nasjonalidentitet avgrenset mot en fellesskandinavisk kultur, faller dermed inn i den løsrivende kategorien. Fra en slik synsvinkel vil Nordiska museet som all-nordisk eller særlig svensk/norsk kulturinstitusjon i Sveriges hovedstad kunne tolkes inn i den integrative kategorien. Dette er imidlertid betinget av at Norden anses som bestående av flere separate kulturelle identiteter. Dersom Norden derimot forstås som et felles kulturområde, vil Nordiska museet kunne plasseres som del av et integrasjonsprosjekt som virker styrkende på eksisterende kulturelle fellesskap. Kategoriseringen er med andre ord avhengig av synsvinkel, og museenes respektive egenoppfatninger behøver ikke å ha samsvar med hverandre.⁴³⁷

Tilsvarende kan samlingenes oppfatninger av den overnasjonale skandinavistiske ideologien ha vært forskjellige. Mens Nordiska museet dels fremmet sitt skandinavistiske prosjekt som verdifullt for hele Skandinavia, tolket Norsk Folkemuseum virksomheten som svensk sjåvinistisk kulturimperialisme.

Disse ulike synspunktene på hverandres nasjonalideologiske prosjekter utdyper og støtter opp om antagelsen av at museenes pragmatiske tilnærming til hverandre, kan ha vært en måte å unngå konfliktstoff på. I samme retning virket kanskje muligheten for koblinger mellom samlingenes kulturnasjonale ideologier og posisjoner i den svensk-norske unionskonflikten. Sett i lys av Nordiska museets og Norsk Folkemuseums mangel på konflikt-søkende konfrontasjon, kan ikke-ideologisert kontakt dermed forstås som en funksjonell strategi. Imidlertid var de pragmatiske forbindelsene muliggjort av at begge museenes mål-

⁴³⁶ Bohman 1997, s. 13ff. Jf. for øvrig avsnittet *Teori – vitenskap og ideologi* i denne oppgaven, kap. 1.

⁴³⁷ Bohmans egen analyse vier stor plass til Nordiska museet, men da som et rent svensk museum. Dermed benytter han det som entydig eksempel på en kulturinstitusjon som styrker og styrer nasjonalfølelsen innen nasjonalstatens grenser. Norsk Folkemuseum nevner han i en ukommentert del av et sitat (s. 18). Sitatet inngår i hans presentasjon av museer som virker styrkende på enkeltidentiteter innen et større område, og samsvarer altså med denne oppgavens analyse. Se Bohman 1997, s. 13ff.

setninger gjennom hele perioden var dobbelt motivert. Begge samlingene hadde to bein å stå på; ikke bare var de nasjonale prosjekter – de var også vitenskapelige institusjoner med praktiske og museumsfaglige siktemål. Som dette møttes Nordiska museet og Norsk Folkemuseum både som kolleger i samarbeid og i løsningsorientert drøfting av sine roller som konkurrenter. Da rivaliseringen om norsk kulturmateriale utgikk i 1905, fortsatte i begrenset omfang det museumsfaglige og altså kollegiale samarbeidet – til tross for kulminasjonen av den nasjonale konflikten mellom Sverige og Norge dette året.

Nye spørsmål og videre utvikling

Foruten denne oppgavens svar eller forslag til svar, aktualiserer den også en del nye spørsmål. Min egen nysgjerrighet ble vekket særlig med hensyn til museenes fellesinteresse for norsk kultur som jamføringsmateriale for lignende kulturdebatter, Oscar IIs rolle i svensk-norske museumsforhold omkring sekelskiftet 1800/1900, samt ikke minst videre utvikling i forholdet mellom Nordiska museet og Norsk Folkemuseum.

Retten til kultur, og da særlig kulturmateriale, er et tema i internasjonal museumsdebatt den dag i dag. Bakgrunnen er tidligere og samtidig utførsel av kultur til stater eller institusjoner utenfor opphavsområdet. Argumentene omkring eiendomsrett til materialet varierer mellom støtte til på den ene siden nasjonal eller territorial rett og på den annen side internasjonal eller allmennmenneskelig berettigelse.⁴³⁸ Dette perspektivet åpner for å se Nordiska museets og Folkemuseets holdninger til norsk kultur i sammenheng med lignende situasjoner i andre områder og til andre tider.

Med utgangspunkt både i samme tidsepoke og i samme område gjenstår det mange ubesvarte spørsmål i forbindelse med Oscar IIs stilling i forhold til Nordiska museet og Norsk Folkemuseum. Frem til 1905 var Oscar II både svensk og norsk Konge. Dessuten anla han sitt eget bygningsmuseum før både Artur Hazelius og Hans Aall. Begge disse to senere museumsgrunnleggerne tok kontakt med Kongen både gjennom søknader om tomt og pengestøtte, samt for å invitere ham som frontfigur for sitt museum.

I tillegg forsøkte de begge å dra konkret nytte av kongens museum til sine egne samlinger. Hazelius søkte om å få både kopierte og originale bygningsfragmenter fra det kongelige anlegget. Aall prøvde trolig å få overdratt større deler av eller hele bygningsmassen. Men i løpet av den svensk-norske unionstiden later de begge til å ha fått avslag på

⁴³⁸ Jf. f.eks. Greenfield 1996 og Warren 1989. Se for øvrig innlegg i den moderne norske debatten om et nytt nasjonalmuseums profil: Arne Martin Klausen, "Nasjonalmuseum eller global kulturhistorie?" i *Aftenposten* 28. feb. 2004.

forespørslene. På Hazelius' henvendelse skal kongen ha svart at "Chra. [Kristiania] ogsaa burde have Noget for sig selv alene" – men ved Aalls kristianiasamling måtte man likevel medgi at det "ikke lykkedes os at komme et Skridt nærmere ind paa H.M.Kongens gamle Bygninger".⁴³⁹ Oscar IIs forhold til Nordiska museet og Norsk Folkemuseum later altså til å ha hatt karakter av et trekantdrama mellom tre selvstendige aktører med til dels ulike interesser. I den forstand kan en undersøkelse av dette forholdet utgjøre en interessant vri på forståelsesmodeller av sider ved det svensk-norske unionsforholdet som et "triangeldrama" mellom Kongen og norske og svenske krefter.⁴⁴⁰ For øvrig kan hendelsene omkring Oscar IIs bygningsmuseum etter unionsoppløsningen også være et spennende undersøkelsesobjekt.

Unionsoppløsningens innvirkning på Nordiska museets og Norsk Folkemuseums innbyrdes forhold, dannet avslutning for min undersøkelse. Med utgangspunkt i at krisen i 1905 satte en stopper for flere av museenes samarbeidsprosjekter, kan det være interessant å undersøke hvordan forholdet ble påvirket av senere nasjonale kriser i svensk og norsk historie; eksempelvis 1900-tallets to verdenskriger. Imidlertid har jeg i denne oppgaven forsøkt å sannsynliggjøre at også rent museumsinterne faktorer i perioder virket bestemmende på institusjonenes forhold. Trolig foregikk også den videre utviklingen i skjæringspunktet mellom indre og ytre påvirkningsfaktorer, og jeg mener det kan være en fruktbar innfallsvinkel for eventuelle undersøkelser av museenes forhold det siste hundreåret.

Helt til slutt vil jeg gi en summarisk gjennomgang av utvalgte trekk nettopp ved museenes forhold fra 1907 til 2005. Gjennomgangen er ment som en presentasjon av tidspunkt og moment som med fordel kan undersøkes grundigere. Men i tillegg trekker den foreløpig og forsøksvis linjer fra museenes forhold i kjølvannet av den svensk-norske unionsoppløsningen og frem til i dag – året Sverige og Norge markerer at det er hundre år siden de skilte lag.

Siste etappe med sjumilsstøvlene på

Hovedtendensen i Nordiska museets og Norsk Folkemuseum forhold fra 1907 og fremover later til å ha vært utvikling i retning av tettere samarbeid. I dag er det opprinnelige konflikttemaet mellom museene uaktuelt. Konkret dreide rivaliseringen seg altså om norsk kulturmateriale. Men i løpet av forrige århundre ikke bare avsluttet Nordiska museet sin innsamling i Norge, men begynte også tilbakeføring av norsk materiale til Norge og Folkemuseet. Innsamlingen sluttet som sagt i 1905. Alt i mellomkrigstiden ble tilbakeføringen diskutert, og i

⁴³⁹ *Meddelanden NM 1880-1903/Redegjørelse NM 1904-1905* og *Årsberetning NF 1894/95-1905*; Hegard 1984, s. 56ff og brev fra Aall til Böttiger 1904, JBB; Jf. også denne oppgaven, note 305.

⁴⁴⁰ Betegnelsen "triangeldrama" er hentet fra Nilsson 1985, s. 15ff, delvis under henvisning til Jörgen Weibull.

1970- og 1980-årene ble prosessen satt i gang i stort omfang.⁴⁴¹ I 2004 avtalte de to museene at så godt som hele den norske gjenstandssamlingen ved Nordiska museet, skal deponeres på Folkemuseet ”för all framtid”.⁴⁴²

Noe av samarbeidet som ble etablert et hundreår tidligere hadde som nevnt fortsatt gjennom og etter 1905 og unionsoppløsningen. Denne museumsfaglige tjenesteutvekslingen ble utvidet og institusjonalisert i 1915. Da ble *Skandinavisk museumsförbund* stiftet – med aktiv deltagelse fra både Nordiska museet og Norsk Folkemuseum.⁴⁴³

Den forutgående tiårsperioden hadde de to samlingenes fagsamarbeid vært utypisk som svensk-norsk fenomen, men etableringen av museumsforbundet var i samsvar med generelt bedre kulturforbindelser mellom landene nettopp omkring første verdenskrig. Med unntak av tendensene til brudd i 1905, samsvarer for øvrig den samlede utviklingen i Nordiska museets og Norsk Folkemuseums forhold frem til 1915 med museumsforholdene innad i hvert land. Forholdet mellom lignende museer innen Sverige og Norge utviklet seg med noe ulikt tidsperspektiv, men forløpet var hovedsakelig det samme; fra ambivalens til institusjonalisert arbeidsdeling og samarbeid.⁴⁴⁴

Tilbake på det allnordiske nivå ble det fem år etter stiftelsen av den fellesskandinaviske museumssammenslutningen avholdt allnordisk møte for folkelivsforskning. Nordiska museet var initiativtaker, og Folkemuseet var blant de representerte institusjonene. Møtets formål var ”att ’genom den fasthet som personlig bekantskap och några dagars gemensamt umgemänge skapar’ ytterligare befästa det samarbete, som tidigare pågått mellan forskare på området”.⁴⁴⁵

Nettopp aktørforbindelsene mellom Nordiska museet og Norsk Folkemuseum later til å ha blitt styrket i samme periode. Kjellberg forteller om hyppig kontakt mellom Folkemuseets Hans Aall og Nordiska museets Axel Nilsson:

Det museumsproblem de to ikke har drøftet, er overhodet ikke verd en diskusjon, de har uselvisk delt erfaringer og idéer, og den museumsteknikk de hver på sin kant kom fram til, var resultatet av et eksemplarisk nordisk samarbeid.⁴⁴⁶

Vennskapsbåndene som hadde knyttet museene sammen omkring århundreskiftet, ble også

⁴⁴¹ Bjørkvik 1988.

⁴⁴² Opplysninger om Nordiska museets og Norsk Folkemuseums deponeringsavtale av 2004, formidlet per e-post gjennom direktør for Norsk Folkemuseum, Olav Aaraas, 19. apr. 2005.

⁴⁴³ *Fataburen 1915*, s. 192; *Årsberetning NF 1915*, s. 8; Sirkulær september 1915, underskrevet av representanter for Nordiska museet og Norsk Folkemuseum samt Dansk Folkemuseum, UNF; Brevveksling angående forbundets første ordinære møte, UNF.

⁴⁴⁴ Jf. avsnittet *Sverige og Norge*, i denne oppgaven, kap. 2.

⁴⁴⁵ *Fataburen 1920*, s. 49 og s. 49ff; *Årsberetning NF 1920*, s. 7.

⁴⁴⁶ Kjellberg 1945, s. 70.

forsøkt tatt opp igjen disse årene. Gunnar Hazelius var død, men Harry Fett og John Böttiger var i kontakt med hverandre rundt utbruddet av første verdenskrig. Ingen av dem var lenger aktive aktører ved museene, men brevvekslingen dem imellom er illustrerende for en ny bevissthet om kulturkontaktens betydning for Sverige og Norge – nå som småstater i en konfliktfylt verdenssituasjon. Sommeren 1914 skrev Fett til Böttiger:

Vor geografiske sammenheng, vor rasesamfølelse og vort fælles ansvar for den skandinaviske halvø's integritet kan ingen politikk frata os. Mottag en broderlig hilsen fra din gamle ven.⁴⁴⁷

Den svenske vennen erklærte på sin side at ”alt som kan göras för att återknyta de andliga förbindelserna mellan Norge og Sverige bör göras, ty öfver oss båda hänger samma Damocles-svärd”.⁴⁴⁸

Imidlertid er det den annen verdenskrig som tydeligst kommer til uttrykk som utløsende omdreiningspunkt for de to kulturinstitusjonenes del. Tidsrommet omfatter både en ny dreining i Nordiska museets norske kulturpresentasjon og en nyorientering i Folkemuseets syn på Artur Hazelius' virksomhet i Norge et halvt århundre tidligere.

Ved Nordiska museet begynte man å feire Norges nasjonaldag på Skansen alt under krigen, noe som utviklet seg til en fast tradisjon i etterkrigsårene.⁴⁴⁹ Året etter krigens slutt kunne bestyreren Andreas Lindblom berette at ”Det gågna året har för Nordiska museets del i viss mån gått i Norges tecken”. Videre skrev han at museet alt siden 1940 hadde ønsket å arrangere en særutstilling over sine allerede ervervede norske gjenstander – og utstillingen åpnet 17. mai den ”sista krigsvåren”.⁴⁵⁰

Norsk Folkemuseum hadde i løpet av krigsårene valgt Nordiska museets Sigurd Erixon til æresmedlem⁴⁵¹, og tre år etter krigen skrev Folkemuseets Hilmar Stigum om Vastveitloftet i Nordiska museets årbok:

Blant de mange gamle bygninger på Skansen står også et loft fra gården Vastveit i Flatdal i Telemark. (...) I Telemark står der fremdeles mange igjen av typen, og en gleder seg over at vi har kunnet sende en representant for vår gamle bygningskultur til broderfolket uten at det virker som et skår i bestanden hjemme i Norge.⁴⁵²

Inntrykket er med andre ord at den annen verdenskrig bidro til å rette Nordiska museets oppmerksomhet mot det okkuperte nabolandet, og til å styrke Norsk Folkemuseums positive syn

⁴⁴⁷ Fett til Böttiger 27. juni 1914, JBB.

⁴⁴⁸ Böttiger til Fett, udatert, trolig avsendt senere på sommeren 1914, NBO, bs. 707.

⁴⁴⁹ *Fataburen 1944, 1945, 1950* og fremover.

⁴⁵⁰ Lindblom 1946, s. 7 og s. 7ff.

⁴⁵¹ Årsmelding NF 1944/45, s. 144 i *By og bygd 1946*.

⁴⁵² Stigum 1948, s. 19.

på og takknemlighet overfor kollegene i Stockholm.

I 2005, hundre år etter den svensk-norske unionens oppløsning, ser det nyeste samarbeidsprosjektet mellom museene dagens lys. I forbindelse med unionsoppløsningens hundreårsmarkering arrangerer Nordiska museet og Norsk Folkemuseum sammen en utstilling om svensk-norske relasjoner – en utstilling som også kommer inn på museenes innbyrdes forhold.⁴⁵³

⁴⁵³ Opplysninger om Norsk Folkemuseums og Nordiska museets utstilling *Nordmenn og svensker 1814-2005*, formidlet per telefon gjennom prosjektleder ved Norsk Folkemuseum, Hildegunn Bjørgen, 12. apr. 2005.

Liste over kilder og litteratur:

Utrykte kilder:

Nasjonalbiblioteket i Oslo (NBO):

Bs. 86, Gustav Storms brevsamling.

Bs. 177, Hulda Garborgs brevsamling.

Bs. 192, Sophus Larpents brevsamling.

Bs. 707, Harry Fetts brevsamling.

Ms. fol. 4134, Harry Fetts manuskriptsamling.

Brev fra Hans Aall til ulike personer, bs. 1, bs. 48, bs. 201, bs. 255, bs. 375, bs. 386, bs. 428, bs. 452, bs. 514, bs. 639, bs. 699, ms. fol. 3743 og ms. fol. 1924.

Brev fra Gabriel Gustafson til ulike personer, bs. 2, bs. 32, bs. 48, bs. 97, bs. 143, bs. 304, bs. 632, bs. 639 og ms. fol. 1924.

Nordiska museets forskarexpedition:

Gunnar Hazelius' privatarkiv (GHA):

Volum 1-14.

3 volum merket 190/1976.

Nordiska museets embetsarkiv (NME):

Protokoller, serie A:

A1a: Protokoll ved nemndens sammenkomster 1880-1907.

A1d: Protokoll i museumsanliggender 18. nov. 1901-26. jan. 1903.

Utgående handlinger, serie B:

B1a: Utgående handlinger 1874-1907.

Diarier, dagbok for inn- og utgående handlinger, serie C:

C1a-C1c: 1900-1907 (ufullstendig).

Innkomne handlinger, serie E:

E1a: Innkomne brev 1901-1907.

Handlinger ordnet etter emne, serie F:

F1a: Protokoll ved samfunnets og styrets sammenkomster 1880-1907.

F1c og F1k: Medlemslister 1880-1903.

Nordiska museets og Artur Hazelius' tidlige arkiv (NMH):

Utgående handlinger, serie B:

B1: Alfabetisk ordnede brev fra Artur Hazelius.

B2: Avskrifter av brev fra Artur Hazelius.

Innkomne handlinger, serie E:

E1b: volum 3: Brev fra nordmenn, tiden før 1873.

E2: Innkomne brev, tiden etter 1873.

E3: Innkomne brev, emneordnet.

E4: Brev fra museer, foreninger og samfunn.

Handlinger ordnet etter emne, serie F:

F1: Artur Hazelius personlig.

F2: Artur Hazelius' litterære virksomhet.

F3: Artur Hazelius' nedtegnelser.

F6: Utstillinger.

F11: Nordiska museets omdømme.

Øvrige handlinger, serie Ö:

Ö1-7: Avisutklipp, visittkort, diverse notater.

Norsk Folkemuseums dokumentasjonssenter:

Hans Aalls privatarkiv (HAP):

Korrespondanse, serie D:

Volum 0001-0012.

Materiale vedr. D.M. Aall (inkl. noe materiale vedr. Hans Aall), serie F:

Volum 0002, mappe 13.

Postkort, serie H:

Volum 0001-0003.

Norsk Folkemuseums administrasjonsarkiv (NF):

Saksarkiv, serie D:

Volum 0020, direktørens korrespondanse/gamle saker. 1894-1947.

Volum 0021, korrespondanse, panteobligasjoner 1899-1915.

Volum 0022, korrespondanse 1897-1899.

Volum 0023, korrespondanse 1900-1902.

Volum 0024, korrespondanse 1903-1905.

Volum 0025, korrespondanse, om ovner/diverse 1905.

Volum 0026, korrespondanse 1906-1907.

Volum 0027, korrespondanse 1895-1897.

Volum 0048, styret m.m. 1904-1951.

Volum 0092, vitenskapelige tjenestemannslag, øvrige museer.

Volum 0118, økonomi, budsjett 1895 og fremover.

Volum 0151, bidragssøknader 1901-1951.

Volum 0194, utstillinger 1901-1907.

Volum 0230, reklame 1895-1983.

Volum 0314, korrespondanse 1901-1985.

Volum 0315, korrespondanse 1901-1910.

Volum 0335, historisk stoff om Norsk Folkemuseum.

Argusklipp, serie Z:

Volum 92, 95, 96, 97 og 98.

Manuskriptsamling:

Ms. 474 a og b, brev fra Torjus Bolkesjø til Artur Hazelius. Kopier fra Nordiska museets arkiv.

Ms. 619, Emma Aalls almanakker 1904-1905, originaler.

Protokoller:

Styremøteprotokoll 1894-1907.

Generalforsamlingens forhandlingsprotokoll 1894-1907.

Rådsmøteprotokoll 1894-1907, inngår i generalforsamlingens forhandlingsprotokoll.

Materiale ang. Norsk Folkemuseum, usortert per 22. april 2004 (UNF):

Kopier fra Norsk folkeminnesamling, Universitetet i Oslo:

Hans Aalls nedtegnelser fra barndom og tidlig reisevirksomhet.

Brev fra Hans Aall til Moltke Moe, 18 stk. 1887-1906.

Brev fra Rudolf Cederström til Hans Aall, 2 stk. 1904-1905.

Sirkulær og innsendte opplysninger om nordiske kultur- og kunsthistoriske museers katalogiseringsprinsipp i forbindelse med Skandinavisk museumsforbunds første ordinære møte, 1915.

Kulturhistorisk museum, Universitetet i Oslo:

Kopibok for Universitetets Oldsakssamling 1901-1911.

Kungliga Husgerådskammaren, Stockholm Slott:

John Böttigers brevsamling (JBB):

Brev til John Böttiger fra Hans Aall og Harry Fett.

Riksarkivet i Norge (RAN):

Pa. 138, Hans Rasmus Astrups privatarkiv.

Pa. 233, Randi Blehrs privatarkiv.

Riksarkivet i Sverige (RAS):

Pa. 3423, Rudolf Cederströms privatarkiv.

Trykte kilder: Herunder inngår benyttet materiale publisert før 1907.

Nordiska museets og Norsk Folkemuseums årlige redegjørelser:

Aarsberetning for Norsk Folkemuseum 1894/95-1941. Utgitt 1896–1941. Kristiania/Oslo.

By og bygd 1943–2004. Utgitt 1942-2004. Oslo.

Fataburen 1906–2002. Omfatter ”Redogørelse för Nordiska museets utveckling och förvaltning” [etter hvert separate redegjørelser for Nordiska museet og Skansen]. Utgitt 1906–2002. Stockholm.

Meddelanden från Nordiska museet 1897-1903. Utgitt 1898–1905. Stockholm.

Samfundet för Nordiska museets främjande. Meddelanden 1881-1896. Utgitt 1881–1897. Stockholm.

Andre trykte kilder:

Aarbog 1904. Broderfolkenes Vel/Årsbok 1904. Brødrafolkens væl. Kristiania 1904.

Fett, Harry 1903, ”Et norsk billedteppe fra Båhuslen”, i *Meddelanden från Nordiska museet 1901*. Stockholm.

Fett, Harry 1904, ”Blomstermesteren fra Ringebu”, i *Meddelanden från Nordiska museet 1902*. Stockholm.

Fett, Harry 1905a, ”Artur Hazelius og hans muséinstitution” i *Samtiden 1905*. Kristiania.

Fett, Harry 1905b, ”Nogle lesjekrus i Nordiska museet”, i *Meddelanden från Nordiska museet 1903*. Stockholm.

Fett, Harry 1906, ”Yngre norsk folkeornamentikk paa mangletrær”, i *Norge i gammel tid*. Kristiania.

Handlingar rörande installationen i Nordiska museets nya byggnad, bilagda nämndens protokoll af den 24 april och 6 maj 1902. 1902. Stockholm.

Hazelius, Gunnar 1906, ”Om patriotismen”, i *Ord och bild 1906*. Stockholm. [Posthum utgivelse av foredrag fra 1898.]

Minnen från Nordiska museet. Afbildningar af föremål i museet jämte åtföljande text. Under medverkan af flere konstnärer och författare utg. av Artur Hazelius. 1879-1885 og 1888-1902. Stockholm.

Nielsen, Yngvar 1880, *Reisebreve og folkelivs-studier*. Kristiania.

Nielsen, Yngvar 1881, *Træk af den norske bondestands kulturudvikling i de sidste 300 aar. Fem populære forelæsninger*. Kristiania.

Steile 1894, "Seder og skikke i Vang, Valdres i Norge", i *Samfundet för Nordiska museets främjande. Meddelanden 1891/92*. Stockholm.

Steile 1895, "Om overtro og heksekunster i Vang, Valdres i Norge", i *Samfundet för Nordiska museets främjande. Meddelanden 1893/94*. Stockholm.

Litteratur:

Herunder gjengis litteratur som har vært nyttig i arbeidet med oppgaven; både litteratur jeg henviser til i teksten, og litteratur som har hatt verdi for forståelse og helhetsoppfatninger av temaer knyttet til undersøkelsen. I tillegg inngår alt benyttet materiale publisert etter 1907, selv om noe av dette også benyttes som kilder. Tilsvarende er noen av de trykte kildene som ble publisert før 1907 benyttet også som litteratur.

Aall, Hans 1915, Forord uten tittel [minneord over Gabriel Gustafson], i *Aarsberetning for Norsk Folkemuseum 1914*. Kristiania.

Aall, Hans 1920, *Norsk Folkemuseum 1894-1919. Trekk av dets historie*. Kristiania.

Aall, Hans 1925, *Arbeide og ordning i kulturhistoriske museer. Kort veiledning*. Oslo.

Aall, Hans 1942, "Norsk Folkemuseum", i *By og bygd 1943*. Oslo.

Aas, Per Anders 1999, "Den muntre motfortelling. Harry Fett og kampen om idéhistorien" i *Arr. Idéhistorisk tidsskrift nr. 4/1999*. Oslo.

Aas, Per Anders 2001, "Harry Fett – det museale og det musiske", i *Harry Fett Minneseminar 1875-2000. 8. oktober 2000 på Norsk Folkemuseum*. Oslo.

Alter, Peter 1991, *Nationalism*. London, New York, Melbourne & Auckland.

Anker, Peter 1999: "I nasjonsbyggingens tjeneste. Forskning – fortolkning – formidling av norsk folkekunst" i *By og Bygd 1999*. Oslo.

Arcadius, Kerstin 1997, *Museum på svenska. Länsmuseumerna och kulturhistorien*. Stockholm.

Arnö-Berg, Inga og Arne Biörnstad (red.) 1980, *Skansens hus och gårdar*. Stockholm

Barton, H. Arnold 2003, *Sweden and Visions of Norway. Politics and Culture, 1814-1905*. Carbondale & Edwardsville.

Behm, Sigrid 1933, "Artur Hazelius på Skansen", i *Fataburen 1933*. Stockholm.

Berg, Gösta 1933, *Artur Hazelius. Mannen och hans verk*. Stockholm.

Berg, Gösta 1969-1971, "Artur Hazelius" i *Svenskt biografiskt lexikon*, bd. 18. Stockholm.

Berg, Roald 1997, "Nordisk samarbeid 1914-1918", i *IFS Info 4/1997*. Oslo.

- Biörnstad, Arne (red.) 1991, *Skansen under hundra år*. Höganäs.
- Biörnstad, Arne 1991, "Artur Hazelius och Skansen. 1891-1901", i Arne Biörnstad (red.), *Skansen under hundra år*. Höganäs.
- Biörnstad, Arne (red.) 1993, *Tror fröken att det klarnar? Sigrid Millraths minnen från Oscar II:s tid och Artur Hazelius Skansen*. Uddevalla.
- Bjorli, Trond 2000, *Kultur, vitenskap og samfunn. Samling og ideologi på Norsk Folkemuseum 1894-1914*. Hovedfagsoppgave i etnologi, Universitetet i Bergen.
- Bjorli, Trond 2002, "Museet som samfunnsutopi. Folkekultur og elitekultur på Norsk Folkemuseum 1894-1902", i *Tidsskrift for kulturforskning nr. 1/2002*. Oslo.
- Bjorli, Trond 2004, "Fra stue til gårdstun. Hans Aalls friluftsmuseum 1898-1946", i *By og bygd 2004*. Oslo.
- Björck, Staffan 1946: *Heidenstam och sekelskiftets Sverige. Studier i hans nationella och sociala författarskap*. Stockholm.
- Bjørkvik, Halvard 1988, "Den norske samlinga ved Nordiska museet i Stockholm", i *Kultur i retur* [utstillingskatalog Norsk Folkemuseum]. Oslo.
- Bliksrud, Kristin 1996, "Et kunsthistorisk språk. Jens Thiis', Harry Fetts og Hans Peter L'Oranges prosa", i *KULTs skriftserie nr. 50*. Oslo.
- Boe, Liv Hilde 2001, "Museumsmannen Harry Fett – Norsk Folkemuseums første amanuensis", i *Harry Fett Minneseminar 1875-2000. 8. oktober 2000 på Norsk Folkemuseum*. Oslo.
- Bohman, Stefan 1997, *Historia, museer och nationalism*. Stockholm.
- Brenna, Brita 2001, *Verden som ting og forestilling. Verdensutstillinger og den norske deltakelsen 1851-1900*. Avhandling for dr.art. graden, Universitetet i Oslo.
- Brøgger, A.W. 1931, "Gabriel Gustafson", i *Norsk biografisk leksikon*, bd. 5. Oslo.
- Bull, Francis 1963, "Harry Fett. Minnetale i Videnskaps-akademiet 25. januar 1963", i *Kunst og kultur 46. årgang*. Oslo.
- Bø, Sigrid og Turid Følling Eilertsen 1994, *Framover med fortida. Innføring i miljø- og kulturvernarbeid*. Oslo.
- Böttiger, Lars Erik 1997, *Gransäter. Ett sommarhus berättar*. Borås.
- Böttiger, Lars Erik 2004, "Håll ut! Hoppas!", i Lars Erik Böttiger og Bo Vahlne (red.), *John Böttiger. Konsthistoriker och museimann*. Stockholm.
- Böttiger, Lars Erik og Bo Vahlne 2004 (red.), *John Böttiger. Konsthistoriker och museimann*. Stockholm.
- Böök, Fredrik 1923: *Artur Hazelius. En levnadsteckning*. Stockholm.
- Carlén, Staffan 1990, *Att ställa ut kultur. Om kulturhistoriska utställningar under 100 år*. Stockholm.

- Carlsson, Sten og Jerker Rosén 1970, *Svensk historia, bd. 2: Tiden efter 1718*. Stockholm.
- Dahl, Ottar 1967, *Grunntrekk i historieforskningens metodelære*. Oslo.
- Dahl, Ottar 1986, *Problemer i historiens teori*. Oslo, Bergen, Stavanger & Tromsø.
- Dahl, Ottar 1990, *Norsk historieforskning i det 19. og 20. århundre*. Oslo.
- Ekström, Anders 1994, *Den utställda världen. Stockholmsutställningen 1897 och 1800-talets Världsutställningar*. Stockholm.
- Fett, Harry 1920, "Samlere og kunsthandlere", i *Aarsberetning for Foreningen til norske fortidsmindesmærkers bevaring. Aarsberetning for 1919*. Kristiania.
- Fett, Harry 1944, "På kulturvernets veier og kulturforskningens", i *Aarsberetning for Foreningen til norske fortidsmindesmærkers bevaring. Aarsberetning for 1943*. Oslo.
- Fett, Harry 1950, *Døde røster fra Norges fortid*. Oslo.
- Fett, Harry 1958, *Gjennom krisetider. Opplevelser og betraktninger*. Oslo.
- Fett, Hugo 1975, *Dr. Harry Fett. Bibliografi. 1875-1962-1975*. Oslo.
- Floris, Lene og Annette Vasström 1999, *På museum – mellom opplevelse og opplysning*. Fredriksberg.
- Fogelmarck, Stig 2004, "Museimannen, hovmannen", i Lars Erik Böttiger og Bo Vahlne (red.), *John Böttiger. Konsthistoriker och museimann*. Stockholm.
- Frängsmyr, Tore 2000, *Svensk idéhistoria. Bildning och vetenskap under tusen år. Del II: 1809-2000*. Stockholm.
- Grandien, Bo 1987, *Rönndrurvans glöd. Nygöticistiskt i tanke, kunst och miljö under 1800-talet*. Uddevalla.
- Grandien, Bo 1991, "Grogrunden. Tiden före 1891", i Arne Biörnstad (red.), *Skansen under hundra år*. Höganäs.
- Greenfield, Jeanette 1996, *The return of cultural treasures*. Cambridge.
- Grieg, Sigurd 1962, "Harry Fett 1875-1962" i *Samtiden 71. årg. 1962*. Oslo.
- Hagemann, Gro 1997, *Det moderne gjennombrudd. 1870-1905*, i Knut Helle m.fl. (red.), *Aschehougs norgeshistorie*. Oslo.
- Hals, Harald 1945, "Artur Hazelius og Norge", i *Fataburen 1945*. Stockholm.
- Hammarlund-Larsson, Cecilia 1998, "Samlingarna og samlandet", i Hans Medelius m.fl. (red.), *Nordiska museet under 125 år*. Stockholm.
- Hazelius, Artur 1899, "Nordiska museets tjugofemårsminne 1873-1898", i *Meddelanden från Nordiska museet 1898*, Stockholm.
- Hegard, Tonte 1984, *Romantikk og fortidsvern. Historien om de første friluftsmuseene i Norge*. Oslo, Bergen, Stavanger & Tromsø.

- Hegard, Tonte 1994, *Hans Aall – mannen, visjonen og verket*. Oslo.
- Hegard, Tonte 1998, ”Trekk av den norske friluftsmuseumsbevegelsens historie”, i Mette Skougaard og Jesper Herbert Nielsen (red.), *Bondegård og museum. Frilandsmuseernes teori og praksis*. Kerteminde.
- Hemstad, Ruth 2004a, ”Nordisk samklang med politiske dissonanser. Skandinavisme og skandinavisk samarbeid på 1800-tallet”, særtrykk av Max Engman og Åke Sandström (red.), *Det nya Norden efter Napoleon. 25:e Nordiska historikermötet Stockholm den 4-8 augusti 2004*. Stockholm.
- Hemstad, Ruth 2004b, ”4. november-feiringen og andre unionsdager”. Foredrag til konferansen ”Nasjon og union: symboler og ritualer i Norge og Sverige 1800-2005”, Voksenåsen 4.-5. nov. 2004. Oslo. [Upublisert manus.]
- Hestmark, Geir 1999, *Vitenskap og nasjon. Waldemar Christopher Brøgger 1861-1905*. Oslo.
- Hobsbawm, Eric 1992, *Nations and nationalism since 1780. Programme, myth, reality*. Cambridge.
- Holmene, Ulf 2002, ”Landets verdifulle kulturminner og -miljøer – eller nasjonale monumenter og historiske minnesmerker”, i *Årbok 2002 Fortidsminneforeningen*. Oslo.
- Holmgren, Ann Margret 1928, ”Artur Hazelius. Nordiska museets skapare”, i *Studentföreningen Verdandis småskrifter*, 322. Stockholm. [Utkommet også i Holmgren, Ann Margret 1930, *Pionjärer. Levnadsteckningar*. Stockholm.]
- Hutchinson, John 1994, *Modern nationalism*. London.
- Jansson, Sam 1973, innledning i Sam Jansson (red.), *Nordiska museets och Skansens publikationer under 100 år*. Stockholm.
- Kjeldstadli, Knut 1999, *Fortida er ikke hva den en gang var. En innføring i historiefaget*. Oslo.
- Kjellberg, Reidar 1945, *Et halvt århundre. Norsk Folkemuseum 1894-1944*, Oslo.
- Kjellberg, Reidar 1948, ”Minnetale over direktør Hans Aall holdt i den hist.-filos. Klasses møte den 3dje oktober 1947”, i *Det norske Videnskaps-Akademi i Oslo. Årbok 1947*. Oslo.
- Koht, Halvdan 1966, ”Gustav Storm”, i Norsk biografisk leksikon, bd. 15. Oslo.
- Koht, Karen Grude og Rolv Thesen (red.) 1962, *Hulda Garborg. Dagbok 1903–1914*. Oslo.
- Kåring, Göran 2004, ”Speglingar av en karriär – brevsamlingen på Husgerådskammaren”, i Lars Erik Böttiger og Bo Vahlne (red.), *John Böttiger. Konsthistoriker och museiman*. Stockholm.
- Lagercrantz, Bo 1991, ”Nordiska museet, Skansen och hembygdsrörelsen. 1901-1929”, i Arne Biörnstad (red.), *Skansen under hundra år*. Höganäs.
- Lehmann, Johannes 1955, ”Harry Fett” i *Ord och bild, årg. 64, 1955*. Stockholm.
- Lindberg, Ernst-Folke 1957, ”Gunnar Hazelius och Nordiska museets installationsfråga” i *RIG 1957. Tidskrift utgiven av Föreningen för svensk kulturhistoria i samarbete med Nordiska museet och Folklivsarkivet i Lund*. Stockholm.
- Lindblom, Andreas (red.) 1933, *En bok om Skansen*. Stockholm.

- Lindblom, Andreas 1946, "Den syttende mai 1945", i *Fataburen 1946*. Stockholm.
- Lindblom, Andreas 1949, "Nordiska museet 75 år", i *Fataburen 1949*. Stockholm.
- Lindblom, Andreas (red.) 1953, *Skansens hus och gårdar*. Stockholm.
- Medelius, Hans m.fl. (red.) 1998, *Nordiska museet under 125 år*. Stockholm.
- Medelius, Hans 1998a, "Installationen", i Hans Medelius m.fl. (red.), *Nordiska museet under 125 år*. Stockholm.
- Medelius, Hans 1998b, "Utställningarna", i Hans Medelius m.fl. (red.), *Nordiska museet under 125 år*. Stockholm.
- Myklebust, Dag 2001, "Harry Fett", i Norsk biografisk leksikon, bd. 3. Oslo.
- Nerbøvik, Jostein 1986, *Norsk historie 1870-1905. Frå jordbruksamfunn mot organisasjonssamfunn*. Oslo.
- Nerbøvik, Jostein 1999, *Norsk historie 1860-1914. Eit bondesamfunn i oppbrot*. Oslo.
- Nielsen, Yngvar 1907, *Universitetets ethnografiske samlinger 1857-1907. En historisk oversigt over deres tilblivelse, vækst og udvikling*. Kristiania.
- Nilsson, Göran B. 1985, "Unionen som inte blev någon union", i *Nytt Norsk Tidsskrift 4/1985*. Oslo.
- Norborg, Lars-Arne 1995, *Sveriges historia under 1800- och 1900-talen. Svensk samhällsutveckling 1809-1998*. Stockholm.
- Nyström, Bengt (red.) 1996, *Museer i Sverige*. Stockholm.
- Nyström, Bengt 1998, "Att göra det förflutna levande", i Hans Medelius m.fl. (red.), *Nordiska museet under 125 år*. Stockholm.
- Palmqvist, Lennart og Bohman, Stefan (red.) 2003, *Museer och kulturarv, En museivetenskaplig antologi*. Stockholm.
- Pareli, Leif 2004, "En gamle blant nasjonalskattene. Om samenes skiftende plass ved Norsk Folkemuseum", i *By og bygd 2004*. Oslo
- Pedersen, Ragnar 1990, "Museer – ideologier og historiesyn", i Else Espeland og Siri Schrøder Vesterkjær (red.), *Museene i samfunnet. NKKMs fagseminar 1989*. Oslo.
- Rudeng, Erik 1993, "Et nasjonalmuseum blir til", i Stephan Tschudi-Madsen, *På nordmanns vis. Norsk Folkemuseum gjennom 100 år*. Oslo.
- Rudeng, Erik og Liv Hilde Boe 1999, "Forord", i *By og bygd 1999*. Oslo.
- Rudeng, Erik 2000, "Førord. Tilbakeblikk på den svensk-norske unionen", i Sven Eliæson og Ragnar Björk (red.), *Union & secession. Perspektiv på statsbildningsprosesser och riksuppløsningar*. Stockholm.
- Rydén, Josef 1991: "Hembygd för framtiden" i *Fataburen 1991*. Stockholm.
- Sandvig, Anders 1943, *I praksis og på samlerferd*. Oslo.

- Sandvik, Frode 2003, *Harry Fett og den norske middelalderkunsten. Bakgrunn og analyse*. Hovedoppgave i kunsthistorie, Universitetet i Oslo.
- Sanstøl, Jorunn (red.) 1994, *Bygdøy. Drømmen om Arkadia. Byminner nr. 2/3-1994*. Oslo.
- Schnitler, Carl W. 1923, "Hans Jacob Aall", i Norsk biografisk leksikon, bd. 1. Oslo.
- Seip, Jens Arup 1988, *Om å skrive hovedoppgave. Historie*. Oslo.
- Shetelig, Haakon 1929, "Harry Fett", i Norsk biografisk leksikon, bd. 4, Oslo.
- Shetelig, Haakon 1944, *Norske museers historie. Festskrift til Thor B. Kielland på 50-årsdagen 9.12.1944*. [Uten sted.]
- Shetelig, Haakon 1947, "Til Hans Aalls minne. Tale i Det nye krematorium 11. november 1946", i *By og Bygd 1947*. Oslo.
- Silfverstolpe, Gunnar Mascoll 1927, "John Böttiger", i Svenskt biografiskt lexikon, bd. 7. Stockholm.
- Solberg, Bergljot 2001, "Gabriel Gustafson" i Norsk biografisk leksikon, bd. 3. Oslo.
- Stavenow-Hidemark 1998a, "Museitankar i tiden", i Hans Medelius m.fl. (red.), *Nordiska museet under 125 år*. Stockholm.
- Stavenow-Hidemark 1998b, "Museibygget", i Hans Medelius m.fl. (red.), *Nordiska museet under 125 år*. Stockholm.
- Stenseth, Bodil 1993, *En norsk elite. Nasjonsbyggerne på Lysaker*. Oslo.
- Stenseth, Bodil 1996, "Lysakerkretsen", i *By og bygd 1996*. Oslo.
- Stigum, Hilmar 1948, "Vastveitloftet", i *Fataburen 1948*. Stockholm.
- Sundin, Bosse 2003, "Hembygden som idé. Konstruktionen av lokal och regional identitet", i Lennart Palmqvist og Stefan Bohman (red.), *Museer och kulturarv. En museivetenskaplig antologi*. Stockholm.
- Szabó, Mátyás 1998, "Fältarbeten och forskning", i Hans Medelius m.fl. (red.), *Nordiska museet under 125 år*. Stockholm.
- Söderberg, Verner 1906, "Gunnar Hazelius", i *Bidrag till vår odlings häfder. 9/1906*. Stockholm.
- Sørensen, Bodil 2002, "Sophus Larpent", i Norsk biografisk leksikon, bd. 5. Oslo.
- Sørensen, Øystein 1998, "Elitenes nasjonsbyggingsprosjekter 1770-1945", i Øystein Sørensen (red.), *Jakten på det norske. Perspektiver på utviklingen av en norsk nasjonal identitet på 1800-tallet*. Oslo.
- Sørensen, Øystein 1999, "Nasjonalisme, union og skriftspråk", i Bjarne Rogan (red.), *Norge anno 1900. Kulturhistoriske glimt fra et århundreskifte*. Oslo.
- Sørensen, Øystein 2001, *Kampen om Norges sjel*, i Trond Berg Eriksen og Øystein Sørensen (red.), *Norsk idéhistorie*, bd. 3. Oslo.
- Sörlin, Sverker 1998, "Artur Hazelius och det nationella arvet", i Hans Medelius m.fl. (red.), *Nordiska museet under 125 år*. Stockholm.

- Tschudi-Madsen, Stephan 1993, *På nordmanns vis. Norsk Folkemuseum gjennom 100 år*. Oslo.
- Upmark, Gustaf 1917, "Skansen 25 år", i *Fataburen 1916*. Stockholm.
- Upmark, Gustaf 1920, "Till Bernhard Salin på sextioårsdagen den 14 januari 1921", i *Fataburen 1921*. Stockholm.
- Vedung, Evert 1971, *Unionsdebatten 1905. En jämförelse mellan argumenteringen i Sverige och Norge*. Stockholm.
- Værnø, Grethe 1990, "Arvefiender, samboere eller siamesiske tvillinger?", i Grethe Værnø (red.), *Fra arvefiende til samboer*. Oslo.
- Warren, Karen J. 1989, "Introduction. A Philosophical Perspective on the Ethics and Resolution of Cultural Property Issues", i Messenger, Phyllis Mauch (red.), *The Ethics of Collecting Cultural Property. Whose culture? Whose property?* Albuquerque.
- Welinder, Stig 1998, "Gabriel Gustafson i Norge", i *Viking. Norsk arkeologisk årbok. Bind LXI-1998*. Oslo.
- Östberg, Nils 1929, "Carl Olof Rudolf Cederström", i *Svenskt biografiskt lexikon*, bd. 8. Stockholm.
- Østerud, Øyvind 1993, "Nasjonalisme", i Hilde Bojer m.fl. (red.), *Norsk Samfunnsleksikon*. Oslo.
- Østerud, Øyvind 1994, *Hva er nasjonalisme?* Oslo.
- Östergren, Stefan 2000-2002, "Bernhard Salin", i *Svenskt biografiskt lexikon*, bd. 31. Stockholm.
- Ågotnes, Jakob E. 1993, "Maihaugen – i nordisk perspektiv", i *Maihaugen 1993*. Lillehammer.
- Årre, Katarina 1998, "Svenska museer" i Ulla von Schultz (red.), *Sveriges kulturarv. Att förvalta det förflutna*. Stockholm.

Internett og media:

- Klausen, Arne Martin, "Nasjonalmuseum eller global kulturhistorie?" i *Aftenposten* 28. feb. 2004.
- Nilsson, Torbjörn 2003, *Unionen som nationalistisk vattendelare*:
www.hf.uio.no/hi/prosjekter/Prosjekt1905/publikasjoner_nilsson_vatten.php
- Sørensen, Øystein 2003, *1905 – en fredelig skilsmisse*:
www.hf.uio.no/hi/prosjekter/Prosjekt1905/publikasjon/1905-en_fredelig_skilsmisse.doc
- The International Council of Museums' museumsdefinisjon (oppdatert 2001):
<http://icom.museum/definition.html>

Oppslagsverk:

- Encyclopedia of Social and Cultural Anthropology*: Barnard, Alan og Jonathan Spencer (red.) 1996. London & New York.
- Norsk Biografisk leksikon. Oslo.

Norsk Samfunnsleksikon: Bojer, Hilde m.fl. (red.) 1993. Oslo.

Register över svenska privatarkiv till omkring 1955: Walde, Otto 1967. Uppsala.

Svenskt biografiskt lexikon. Stockholm.

Opplysninger mottatt per e-post og telefon:

Opplysninger fra Nordiska museets gjenstandsdatabase, formidlet per e-post gjennom gjenstandsregistrator ved *Föremålssamlingarna Nordiska museet*, Ingrid Frankow, 15. juni 2004 og 22. okt. 2004.

Opplysninger om Riksantikvarens arkivmateriale angående Harry Fett, formidlet per e-post gjennom Tove Bratli ved Riksantikvarens arkiv 11. mars 2005.

Opplysninger om Nordiska museets og Norsk Folkemuseums deponeringsavtale av 2004, formidlet per e-post gjennom Norsk Folkemuseums direktør, Olav Aaraas, 19. apr. 2005.

Opplysninger om Norsk Folkemuseums og Nordiska museets utstilling *Nordmenn og svensker 1814-2005*, formidlet per telefon gjennom prosjektleder ved Norsk Folkemuseum, Hildegunn Bjørgen, 12. apr. 2005.

